

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΡΡΗ
ΔΦ ΚΑΟΗΓΗΤΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α. ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΙΘ. ΕΓΚΡ. ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ 57.877/2-11-33
ΤΙΜΗ ΑΝΕΥ ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟΥ . . 16.60
ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟΝ 6.60
ΦΟΡΟΣ ΑΝΑΓΚ. ΔΑΝΕΙΟΥ . . . 2.00
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΤΙΜΗ 25.20

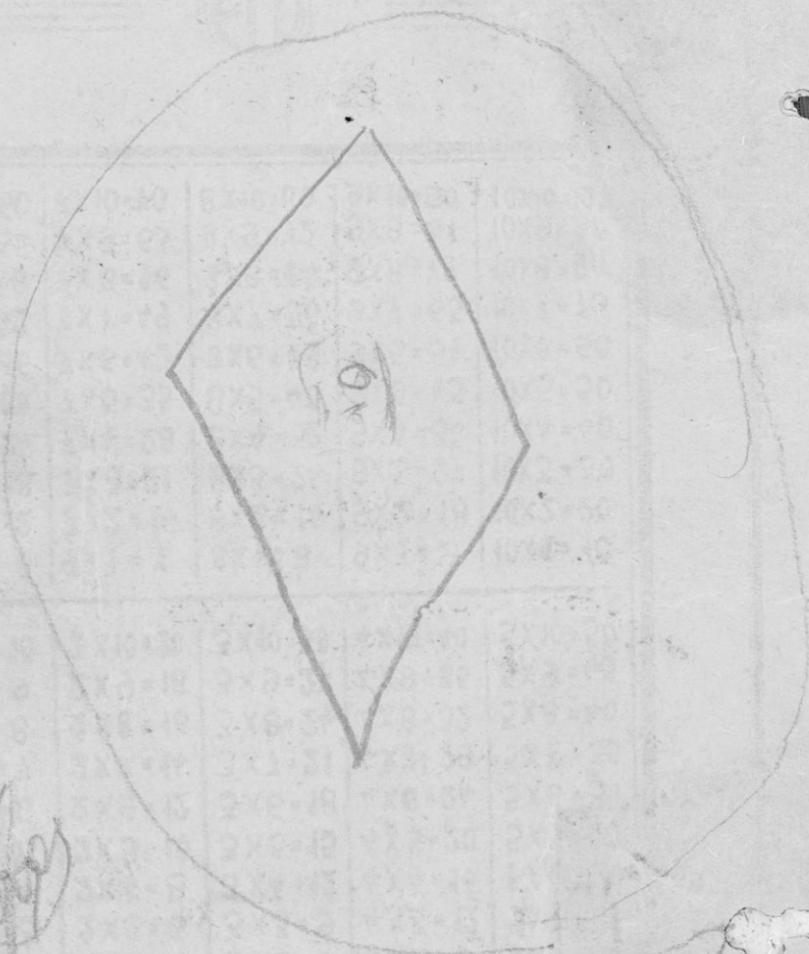
ΕΚΔΟΣΙΣ Β.
ΑΝΤΙΤΥΠΑ 2,000

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ

ΚΩΝ

ΖΗΚΑΚΗ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

49 *Finley* *and* *son*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2100
Σεωγραφία
νέων Επιλόγων

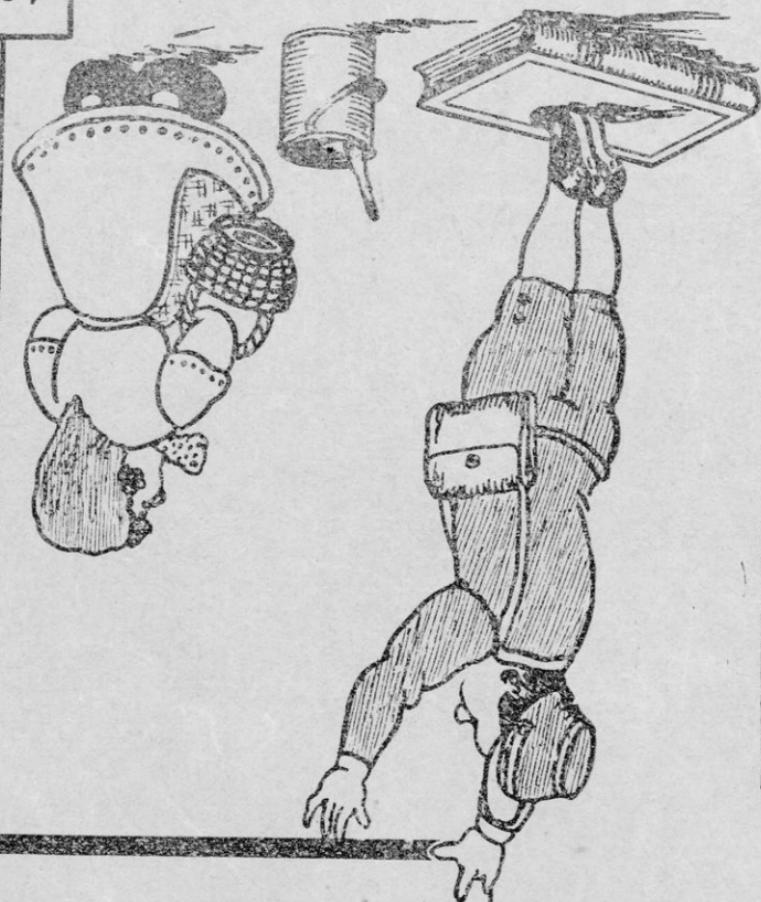
τοιχώματα με αντικείμενα
της γης της πόλης ή της
περιοχής ή

Σεωγραφία του Τσιρίφην
περιοχής ή πόλης 1935.

Τσιρίφην

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

12

Γεωγραφία Δ. Τελιμ. Κοινωνική Μέρσα
ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΡΡΗ πεζόν αεροπλάνου
Δ. Φ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ σχολή.

ΑΡ.ΕΙΩ. 45141

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α'. ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

2000 ANTITYPA

χριτικής Αποφύγεως 41.721
2 Αριθμού 1933

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Μ. Σ. ΖΗΚΑΚΗ

ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ - ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιηθεκατό το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1933

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ
συγγραφέως καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ ἐκδότου.

Ow. Lappo

Η πατρίς μας Έλλας δὲν εἶναι μεγάλη καὶ πλουσία χώρα, δπως μερικαὶ ἄλλαι χῶραι τῆς γῆς. Εἶναι δημος ἀρκετὴ διὰ νὰ θρέψῃ τὸν λαόν της, δταν αὐτὸς εἶναι φιλόπονος καὶ εἰκονόμος. "Εχει τὸ δραιετατον κλῖμα τῆς Εύρωπης καὶ εἶναι μία ἀπὸ τὰς δραιιστέρας αὐτῆς. "Εχει δοξασθῇ ἀπὸ τοὺς προγόνους μας περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην χώραν καὶ ὅλος ὁ κόσμος μανθάνει τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ιστορίαν της. Περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον λαὸν πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τὴν πατρίδα μας καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν ἡμεῖς.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΠΛΕΥΡΩΣ ΧΑΡΤΟΥ

		a) Βόρεια Ἀρκαδικὰ ὅρη
		β) Δυτικὴ Ἀρκαδία
		γ) Ἀνατολικὴ Ἀρκαδία
1. Πελοπόννησος	Ἀρκαδία	a) Χερσόνησος τοῦ Πάργωνος
	Λακωνία	β) Κοιλάς τοῦ Εὐρώπη
		γ) Χερσόνησος τοῦ Ταΰγέτου
	Φωκίς	a) Ἀνω κοιλάς τοῦ Κηφισοῦ
		β) Πεδιάς τῆς Ἀμφίσσης
		γ) Ὁρος Παρνασσός
2. Στερεά Ἑλλὰς καὶ Εύβοια	Aἰτωλία	a) Υψηλὰ Κεντρικὰ ὅρη
		β) Αἰτωλικὰ ὅρη
		γ) Αἰτωλοακαρναϊκὸν καταβύθισμα
		a) Υψίπεδον Ἰωαννίνων
		β) Ἀμβρακικὴ πεδιάς
		γ) Ἡ πρὸς τὸ Ἰόνιον ὁρεινὴ χώρα
3. Ἡπειρος		δ) Ὁρος Πίνδος
		ε) Βόρειος Ἡπειρος
		a) Θεσσαλικὰ Ἀγραφα
4. Θεσσαλία		β) Δυτικὸν λεκανοπέδιον
		γ) Κρόκιον πεδίον
		δ) Μαγνησία
		ε) Πεδιάς Λαρίσης
		στ) Περραιβία
		a) Δεσσαρητικὰ λίμναι(1) καὶ ἡ κοιλάς τοῦ Ἀνω Ἀλιάκμονος (2)
5. Μακεδονία	Δυτ. Μακεδονία	β) Πελαγονία Ἐορδαία, Κοζάνη
	Kεντρ.	α) Τὸ Κεντρικὸν βαθύπεδον
	»	β) Πιερία
		γ) Ἀλμωπία
		δ) Κοιλάς τοῦ Ἀξιοῦ
		ε) Αἱ πρὸς ἀνατολὰς δίοδοι
		στ) Χαλκιδικὴ ζ) Ἀθως
		a) Κοιλάς τοῦ Στρυμόνος
		β) Λεκανοπέδιον τῆς Δράμας καὶ περιοχὴ τοῦ Νέστου
		γ) Νῆσος Θάσος
6. Δυτ. Θράκη		a) Περιοχὴ τῆς Ξάνθης—Κομοτινῆς
		β) Κοιλάς τοῦ Ἐβρου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΓΕΘΗ ΠΡΟΣ ΣΥΓΚΡΙΣΙΝ

(ΕΙΣ ΣΤΡΟΓΓΥΛΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ)

1. Μεγέθη ἐπιφανειῶν

Τετρ. χιλιόμ.

Αἴγινα (νῆσος)	80
Νάξος (νῆσος)	440
Κεφαλληνία (νῆσος)	700
Λέσβος (νῆσος)	1.600
Κρήτη (νῆσος)	8.300
Πελοπόννησος	22.000
Μακεδονία (χώρα)	35.000
Ή Έλλας	130.000
Ή Εύρωπη	11.000.00

2. Ὑψη θέσ. καὶ Πόλεων

Μέτρα

Τὸ Γυμνάσιον	
Ἄθηναι (ἀστεροσκ.)	105
Ἰωάννινα	460
Τρίπολις	660
Κοζάνη (Μακεδ.)	700
Δημητσάνα (Πελοπ.)	1000
Σαμαρίνα (Δυτ. Μ.)	1500

3. Ὑψη κορυφῶν ὁρέων

Λυκαβηττὸς	280
Ἴθωμη	800
Ὑμηττὸς	1020
Πάρνης	1400
Πήλιον	1600
Ἐλικὼν	1750
Παναγαϊκὸν	1920
Ἀθως (Ἄγ. Ὁρ.)	2000
Ἐορύμανθος	2200
Ταῦγετος	2400
Παρνασσὸς	2460
Γκιώνα	2500
Πίνδος (Σμόλικας)	2600
Ὀλυμπος	2920

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. Μήκη ποταμῶν

Χιλιόμετρα

Ἰλισὸς	20
Πάμισος	60
Σπερχειὸς	90
Ἐνδρώτας	110
Ἀλφειὸς	150
Ἀχελῷος	240
Ἄξιος	340
Ἐρίος	550

5. Ἐπιφάνεια λιμνῶν

Τετρ. χιλι.

Στυμφαλία (Πελοπ.)	16
Ορεστιὰς (Καστορίας)	25
Ξηνιὰς	35
Βεγορρῆτις	60
Τριχωνὶς	130
Πρέσπα	280

6. Πληθυσμὸς

Κάτοικοι
εἰς χιλιάδας

Ἡ πόλις ἔνθα τὸ Γυμνάσιον	
Ναύπλιον	7
Μεσολόγγιον	10
Τρίπολις	15
Λάρισσα	25
Καβάλλα	50
Πάτραι	65
Θεσσαλονίκη	250
Ἀθῆναι	500
Ἐλλην. Δημοκρ.	6.500
Ἡ Εὐρώπη	510.000

I. Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΦΥΣΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΣ

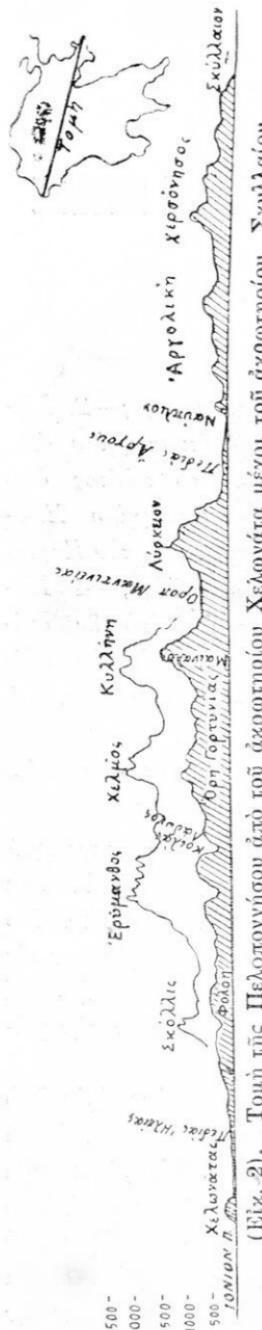
A'. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

(*B*) (Χερσόγησος)
Εζαρμόνιον

Έρωτήσεις. 1. Τί σχῆμα ἔχει η Πελοπόννησος;—2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸ μῆκος αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀράξου (*ΒΔ*) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα καὶ τὸ πλάτος ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Χελωνάτα (*Α.*) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σκυλαίου (*Α.*).—3. Μέτρησε τὸ μῆκος τῆς διώρυγος εἰς τὸν Κορινθιακὸν ἰσθμόν.—4. Εἰς τί χρησιμεύει η διώρυγος αὗτη;—4. Περίπλευσε νοερῶς τὴν Πελοπόννησον ἀρχόμενος ἀπὸ τὸ ἐν στόμιον τῆς διώρυγος καὶ τελειώνων εἰς τὸ ἄλλο καὶ εἰπὲ τοὺς κόλπους, τὰ ἀκρωτηρία καὶ τὰς νῆσους τὰς δροίας συναντᾶς.—6. Ἐάν τὸ ἀτμόπλοιον διανύει 15 χιλιόμ. τὴν ὥραν, πόσας ὥραις θὰ χρειασθῶμεν ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Σκύλλαιον ἕως τὸν Μαλέαν;—7. Διατί εἰς τὰ παράλια τὸ κλῖμα εἶναι γλυκύν;

Διαίρεσις. Η Πελοπόννησος βρέχεται σχεδὸν πανταχοῦ ἀπὸ θάλασσαν καὶ διὰ τοῦτο διοιάζει μὲν νῆσον. Η διάπλασις τοῦ ἑδάφους αὐτῆς παρουσιάζει πολλὰς ποικιλίας καὶ διὰ τοῦτο διαφέρονται πολλὰς περιοχάς. Τρεῖς περιοχάς διακρίνονται εἰς τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον καὶ δικτὸν γύρω ἀπὸ αὐτήν. Αἱ τρεῖς περιοχαὶ τῆς κεντρικῆς Πελοποννήσου ἀποτελοῦν τὴν χώραν *Αρκαδίαν*,

α') **Η Αρκαδία.**—α') Τὰ βόρεια *Αρκαδικὰ ὅρη*. Τοία ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα ὅρη τῆς Πελοποννήσου (2200—2370 μέτρα ὕψος) δοῦλοι τὴν *Αρκαδίαν* εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς μέρος δὲ *Ερύμανθος*, δὲ *Χελμὸς* καὶ ἡ *Κυλλήνη* (χοινῶς Ζίοια). Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ἀναβαίνονται μὲν ἡμιόνους ἢ πεζῇ. Εἰς τὰς κλιτῦς αὐτῶν ἀπὸ ὕψος 800 μ. ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἔως 1800 ὑπάρχουν ὁραῖα δάση ἀπὸ ἔλατα ἢ ἄγρια πεύκα, ὑψηλότερα ὅμως εἶναι γυμνά. Ἐκεῖ ἐπάνω, δταν τὴν ἄνοιξιν λυώσουν τὰ γιόγια φυτοφύρων γύροτα καὶ ωραῖα ἄγμη, πηγὴ φυσιοθήμηκε από τον Ινοπίτονο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

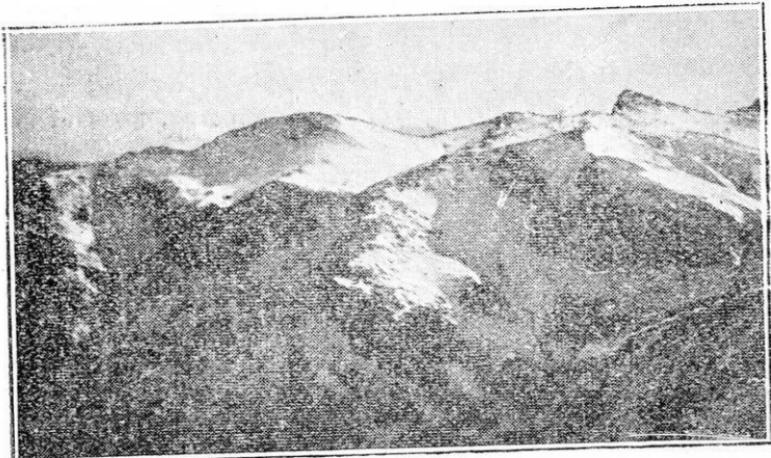
(Εἰκ. 2). Τοπή της Πελοπονήσου ἀπό τον ἀκρωτηρίου Χελωνάτα μέχι τοῦ ἀρχωτηρίου Σκυλλαίου (Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς)

γαίνουν δὲ τότε ποιμένες μὲ τὰ ποίμνια τῶν καὶ μένουν εἰς καλύβας. Ὑψηλότερον τῶν 2000 μ. εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν ἀπότομοι βράχοι, οἵ δποιοὶ ἔχουν σχηματισθῆ ἀπὸ διαβρώσεις παγετώνων, ὅταν αὗτοί ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐδῶ, εἰς μίαν παλαιὰν γεωλογικὴν ἐποχήν, τὴν παγετώδη. Οἱ ἀπότομοι αὗτοὶ σχηματισμοὶ εἰς τὰς ὑψηλὰς αὐτὰς κλιτῦς λέγονται **κόρχας**. Εἰς τὸν Χελμὸν ὑπάρχει τοιαύτη κόρχη, ὅπου μία πηγὴ πίπτει ἀπὸ ὕψος 200 μ. ὡς καταρράκτης· οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον τὰ νερὰ αὐτὰ «Ὑδατα τῆς Στυγός». Περιηγηταὶ ἀναβαίνουν ἔως αὐτὰ ὡς καὶ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν τριῶν τούτων ὁρέων διὰ νὰ χαροῦν τὸν ὠραῖον δόμίζοντα ποὺ ἀπλώνεται γύρῳ.

Τὰ δοῃ αὗτὰ εἶνε ἀπὸ πετρώματα ἀσβεστολιθικά. Τὸ δυτικώτερον ὅμως, ὁ Ἐρυμάνθος, φέρει προσέτι κερατόλιθον καὶ φλύσκην (πέτρωμα νεώτερον).

β') Δυτικὴ Ἀρκαδία. Τὰ πετρώματα τοῦ Ἐρυμάνθου ἔξακολουθοῦν πρὸς Ν. καθ' ὅλην τὴν Δυτικὴν Ἀρκαδίαν. Ἡ περιοχὴ αὕτη εἶνε πολὺ δρεινὴ (δοῃ τῆς Γορτυνίας)· μόνον πρὸς Ν. σχηματίζεται μία κοιλάς (ἡ τῆς Μεγαλοπόλεως)· πανταχοῦ ἀλλοῦ διασταυρώνονται χαράδραι καὶ φάραγγες, αἱ δποιαὶ ἀποχωρίζουν τὴν χώραν εἰς ὑψηλὰ καὶ μικρὰ δροπέδια. Εἰς τὸ βάθος τῶν χαραδρῶν δέουν ποτάμια, τὰ δποια μαζεύονται εἰς ἓνα ποταμόν, τὸν Ἀλφειόν, ὃ δποιος στρέφεται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ διασχίζει τὰ δοῃ διὰ νὰ ἔξελθῃ εἰς τὸ Ιόνιον πέλαγος. Οἱ παραπόταμοι τοῦ Ἀλφειοῦ, ἐπειδὴ κατεβαίνουν ἀπὸ ὑψηλὰ μέρη, ἔ-

έχουν μεγάλην κλίσιν, ίδια δ **Πορτύνιος**, πρὸς Ν. διευθυνόμενος. Ὁ μεγαλύτερος παραπόταμος, δ **Δάδων**, δ ὅποιος ἔχει ψάρια, δέει ΝΔ. Σπουδαῖος εἶνε καὶ δ δυτικώτατος **Ἐρύμανθος**, πηγάζων ἐκ τοῦ διμονύμου ὅρους, μὲ διεύθυνσιν πρὸς Ν. Ὁμαλὴν κλίσιν ἔχουν οἱ κατὰ τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως δέοντες,

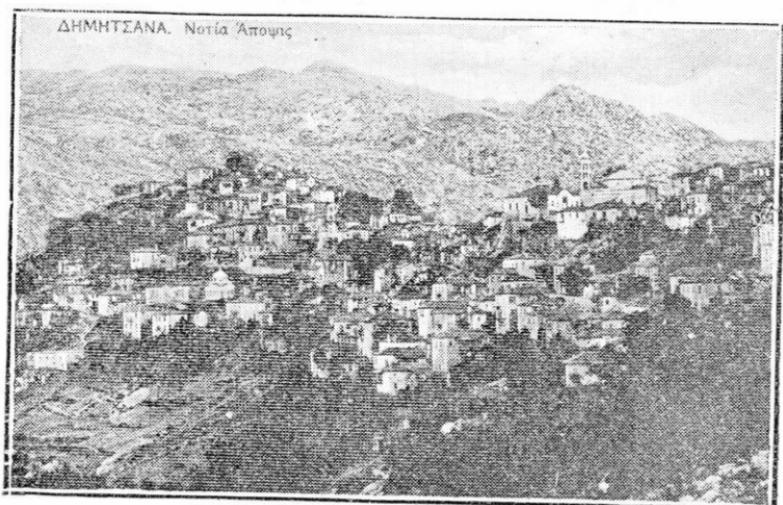
(Εἰκ. 3) Αἱ κορυφαὶ τοῦ Χελμοῦ

μὲ διεύθυνσιν ΒΔ., δηλαδὴ τὴν ίδιαν μὲ τὸν Ἀλφειὸν ποταμόν. Ἐν γένει ἡ Δυτικὴ Ἀρκαδία εἶνε ὁραία καὶ διασώζει εἰς ὑψηλὰ μέρη δάση ἀπὸ ἔλατα. Διὰ τὸ ὅρεινὸν τῆς χώρας εἰς δλίγα μέρη ὑπάρχουν γαῖαι κατάλληλοι διὰ τὴν γεωργίαν (σιτηρά) δλίγα δὲ εἶνε καὶ τὰ γλοερὰ λιβάδια ὅπου βόσκουν ζῶα (πρόβατα καὶ αἴγες). Καταλληλοτέρα ἔκτασις διὰ σιτηρὰ καὶ ἀμπέλους εἶνε ἡ λεκάνη τῆς Μεγαλοπόλεως (πρὸς Ν.). Ἐκεῖ εἶνε ἡ κωμόπολις **Μεγαλόπολις** (2),¹⁾ παρὰ τὴν ὁρχαίαν Μεγαλόπελιν, τὴν πατοίδα τοῦ Φιλοποίμενος.

Πλὴν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλοπόλεως, ἡ Δυτικὴ Ἀρκαδία λέγεται ἐπαρχία Γορτυνίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα εἶνε πτωχή, οἱ κάτοικοι αὐτῆς γίνονται ἐφευρετικοί, εὑφυεῖς καὶ φιλοπονώτατοι· πολλοὶ ἐπιδίδονται εἰς διαφόρους τέχνας καὶ ἀποδημοῦν εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, διὰ γὰ εξασκήσουν αὐτάς, ἄλλοι δὲ

1) Οἱ παρὰ τὰς πόλεις ἐν παρενθέσει ἀριθμοὶ δεικνύουν τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων κατὰ χιλιάδας.

ἐπιδίδονται εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ τὰς ἐπιστήμας. Ἡ κεντρικὴ αὐτῆς κωμόπολις, ἡ **Δημητσάνα** (2), εὑρίσκεται εἰς ὕψος 1000 μ. Ἐπὶ Τουρκοχροατίας είχε σπουδαίαν Ἑλληνικὴν σχολὴν καὶ εἶνε πατοὶς τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ. Ἡ **Βυτίνα** εἶνε πλησίον ὁραίου δάσους καὶ ἔχει δασονομικὸν οταμύδν. Τὰ **Μαγούλιανα** εἶνε τὸ ὑψηλότερον χωρίον τῆς Πελοποννήσου (ὕψ. 1300 μ.). Τὰ **Λαγκάδια** (4) εἶνε ἡ μεγαλυτέρα τῶν κωμοπόλεων τῆς Γορτυνίας. Παρὰ τὸν Ἀλφειὸν εἶνε ἡ **Καρύταινα**, ἡ δοπία ἔχει

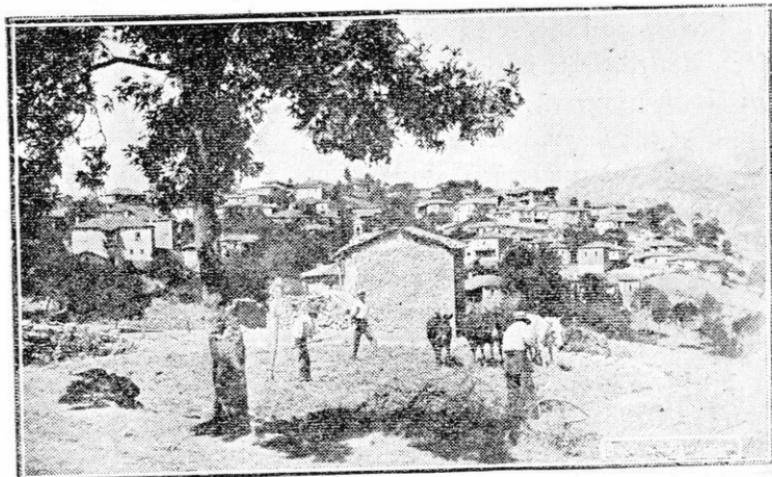

(Εἰκ. 4). Ἡ Δημητσάνα ὁρωμένη ἐκ νότου

σπουδαῖον φραγκικὸν φρούριον. Ὅλαι αἱ κῶμαι αὗται συνδέονται δι' αὐτοκινητικῆς συγκοινωνίας. Σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν ἔχει ἡ Μεγαλόπολις, ἡ δοπία ἔνδισκεται εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν τῆς Πελοποννήσου **Κορίνθου—Καλαμῶν** (βλέπε τὸν χάρτην).

γ) **Ανατολικὴ Αρκαδία.** Διακλαδώσεις τῶν ὁρέων Χελμοῦ καὶ Κυλλήνης (ἀσβεστολιθικαί), πρὸς Ν. διευθυνόμεναι, περικλείουν σειρὰν λεκανῶν ἢ ὑψιπέδων, εἰς τὰ δοπῖα τὰ ὁέοντα ὄντα δὲν εὑρίσκουν διέξοδον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἑδάφους. Ἡ δοὴ αὐτῶν κατατρόγγει τὸ ἀσβεστολιθικὸν ἑδάφος καὶ ἔχει δημιουργήσει εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη στρῶμα γεώτατον, (χωμα-Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τῶδες), τεταρτογενές, τὸ ὄποιον ἐπικάθεται ἐπὶ τοῦ ἀσβεστολίθου. Τοιαῦται λεκάναι εἶνε ἡ τῆς Φενεοῦ, τῆς Σινυφαλίας καὶ τὸ μακρὸν ὑψίπεδον Μαντινείας καὶ Τεγέας, τὸ ὄποιον ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν δρόμων **Μαινάλου** πρὸς Δ. (2000 μ.) καὶ τῶν **Αργολιδοαρχαδικῶν** δρόμων πρὸς Α. (Ἄρτεμίσιον, 1770 μ. ὕψ.). Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς λεκάνας παρουσιάζονται μὲ ποικιλίαν τὰ λεγόμενα «κάρστια φαινόμενα». Πηγαὶ σχηματίζουσαι ὁνάκια κατέρχονται εἰς καταβόθρας (ἀνοίγματα εἰς τὸ ἔδαφος) καὶ τὸ ὄντωρ ὃς εἴ εἰ νπογείως ἡ σχηματίζουσα ἥλη καὶ λίμνας. Οὕτως εἰς τὴν Σινυφαλίαν σχηματίζεται ἡ λίμνη Σινυφαλί-

◀ (Εἰκ. 5). Τὸ ὄραῖον χωρίον Βυτίνα τῆς Γορτυνίας

δε; ὅρνιθες). Εἰς τὴν Φενεὸν ἐσχηματίζετο ἄλλοτε λίμνη διότι ἡ καταβόθρα αὐτῆς ἦτο φραγμένη, σήμερον δύμως ἔχει ἀνοικθῆ ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ὄντατος καὶ τὰ ὄντατα αὐτῆς ἀπὸ καταβόθραν περνοῦν κατώ ἀπὸ τὸ ἔδαφος καὶ πηγάζουν εἰς τὸν ποταμὸν Λάδωνα.

Εἰς τὸ ὑψίπεδον τῆς Τεγέας σχηματίζεται δισαύτως ἡ λίμνη Τάκα. Ἐν γένει τὰ ὄντατα τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἀνοιξιν σκεπάζουν μέγα μέρος τοῦ ἔδαφους τῶν λεκανῶν αὐτῶν ὡς λίμναι ἢ ἥλη. Ὅσον προχωρεῖ τὸ θέρος, τόσον ἀποκαλύπτονται μέρη εὐφορώτατα. Εἰς τὰ ἔνοραινόμενα μέρη σπείρεται ἀραβόσιτος, ἐνῷ· εἰς τὰ διαρκῶς ἔηρά καλλιεργεῖται ὁ σῖτος καὶ ἡ ἀμπελός. Τὸ Ψηφιστοίθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

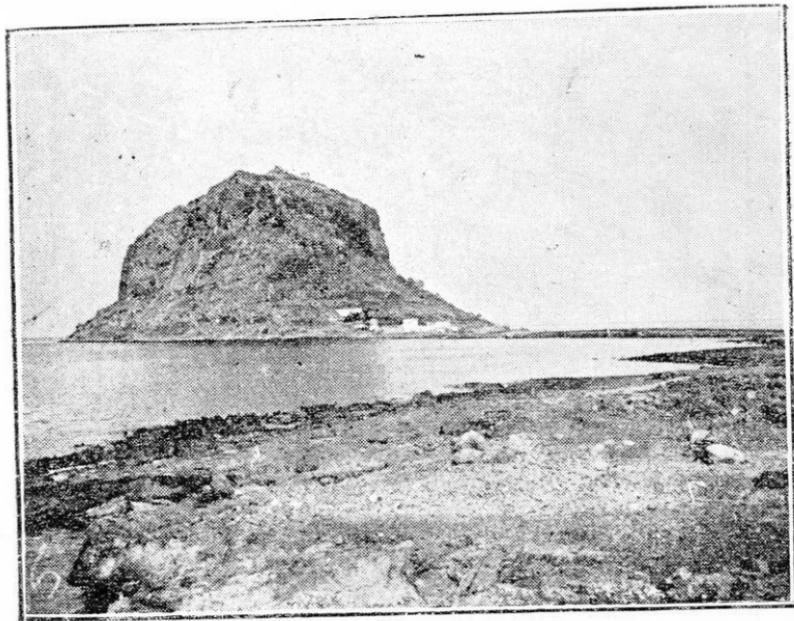
κλῖμα τῆς Ἀνατ. Ἀρκαδίας δὲν ἔχει τὸ γλυκὺ κλῖμα τῶν παραλίων μερῶν· τὸ κλῖμα εἶνε ψυχρόν, ἐφ' ὅσον αἱ πεδιάδες εὐρίσκονται 650—750 μ. ὑψηλότερον ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἡ δὲ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ χειμῶνος καὶ θέρους εἶνε ἐδῶ μεγαλύτερα παρὰ εἰς τὰ παράλια μέρη· διὰ τοῦτο δὲν εὑδοκιμεῖ ἐδῶ ἡ ἐλαία, οὔτε τὰ ἐσπεριδοειδῆ δένδρα, τὰ δποία θέλουν κλῖμα γλυκύ. Πολλὰ γεωργικὰ χωρία καὶ κώμαι εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἀνατολ. Ἀρκαδίαν. Εἰς τὸ ὑψίπεδον τῆς Μαντίνειας καὶ Τεγέας παλαιὰ ὑπηρόχον αἱ πόλεις Μαντίνεια καὶ Τεγέα. Σήμερον μία πόλις ἐδῶ εἶνε σπουδαία, ἡ **Τείπολις** (15) εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Μαινάλου, πρωτ. τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ σήμερον πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν θέσιν τὴν δποίαν ἔχει εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου, ὅπου ἡ διασταύρωσις τῶν γραμμῶν τῆς συγκοινωνίας 1) ἀπὸ τοῦ ἴσθμου τῆς Κορίνθου πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ 2) ἀπὸ Πατρῶν (ΒΔ.) πρὸς τὴν Σπάρτην καὶ τὸ Γύθειον (ΝΑ.). Ἡ Τείπολις ἔχει καὶ μικρὰν βιομηχανίαν (σιδηρουργεῖα, χαλκουργεῖα καὶ ἐργοστάσια φανελοποιίας). Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἔγινεν δνομαστὸν τὸ δρεινὸν χωρίον **Βαλτέτσι** (ΝΔ. τῆς Τριπόλεως) διὰ τὴν πρώτην νίκην τῶν Ἑλλήνων (1821).

2. ΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ.

α'.) **Κυνουρία.** Τὰ Ἀργολιδοαρκαδικὰ ὅρη προεκτείνονται κατὰ ΝΝΑ διεύθυνσιν ὑπὸ τὸ δνομα Πάρνων (1950 μ. ὑψ.), ὁ δποίος φέρει πολλὰ δύση ἀπὸ ἔλατα. Ἀπὸ τὸ ὅρος τοῦτο μέχρι τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου σχηματίζεται ἡ μακρὰ περιοχὴ Κυνουρία (κ. Τσακωνιά), ἡ δποία δμοιάζει μὲ δροπέδιον τραπέζοειδές. Τὰ ὕδατα τὰ δποία διευθύνονται εἰς τὸν Ἀργολικόν, ἐπειδὴ ὁέουν δρμητικὰ κατατρώγουν τὸ ἔδαφος καὶ σχηματίζουν βαθείας φάραγγας, ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα εἶνε ὑψηλή, τὸ κλῖμα εἶνε μᾶλλον ψυχρὸν καὶ ἀσβεστῶδες ἔδαφος ὀλίγον εῦφορον. Μόνον εἰς μικρὰς καὶ παραλίους πεδιάδας, αἱ δποίαι ἔχουν σχηματισθῆ ἀπὸ προσχώσεις τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμίων καὶ ὅπου τὸ κλῖμα εἶνε γλυκύ, εὑρίσκονται ἔλαται καὶ ἐσπεριδοειδῆ. Εἰς τοιαῦτα χαμηλὰ πεδία (βαθύπεδα) εἶνε ἐκτισμένον τὸ **Ἀστρος** (Β'. ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων τῷ 1823) καὶ τὸ **Λεωνίδιον** (5). Εἰς τὴν

κωμόπολιν ταύτην ὡς καὶ εἰς ἄλλα τινὰ χωρία διαιλεῖται Ἑλληνικὴ διάλεκτος λεγομένη Τσακωνική, ἔχουσα ἴδιωτισμοὺς διασφορούμενους ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Χωρία μεγάλα ενδίσκονται καὶ εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Πάρνωνος μέσα εἰς καστανιές, κερασιές καὶ ἄλλα ὅπωροφόρα δένδρα ("Άγιος Πέτρος", "Άγ. Νικόλαος", "Άγ. Κοσμᾶς", "Άγ. Βασίλειος κ. ά.).

β'.) **Λακωνία.** Ή περιοχὴ αὐτὴ κατέχει τὸ ΝΑ. μέρος τῆς Πελοποννήσου, ὃπου σχηματίζεται ὁ διμώνυμος κόλπος. Τὸ κέν-

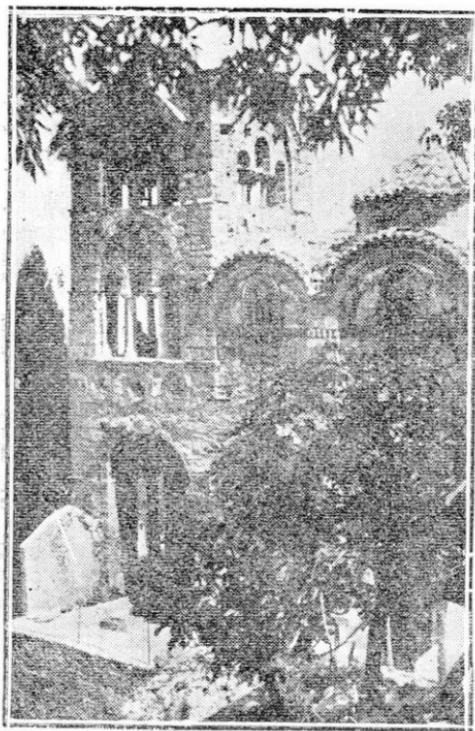

(Εἰκ. 6). Ἡ Μονεμβασία (εἰς τὸ βάθος)

τρον τῆς Λακωνίας κατέχεται ἀπὸ μακρὸν καταβύθισμα, τὸ δποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰν κοιλάδων. Ταύτας διαιροῦνται ὁ ποταμὸς Εὔρωτας, ὁ δποῖος εἰς τὰς ἐκβολὰς κατὰ τὸν Λακωνικὸν κόλπον σχηματίζει ἔλη. Πρὸς Α. τοῦ καταβυθίσματος ἡ χώρα ὑψώνεται πρὸς τὸν Πάρνωνα, ἐνῷ πρὸς Δ. εἰς τὸ δρός Ταῦγετον. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ δόῃ προεκτεινόμενα πρὸς Ν. σχηματίζουν δύο χερσονήσους: τοῦ Πάρνωνος καὶ τοῦ Ταῦγετου.

Τὸ δρός Πάρνων χαμηλώνει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διμονύμου χερσονήσου καὶ εὐκολύνει τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς κοιλάδας Ψηφιστοιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Εὐρώπης πρὸς τοὺς **Μολάους** καὶ τὴν **Μονεμβασίαν**. Ἡ Μονεμβασία ἦτο ὀχυρὰ πόλις καὶ ἥκμαζεν εἰς τοὺς Μεσαιωνικοὺς χρόνους. Κεῖται εἰς νησίδα, ἡ δόποια συνδέεται μὲ τὴν ξηρὰν διὰ γεφύρας. Ἡ μεγαλυτέρα κοιλάς τοῦ Εὐρώπης εἶναι ἡ τῆς **Σπάρτης**, ἀποτελοῦσα συνεχὲς δάσος ἀπὸ ἑλαίας καὶ ἐσπεριδοειδῆ. Τὴν ἔνδοξον ἀρχαίαν Σπάρτην, κειμένην εἰς τὴν δεξιάν ὅχθην τοῦ Εὐρώπης εἶχε διαδεχθῆ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ τουρκικοὺς χρόνους ὁ **Μυστρᾶς** (ἢ ἄλλοτε ἔδρα τῶν Παλαιολόγων).

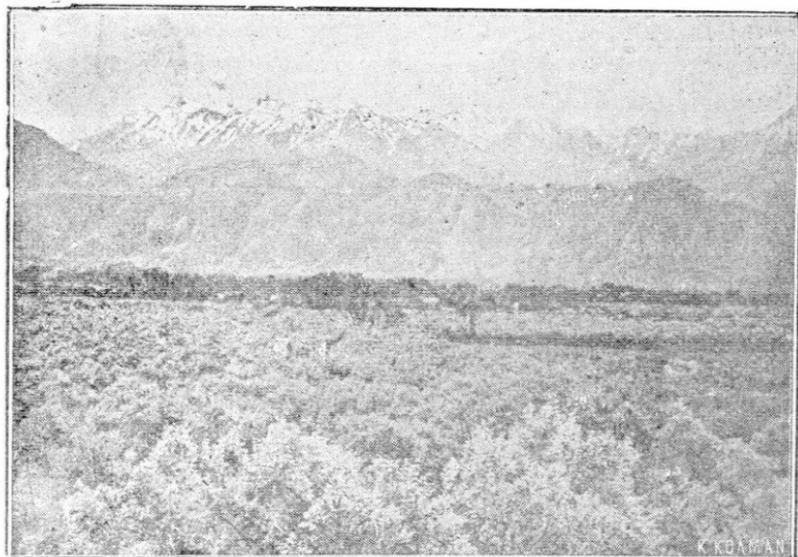

(Εἰκ. 7). Ἡ «Παντάνασσα», ναὸς τοῦ Μυστρᾶ

οὗτος ὑπὸ τὸν Ταῦγετον κείμενος εἶναι σήμερον μία νεκρὰ πόλις μὲ τὰ παλαιὰ παλάτια, τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια της. Ἡ σημερινὴ **Σπάρτη** (6) ἔχει καλὴν δυμοτομίαν, ὅπως δὲ καὶ τὴν παλαιὰν ἐποχήν, δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὴν θάλασσαν. Ἐχει μὲν ἐπίνειον τὸ Γύθειον (7), μεγαλείτεραν δῆμος ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἔχει διὰ τῆς αὐτοκινητικῆς γραμμῆς Τριπόλεως - Σπάρτης.

Ο Ταῦγετος εἶναι τὸ ὑψηλότερον καὶ μακρότατον ὅρος τῆς Πελοποννήσου. Τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ταίναρον**, τὸ νοτιώτατον τῆς Ηελοποννήσου. Αἱ κορυφογραμμαὶ αὐτοῦ φαίνονται μεγαλοπρεπεῖς ἀπὸ τῆς κοιλάδος τῆς Σπάρτης. Ὁλη ἡ χώρα αὐτῇ τοῦ Ταῦγετον λέγεται κοινῶς Μάνη. Ἀν καὶ πετρώδης, ὑπάρχουν πολλὰ μέρη αὐτῆς ὅπου εὐδοκιμεῖ ἡ ἑλαία, τὸ ἔλαιον

δὲ τῆς Μάνης θεωρεῖται ἔξαιρετικῆς ποιότητος. Οἱ Μανιάται διὰ τὰ ἀπόκοντα δόῃ τῆς χώρας των κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, διετήρησαν τὴν ἐλευθερίαν της. Διατηροῦν δὲ ἀκόμη καὶ μερικὰ ἴδια ἔθιμα, ὅπως τὸ ἔθιμον τῆς ἐκδικήσεως. Τὰ χωρία αὐτῶν ἄλλα εἶνε ἐστραμμένα πρὸς τὸν Λακωνικὸν

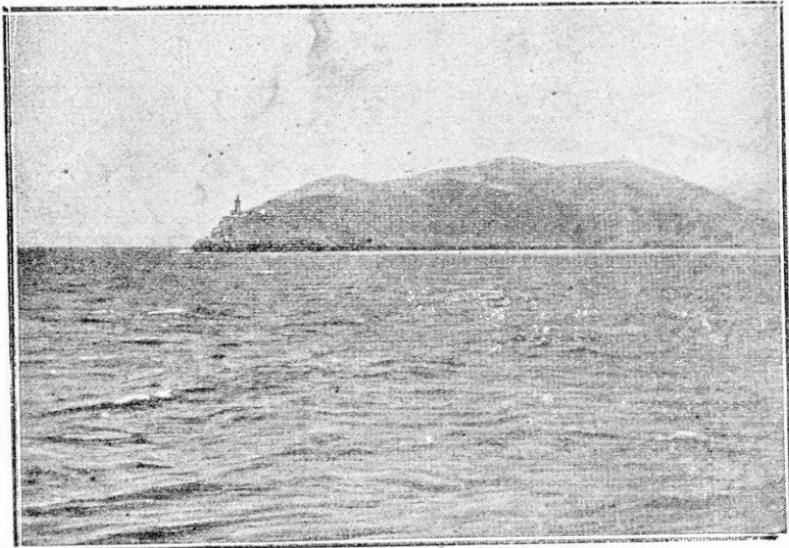
(Εἰκ. 8).— Ἡ κοιλάς τοῦ Εύρωτα καὶ ὁ Ταῦγετος

κόλπον καὶ ἄλλα πρὸς τὸν Μεσσηνιακόν. Κεῖνται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν ἀκτήν, ἐπάνω εἰς καταβαθμῖδας τοῦ ὁρούς, ἐπειδὴ αἱ ἀκταὶ εἶνε ἀπόκοντα (Ἄρεόπολις, Οὔτυλος, Καρδαμύλη κ. ἄ.).

γ') **Μεσσηνία.** Η Μεσσηνία κατέχει τὴν νοτιοδυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου, ὅπου καὶ ἡ διμώνυμος χερσόνησος καὶ ὁ κόλπος. Είνε ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν περισσότερον τῆς Λακωνίας καὶ διὰ τοῦτο εὐδύτερον ἐπιδρᾷ ἡ θερμοκρασία τῆς Μεσογείου θαλάσσης (Μεσογειακὸν κλῖμα). Διὰ τὴν νοτίαν τῆς χώρας θέσιν καὶ τὴν γλυκύτητα τοῦ κλίματος ἐδῶ εὐδοκιμοῦν καὶ φυτὰ θερμῶν κλιμάτων (φοίνιξ, βανάνα), εἰς μερικὰ δὲ ἔτη ὀριμάζουν καὶ οἱ καρποὶ αὐτῶν. Τὸ κέντρον τῆς Μεσσηνίας εἶνε δύο πεδιάδες, ἡ μεσόγειος "Ανω Μεσσηνιακὴ πεδιάς (τῆς Στενυκλάδου) καὶ ἡ Κάτω Μεσσηνιακή, ἡ δοπία βρέχεται ἀπὸ τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μεσσηνιακὸν κόλπον. Ὁ ποταμὸς **Βαλύρας** ποτίζει τὴν Ἀνω πεδιάδα καὶ διασχίζων τὸ ὕψωμα, τὸ δποῖον χωρίζει τὰς δύο αὐτὰς πεδιάδας, εἰσέρχεται εἰς τὴν Κάτω καὶ συμβάλλει μὲ τὸν πολύδρομον **Πάμισον**. Αὗτός, δῶς καὶ τὰ ἄλλα ποτάμια, ποτίζουν τὴν πεδιάδα καὶ τὴν καθιστοῦν εὐφορωτάτην. Καλλιεργοῦνται ἔδω φυτά, τὰ δποῖα εἶνε κατάλληλα εἰς τὸ κλῖμα αὐτῆς, ἐλαῖαι, σταφιδάμιπελοι, σῦκα, ἐσπεριδοειδῆ, δῶς καὶ μωρέαι, διὰ τῶν δποίων τρέφονται μεταξοσκώληκες. Ἡ πυκνὴ αὕτη Μεσσηνιακὴ βλάστησις ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν χαμηλὴν Μεσσηνιακὴν χερσόνησον, φθάνει εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτήν, περιβάλλει τὰ μέτρια εἰς τὸ

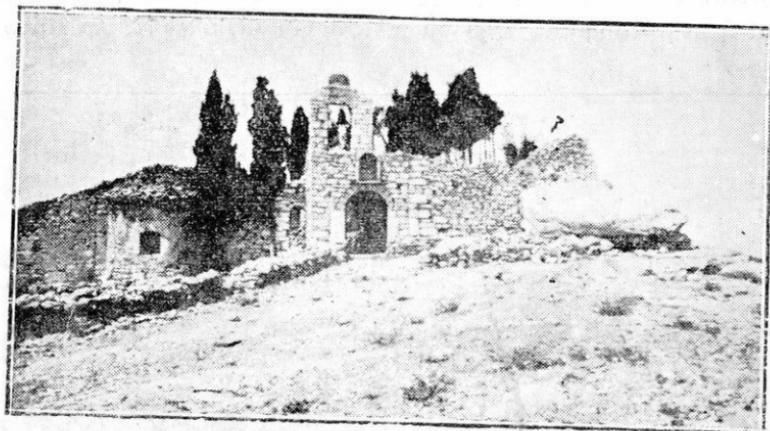

(Εἰκ. 9.—Τὸ Ταίναρον

νῦφος ὅρη τῆς **Κυπαρισσίας** (Ψυχρόν, Αἴγαλέον) καὶ ἐνώνεται πάλιν μὲ τὴν Ἀνω Μεσσηνιακὴν πεδιάδα.

Διὰ τὴν μεγάλην τῆς χώρας **παραγωγὴν** ὁ πληθυσμὸς τῆς Μεσσηνίας εἶνε πυκνὸς (64 κάτ. ἀνὰ 1 τετραγ. χιλιόμ.) καὶ τὰ χωρία πλησίον ἀλλήλων. Τὴν παλαιὰν ἐποχὴν κυρία πόλις τῆς Μεσσηνίας ἦτο ἡ ὁροφὰ Μεσσήνη, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὅρους Ἰθώμης (ὑψ. 800 μ.) ἡ δποία ἦτο καὶ αὐτὴ ὁροφαίνεται. Σήμερον **Μεσσήνη** λέγεται μικρὰ πόλις (κ. Νησί, 7), ἡ δποία κεῖται εἰς ἄλλην θέσιν (βλ. χάρτην) πλησίον τοῦ Παμίσου.

Τὰ ποικίλα γεωργικά προϊόντα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας αὐτῶν, κέντρον δὲ ταύτης καὶ τοῦ ἐμπορίου εἶνε ἡ πόλις **Καλάμας** (30', ἔχουσα κατάλληλον πρὸς τοῦτο θέσιν κατὰ τὸν μιχδὸν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Ἐχει ἐργοστάσια καὶ ὑφαντήρια μεταξωτῶν ὑφασμάτων, ἐκ δὲ τοῦ τεχνητοῦ αὐτῆς λιμένος ἔξαγονται ἐλαῖαι, ἔλαιον καὶ πολλὰ σῦκα. Κατὰ τὸ ἔξαγωγικὸν αὐτῆς ἐμπόριον (εἰς τὸ ἔξωτερον) αἱ Καλάμαι κατατάσσονται εἰς τοὺς πρώτους λιμένας τῆς Ἑλλάδος. Ἐδῶ εἰνε

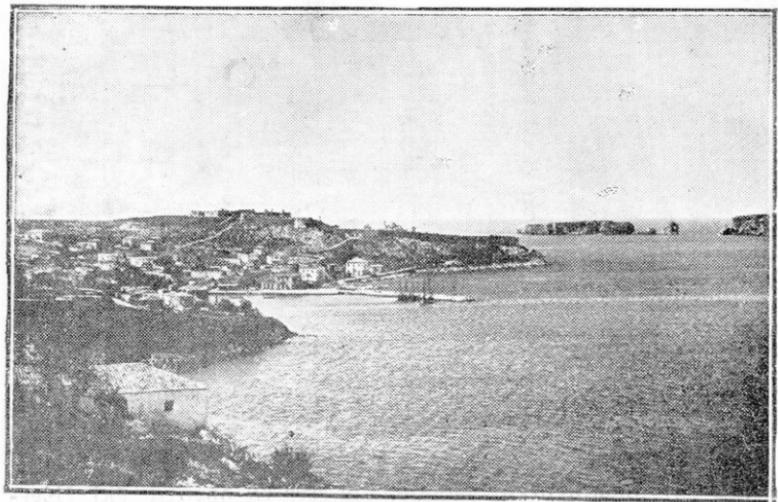
Εἰκ. 10.—Ἡ κορυφὴ τῆς Ἰθάμιτς ὅπου τὸ «Καθολικὸν»

καὶ τὸ τέρμα τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν χερσόνησον εἶνε τὰ δυνατὰ ἐπὶ Ἐνετοκοραίας φρούρια **Κορώνη** (3) καὶ **Μεθώνη** (2). Κατὰ εὐρύχωρον λιμένα, ὃ ὅποιος κλείεται ὑπὸ τῆς νησῖδος Σφακτηρίας, κεῖται ἡ **Πύλος** (ἄλλοτε Ναυαρίνον, 2). Εἰς τὸν λιμένα τοῦτον ἔγινε ἡ περίφημος ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου (τῷ 1827) κατὰ τὴν ὅποιαν ὃ ἦνωμένος στόλος τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψε τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον. Ο φυσικὸς αὐτὸς λιμὴν δὲν δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς ἐμπορικὸν λιμένα, ἐπειδὴ εἶνε μακρὰν τῶν κυρίων γραμμῶν τῆς συγκοινωνίας καὶ δὲν ἔχει μεγάλην ἐνδοχώραν.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσσηνίαν ὑπάρχουν μικραὶ πόλεις μὲ τοπικὴν σημασίαν· οἱ **Γαργαλιάνοι** (7), τὰ **Φιλιατρά** (9) καὶ ἡ **Κυπαρισία** (4 [1]2, ἡ Ἀρκαδία τῶν Μεσαιωνικῶν χρόνων).

δ'.) **Τριφυλία** (έπαρχία Ὄλυμπίας). Η ἐπαρχία αὗτη ἀπό τελεῖ γέφυραν, ἡ ὅποια ἔνωνται τὴν Μεσσηνίαν μὲ τὴν Ἡλείαν καὶ ἔκτείνεται ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Νέδα μέχρι τοῦ κάτω δοῦ τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰ πολλὰ αὐτῆς ἀσβεστολιθικὰ δορι (τῆς Ἀνδριτσαίνης) ὄνομαστὰ είνε τὸ **Δύκαιον** καὶ ὁ **Δάπιδος**. Η ἀπὸ Μεσσηνίας ὅδος ἀκολουθεῖ τὴν παραλίαν, ὅπου κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἔχουν δημιατισθῆ δύο λιμνοθάλασσαι: ἡ τοῦ **Καϊάφα** καὶ ἡ τοῦ **Ἐπιταλίου** (Ἀγουλινίτσης). Διὰ τὸ δρεινὸν τοῦ ἑδάφους τὰ γεωργικὰ προϊόντα είνε δλίγα, μικρὰ δὲ καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ἐχει δύμως ἀφθονίαν ἵζθυσιν εἰς τὴν λιμνο-

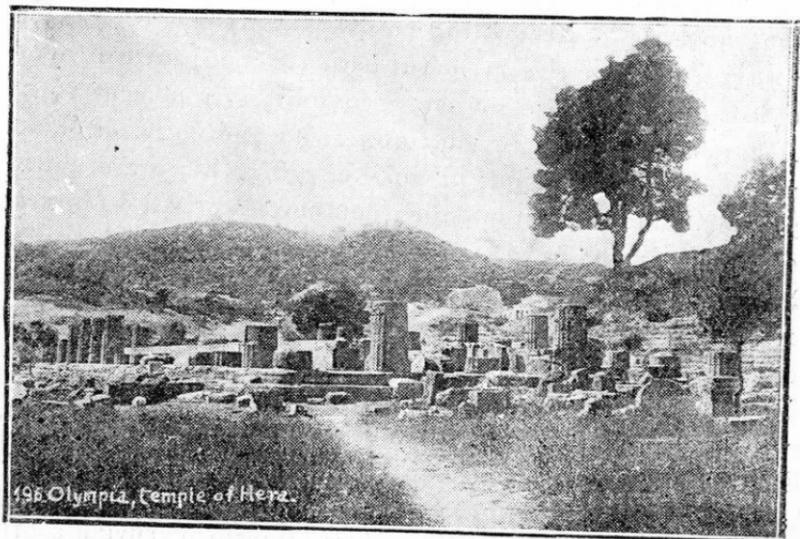
Εἰκ. 11. — Η Πύλος καὶ ὁ λιμὴν αὐτῆς. Δεξιὰ διακρίνεται τὸ ἄκρον τῆς Σφακτηρίας.

θάλασσαν τοῦ Ἐπιταλίου. Η Τριφυλία δὲν ἔχει πόλεις, εἰμὲν χωρία καὶ κώμας (Ἐπιτάλιον, Κρέσταινα, Ἀνδριτσαίνα). Ἐκ τῆς κώμης **Ἀνδριτσαίνης** (2) οἱ φιλάρχαιοι περιηγηταὶ ἀναβαίνουν ἐπὶ ὑψηλοῦ βουνοῦ 2 1/2 ὥρας μακράν, διὰ νὰ ἴδουν τὸν ἀρχαῖον ναὸν τοῦ «Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος», ὁ ὅποῖος ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀρκαδικὴν πόλιν Φιγαλίαν.

(ε'). **Ἡλεία** (ἢ Ἡλις). Πρὸς Δ καὶ ΝΔ τοῦ Ἐρυμάνθου ἔκτείνεται ἡ χώρα Ἡλεία, συνισταμένη ἀπὸ πετρώματα νεογενῆ (θραυσματογενῆ καὶ ἀργιλλώδη). Τὰ πετρώματα αὗτὰ ἀρχίζουν

ἀπὸ τὸ ὅρος Λάπιθος (Κατάφρα) καὶ τελειώνουν πρὸς Β πλησίον τοῦ Ἐρυμάνθου, ὅπου εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ φλύσκου. Πρὸς Β. τοῦ Ἀλφειοῦ τὰ νεογενῆ πετρώματα ὑψοῦνται εἰς ὅροπέδιον, λεγόμενον κοινῶς **Κάπελη**, ὅπου καὶ τὸ χαμηλὸν ὅρος **Φολόη**. Ὁλην τὴν νεογενῆ αὐτὴν χώραν σκεπάζει ἀπέθαντον δάσος ἀπὸ βελανιδέας καὶ δρῦς, ἀπὸ τὰ βελανίδια τῶν ὅποιων τρέφονται πολλοὶ χοῖροι. Ἡ βαθμὶς αὕτη καταπίπτει ἀποτόμως πρὸς Δ ὅπου ἀπλοῦται παραλία πεδιάς προσχωσιγενῆς. Ποὶν ἀκόμη ἡ πρόσχωσις ἐκταθῆ μέχρι τῆς σημερινῆς παραλίας, ὑψοῦντο ὡς νῆσοι νεογενεῖς ὁ **Χελωνάτας** (κ. Χλεμοῦτσι) καὶ ὁ **Ἄραξος**, ἐνῷ αὐταὶ σήμερον εἴναι ἥνωμέναι μετὰ τῆς ἔηδᾶς καὶ φαίνονται ὡς ἀκρωτήρια. Μεταξὺ τούτων ὁ αἰγιαλὸς ἔχει μορφὴν τόξων καὶ κατὰ μῆκος αὐτοῦ ἐσχηματίσθη σειρὰ ζωστήρων, οἱ ὅποιοι ἀποκλείονται λιμνοθαλάσσας μὲν πολλοὺς ἰχθῦς. Εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ νεωτάτου τούτου βαθυπέδου συνετέλεσε καὶ ὁ **Πηνειός** ποταμός, ὁ ὅποιος πηγάζει ἀπὸ τὸν Ἐρύμανθον καὶ διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Α πρὸς Δ, δπως καὶ ὁ Ἀλφειός. Τὸ βαθύπεδον εἴναι κατάφυτον ἀπὸ ἀμπέλους καὶ σταφιδαμπέλους, ἔχει δμως ἐκτάσεις καὶ διὰ λειβάδια, ὅπου ζοῦν βόες καὶ πολλὰ αἴγοπρόβατα. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡ Ἡλίς ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπόκεντρος χώρα καὶ ὡς ἔδαφος οὐδέτερον ἀπέναντι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι εὑρίσκοντο εἰς διαμάχην ἀναμετάξειν των. Διὰ τοῦτο εἰς ἔδαφος αὐτῆς παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ποταμόν, εἰς τὴν μικρὰν κοιλάδα τῆς «Ολυμπίας», ἐγίνετο ἡ ἐθνικὴ ἐօρτὴ «Ολύμπια» καὶ οἱ «Ολυμπιακοὶ ἀγῶνες». Πόλλοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται σήμερον ἐδῶ διὰ νὰ ἴδουν τὰ λείφανα τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ νὰ θαυμάσουν εἰς τὸ Μουσεῖον τὰ εὑρεθέντα ἀριστονοργήματα τῆς τέχνης, τὸν «Ἐρμῆν τοῦ Προαξιτέλους» καὶ τὴν «Νίκην τοῦ Παιονίου». Εἰς τὸν Φραγκικὸν χρονοδεσποτῶν, τῶν ὅποιων τὰ δνόματα σφέζονται σήμερον (ἡ κώμη Ἀνδραβίδα, ὁ λιμὴν Γλαρούντζα). Ἐπὶ τουρκοκρατίας μεγάλην σημασίαν εἶχεν ἡ πολίχνη **Γαστούνη**, μὲ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ἐλέγετο καὶ δλόκληρος ἡ Ἡλεία. Εἰς τὴν Καπέλην τότε ὑπῆρχον ἵσχυοι Τουρκαλβανοί, οἱ Λαλαῖοι, κατοικοῦντες εἰς τὴν **Δάλαν**, ὁ ὅποια ὑπάρχει καὶ σήμερον. Ἡ Ἡλεία σήμερον ἀποτελεῖ νομόν, ὁ ὅποιος παραγεῖ κατ' ἔξοχὴν σταφίδα· ἔχει πολλὰ ώραῖα χωρία καὶ κωμοπόλεις, ὡς καὶ δύο πόλεις, **Ψηλαΐαδα** (13) καὶ τὰν **Πύργον** (20). Ὁ Πύρ-

γος είνε μεσόγειος καὶ πρωτ. τοῦ νομοῦ. Συνδέεται διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μὲ τὸ ἐπίνειον αὐτοῦ Κατάκωλον (ἐκ τοῦ ὅποιου ἔξαγεται σταφίς, μὲ τὴν Ὀλυμπίαν (ἔνθα αἱ ἀρχαιότητες) καὶ μὲ τὰς πόλεις Καλάμας καὶ Πάτρων. Η πρὸς τὰς Πάνορας σιδηροδρόμος, γραμμὴ διέρχεται ἀπὸ τὴν Ἀμαλιάδα, τὴν Γαστούνην, τὴν Ἀνδραβίδαν καὶ ἄλλας κώμας τῆς Ἡλείας. Διαχλάδωσις τῆς γραμμῆς πηγαίνει καὶ εἰς τὴν **Κυλλήνην**, κατὰ τὸν Χελωνάταν, ὃπου ὑπάρχουν λαμπτικὰ ὕδατα.

195 Olympia, Temple of Hera.

Εἰκ. 12.—Ἐρείπια τῆς Ὀλυμπίας,

Ἐν τῷ μέσῳ τὸ Ἡροῖον, ἐνθα ἀνευρέθη ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους

στ'.) **Αχαΐα.** Απὸ τὸν Ἀραξὸν ἡ βορειοδυτικὴ Πελοπόννησος κολποῦται εἰς τὸν κόλπον τῶν Ηατρῶν μετὰ τοῦτον ἡ παραλία σχηματίζει τὸ ἀκρωτήριον Ρίον καὶ στρέφεται πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Καὶ ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνονται αἱ ὕδιαι ζῶνται τῶν πετρωμάτων τῆς Ἡλείας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αὗται εἶνε στεναί. Τὸ κύριον ἐνταῦθα ὅρος εἶνε τὸ Παναχαϊκὸν (1930 μ.), ὃρος ἀσβεστολιθικόν, ὅμοιον πρὸς τὸν Ἐρύμανθον. Τὸ νεογενὲς πέτρωμα συνεχίζεται καὶ βορείως τοῦ Ἐρυμάνθου καὶ τοῦ Χελμοῦ. Τὰ ἐκ τῶν ὅρέων τούτων ποτάμια καταιβαίνουν δρμητικά, διασχίζουν τὸ πέτρωμα τοῦτο καὶ σχηματίζουν βαθείας καράδρας καὶ φάραγγας (Πεῖρος, Γλαύκος, Σελινοῦς, Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βουραϊκός). Στενά είνε και τὰ παράλια βαθύπεδα, ἄλλα εὐφορώτατα. Καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος, ἡ σιαφίς καὶ εἰς τὰ δρεινά μέρη ὁ καπνός. Πλὴν τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ συγκεντροῦται καὶ ἀστικὸς πληθυσμὸς εἰς τὰς Πάτρας καὶ τὸ Αἴγιον.

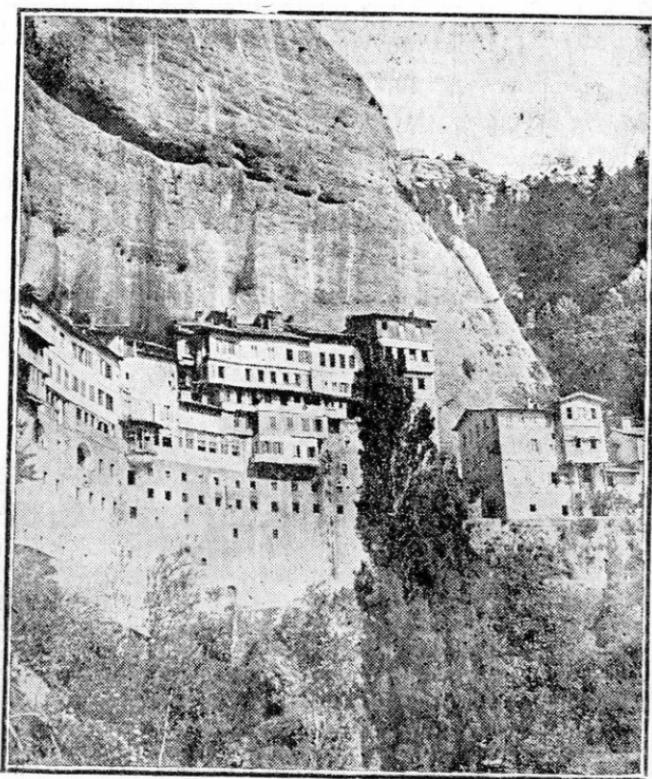
Αἱ Πάτραι κείνται κατὰ τὸν δμώνυμον κόλπον καὶ είνε ἡ μεγαλειτέρα πόλις τῆς Πελοποννήσου (62). Γὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ὀφεῖλει εἰς τὴν θέσιν της, δηλ. βλέπει πρὸς τὰ ΒΔ, πρὸς τὸ μέρος τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ είνε ἡ ἀφετησία τῶν ταξιδεύοντων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς αὐτήν. "Εχει εὐθείας καὶ πλατείας ὅδοις, βιομηχανικὰ καταστήματα (μηχανουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, οἰνοποιεῖα κ. ἄ.). Ἀπὸ τὸν ἐμπορικῶταταν αὐτῆς λιμένα, ὁ ὅποιος

Εἰκ. 13.—Παραλία τῶν Πατρῶν

είνε τεκνητός, ἔξαγεται ἡ μεγαλυτέρα ποσότης τῆς Ἑλληνικῆς σταφίδος. Ἐχει ἀκόμη καὶ ἀερολιμένα, ὃπου σταθμεύουν τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὅποια ἔχονται ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ πετοῦν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ σιδηροδρόμου συνδέεται μὲ ἄλλας πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Ἡ κατὰ τὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου σιδηροδρόμος γραμμὴ πηγαίνει εἰς τὴν Κόρινθον καὶ διέρχεται ἀπὸ πολλὰ ωραῖα χωρία καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν **Αἴγιον** (14), ἡ ὅποια ἔξαγει τὴν καλυτέραν ποιότητα τῆς ψηφιοποιηθῆκε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

‘Ελληνικῆς σταφῖδος. Ἀπὸ τὸ χωρίον **Διακοφτόν**, διακλάδωσις τῆς σιδηροδρόμου γραμμῆς (ἐν μέρει ὀδοντωτή) φέρει διὰ τῆς χαράδρας τοῦ Βοραϊκοῦ ποταμοῦ εἰς τὰ ὄνομαστά μέρη τῆς Νέας Τσογίας, τὴν Μονὴν τοῦ **Μεγάλου Σπήλαιον**, τὴν κωμό-

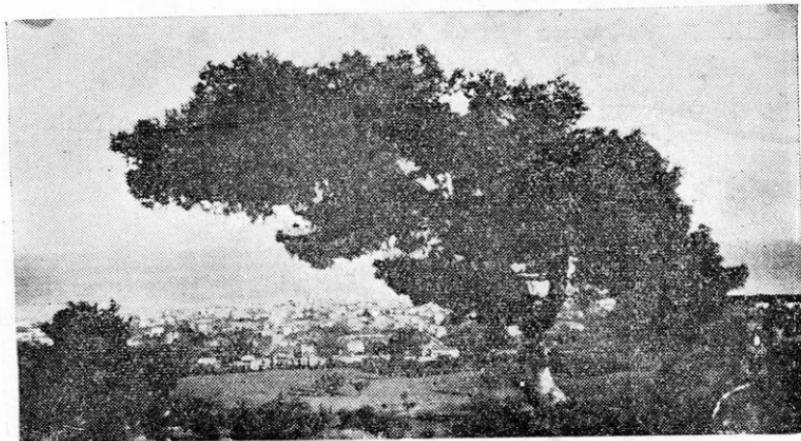

Εἰκ. 14.—Τὸ Μέγα Σπήλαιον

πολιν **Καλάβρυτα** καὶ τὴν Μονὴν τῆς **Αγίας Λαύρας**. Ἡ διαδρομὴ αὕτη εἶνε πολὺ εὐχάριστος εἰς τοὺς περιηγητὰς διὰ τὰς ὁραιότητας τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως. Τὸ μέγα Σπήλαιον εἶνε κτισμένον εἰς ἀπόκρημνον βράχον καὶ ἔχει ἴδιαίτερον ξενοδοχεῖον Εἰς τὰ Καλάβρυτα (ὑψόμ. 740) εἶνε τὸ τέρμα τοῦ σιδηροδρόμου. Ἀπὸ ἐκεῖ μὲν αὐτοκίνητον πηγαίνοντον εἰς τὴν περίφημον μονὴν τῆς **Αγίας Λαύρας**, ὅπου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανὸς ὑψώσε τὴν σημαίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (1821) ἦ ἀναβαίνουν εἰς τὸν Χελμόν.

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

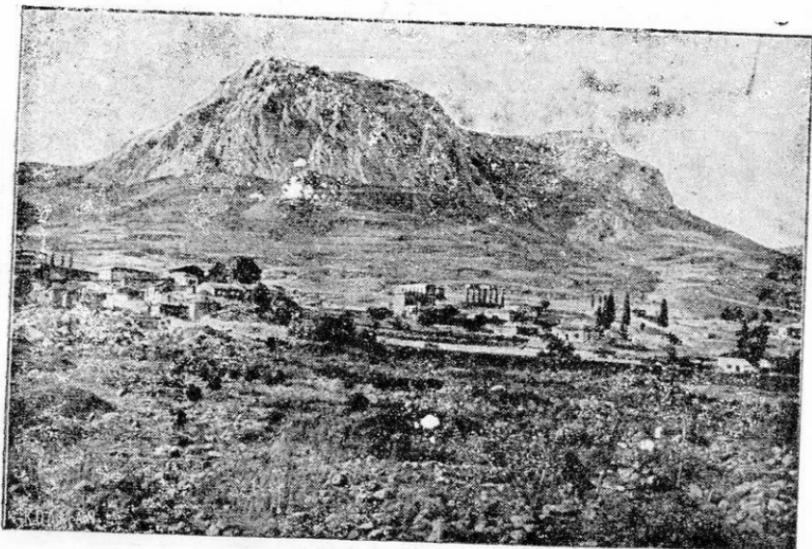
ξ.). **Κορινθία.** Τὴν Ἀχαίαν ἀκολουθεῖ ἡ Κορινθία μέχοι τοῦ ἴσθμου καὶ πέραν αὐτοῦ εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον. Ἐδῶ τὸ νεογενὲς πέτρωμα (τριτογενὲς) πλατύνεται καὶ ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὅρη κατέρχεται μὲ καταβαθμοὺς (σκάλες). Μόνον πλησίον τοῦ ἴσθμου ὑψοῦνται μέσα ἀπὸ τὸ πέτρωμα αὐτὸ οἱ ἀρχαιότεροι σχηματισμοὶ τοῦ Ἀκροκόρινθου (ὑψ. 570 μ.) καὶ τῶν **Ονείων** ὁρέων. Ἐπίσης ὁ χιμηλὸς αἰγιαλὸς ἔδω μὲν εἶνε στενός, ὅπως εἰς τὴν Ἀχαίαν, ἄλλὰ ὅσον προχωρεῖ εἰς τὸν ἴσθμὸν γίνεται πλατὺς (Κορινθιακὴ πεδιάς, κοινῶς Βόχα). Τὸ σπουδαιότερον ἔδω ποτάμιον εἶνε ὁ **Ασωπός**, ὁ δποῖος ἔχει τὴν ἀρχὴν τῶν ὑδάτων του ἀπὸ τὴν λίμνην Στυμφαλίδα. Ὅδατα αὐτῆς διοχε-

Εἰκ. 15.—Ἡ ὁραία κωμόπολις Ξυλόκαστρον

τεύονται πρῶτον εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Φλιασίας (ὅπου σήμερον εἶνε ἡ κωμόπολις **Νεμέα**). Αὐτὰ δές καὶ ἄλλα ποτίζουν τὴν Κορινθιακὴν πεδιάδα καὶ τὴν καθιστοῦν εὔφορον. Καλλιεργοῦνται ἡ ἄμπελος, σταφιδάμπελος, ὁ καπνὸς καὶ ἡ ἥλαια. Πολλαὶ ὕδαται κῶδαι καὶ χωρία ἐκτείνονται παρὰ τὴν παραλίαν, ὡς τὸ **Ξυλόκαστρον**. Παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ἔκειτο παλαιὰ ἡ πόλις **Σικυών**, σήμερον δὲ πλησίον αὐτῆς ἡ **Σικυωνία** (Κιάτον, 3). Πολὺ μεγαλυτέρα τῆς Σικυῶνος ἦτο ἡ παλαιὰ **Κόρινθος**, κειμένη ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς, τὸν Ἀκροκόρινθον, 1 1]2 ὕραν μακρὰν τοῦ ἴσθμου. Οἱ λιμένες αὐτῆς (εἰς τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Σα-

ρωνικὸν) εἶχον μεγάλην ἐμπορικὴν κίνησιν καὶ ἡ πόλις εἶχε γίνη^{τη} ἡ πολυανθρωποτάτη καὶ πλουσιωτάτη τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν ἴσθμὸν (πλησίον τῆς σημερινῆς Ἰσθμίας) ενοίσκετο ὁ ἵερος τόπος ὃπου ἐγίνοντο οἱ ἀγῶνες «Ἰσθμία». Η Κόρινθος κατεστράφη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ρωμαίων Μούμιου (146 π. Χ.) καὶ ἐπανεκτίσθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος (44 μ. Χ.), κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν δὲ ταύτην κατάκτησιν ἡ Κόρινθος ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς «Ἀχαΐας», ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ Ἑλλάς. Η πόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔπαθε ὑπὸ σεισμῶν, οἱ δοποῖοι ἐδῶ είνε συγνοί.

Εἰκ. 16.—Η παλαιὰ Κόρινθος καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος

Τῷ 1858 κατεστράφη ἡ παλαιὰ Κόρινθος καὶ ἐκτίσθα ἡ **Νέα Κόρινθος** παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ πλησίον τοῦ ἴσθμοῦ. Ἄλλα κοὶ αὕτη ἔπαυθε φοβερὰν καταστροφὴν τῷ 1928 καὶ ἐπανεκτίσθη μὲ νέας ἀντισεισμικὰς οἰκοδομαίς. Η σημασία τῆς πόλεως είνε σήμερον μικρὰ (10), ἀν καὶ είνε ἡ ἀρχὴ τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου. Τὸ πέρασμα τῶν πλοίων ἀπὸ τὴν διώρυγα δὲν ἔδωσε καμμίαν ὥθησιν εἰς τὴν πρόοδον τῆς πόλεως.

η.) **Αργολίς.** 1. ΝΑ τοῦ ἴσθμοῦ ἐκτείνεται ἡ λεγομένη **Αργολικὴ χερσόνησος**, πέραν τῶν κυρίων συγκοινωνιακῶν ὁδῶν τῆς Πελοποννήσου. Συνίσταται ἀπὸ ἀσβεστόλιθον καὶ σχιστόλιθον, τὰ δοῃ δὲ καταπίπτουν ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν.

Κατακομματιάζεται εἰς μικρὰς χερσονήσους (Μεθάνων, Κρανιδίου) καὶ νῆσους (Πόρος, "Υδρα, Σπέτσαι). Τὰ Μέθανα εἴνε χερσόνησος ὑφαιστειογενῆς καὶ ἔχει ιαματικὰ λουτρά.

Πολὺ μικρὰ εἴνε τὰ δύο βαθύπεδα εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Σαρωνικοῦ, ὅπου αἱ ἀρχαῖαι καὶ σημεριναὶ κῶμαι Ἐπίδαυρος καὶ Τροιζῆν. Εἰς τὴν παλαιὰν Ἐπίδαυρον ἀνῆκε τὸ «Ἴερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ», 2 1]2 ὥρας μακρὰν αὐτῆς. Ἐνταῦθα ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τοῦ θεάτρου, τοῦ σταδίου, τοῦ ναοῦ καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων. Τὸ δὲ βαθύπεδον τῆς Τροιζηνίας ἔχει μέγα δάσος ἀπὸ λεμονέως καὶ νεραντζέας. Πολὺ πλησίον αὐτοῦ εἴνε ἡ νῆσος Πόρος μὲ τὴν διμώνυμον πόλιν (4), ἡ δποία εἴνε ἡ πρωτ. τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, διότι ἔχει εύκολωτέραν συγκοινωνίαν μὲ τὸν Πειραιᾶ (διὰ θαλάσσης), παρὰ μὲ τὸ Ναύπλιον.

Ἡ νῆσος "Υδρα εἴνε κατ' ἔξοχὴν βραχώδης καὶ ἄγονος. Ἐνῷ παλαιὰ ἦτο ἀκατοίκητος, κατὰ τὸν χρόνον; τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὅχι μόνον κατιφεύτο, ἀλλὰ οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶχον καὶ πλούτη ἐπειδὴ ἡγχολοῦντο εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐν κοινῷ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως προσέφεραν ἔξοχους ὑπηρεσίας καὶ σπουδαῖα ἡσαν τὰ κατορθώματα τῶν ἀγωνιστῶν (Κουντούριώτης, Μιαούλης, Σάχτούρης). Οἱ κάτοικοι τῆς "Υδρας καὶ σύμερον (6) εἴνε ναυτικοὶ καὶ σποργαλιεῖς.

Τὴν^α αὐτὴν δόξαν ἔχουν καὶ αἱ Σπέτσαι. Ή εἰς αὐτὴν κωμόπολις εἴνε δραία (4) καὶ κατάλληλος διὰ πραθερισμόν. Διὰ τὰς ὑπηρεσίας καὶ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν "Υδραιών καὶ τῶν Σπετσιωτῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, αἱ νῆσοι αὗται ἔχουν τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγουν ίδιαιτέρως δύο βουλευτάς.

Απέναντι τῶν Σπετσῶν καὶ πρὸς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ὅπου ἡ ἀκτὴ πολυλίμενος, ἔχουν προαχθῆ αἱ σποιδαῖαι κωμοπόλεις "Ερμιόνη καὶ Κρανιδίου, διότι οἱ κάτοικοι πλὴν τῆς γεωργίας ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν.

2. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως μέρος τῆς Ἀργολίδος εἴνε ἡ Ἀργολικὴ πεδιάς, ἡ δποία ἀπλοῦται κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Ἐδῶ ἡ συγκοινωνία γίνεται ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ οἱ ὄδοι περνοῦν ἀπὸ στενὰ μεταξὺ δρων, τὰ δποῖα λέγονται «Δερβενάκια». Εἰς αὐτὰ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ ἄλλους ὄπλαρχηγοὺς κατέστρεψεν ὅλον σχεδὸν τὸν στρατὸν τοῦ Δράμαλη (1822).

Τις τὴν πεδιάδα αὐτὴν αἱ βροχαὶ δὲν εἶνε ἄφθονοι, ὅπως εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ δλίγαι μόνον πηγαὶ ὑπάρχουν (πολυδίψιον "Αργος"). Διὰ τοῦτο δὲν καλλιεργοῦνται στα φιδάμπελοι, ἀλλὰ ἡ ἄμπελος, τὰ σιτηρά, ὁ καπνὸς καὶ ἵδια διάφορα κηπουρικά (ντομάτες, πεπόνια ἐκλεκτὰ κ. ἄ.), τὰ δόποια ποτίζονται μὲνεργαδιῶν.

Ἄπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων οἵ τὴν πεδιάδα ταύτην ἔγινοντο διάφοροι ἔγκαταστάσεις Ἑλληνικῶν φυλῶν. Ἐπὶ λόφου πλησίον τῆς θαλάσσης κεῖνται τὰ κυκλώπεια τείχη τῆς **Τίρευνθος** καὶ εἰς

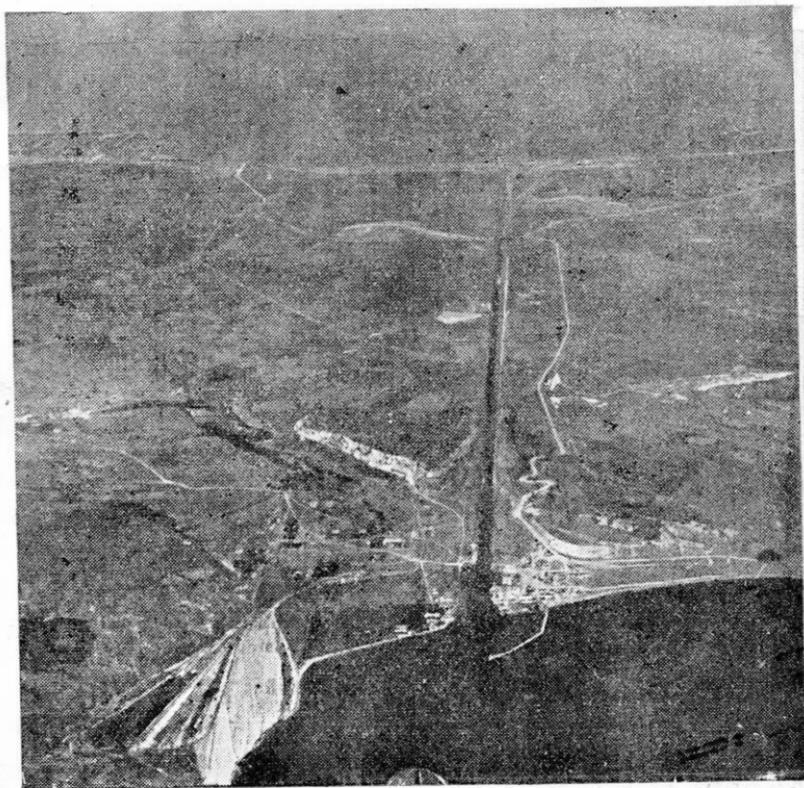

Εἰς. 17.—Τὶ Ναύπλιον δρώμενον ἀπὸ ἀεροπλάνου. Εἰς τὸ βάθος τὰ Ἀργολιδοαρχαδικὰ ὅρη.

κατάλληλον ἰέσιν, ἀπὸ τὴν δροῖαν φυλάττεται ἡ πρὸς βορρᾶν διάβασις, ἥσαν αἱ «πολύχρουσοι» **Μυκῆναι**. Ἐδῶ μέσα εἰς θολωτοὺς τάφους, εὑρέθησαν πολλὰ κοσμήματα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ ποὺ δείχνουν ἀραιότατον πολιτισμόν. Μετὰ τὰς Μυκῆνας ἥκμασε τὸ **"Αργος**, τὸ δροῖον διαμένει καὶ σήμερον διὰ μέσου τῶν αἰώνων (11). Οἱ ιμὴν τῆς χώρας καὶ πρωτ. τοῦ νομοῦ Ἀργολιδορινθίας, εἴναι τὸ **Ναύπλιον** (7) μὲν τὴν ἀρχαίαν ἀκρόπολιν Ἀκροναυπλίαν καὶ τὸ μεσαιωνικόν **Παλαιμῆδιον**. Τὸ Ναύψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πλιον εἶχε σπουδαίαν σημασίαν κατά τὴν παλιγγενεσίαν τῆς Ἑλλάδος (πρωτ. τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ 1828—1834. Καποδίστριας). Σήμερον ἔχει βιομηχανικὰ ἐργοστάσια κονσερβῶν, ἵδιως μπελντὲ ντομάτας, ἔξαγει δὲ κηπουρικὰ καὶ καπνά. Πλὴν τῆς διὰ θαλάσσης συγκοινωνίας τὸ Ναύπλιον συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Ἀργοντοῦ, διὰ τούτου δὲ διέρχεται ἡ γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας (σιδηροδρ. καὶ αὐτοκινητικὴ) ἐκ Κορίνθου εἰς Τρίπολιν.

§'.) Ὁ Ἰσθμός. Ὅλη ἡ ἔηρα τὴν ὅποιαν βρέχει ἀπὸ τὸ ἐν

Εἰκ. 18.—Ὁ κυρίως ἴσθμος ὁρώμενος ἀπὸ ἀεροπλάνου. Κάτωθεν ὁ Σαρωνικὸς κόλπος καὶ ἄνωθεν ὁ Κορινθιακός.

μέρος ὁ Κορινθιακὸς καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁ Σαρωνικὸς λέγεται ἴσθμος τῆς Κορίνθου καὶ δμοιᾶει πρὸς γέφυραν, ἡ δποία ἐνώνει τὴν Πελοπόννησον ἢ τὴν Στερεάν, Ἐλλάδα. Ἔντούτοις ἕδης Φημολογήκε απὸ τοῦ Μοτίτου Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δὲν εἶναι πανταχοῦ ἔδω εὔκολος. Τὸ ἀσβεστολιθικὸν ὅρος **Γεράνεια** (1360 μ. ὕψ.) σχηματίζει κορημούν ταὶ πρὸς τὰς δύο ἀκτὰς, τοῦτο δὲ δεικνύει ὅτι ὁ ἴσθμος αὐτὸς ἔγινε κατόπιν κατακρημνίσεως ἔδαφῶν (ὅηγμάτων) μέσα εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ Γεράνεια προεκτείνεται εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὡς χερσόνησος (Περαίᾳ), κάτω δὲ ἀπὸ αὐτῆς εἴνε ἡ λουτρόπολις **Λουτράκι**, γνωστὴ διὰ τὰ λαμπτικὰ αὐτῆς ὄντα. Χαμηλὰ ἀπὸ τὴν Γεράνειαν (καὶ πρὸς τὰς δύο ἀκτὰς) ἐκτείνεται μαλακὴ καὶ πολὺ καταφαγμένη γῆ (τριτογενής).

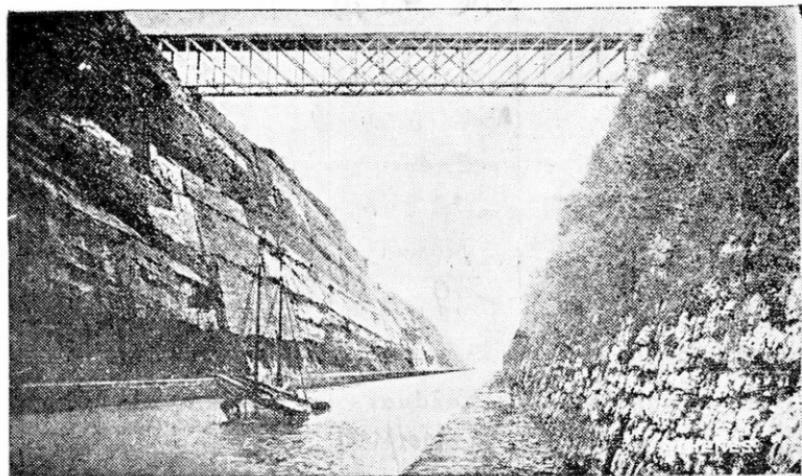
Τοιαύτη γῆ εὑρίσκεται καὶ εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ

Εἰκ. 19.—**Η Λουτρόπολις Λουτράκι καὶ τὸ ἄνωθεν αὐτῆς ὅρος Γεράνεια**

ἴσθμοῦ (κυρίως ισθμόν), δπου—καὶ ἡ διῶρυξ, ἡ δποία χρησιμεύει διὰ τὴν θαλασσοπολίαν (μήκους 6 χιλιόμ.). Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἡ δποία ἐνώνει τὴν Κόρινθον μὲ τὰς Ἀθήνας, διέρχεται εύκολα τὸν κυρίως Ισθμόν, διότι τὸ ἔδαφος ἔδω ὑψώνεται ἔως 80 μέτρα μόνον. Ἀλλὰ τὸ ὅηγμα τῆς Γερανείας πρὸς τὸν Σαρωνικὸν ἀναγκάζει αὐτὴν νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰς ἀποτάμους Σκιρωνίδας πέτρας (Κακὴν Σκάλαν) διὰ νὰ ἔξελθῃ εἰς Ψηφιοποιήθηκε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὴν Μεγαρικὴν πεδιάδα. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας δ δρόμος ἀπέφευγε τὴν κατὰ μῆκος τοῦ Σαρωνικοῦ γραμμὴν καὶ διήρχετο τὴν Γεράνειαν λοξῶς εἰς τὰ ὑψηλὰ αὐτῆς μέρη (Μακρυπλάγι).

Εἰκ. 20.—⁴Η διώρυξ τοῦ Ισθμοῦ

1. Σχεδιαγράφησε εἰς τὸ τετράδιόν σου τὴν Πελοπόννησον μὲ τὰς σιδηροδρ. γραμμὰς καὶ τοποθέτησε τὰς πόλεις, αἱ δόποιαι συνδέονται διὰ τούτων.—2. Κατάρτισε πίνακα, ὁ δόποιος γὰ ἔχῃ τὰ κυριώτερα δῆμη τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ ὑψος.—3. Κατάταξε κατὰ πληθυσμὸν τὰς μεγάλας πόλεις.—4. Ἐὰν διαιρέσωμεν τὴν Πελοπόννησον εἰς δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν, τί κύρια πετρώματα εὑρίσκονται εἰς τὰ τμήματα ταῦτα χωριστά;—5. Ποῖα τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς Πελοποννήσου;—6. Εἰς ποίας περιοχὰς καλλιεργεῖται ἡ σταφίς;—7. Ποῖοι εἶνε οἱ ἐμπορικοὶ λιμένες;—8. Ποῦ ἐπάγεται διοικητικῶς ἡ ἐπαρχία Τροιζηνίας καὶ διατί;—9. Συμπλήρωσε εἰς τὸν ἐπόμενον πίνακα τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν νομῶν καὶ τὰ δινόματα τῶν πρωτευονοσῶν ἐκάστης ἐπαρχίας (βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ χάρτου) καὶ δημητριάδες τοὺς νομοὺς καὶ τὰς πρωτευούσας αὐτῶν.—10. Ποῖος νομὸς εἶνε πυκνότερον κατωκημένος καὶ διατί;

Νομοί καὶ Ἐπαρχίαι	Πρωτεύουσαι	Ἐπιφ. εἰς τετρ. χιλ.	Πληθυσμός	Κατ. εἰς 1 τ. χιλ.
N. Ἀρκαδίας	Τρίπολις	4.390	166.200	
Ἐπαρ. Μαντινείας	<i>Τρίπολις</i>			
» Μεγαλοπόλεως	<i>Μεγαλόπολη</i>			
» Γορτυνίας	<i>Γορτυνία</i>			
» Κυνουρίας	<i>Κυνουρία</i>			
N. Δακανίας	Σπάρτη	4.312	145.000	
Ἐπαρ. Λακεδαίμονος	<i>Σπάρτη</i>			
» Ἐπιδαύρου Λι-	Μολάιοι			
[μηρᾶς]				
» Γυθείου	<i>Γύθειον</i>			
» Οἰτύλου	<i>Αρεόπολις</i>			
N. Μεσσηνίας	Καλάμαι	3.406	248.000	
Ἐπαρ. Καλαμῶν	<i>Βορεόπολη</i>			
» Μεσσήνης	<i>Μεσσήνη</i>			
» Πυλίας	<i>Πυλαί</i>			
» Τοιφυλίας	Κυπαρισσία			
» Όλυμπίας	<i>Ανδρίτσαινα</i>			
N. Ἡλείας	Πύργος	2.218	130.200	
Ἐπαρχ. Ἡλείας	<i>Πύργος</i>			
N. Ἀχαΐας	Πάτραι	3.130	192.000	
Ἐπαρ. Πατρῶν	<i>Πάτραι</i>			
» Αἴγιαλείας	Αἴγιον			
» Καλαβρύτων	<i>Βορεόπολη</i>			
N. Αργολιδονομίας	Ναύπλιον	4.730	166.000	
Ἐπαρ. Ναυπλίας	<i>Ναύπλιον</i>			
» Αργους	<i>Αργος</i>			
» Κορινθίας	<i>Κορίνθος</i>			
» Υδρας	<i>Υδρα</i>			
» Σπετσῶν	<i>Σπέτσες</i>			
Όλη ἡ Πελοπόννησος		22.000	1047000	
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής				

Β'. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑ

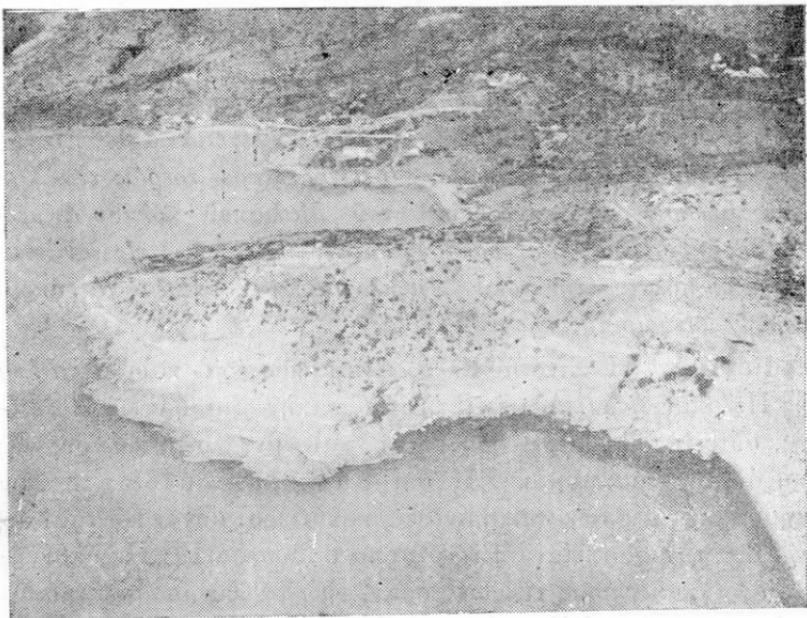
Έρωτήσεις. 1. Μέτρησε τὸ μῆκος τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκτίου (ΒΔ) ἔως τὸ ἀκρωτ. Σούνιον (ΝΑ). — 2. Μέτρησε τὸ στενὸν πλάτος αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ, δῶν ὁ κόλπος τῆς Ἰτέας, ἔως τὸν Μαλιακὸν κόλπον. — 3. Ομοιάζει ἡ διαμόρφωσις τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος μὲ τὴν Πελοπόννησον; — 4. Πρὸς ποῖον μέρος βλέπομεν τὰ συνεχέστερα ὅρη καὶ ποὺ τὰς περισσοτέρας πεδιάδας; — 5. Πῶς λέγεται ὁ μεταξὺ τῆς Στερεᾶς καὶ Εὐβοίας κόλπος; — 6. Περίπλευσε νοερῶς τὴν Στερεὰν Ἐλλάδα ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου ἀναφέρων τὰ ἀκρωτήρια, τὸν κόλπον καὶ πορθμὸν ἔως εἰς τὸν Ἀμφρακικὸν κόλπον (τὴν πόλιν Ἀμφιλοχίαν). — 7. Ποῖα τὰ ἀκρότατα ἀκρωτήρια τῆς νήσου Εὐβοίας;

Γενικά. Ἡ Στερεὰ Ἐλλὰς εἶνε μακροτέρα καὶ στενότερα τῆς Πελοποννήσου. Δὲν ἔχει τὴν ἀρμονικὴν διαμόρφωσιν ἐκείνης, οὔτε τὰς μικρὰς χερσονήσους καὶ μεγάλους κόλπους τῆς (ὅριζόντιον διαμελισμόν). Αἱ ἀκταὶ αὐτῆς εἶναι ὅλαι σχεδὸν σχηματισμέναι ἀπὸ κατακρημνίσεις καὶ μικροὶ μόνον κόλποι διαμελίζουν τὴν παραλίαν. Ἐνῷ ὅλᾳ τὰ βαθύπεδα τῆς Πελοποννήσου, ἀνοίγονται πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐδῶ τὰ περισσότερα ἀποκλείονται μὲ δόρη. Ἐὰν φέρωμεν εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἰτέας μέχρι τοῦ Μαλιακοῦ, χωρίζομεν τὴν Στερεὰν Ἐλλάδα εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικήν.

1. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

α'). **Ἀττικὴ** (ἐκ τοῦ Ἀκτῆ). Ἡ νοτιοανατολικὴ αὗτη χερσόνησος τῆς Στερεᾶς ἔχει σχῆμα κεφαλῆς ἀλόγου καὶ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτ. Σούνιον, δῶν σφύζονται ἀκόμη 12 στύλοι τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ χώρα Ἀττικὴ διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Στερεὰν καὶ ἔχει πολλὰ πλεονεκτήματα. Τὰ βαθύπεδα αὐτῆς βλέπουν πρὸς τὴν θάλασσαν, τὰ δόρη τῆς εἶνε μετρίως ὑψηλὰ καὶ τὸ κλῖμα γλυκὺν (μεσογειακόν). Τὰ δόρη ἀνήκουν εἰς τὸ παλαιὸν κρυσταλλοπαγὲς σύστημα τῶν Κυκλαδῶν καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν πολύτιμα δούκτα. Τὸ σπουδαιότερον εἶνε ἡ θέσις αὐτῆς. Ἐδῶ φθάνουν αἱ κατὰ ἔηραν ὁδοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐλλήσης.

λάδος, αἱ δποῖαι στρέφονται πρὸς τὴν Πελοπόννησον, εἰς δὲ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον συναντοῦν τὸν θαλάσσιον δρόμον, τὸν δποῖον ἀκολουθοῦν τὰ πλοῖα, τὰ δποῖα ἀπὸ τὸ Ιόνιον πέλαγος διευθύνονται πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἄλλας μεγάλας θαλάσ-

Εἰκ. 21. Τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον, δρόμενον ἀπὸ ἀεροπλανου

σας. Διὰ τὴν τοιαύτην κατάλληλον θέσιν πρὸς τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον ἡ χώρα αὕτη λαμβάνει ἔξαιρετικὴν ἀξίαν.

Φυσικὴ ἀποφίσις. Πρὸς Β ὑψοῦται τὸ ὑψηλότερον ὅλων τῶν ὁρέων τῆς Ἀττικῆς, ἡ Πάρονης (1400), ἡ δποία ἀνήκει εἰς τὸ ἀσβεστολιθικὸν ὁρεινὸν ἴσυστημα τῆς Βοιωτίας. Ἐχει ὕδραιν δάσος ἐλατῶν, ἔως τὸ δποῖον ἔχει κατασκευασθῆ ὁδὸς δι' αὐτοκίνητα. Ἐκ τοῦ μέσου τῆς Πάρονθος χαμηλὴ ὁδοσειρὰ σχηματίζει τὸ ὅρος **Αιγάλεον** (βουνὸ τοῦ Σκαραμαγκᾶ) τὸ δποῖον χωρίζει δύο βαθύπεδα, τὸ πρὸς Δ **Θριάσιον** πεδίον, (ἢ πεδιάς τῆς Ἐλευσῖνος) καὶ τὸ πρὸς Α **Ἀθηναϊκόν.** Ἄλλα ὅρη, τὸ **Πεντελικὸν** (1100) καὶ ὁ **Υμηττός** (1020), περιέχουν λίθους δι' οἰκοδομάς, τὸ Πεντελικὸν δὲ ἔξαιρετικὸν μάρμαρον, διὰ τοῦ δποίου ἐστολίσθησαν καὶ στολίζονται αἱ Ἀθηναῖ. Τὰ τέσσαρα αὗτὰ ὅρη περιβόλλουν τὸ ιδιαίτερον πεδίον τοῦ Αιγαίου οἰκισμοῦ, Πολιτειῶν τοῦ

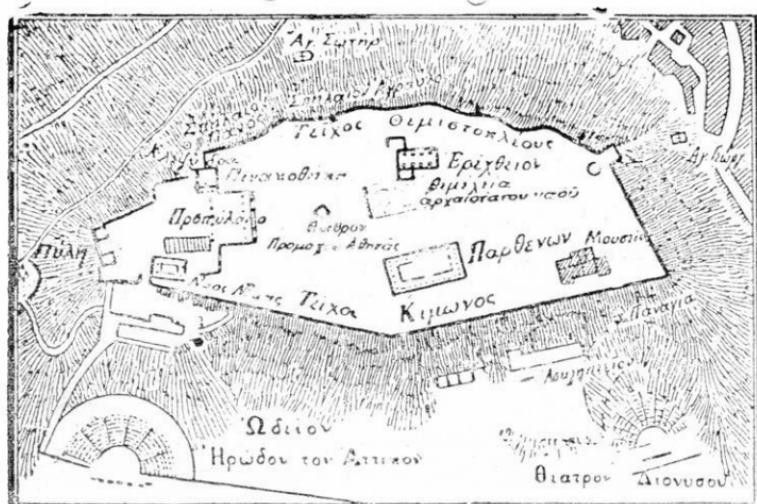
‘Υμητοῦ ἔκτείνεται ἡ πεδιὰς **Μεσόγεια**, κατάφυτος ἀπὸ ἐλαίας καὶ ἀμπέλους. Ἀξιόλογος εἶνε καὶ ἡ μικρὰ πεδιὰς τοῦ **Μαραθῶνος** (ΒΔ) διὰ τὴν ἔνδοξον παλαιὰν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν (490 π. Χ.). Πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς ἔκτείνεται ἡ λοφώδης περιοχὴ τῆς **Λαυρεωτικῆς**, ὅπου κρύπτονται πλούσια μεταλλεύματα, τὰ δόποια ἔξεμεταλλεύοντο καὶ οἱ ἀρχαῖοι (μόλυβδος, ψευδάργυρος, μαγγανιοῦχος σίδηρος).

‘Η Ἀττικὴ ἔχει δὲ λίγα ὄντα καὶ μόνον χείμαρροι διασχίζουν αὐτήν. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ περίφημοι λεγόμενοι ποταμοὶ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πεδίου, δὲ Κηφισός καὶ δὲ Ἰλισός.

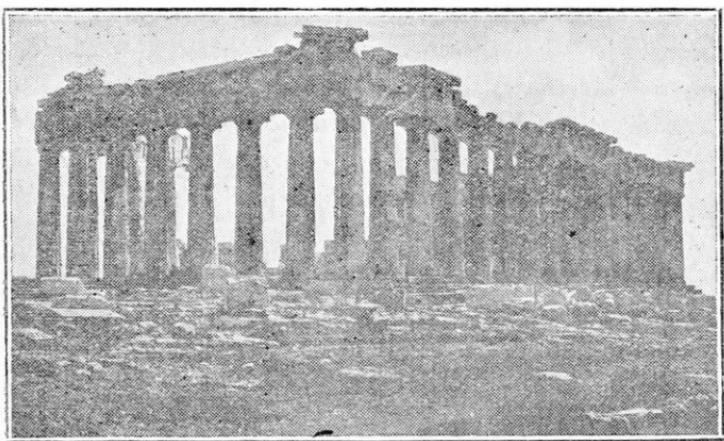
Προϊόντα. Ὁ φυσικὸς αὐτῆς πλοῦτος πλὴν τῶν ὄρυκτῶν συνίσταται εἰς δασικὰ προϊόντα, εἰς γεωργικὰ καὶ ἀλιευτικά. Δάση καὶ λόχαι μίδιον ἔχουν πρὸς κατασκευὴν ἔνδιαν θορυβάκων ἥ δὲ χαλέπειος πεύκη παρέχει τὴν ὁητίνην, ἥ δοποία χοησιμεύει εἰς τὴν βιομηχανίαν. Δημητριακοὶ καρποὶ εἶνε δὲ λίγοι, ἔκτεταμένη δύμως ἥ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς ἐλαίας. Οἱ θάμνοι τοῦ ‘Υμητοῦ παρέχουν εἰς τὰς μελίσσας ἐκλεκτὸν υέλι, ἐνῷ ἥ κτηνοτροφία εἶνε περιῳδισμένη. Ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν ἀσχολίαν ζῆ τὸ 1)6 τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, δὲ ἀγροτικὸς δὲ οὗτος πληθυσμὸς κατοικεῖ δχι μόνον εἰς χωρία, ἀλλὰ καὶ εἰς κώμας καὶ κωμοπόλεις. Αἱ σπουδαιότεραι τούτων εἶνε ἡ πόλις **Μέγαρα** (11), ἥ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Χαλκηδόνος, ἥ **Μάνδρα**, αἱ **Αχαρναὶ** (Μενίδιον), τὸ **Αμαρουσιόν**, ἥ **Κηφισιά**, ἥ **Παιανία** (Λιόπεσι), τὸ **Κορωπί**, τὸ **Μαρκόπουλον**, ἥ **Κερατέα**. Εἰς τὴν Λαυρεωτικὴν ἄνεπτυχθη ἥ βιομηχανικὴ πολίχνη **Λαύρειον** (6) μὲν μεταλλουργεῖα καὶ μεταλλοπλύσια. Ως βιομηχανικὴ κώμη προήχθη καὶ ἥ **Ἐλευσίς** εἰς τὸ Θριάσιον πεδίον. Τοῦτο δφείλεται εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς, διότι ἐδῶ ἔνώνονται αἱ ὁδοὶ ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Κόρινθον πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἐχει σαπωνοποιεῖα, οἰνοπνευματοποιεῖα, ἐργοστάσια τιμέντου κ. ἄ. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἥ Ἐλευσίς ἦτο σπουδαία διὰ τὸν μέγαν ναὸν τῆς Δήμητρος, τοῦ ὁποίου σώζονται ἔρείπια.

Ἀθῆναι καὶ Πειραιεύς. Ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς ζῆ εἰς τὴν πρωτ. τῆς Ἑλλάδος Ἀθήνας καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτῶν Πειραιᾶ, ἐν δὲ 800 χιλ. Ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν ἐν μέσῳ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πεδίου, δὲ χιλιόμ. ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ (ὅρμου τοῦ Φαλήρου) κατὰ τὰς δύοντας τῆς συγκοινωνίας, ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων προσείλ-

κινε κατοίκους. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὸ ὄδωρο, τὸ δῆμοιον συγκρατεῖται μὲ τὸν σχιστόλιθον τοῦ ὑπεδάφους, ἔφθανε εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν καὶ ὁ ὅρμος τοῦ Φαλήρου ἦτο ἀρκετὸς

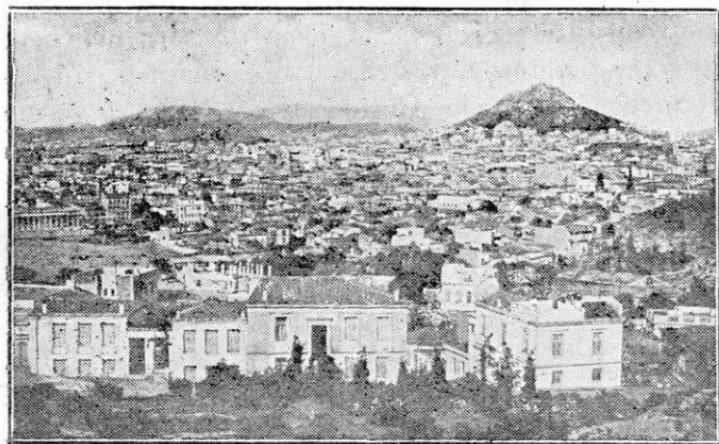
Εἰκ. 22.—Ἡ Ἀκρόπολις.

Εἰκ. 23.—Ο Παρθενών.

ώς λιμήν. Ὅταν ὅμως ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν ἐπεξετάθη εἰς ὅλην τὴν Ἀττικὴν ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀσφαλέστερος λιμὴν ὁ Πειραιεύς. Αἱ ὥραῖς μιρραὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χώρας μὲ τὸν διαυγῆ οὐρανὸν, ἐπέδρασαν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων. Ἀναπτύξαντες οὖτοι τὰς ὥραιάς τέχνας κατέστησαν τὰς Ἀθήνας πρώτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος (ἰστέφανον) καὶ ἔδραν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ

Εἰκ. 24.—Μερικὴ ἀποψίς τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὸ βάθος ὁ Λυκαβηττός.

ἀθάνατα αὐτῆς μαρμάρινα μνημεῖα, τὰ δποῖα ἐκτίσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (Προπύλαια, Παρθενών, Ἔρεχθεῖον) καὶ κάτωθεν αὐτῆς, ἀν καὶ εἶνε σῆμερον κατεστραμμένα, προέεναν τὸν θαυμασμὸν τῶν περιηγητῶν, οἵ δποῖοι ἔρχονται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς διὰ νὰ τὰ ἐπισκεφθοῦν. Εἰς τὸν χρόνον τῆς δουλείας αἱ Ἀθῆναι εἶχον παρακαμάσει Νέαν ἀκμὴν ἔλαβον ἀπὸ τοῦ 1834, δπότε ὠρίσθησαν ὡς πρωτεύουσα τοῦκράτους. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἦτο ἀκόμη μικρὰ τουρκικὴ πόλις μὲ 10 χιλ. κατοίκους, μὲ οἰκίας πτωχικὰς καὶ μὲ στενὰς δόδούς, κάτω ἀπὸ τὴν βρόχειον πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀπὸ τότε ἥρχισε νὰ μεγαλώνῃ μὲ κανονικὸν σχέδιον καὶ νὰ ἔξωραΐζεται ὡς νέα πόλις μὲ στρωματένας δόδούς, μὲ διωρόφους καὶ πολυωρόφους οἰκίας καὶ εὐρυχώρους πλατείας καὶ κήπους (τοῦ Ζαππείου, ὁ Ἐθνικὸς κήπος). Μεταξὺ τῶν μεγάλων οἰκοδομημάτων διακρίνονται τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἀκαδημία, ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Ζάππειον. Κεντρικαὶ πλατεῖαι εἶνε αἱ τοῦ Συντάγματος καὶ τῆς Ὄμονοίας. Πέραν τοῦ Ἰλισοῦ ἀσπρίζει τὸ ἀρχαῖον Στάδιον, μαρμαροστρωθὲν ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ εὐεοργέτου Γ. Ἀβέρωφ. Εἶνε ἀκόμη τὸ κέντρον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν τοῦ Ἐθνους, (Πανεπιστήμιοι Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μιον, Ἀκαδημία, Πολυτεχνεῖον καὶ ἄλλαι ἀνώτεραι σχολαί).

Αἱ Ἀθῆναι μετὰ τοῦ Πειραιῶς ἔχουν τὴν μεγαλυτέραν βιομηχανίαν τῆς Ἑλλάδος. Λαμβάνουν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τὰς πρώτας ὕλας καὶ μετατρέπουν αὐτὰς εἰς προϊόντα βιομηχανικά. Μόνον σίδηρον λαμβάνουν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ γαιάνθρακας διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Πρόσδοτον εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἵδιος εἰς τὴν ταπητουργίαν, ἔφεραν οἱ πρόσφυγες, οἱ δποῖοι ἐγκατεστάθησαν παρὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ εἰς διαφόρους συνοικισμοὺς τῷ 1922 (περὶ τὰς 200 χιλ.). Οὗτοι σήμερον

Εἰκ. 25.—Κεντρικὸν τμῆμα τῶν Ἀθηνῶν ὁρώμενον ἀπὸ ἀεροπλάνου.
Ἀνω δεξιὰ ὁ Ἐθνικὸς κῆπος, τὰ Ἀνάκτορα, τὸ μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος. Ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀριστερά
ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη.

αἱ Ἀθῆναι φαίνονται ἡνωμέναι μετὰ τοῦ Πειραιῶς, μὲ τοὺς πρόσφυγικούς δὲ συνοικισμοὺς κατέχουν ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ Νοτίου Ἀθηναϊκοῦ πεδίου, ἀπὸ τοῦ Ὅμηττοῦ ἔως εἰς τὸν Αἰγάλεον. Διὰ νὰ ὑδρεύεται δὲ ὁ πολὺς; αὐτὸς πληθυσμὸς ἔχουν γίνει μεγάλη πόλη, πλησίον τοῦ Μαραθώνα πολλῷ, τεχνητὴ
φημοποιηθῆκε απὸ το Νοτιούσιο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λίμνη διὰ νὰ μαζεύεται τὸ ὕδωρ τῶν ὁυακίων καὶ τῶν χειμάρρων καὶ μεγάλῃ σῆραγξ διὰ νὰ διοχετεύεται αὐτὸ εἰς τὸ Ἀθηναϊκὸν πεδίον. Διὰ τὴν συγκοινωνίαν ὑπάρχει ὁ ἡλεκτρικὸς σιδηρόδρομος Ἀθηνῶν—Πειραιᾶς, καὶ πολλοὶ ἡλεκτρικοὶ τροχιόδομοι καὶ αὐτοκίνητα διὰ τὰς διαφόρους συνοικίας τῶν δύο πόλεων.³ Απὸ τὸν Πειραιᾶ γίνεται ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ κίνησις τοῦ ἐμπορίου κατὰ θάλασσαν, διὰ τοῦτο πολλὰ εἶνε τὰ καταπλέοντα καὶ τὰ ἐκπλέοντα πλοῖα. Εἰς τὸν Πειραιᾶ προσεγγίζουν καὶ ξένα ἀκόμη

Εἰκ. 26.—Γὸ Στάδιον ὁρώμενον ἀπὸ ἀεροπλάνου· ἐξ ἀριστερῶν φαίνεται ὁ Ἰλισός πεταμὸς στρεφόμενος πρὸς τὰ κάτω

ἀτμόπλοια, δσα πλέουν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ωσαύτως ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἀρχίζουν καὶ αἱ κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίαι διὰ τῶν σιδηροδρόμων. Μία σιδηροδρ. γραμμὴ διὰ τῶν Αθηνῶν διευθύνεται εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν ἄλλην Πελοπόννησον (Σ.Π.Α.Π) καὶ ἄλλη εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατ. Στερεᾶς Ἐλλάδος καὶ τὰ ἄλλα βορειότερα διαμερίσματα τῆς Ἐλλάδος. Ο Πειραιεὺς εἶνε ὁ ἐμπορικῶτατος λιμὴν τῆς Ἐλλάδος. Διὰ τὴν Ἀττικὴν ὑπάρχει καὶ σιδηρόδρομος, ὁ δόποις ἀπὸ

τὰς Ἀθήνας φθάνει ἔως εἰς τὴν Κηφισιάν καὶ ἔως εἰς τὸ Λαύριον. Μὲ αὐτὸν καὶ μὲ αὐτοκίνητα συγκοινωνοῦν ὅλαι σχεδὸν αἱ κῶμαι τῆς Ἀττικῆς.

Ὑπάρχουν ἀκόμη πλησίον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀεροδρόμια (διὰ τὸν ἀεροπορικὸν στόλον τῆς Ἑλλάδος) καὶ ἀερολιμένες διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ δοῖα διέρχονται ἀπὸ ἑδῶ διὰ μεγάλας συγκοι-

Εἰκ. 27.—Ο Πειραιεὺς μετὰ τοῦ λιμένος αὐτοῦ ὁρώμενος ἀπὸ ἀεροπλάνου

νωνίας ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν Αὔστραλίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν.

Αἱ νῆσοι τοῦ Σαρωνικοῦ. Εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον ἐνδίσκονται τρεῖς μικραὶ νῆσοι ἡ Σαλαμίς, ἡ Αἴγινα, ὁ Πόρος καὶ πολλαὶ νησίδες ἀκατοίκητοι.

Ἡ **Σαλαμίς** (κ. Κούλονορη) κεῖται πολὺ πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀττικῆς. Εἰς τὰ στενὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀττικῆς ἔγινε τῷ 480 π. Χ. ἡ περίφημος ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, κατὰ τὴν δῆστιν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας. Σήμερον ἑδῶ εἶνε δολεμικὸς Ναύσταθμος τοῦ κράτους. ᩱ **Αἴγινα** κεῖται εἰς τὸ μέσον τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ εἶνε τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος ἡ φαιστειογενές. Παλαιὰ εἶχε πολλοὺς κατοίκους καὶ ἦτο ναυτικὴ

δύναμις ποὶν ἀκμάσουν αἱ Ἀθῆναι. Εἰς τὴν ΒΑ ἀκτὴν σφέζεται ἀκόμη ἔνας ἀρχαῖος ναὸς αὐτῆς (τῆς Ἀφαίας). Ἐχει μηκόν πόλιν διώνυμον (5) καὶ πολλὰ χωρία, πολλοὶ δὲ κάτοικοι εἶνε σπογγαλιεῖς.

Τὴν νῆσον Πόρον ἐμάθομεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι εὑρίσκεται εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Τροιζηνίας.

β') **Βοιωτία.** Ἀν ἔξαιρέσωμεν τὴν Ἀττικήν, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἐκτείνεται μακρὸν καταβύθισμα, τὸ δρυῖον περιβάλλεται ὑπὸ παρακτίων δρέων. Καὶ πρὸς νότον μὲν τὰ ἀσβεστολιθικὰ ὅρη Κιθαιρών, Ἐλικὸν καὶ Παρνασσὸς κλείουν αὐτὴν ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, πρὸς Β. δὲ τὰ ὅρη Πτῆρον, Λοκοικὰ ὅρη καὶ Καλλίδρουν κλείουν ἀπὸ τὸν Εὐβοϊκόν. Τὸ καταβύθισμα αὐτὸν σχηματίζεται ἀπὸ κλειστὰς λεκάνας καὶ ἀπὸ μίαν κοιλάδα ἡ δροία καταπίπτει ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέρος. Εἰς τὴν κοιλάδα αὐτὴν ὁ ποταμὸς **Βοιωτικὸς Κηφισὸς**, ὃ δροῖς πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ. Δὲν κατορθώνει δῆμος φυσικὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον, διότι τὰ ὄρατά του σταματοῦν εἰς τὴν λεκάνην τῆς Κωπαΐδος, ὅπου ἀλλοτε ἐσχηματίζετο ἡ λίμνη Κωπαΐς. Σήμερον ἡ λίμνη αὐτὴ ἔχει ἀποξηρανθῆ μὲν ὄραλικὰ ἔογα ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνος καὶ τὰ ὄρατα διέρχονται μὲν χάνδακας καὶ σῆραγγας ἀπὸ δύο ἀλλας μικρὰς λίμνας, τὴν **Υλικὴν** καὶ **Τρεφίαν** διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ περιοχὴ τῆς Βοιωτίας φθάνει ἔως τὸν Παρνασσόν. Ἔπειδὴ αἱ πεδιάδες τῆς κλείονται μὲ τὰ ὅρη ἀπὸ τὴν θάλασσαν, διὰ τοῦτο τὸ κλῖμα εἰς αὐτὰς δὲν εἶνε τόσον γλυκύ. Εὐδοκιμοῦν δῆμος οἱ δημητριακοὶ καρποί, ἡ ἀμπελος, ὁ καπνός, ὁ βάμβαξ, κηπουρικὰ κ. ἄ. Εἰς τὰ δρεινὰ μέρη βόσκουν αἴγοπορόβατα καὶ ὑπάρχουν ποιμενικὰ χωρία, ἐνῷ εἰς τὰς πεδιάδας χωρία καὶ κῶμοι γεωργικαί, δις καὶ δύο μηκοὶ πόλεις, αἱ Θῆβαι (7) καὶ ἡ Λεβάδεια (13). Τὰ ὅρη ποὺ ἀποκλείουν τὰς πεδιάδας ἐμποδίζουν τὴν συγκοινωνίαν αὐτῶν μὲ λιμένας, διὰ τοῦτο εἰς τὴν Βοιωτίαν δὲν ὑπάρχουν ἐπίνεια τῶν πόλεων αὐτῆς. Ἡ συγκοινωνία γίνεται διὰ τῆς ἀμαξιτῆς καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, αἱ δροῖαι ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν διέρχονται διὰ μέσου τῶν Βοιωτικῶν πεδιάδων. Διὰ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς καὶ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἐγίνετο ἡ διάβασις τῶν λαῶν ἀπὸ τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον, **Ψηλαστομήτηκεπιάτοιχονόστρατον** ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς.

εἰς τὴν ἴστορίαν ὡς θέατρον μαχῶν (Πλαταιαί, Λεῦκτρα, Τανάγρα Ἀλιάρτος, Χαιρώνεια, Πέτρα), ὡς καὶ σπουδαῖαι ἀρχαῖαι πόλεις : δὲ **Ορχομενός**, ἀκμάσας πρὸ τῶν Θηβῶν, αἱ **Θεοπιαί**, ἡ ἀντίζηλος τῶν Θηβῶν, ἡ **Ανδίς**, ὄνομαστὴ ἀπὸ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, καὶ ἄλλαι. Ἡ σπουδαιοτάτη ὅμως ἀπὸ ὅλας ἥσαν αἱ **Θῆβαι**, ἀκμάσασαι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων αὐτῆς στρατηγῶν, τοῦ Ἐπαμένινθον καὶ τοῦ Πελοπίδου (κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα π.Χ.), ὡς καὶ κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχήν. Κείται ἐπὶ νεογενοῦς βαθμίδος ἐπάνω ἀπὸ προσχωσιγενῆ πεδιάδα, ἡ ὁποία καταπίπτει εἰς τὴν λίμνην Ὑλικήν. Σήμερον ἀκόμη εἶνε μία ἀπὸ τὰς δύο πόλεις τῆς Βοιωτίας. Μεγαλυτέρᾳ

Εἰκ. 28.—Αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ
“Ἐρκυνα παρὰ τὴν Δεβάδειαν

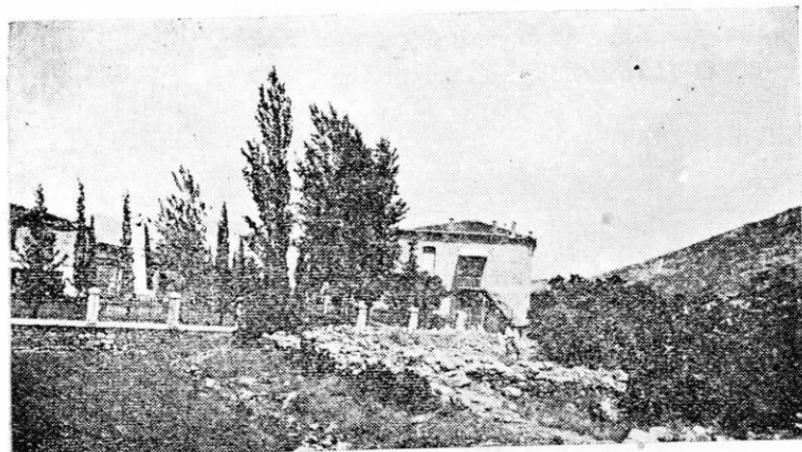
ἀπὸ αὐτῆς εἶνε ἡ **Δεβάδεια** (Λιβαδιά), ἡ ἐποία εὑρίσκεται εἰς ὑψηλὴν θέσιν πλησίον τῆς Κωπαϊδικῆς λεκάνης. Ἐδῶ ὑπάρχουν ἐργοστάσια διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἐπεξεργασία τοῦ βάμβακος.

γ') **Φωκίς**. Τὸ βόρειον μέρος τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὸ δυτικὸν καὶ ὑψηλότερον μέρος τοῦ καταβυθίσματος, τὸ ὅποιον εἶνε εἰς τὸ μέσον τῶν ὁρέων Παρνασσοῦ, Γκιώνας, Οὔτις, καὶ Καλλιδρόμου (**Βόρειος Φωκίς**). Τὸ νότιον αὐτῆς μέρος εἶνε μία μικρὰ κοιλάς πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἡ τῆς **Αμφίσσης**, καὶ τὸ δρός **Παρνασσός**.

1. Εἰς τὴν Βόρειον Φωκί-

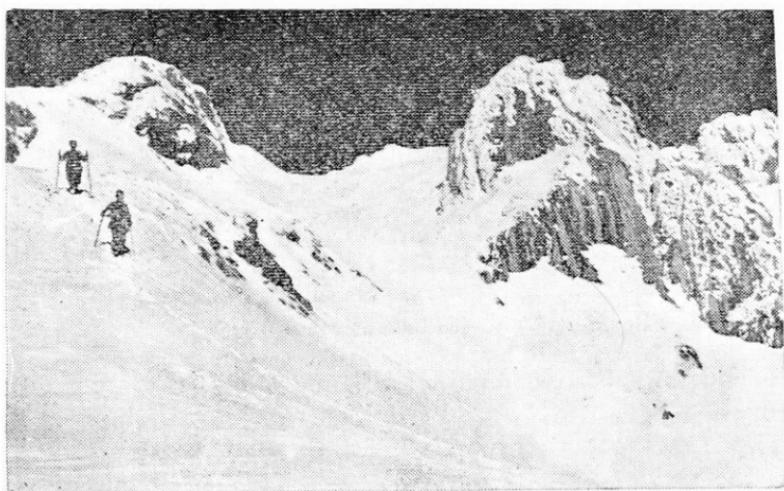
δα, ὅπου συνεχίζεται ἡ κυρία γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας, ὑπάρχουν αἱ κῶμαι **Δαύλεια**, **Τιθορέα** (Βελίτσα), **Ἐλάτεια** (στρατηγικὴ θέσις), **Αμφίκλεια** (Δαδί) κ. ἄ. Πλησίον τοῦ χωρίου Μπράλλου καὶ τῆς Οὔτης ἀνοίγεται σιδηροδρομικὴ σήραγγь (2110 μ. μήκους), διὰ τῆς δοπίας ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ἔξερχεται ἡ γραμμὴ εἰς τὴν χώραν Φιλιάτιδας Ψηφιοποιηθήκε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πλούτικής

2. Εἰς τὸ δυτικὸν τοῦτο μέρος τῆς κοιλάδος ἀμαΞιτὴ ὁδὸς φθάνει καὶ ἀπὸ τὴν Νοτίαν Φωκίδα, ὃπου εἶνε ἡ μικρὰ πό-

Εἰκ. 29.—Ἡ Γραβιά. Ἐμπροσθεν τὰ ἔρείπια τοῦ περιφήμου Χανίου.

λις **"Αμφισσα** (6, ἄλλοτε Σάλωνα). Ἡ πεδιὰς αὐτῆς εἶνε κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιάς. Ἐπίνειον τῆς **"Αμφίσσης** εἶνε ἡ **"Ιτέα** εἰς

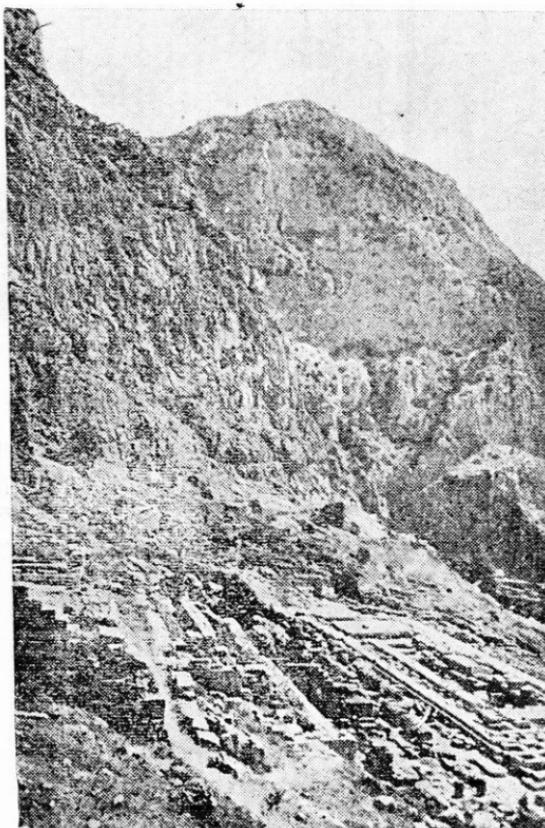

Εἰκ. 30.—Ὑψηλαὶ κορυφαὶ τοῦ Παρνασσοῦ.

διμώνυμον κόλπον τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἡ ὁδὸς ἀπὸ τὴν **"Ιτέαν** διέρχεται πρῶτον ἀπὸ τῆς **"Αμφισσας**, βορειότερον ἀγαθαῖνει εἰς

τὴν ὁάζην τῆς Ἀμπλιανῆς, μεταξὺ Παρνασσοῦ καὶ Γκιώνας, καὶ καταβαίνει εἰς τὴν στρατηγικὴν θέσιν **Γραβιά** (μὲν τὰ λείψανα τοῦ περιφήμου χανίου τῆς Γραβιᾶς) διὰ νὰ ἔνωθῇ μὲ τὴν κυρίαν γραμμὴν τῆς συγκοινωνίας (ῶς εἴπομεν).

3. **Ο Παρνασσός.** Ἐπιβλητικὸς ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὰς

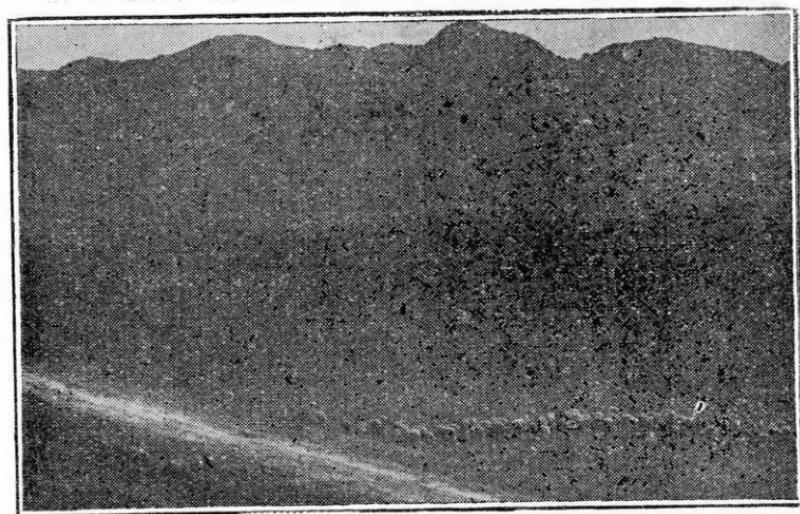

Εἰκ. 31.—Ἐρείπια τῶν Δελφῶν. Κάτω δεξιά ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

κοιλάδας τῆς Φωκίδος ὁ ὑψηλὸς Παρνασσός. Εἶνε ὅρος κατ' ἔξοχὴν ἀσβεστολιθικὸν μὲ φαινόμενα κάρτσια (ὅπως εἰς τὴν Ἀνατ. Ἀρκαδίαν) καὶ μὲ τοὺς προβούνους αὐτοῦ καταπίπτει εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐχει λιβάδια (τυρὸς Παρνασσοῦ) καὶ δάση ἀπὸ ἔλατα (ἀπὸ ὕψ. 1000—1800 μ.). Πολλοὶ περιηγιταὶ ἀναβαίνουν ἔως εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν (Λικέρι 2460 μ. ὕψ.), διὰ νὰ θαυμάσουν τὸ ὑπέροχον θέαμα τοῦ ὁρίζοντος Ψηλοτόμηθας επερχόμενης Ἰνδούσσης Ἑπειρούς της Παλαιαρκτικῆς γενήθως ἀπὸ

τὴν Ἰτέαν διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ τὰ ἔρείπια τῶν παλαιῶν «Δελφῶν» (ὑψ. 600 μ.), δπου ὑπῆρχε τὸ περίφημον μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ συνήρχετο τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον. Εἰς τὸν Δελφοὺς πηγαίνει ἀμάξιτὴ ὁδὸς καὶ ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν. Αὕτη διέρχεται πλησίον τοῦ χωρίου Δίστομον καὶ ἀπὸ τὴν κώμην Ἀράχωβαν, ἥ δποιά ενδίσκεται εἰς τὸν Παρνασσόν, ὑψηλότερον καὶ ἀπὸ τὸν Δελφοὺς (900 μ. ὑψ.).

ε'.) **Λοκρίς.** Ἡ περιοχὴ αὗτη ἔκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ

Εἰς. 32.—Ἡ Κίτη δραμένη ἐκ τῆς πεδιάδος τοῦ Σπερχειοῦ.

Ἐνθοῖκοῦ κόλπου. Κατέχεται ἀπὸ τὸ Καλλίδρομον καὶ τὰ Λοκρικὰ ὅρη μὲ διάφορα πετρώματα, καὶ δίλγα μόνον προσχωσιγενῆ πεδία σχηματίζονται εἰς τὰ παράλια. Τὰ Λοκρικὰ ὅρη ἔχουν πάθη πολλὰ ὄγκηματα καὶ ἥ χώρα πάσχει ἀπὸ σεισμούς, ἔχει δὲ καὶ πηγὰς ἰαματικὰς (τῶν Θερμοπυλῶν, τὰ Καμμένα Βοῦρλα). Εἰς τὸ μεγαλύτερον βαθύπεδον κεῖται ἡ κυρία κωμόπολις **Ἀταλάντη** ($3 \frac{1}{2}$). Τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἥ κυρία ὁδὸς τῆς συγκοινωνίας ἀπὸ τὴν Φωκίδα πρὸς τὴν Φθιώτιδα διήρχετο τὰ ὑψηλότερα τῆς «Ἐλατείας» σιενὰ καὶ ἡκολούθει τὴν παραλίαν πρὸς τὰς «Θερμοπύλας». Διὰ τοῦτο αἱ δύο αὗται θέσεις ἔθεωροῦντο στρατηγικὰ (Λεωνίδας καὶ Σπαρτιᾶται). Αἱ **Θερμοπύλαι** εἶνε στενὸν παράλιον πεδίον, ἀπὸ τὸ ὅποῖον διέρχονται

διὰ νὰ ἔξελθουν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, δηλ. εἰς τὴν Φθιώτιδα.

ε'.) **Φθιώτις.** Ἡ χώρα αὗτη περιλαμβάνει τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ (καταβύθισμα), ἡ ὅποια ἀνοίγεται μεταξὺ τῶν ὁρέων Οἴτης καὶ Ὀθρυοῦ. Ἡ πρὸς Ν. ὑψουμένη Οἴτη εἶναι ὅρος ὑψηλὸν (2200 μ.) καὶ ὥρατον μὲ πολλὰ δάση. Ἡ Ὀθρυς εἶναι ὅρος μακρὸν (ὑψ. 1700), τὸ ὅποιον προεκτείνεται πρὸς Αἴγας εἰς τὸν Παγασιτικὸν κόλπον. Ἐπί τινα καιρόν,

Εἰκ. 33.—Ἡ πόλις Λαμία ὁραμένη ἀπὸ ἀεροπλάνου. Εἰς τὸ βάθος φαίνεται ἡ Ἀκρολαμία.

ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑληνικοῦ κράτους μέχρι τοῦ 1881, ἵτο τὸ σύνορον Ἑλλάδος καὶ Τοσκανίας. Ἡ Φθιώτις ἐκτείνεται καὶ βορειότερον αὐτοῦ, περιλαμβάνοντα καὶ τὴν ἐπαρχίαν Δομοκοῦ. Ὁ **Σπερχειός** (κ. Ἀλαμάνα) πηγάζει ἀπὸ τὸν Τυμφρηστὸν καὶ μὲ τὴν ἐλύνη ποὺ παρασύρει προσχώνει τὸν Μαλιακὸν κόλπον ἐκβάλλων παρὰ τὰς Θερμοπύλας. Ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ εἶναι εὔφορος, παράγουσα σιτηρά, οἶνον, καπνὸν καὶ βίμβακα. Κέν-

τρον αὐτῆς είνε ή πόλις **Λαμία** (14, ἄλλοτε Ζιτοῦνι), ἀπὸ τὴν δοποίαν διέρχονται αἱ ὅδοι πρὸς τὴν Θεσσαλίαν (πρωτ. τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος). Ἡ πόλις είνε ἀρχαία, ή δὲ ἀκρόπολις αὐτῆς, ή Ἀκρολαμία ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀρχαίους πολέμους (Λαμιακὸς πόλεμος). Ὁ ἔδω τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ ἐνθυμίζει τὸν ἡρωϊσμὸν του καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐπίνειον τῆς Λαμίας είνε ή **Στυλίς**, τῆς δοποίας δὲ λιμὴν ἔχει ἀνοιγῆ εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀβαθοῦς Μαλιακοῦ κόλπου. Εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Οίτης κεῖται ή κώμη **Υπάτη** (αἱ Νέαι Πάτραι τοῦ μεσαίωνος), παρὰ τὴν δοποίαν ὀνομασταὶ ιαματικαὶ πηγαί.

Βορείως τῆς Ὅθρους (ἐπαρχία Δομοκοῦ) ἔκτείνεται ὁροπέδιον, ὅπου ή λίμνη **Ξυνιάς** (μὲ πολλοὺς ἵχθυς). Ἐδῶ είνε ή κώμη **Δομοκός**, ἔχουσα φρούριον.

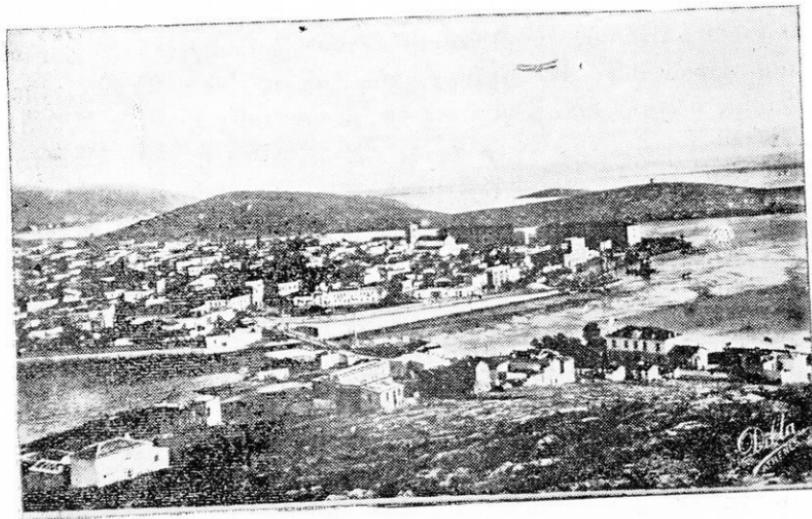
στ'.) **Η νῆσος Εὔβοια.** Πέραν τοῦ Εὔβοϊκοῦ κόλπου (Βορείου καὶ Νοτίου) ἔκτείνεται ή μακρὰ νῆσος Εὔβοια (3600 τετρ. χιλιόμ.), τῆς δοποίας τὰ δόῃ είνε συνέχεια τῶν ἀπέναντι αὐτῆς δρέων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Κατὰ τοὺς τελευταίους γεωλογικοὺς αἰῶνας ἥτο ἡνωμένη μὲ τὴν Στερεὰν ὡς συνεχὴς ἔηρα, ἐπειδὴ ὅμως κατεκρημένισθη καὶ ἐβισθίσθη λωρίς τοῦ ἔδαφους, ἐσχηματίσθη δὲ Εὔβοϊκὸς κόλπος καὶ ή πέραν ἔηρα ἐξεχώρησεν ὡς νῆσος. Διακρίνομεν αὐτὴν εἰς Νότιον, Κεντρικὴν καὶ Βόρειον Εὔβοιαν.

Ἡ νότιος Εὔβοια ὅμοιάζει εἰς ὅλα μὲ τὴν Νότιον Ἀττικὴν καὶ ἀνήκει καὶ αὐτὴ εἰς τὸ Κυκλαδικὸν σύστημα. Τὸ δόρος αὐτῆς **Οχη** (1400 μ. ὑψ.) ἔχει μάρμαρα, ὅπως καὶ τὸ Πεντελικόν. Εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὔβοιαν ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἀσβεστολιθικὰ δόρη. ᩧ **Διρφυς** (Δέλφι, 1750) είνε τὸ ὑψηλότατον τῆς Εὔβοιάς, τὸ δὲ **Κανδήλι** (1220), ἀποτόμως καταπίπτον εἰς τὸν Εὔβοϊκόν, είνε συνέχεια τῶν Λοκρικῶν δρέων. Μέρος ὅμως τῆς Βορείου Εὔβοιάς κατὰ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν μορφὴν ὅμοιάζει μὲ τὴν Θεσσαλίαν (Γελέθηρον δόρος, 950). Μεταξὺ τῶν δρέων είνε εὐφρόδον στρῶμα τεταρτογενοῦς ἐποχῆς.

Ἐξόχους φυσικὰς καλλονὰς ἔχει ή Κεντρικὴ καὶ ἰδίως ή Βόρειος Εὔβοια μὲ τὰ πυκνὰ αὐτῆς δάση. ᩧ νῆσος ἔχει καὶ χοήσιμα δρυκτὰ (λευκόλιθος λιγνῖτις, κατὰ δὲ τὸν Εὔβοϊκὸν κόλπον πολλοὺς ἵχθυς. ᩧ κυρία ὅμως ἀσχολία τῶν κατοίκων (140 χιλ.)

είνε ή γεωργία καὶ ή κτηνοτροφία. Πολὺς οἶνος καὶ λαχανικά μεταφέρονται εἰς Ἀθήνας.

Τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς νήσου είνε τὸ ἐστραμμένον

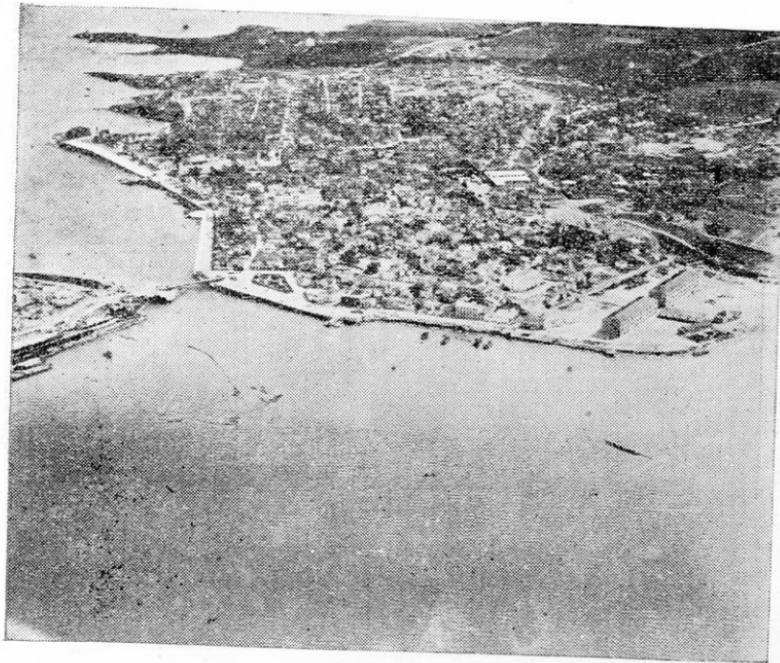
Εἰκ. 31.—Η Χαλκίς (ἐν τῷ μέσῳ ὁ Εὔρυπος)

πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Ἐδῶ είνε δ στενὸς πορθμὸς τοῦ Εὔρυπον (πλάτος 40 μ.), ὅπου γίνεται παλίρροια, δηλ. δεύματα τῆς θαλάσσης, διευθυνόμενα ἄλλοτε πρὸς τὸ ἐν μέρος καὶ ἄλλοτε πρὸς τὸ ἄλλο. Πλησίον τούτου είνε τὸ εὐφορώτερον μέρος τῆς νήσου, τὸ *Δηλαντιον πεδίον*, ἐδῶ δὲ συναντῶνται αἱ δύο ὄδοι, ἡ κατὰ ξηράν, ἡ δρόποια διαβαίνει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Εὔρυπον εἰς τὴν νήσον, καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν, ἡ δρόποια ἐκ Πειραιῶς βαίνει τὸδὲ τοὺς βιοφείους λιμένας τῆς Ἑλλάδος (Βόλον, Θεσσαλονίκην). Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἀπὸ δραχαιοτάτους χορνούς ὑπάρχει εἰς τὸν Εὔρυπόν ἡ πρωτ. πόλις τῆς νήσου **Χαλκίς** (18), ἡ δρόποια τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἦτο μητρόπολις πολλῶν ἀποικιῶν. Σπουδαία πόλις παλαιὰ ἦτο καὶ ἡ **Ἐρέτρια**, συνοικισθεῖσα κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ Ψαριανῶν καὶ ὀνομασθεῖσα **Νέα Ψαρά**. Ἀνατολικώτερον ὀξειόλογοι κωμοπόλεις είνε αἱ πλησίον τῆς θαλάσσης **Αλιβέριον** (ἔξαγωγὴ οἴνου),

καὶ **Κύμη** μὲ λιμένα εἰς τὸ Αἶγαῖον. Πλησίον τούτων ὑπάρχουν λιγνιτωρυχεῖα.

Εἰς τὴν Νότιον Εὔβοιαν σπουδαία εἶνε ἡ **Κάρυστος**, κατάφυτος ἀπὸ καρποφόρα δένδρα,

Εἰς τὴν Βόρειον Εὔβοιαν, ὅπου τὸ εὔφορον πεδίον τῆς Ἰστιαίας, κεῖται ἡ **Ιστιαία** (ἄλλοτε Ξηροχώρι, 3), μὲ ἐπίνειον τὸν Ωρεόν. Πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν εἶνε ἡ **Αἰδηψός**, γνωστὴ διὰ

Εἰκ. 35.—¹ Η Χαλκίς μετὰ τοῦ Εὐρίπου δρωμένη ἀπὸ ἀεροπλάνου
(ἐκ νότου)

τὰς ἴαματικὰς πηγάς της καὶ ἡ ναυτικὴ κωμόπολις **Αίδηψος** (3). Παρὸ αὐτὴν ἔξιορύσσεται λευκόλιθος.

Η Χαλκίς συνδέεται μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς διὰ σιδηροδρόμου καὶ ἀμαξιτῆς δόδον. Ἀμαξιτὴ δόδοι διασκίζουν τὴν Κεντρικὴν καὶ Βόρειον Εὔβοιαν, ἡ δὲ Κάρυστος συνδέεται μὲ τὴν Ἀττικὴν μόνον θαλασσίως.

Βόρειοι Σποράδες (15 χιλ. κ.). Αὐταὶ κεῖνται πρὸς Β. τῆς Εὔβοιας καὶ εἶνε πολλαί. Τέσσαρες ἀπὸ αὐτῶν, αἱ μεγαλύτεραι, κατοικοῦνται ἡ **Σκιάθος**, ἡ **Σκόπελος**, ἡ **Αλόννησος**.

(κ. Λιαδούμια) καὶ ἡ Σκῦρος. Τὸ ἔδαφος αὐτῶν δμοίαζει μὲ τὴν Βόρ. Εὑβοιαν καὶ τὴν Θεσπαλίαν, εἶνε δὲ κατάφυτοι ἀπὸ πεῦκα καὶ ὀπωροφόρα δένδρα, ίδιως αἱ δύο πρῶται. Μεγαλύτερα αὐτῶν εἶνε ἡ Σκῦρος μὲ μεγάλην κτηνοτροφίαν καὶ ποικιλίαν μαρμάρων. Ἐχει διάνυμον κωμόπολιν (4).

Εἰκ. 36.— Ἡ Κάρυστος καὶ τὸ ἄνωθεν αὐτῆς ὅρος Ὁχη

2) ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

α':) **Τὰ Αἰτωλικὰ όρη.** Πρὸς Δ. τῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποίᾳ ἀπὸ τὴν Ἰτέαν πηγαίνει εἰς τὴν Λαμίαν, ὑψοῦνται πολλὰ καὶ ὑψηλὰ ὅρη. Μὲ τὸν Παρνασσὸν καὶ τὴν Οἴτην συνέχεται τὸ ὅρος **Γκιώνα** (2510), τὸ ὑψηλότερον ὅρος τῆς Στερεάς καὶ ὅλης τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος. Εἶνε καὶ τοῦτο ἀσβεστολιθικὸν ὅρος δμοίον μὲ τὸν Παρνασσόν. Ὁ πρὸς Δ. αὐτοῦ ὁέων ποταμὸς Δάφνος δρᾷει τὴν Γκιώναν ἀπὸ τὸν Κόρακα (Βαρδούσια ὅρη). Τὰ Βαρδούσια ὅρη (ὑψ. 2480) μὲ τὰς βαθείας αὐτῶν κόγχας καὶ μὲ τὰ δάση των εἶνε μεγαλοπρεπῆ. Ἀπὸ τὰ ὅρη αὐτὰ καὶ ἐξῆς φαίνονται διαφρεστικάτερα. Λαμβάνουν διεύθυνσιν μᾶλλον ἐκ Β πρὸς Ν, διφλύσκης γίνεται συχνότερος καὶ φθάνει εἰς ώρος 1900 μ., ὑψηλότερον δὲ ἀπὸ αὐτῶν εἰς τὰς ὑψηλὰς νηφιοτοιθηκέ από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κορυφάς, ίψιονται δ' ἀσβεστόλιθος. Πολλὰ εἰς τὸ ίψος ὑπερβαίνουν τὰ 2000 μ. ὡς η **Οξεά**, ή **Καλλιακούδα**, δ' **Τυμφρηστός**, τὰ ἔκτεταμένα καὶ δασώδη **Αγραφα**. Τὸ πρὸς Δ. **Παναιτώλιον** φθάνει 1930 μ.

Ποταμοὶ διασχίζουν τὴν δρεινὴν ταύτην ἔκτασιν ὁρεόντες μέσα εἰς βαθείας κοιλάδας καὶ χρόδας καὶ σύμφωνα μὲ τὴν διεύθυνσιν τῶν δροσειφῶν ἐκβάλλουν εἰς τὸν Κορινθιακὸν καὶ Πατραϊκὸν χόλπον (Δάφνος, Εὔηνος, Αχελῷος). Οὐ οὐδὲν **Άσπροπόταμος** εἶνε δ' μακρότατος (240 χιλιόμ. μήκους) καὶ ἔχει τὰς πηγάς του εἰς τὴν **Ηπειρον**.

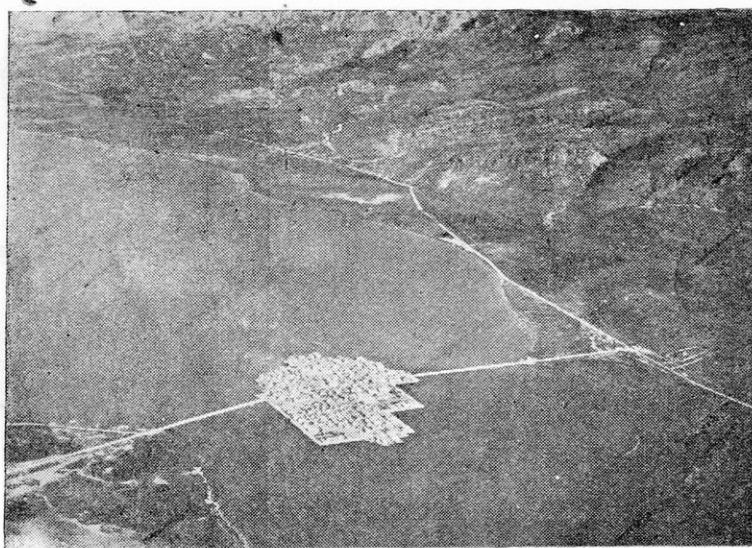

Εἰκ. 37.—Τὸ Μεσσολόγγιον (ἀπὸ ἀεροπλάνου)

Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶνε δρεινόν, ή καλλιέργεια ἐδῶ εἶνε περιωρισμένη καὶ δ' πληθυσμὸς σχετικῶς ἀραιός. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν δενδροκομίαν. Κατοικοῦν δὲ κατὰ χωρία καὶ κώμας, τὰ δποῖα κατ' ἀνάγκην ενδίσκονται εἰς ίψηλὰς θέσεις ή εἰς τὰς ἀνοιγομένας μικρὰς λεκάνας (**Καρπενήσιον** εἰς ίψ. 1000 μ., **Διδωρίκιον**). Ἐπίσης καὶ αἱ βαταὶ ὅδοι καὶ αἱ ὀλίγαι αἱμαξιταὶ ἀκολουθοῦν τὰ ίψηλὰ μέρη καὶ μετὰ δυσκολίας φθάνουν εἰς τὰς ἀκτάς. Τὸ Καρπενήσιον συγκοινωνεῖ εὐκολώτερον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ ^{Ψηφιστοποιηθῆκε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς} Ιω. Σαρρῆ, Γεωγρ. **Ελλάδος Α'** Γυμνασίου "Εκδοσ. Γ." 1934 4

Σπερχειοῦ μὲ τὴν Λαμίαν, τὸ δὲ Λιδωρίκιον μὲ τὴν Ἐρατεινὴν εἰς τὸν Κοριανθιακόν. Πρὸς τὸν κόλπον τῆς Ἰτέας εἶνε ἡ κωμόπολις **Γαλαξείδιον** (3). Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἔδαφος πρὸς καλλιέργειαν, εἶνε ναυτικοί. Ἡ νοτιοδυτικὴ ἐπαρχία τῆς Ναυπακτίας ἔχει λιμένα ἐμπορικὸν τὴν **Ναύπακτον** (3), ἀρχαίαν πολίχνην μὲ ἑνετικὰ τείχη.

β'.) **Τὸ Αἰτωλοκαρνανικὸν καταβύθισμα.** Πρὸς Δ τῆς δρεινῆς χώρας ἔκτείνεται καταβύθισμα, τὸ δποῖον ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀμφρακικοῦ κόλπου (ὅπου ἡ κώμη Ἀμφιλοχία, 3) καὶ φθάνει ἕως εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου. Τοῦτο

Εἰκ. 38.—Τὸ Αἰτωλικὸν (ἀπὸ ἀεροπλάνου)

περιέχει λεκάνας πολὺ εὐφόρους ἀλλὰ μὲ ἔλη καὶ λίμνας. Εἰς μίαν λεκάνην, ἡ δρόσιοι προεκτείνεται πρὸς Α., εὐρίσκεται ἡ μεγαλυτέρα λίμνη **Τειχωνίς** (ἢ τοῦ Ἀγρινίου). Ἡ λεκάνη αὕτη δρίζεται πρὸς Ν. ἀπὸ τὸ δρός **Ἄρακυνθος** (κ. Ζυγός, 1000 μ.). Πρὸς Ν. τούτου καὶ πρὸς τὴν λιμνοθάλασσαν, σχηματίζεται καὶ ἡ πεδιάς τοῦ Μεσολογγίου. Τὸ καταβύθισμα διασχίζεται ἀπὸ τὸν Ἀχελῶνα ποταμὸν λοξὰ καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς του (εἰς Φέρι Ιόνιον πέλασμας) φέρει πολλὴν ἵλιον. Ἡ πρόσχωσις

διαρκῶς προεκτείνεται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει ἐνώσει μὲ τὴν Ἐηρὰν πολλὰς μικρὰς νήσους ποὺ εύρισκονται ἔκει (αἱ Ἐγι-
νάδες).

Εἰς τὰς πεδιάδας αὐτάς, πρὸ πάντων εἰς τὴν τοῦ Ἀγρινίου, καλλιεργεῖται δι καπνός, τὰ σιτηρὰ καὶ ἡ ἑλαία. Τὸ ἀρχαῖον κέντρον τῆς Αἰτωλίας, τὸ Θέρμον, ἔκειτο εἰς τὰ πρὸς Α. τῆς Τοι-
χωνίας ὑψώματα. Σήμερον τὸ μεσόγειον κέντρον ἔχει ἡ πόλις
Ἀγρινίον (13), βορείως τῆς λίμνης Τοιχωνίδος, ἐν μέσῳ τῶν
καπνοφυτειῶν. Πρὸς μεταφορὰν τῶν προϊόντων ὑπάρχει ἐδῶ
σιδηροδομικὴ γράμμη, ἡ δποία ἐνώνει τὴν πόλιν μὲ τὸ **Μεσο-
λόγγιον** καὶ καταλήγει εἰς τὸ μικρὸν ἐπίνειον **Κρυονέρι** (ἀπέ-
ναντι τῶν Πατρῶν). Τὸ Μεσολόγγιον (10) εἶνε πρωτ. τοῦ νομοῦ
Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ ἡ Ἰδρυσις αὐτῆς διείλεται εἰς
τὴν δηκῆν λιμνοθάλασσάν της¹ αὗτη δχι μόνον προστατεύει τὴν
πόλιν ἀπὸ ἐχθρικὴν προσβολὴν ἐκ μέρους τῆς θαλάσσης ἀλλὰ
ἔχει καὶ πολλοὺς ἰχθῦς. **Τύπαρχον** ἐδῶ ἰχθυοφεῖα, ἀπὸ τὰ δ-
ποία στέλλονται ἰχθύες (ἰδίως κέφαλοι) εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλ-
λάδος (πρὸ πάντων εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ), παρασκευάζεται
δὲ καὶ αὐγοτάραχον. Τὸ Μεσολόγγιον εἰς τὴν νέαν ίστορίαν εἶνε
ἐνδοξότατον διὰ τὰς μακρὰς πολιορκίας ὑπὸ τῶν Τούρκων
κατὰ τὴν Ἑλλήνην. ἐπανάστασιν καὶ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν
αὐτοῦ. **Ἐντὸς** κήπου τῆς πόλεως ὑπάρχει τὸ «**Ηρῷον**», κενο-
τάφιον τῶν πεσόντων κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον τῆς πολιορκίας
(1826)· μὲ τοὺς τάφους τοῦ ἥρωος Μάρκου Βότσαρη καὶ τοῦ
φιλέλληνος λόρδου Βύρωνος.

Ἡ λιμνοθάλασσα ἔχει πολλὰς μικρὰς νήσους (Κλείσοβα,
Βασιλάδι κ. ἄ). Εἰς μίαν ἀπ' αὐτὰς εἶνε κτισμένη καὶ ἡ κώμη
Αἰτωλικόν, τῆς δποίας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν
ἄλιείαν.

γ') **Ἡ Ἀκαρνανία** (κ. Ξηρόμερον). Δυτικῶς τοῦ Αἰτωλο-
ακαρνανικοῦ καταβυθίσματος ὑψοῦνται τὰ Ἀκαρνανικὰ δρη,
τὰ δποία δμοιαζούν πρὸς πελώρια κύματα. Παράληλαι δρο-
σειραὶ σχηματίζουν δρεινὴν χώραν (πτυχωσιγενῆ), τῆς δποίας
τὸ δυτικὸν μέρος φαίνεται δι τὴν θάλασσαν (Ιόνιον πέλαγος). Οἱ μικροὶ κόλποι τῆς ἀκτῆς ἀνοίγον-
ται εἰς τὰς ἐν τῷ μέσῳ κοιλάδας, τὰ δὲ ἀκρωτήρια εἶνε ἡ
προέκτασις τῶν δρέων. Ἀπὸ τὴν κατακόμηνισιν ἔγιναν καὶ αἱ

μικραὶ παράκτιοι νῆσοι, ὡς καὶ ἡ γῆσος Λευκάς. Ἡ νῆσος ἔνουται μὲ τὴν ξηρὰν μὲνεωτάτους ζωστῆρας, οἱ δποῖοι σχηματίζουν λιμνοθάλασσαν. Ζωστήρ ἀναπτύσσεται καὶ κατὰ τὸ ΒΔ. ἀκρωτηρίον Ἀκτιον, τείνων νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν ἀπέναντι Ἡπειρον καὶ νὰ ἀποκλείῃ τὴν εἰσόδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Εἰς τὰς μικρὰς κοιλάδας τῆς Ἀκαρνανίας καλλιεργοῦνται διάφορα προϊόντα, εἰς δὲ τὰ δόρη βόσκουν πολλὰ ζῶα. Τὰ δόρη ἔχουν καὶ δάση βελανιδιῶν, πολλὰ δὲ βελανίδια συγκεντρώνονται εἰς παραλίους κώμας πρὸς ἔξαγωγήν, ὡς τὸν Ἀστακὸν (4) εἰς τὸ Ἰόνιον καὶ τὴν Βόρυτσαν καὶ τὴν Ἀμφιλοχίαν (3) εἰς τὸν Ἀμβρακικόν.

Ἀσκήσεις 1. Σχεδιαγράφησε εἰς τὸ τετράδιόν σου τὴν Στερεάν Ἑλλάδα μὲ τὰς σιδηροδρόμους καὶ τὰς σπουδαιότερας πόλεις—2. Ἀπομνηνεύσεις τὰς περιοχὰς τῆς Στερεάς Ἑλλάδος—3. Ποίας περιοχὰς διαρρέχομεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον ἀπὸ τὰς Ἀθηνας ἕως τὸν Δομοκὸν καὶ ποῖα δόρη ὑπερβαίνομεν;—4. Ποῖα γνωρίζεις ὑψηλὰ δόρη τῆς Στερεάς Ἑλλάδος;—5. Ποῖος δὲ μεγαλύτερος ποταμὸς αὐτῆς καὶ διατί;—6. Διατὰ δὲν ἀναπτύσσεται μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ τὸ Ἰόνιον πέλαγος;—7. Διατὰ τὸ Ἀγρίνιον ἔχει ἐπίνειον εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν καὶ δχι εἰς τὸν Ἀμβρακικόν;—8. Πῶς συγκοινωνεῖ τὸ Μεσολόγγιον μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶν διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς, αἱ ποῖα μέρη βλέπομεν ταξιδεύοντες.—9. Μεταξὺ τίνων στρατῶν ἔγιναν αἱ μάχαι τῶν Πλαταιῶν, τῶν Λεύκτρων καὶ τῆς Χαιρωνείας (Λέων τῆς Χαιρωνείας).—10. Τί γνωρίζεις ἐκ τῆς ιστορίας περὶ τῆς Αὐλίδος;—11. Ποῦ δρείλεται ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶν;—12. Πόσον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Στερεάς Ἑλλάδος (βλ. πίνακα σ. 53) κατοικεῖ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ;—13. Εἴρεται τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου Εύβοίας.—14. Συμπλήρωσε εἰς τὸν ἐπόμενον πίνακα τὰ κενά καὶ ἀπομνημόνευσε τοὺς ρυμοὺς μὲ τὰς πρωτευόντας των.—15. Κατάταξε τοὺς ρυμοὺς κατὰ τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ.

Νομοί και Επαρχίες	Πρωτεύουσαι	Έπιφ. εἰς τετρ. χιλ.	Πληθυ- σμός	Κάτ. εἰς 1 τ. χιλ.
N. Αιτιανής και Βοιωτίας	Αθῆναι	6.800	1.100.00	
Επαρ. Αιτιανής	Αθῆναι			
» Μεγαρίδος	Μήγαρα			
» Αιγίνης	Αἴγινοι			
» Τροιζηνίας	Πόρος			
» Κυθήρων	Κύθηρα			
» Θηβῶν	Θήβαι			
» Λεβαδείας	Λεβαδείαι			
N. Φθιώτιδος και Φωκίδος	Λαμία	6.600	200.000	
Επαρ. Φθιώτιδος	Λαμία			
» Δομοκοῦ	Δομοκός			
» Λοκρίδος	Λακωνίη			
» Παρνασσίδος	Άμφισσα			
» Δωρίδος	Λιδωρίκιον			
N. Εύβοιας	Χαλκίς	4.110	155.000	
Επαρχ. Χαλκίδος	Χαλκίς			
» Καρυστίας	Κύμη			
» Ιστιαίας	Ιστιαία			
» Σκοπέλου	Σκοπέλος			
N. Αιτωλίας και Αιανωνίας	Μεσολόγγιον	7.800	222.000	
Επαρ. Μεσολογγίου	Μεσολόγγιον			
» Ναυπακτίας	Ναύπακτος			
» Εύρυτανίας	Καρπενήσιον			
» Τριχωνίδος	Άγρινιον			
» Βάλτου	Άμφιλοχία			
» Βονίτσης και Ξηρομέρου	Βόνιτσαι			
Όλη η Στερεά Ελλάς και η Εύβοια		24.510	1677000	

Ψηφιστοί θητήκε από το Ινφιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— 54 —

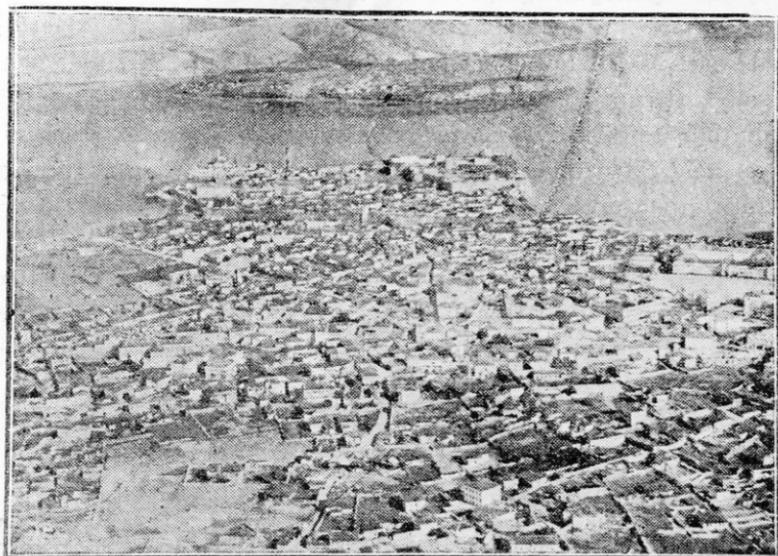
Γ' ΗΠΕΙΡΟΣ

Ἐρωτήσεις. 1. Πῶς δρίζεται ἡ Ἡπειρος; — 2. Ποῖα ἦ διεύθυνσις τῶν ἀκτῶν αὐτῆς; — 3. Μέτρησε τὸ πλάτος τοῦ ποδομοῦ τοῦ Ὄτραντον ἀπὸ τῶν Ἀκροκεφαληνίων μέχρι τῆς Ἀπονέλλιας (*Irrakliaς*). — 4. Πότε ἡρώθη πελτικῶς μὲ τὴν Ἑλλάδα τὸ ἐντεῦθεν τοῦ Ἀράχθου τμῆμα καὶ πότε ἡ λοιπὴ Ἑλληνικὴ Ἡπειρος; — 5. Ποῖον μέρος τῆς Ἡπείρου ἔχει ὑπαγόνη εἰς τὴν Ἀλβανίαν;

Γεν. ἀποψις. Ἐκ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρναίας αἱ ὁροσειραιὶ συνεχίζονται ΒΔ καὶ καταλαμβάνουν πλατεῖαν ζώνην ἐπὶ δῆλης τῆς χώρας αὐτῆς. Ἡ δυτικωτέρα δροσειρά, τὰ **Κεφαλνια** δῆμον (κ. τῆς Χιμάρρου, 2025), καταλήγουν εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ἀκροκεφαληνία** (ἐν τῇ Βορ. Ἡπείρῳ). Τὸ πρὸς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἔδαφος ἔχει κατακρημνισθῆ, ἐν μέρος δὲ τοῦ κόλπου ἔχει προσχωμῆ ὑπὸ τῶν ποταμῶν (**Ἀράχθος**, **Λοῦρος**). Ἀπὸ τὰς προσχώσεις ἔχει σχηματισθῆ τὸ **Αμβρακικὸν** βαθύπεδον, τὸ δύποιον πρὸς τὸν κόλπον ἔχει Ἑλλή καὶ λιμνοθαλάσσας (δύως καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου εἰς τὴν Αἰτωλίαν). Εἰς μακρὰς κοιλάδας ὁρέουν κατὰ ΒΔ διεύθυνσιν οἱ ποταμοὶ **Ἄρως** καὶ **Ἄψως**. Οἱ ποταμοὶ δύως **Θύαμις** (κ. Καλαμᾶς) καὶ **Ἀχέρων** ὁρέουν εἰς ἐγκάρδιον διεύθυνσιν πρὸς τὰς ὁροσειρὰς (ΝΔ) καὶ τὰς κόπτουν. Διὰ τοῦτο σχηματίζονται ἐδῶ φάραγγες καὶ σκοτειναὶ ὅχθαι. Αἱ θορυβώδεις φάραγγες τοῦ Ἀχέροντος εἰχον σχηματίσει τὴν ἴδεαν εἰς τοὺς ἀρχαίους ὅτι ἐδῶ εἶνε ἡ εἴσοδος εἰς τὸν Ἀδην. Εἰς τὸ μέσον τῆς Ἡπείρου σχηματίζεται καὶ ὑψίπεδον κλειστὸν (ὑψ. 460μ.), τὸ τῶν **Ιωαννίνων**, τὸ κέντρον τοῦ Ἡπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ. “Οπως εἰς τὴν Αἰτωλίαν, καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον ἡ συγκοινωνία εὐκολύνεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὁροσειρῶν (ἐκ Β πρὸς Ν).

α') **Τὸ ὑψίπεδον τῶν Ιωαννίνων** (π. Ἐλλοπία) δρίζεται ΝΔ ἀπὸ τὸ δρός Τόμαρον (ὑψος 2000 μ.) καὶ ΒΑ ἀπὸ τὸ Μιτσικέλι. Ἀπὸ τὰς πηγὰς τοῦ ὑψίπεδου σχηματίζεται εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος ἡ λίμνη τῶν Ιωαννίνων (π. Παμβώτις). Ἐδῶ τὰ δῆμοι ἐμποδίζουν τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλασσίας θεομορχασίας καὶ τηλεφοίτου θιτράκειας τα δυτικούτεροι Εκπαιδευτάρκεια η πελατικαὶ εἰς τὰ πα-

οάλια. Εύδοκιμοις οἱ δημητριακοὶ καρποὶ, ἡ ἄμπελος καὶ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἥκμασεν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Τομάδου ἡ πόλις «Δωδώνη», μὲ τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον τοῦ Διός. Ἀπὸ τὸν μεσαίωνα ἴδούθη ἡ πρωτ. τῆς Ἡπείρου Ἰωάννινα (21) κατὰ τὴν ὅχθην τῆς ὁμωνύμου λίμνης

Εἰκ. 39.—Τὰ Ἰωάννινα μετὰ τῆς ὁμωνύμου λίμνης (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

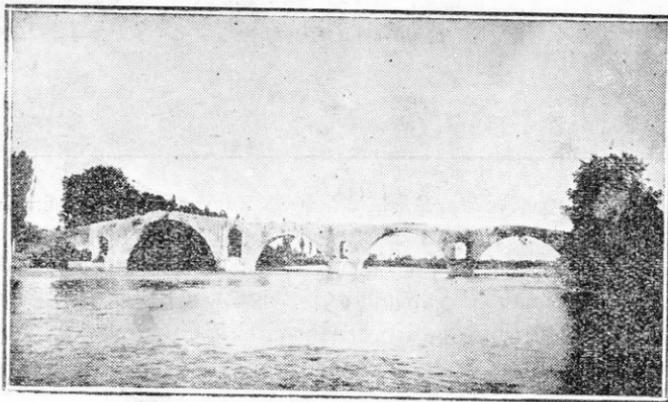
πατοὺς διασήμων ἀνδρῶν (Γεωργ. Χατζηκώστα, Καπλάνου, Δομπόλη κ. ἢ). Σπουδαία ἔδω εἶνε ἡ Ζωσιμαία σχολὴ ἀπὸ τὴν διποίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δυυλείας ἔξηλθον πολλοὶ λόγιοι ἐργασθέντες ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας.

Ἡ ἀκμάζουσα κτηνοτροφία εἰς τὴν Ἡπειρὸν καὶ ἡ μεγάλη παραγωγὴ ἔριων συνετέλεσαν ἔδω εἰς ὕδρουσιν ὑφαντοργικῆς σχολῆς. Τὰ Ἰωάννινα κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ μὲ νησιώτην ἔφοδον τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913 (Μπιζάνι),

β') **Αμβρακικὴ πεδιάς.** Οδὸς ἐξ Ἰωαννίνων διέρχεται τὰ πρὸς Ν στενὰ τῶν ὁρέων καὶ ἔξέρχεται εἰς τὴν Ἀμβρακικὴν πεδιάδα· εἰς τὸ χωρίον **Φιλιππιάς** διαχωρίζεται εἰς δύο κλάδους τῶν ἑποίων δὲ εἰς τελειώνει εἰς τὸ ἐπίνειον **Πρέβεζα** (6) καὶ δὲ ἄλλος εἰς τὴν **Αρταν** (7) καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς **Κόπραιναν** (εἰς τὸν Ἀμβρακικόν). Ἡ πεδιάς εἶνε εὐφοριωτάτη παράγουσα

ἀραβόσιτον καὶ ἑσπεριδοειδῆ, εἰς δὲ τὰς λιμνοθαλάσσας ἀλιεύονται πολλοὶ ἰχθύες (αὐγοτάραχον τῆς Πρεβέζης). Παρὰ τὴν Πρέβεζαν κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς «Ἀκτίας Νικοπόλεως», ἡ δοῦλος διετέλεσε πρωτ. τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἔξης. Ἡ Ἀρτα ὑπῆρχεν ἔδρα τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου, κειμένη εἰς τὴν ἀριστερὰν ὅχθην τοῦ ποταμοῦ.

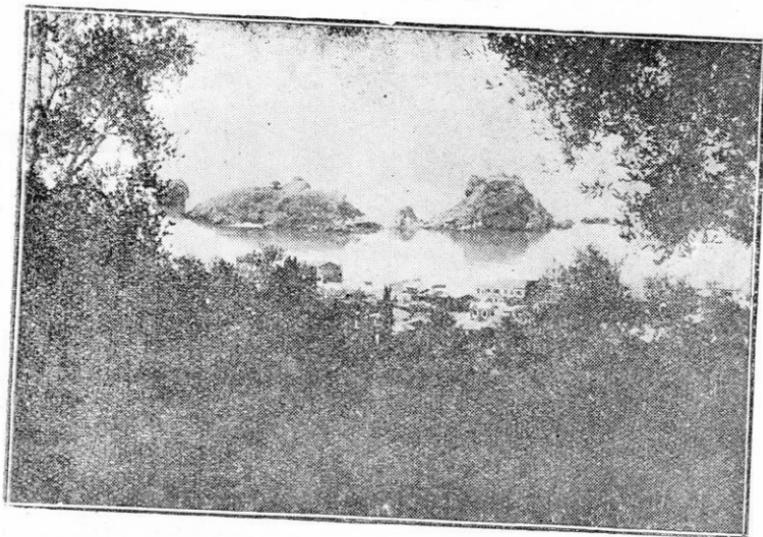
γ'.) **Ἡ πρὸς τὸ Ἰόνιον ὁρεινὴ χώρα** (κ. Θεσπρωτία). Αἱ πρὸς τὸ Ἰόνιον ὁροσειραὶ εἴνε μὲν χαμηλαί, ἀλλ' ἀπόκομμοι, καὶ ἐμποδίζουν τὴν διάβασιν πρὸς τὸ κέντρον τῆς Ἡπείρου (δῷ τοῦ Ζαλόγγου, τοῦ Σουλίου, ἡ Στουγάρα). Ἔδω πίπτει πολλὴ βροχή, οἱ δὲ ποταμοὶ Ἀχέρων καὶ Θύαμις (κ. Καλαμᾶς) προσχώνουν μικρὰς πεδιάδας καρποφόρους. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι διὰ τὸ ὁρεινὸν τῆς χώρας εἴνε ποιμένες. Εἰς μικροὺς ὄρμους εἴνε αἱ κῶμαι **Πάργα** (2), **Ηγουμενίτσα** καὶ **Σαγιάδα**, εἰς τὰ μεσόγεια δὲ τὸ **Μαργαρίτι** (212) καὶ ἡ **Παραμυθία**. Παρὰ τὸ χωρίον **Δραγοψά** ὑπάρχουν κοιτάσματα πισσασφάλτου.

Εἰκ. 40.—Γέφυρα τῆς Ἀρτης ἐπὶ τοῦ Ἀράχθου.

δ'.) **Ἡ Πίνδος**. Αἱ ἀνατολικώτεραι καὶ ὑψηλότεραι ὁροσειραὶ ὀνομάζονται Πίνδος, ἀποκλείσυσαι τὴν Ἡπείρον ἀπὸ τὰς πρὸς Αχώρας Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν. Οἱ αὐχὴν **Ζυγδος** (ὑψ. 1650 μ.) ἐπιτρέπει τὴν διάβασιν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν, ἀλλὰ μόνον διὰ ἡμιόνου. Πρὸς Β τοῦ Ζυγοῦ (Βόρειος Πίνδος) ὑψοῦται τὸ ὄρος **Σμόλικας** (2630 μ.), τὸ δεύτερον κατὰ

τὸ ὑψος ὅρος τῆς Ἑλλάδος, τὸ **Βοῖον** (κ. Γράμμος, 2500) καὶ ἡ **Τύμφη** (Πάπιγγον, 2500), κατάφυτα ἀπὸ διάφορα μεγάλα δένδρα. Εἰς τὴν Νότιον Πίνδον ὑφοῦται δὲ **Δάκμος** (Περιστέρι 2300) καὶ τὰ **Αθαμανικὰ** ὅρη (κ. Τζουμέρκα 2430). Ἡ Πίνδος κατοικεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ Κουτσοβλάχους, οἱ δοποῖοι ζοῦν ἀπὸ τὴν ξυλείαν τῶν δασῶν καὶ τὰ ποίμνια των. Ὡραιοτάτη εἶναι ἡ περιοχὴ **Ζαγόρι** μὲ 46 χωρία, καὶ τὰς πηγὰς τοῦ Ἀράχθου καὶ τοῦ Ἀφού ποταμοῦ. Ἀξιόλογοι ἀλλαι κῶμαι εἶναι τὸ **Μέτσοβον** (πατρὶς τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀβέρωφ) παρὰ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν καὶ **Κόνιτσα** (3), εἰς τὴν ἔσοδον τοῦ Ἀφού ἀπὸ βαθυτάτην χαράδραν.

Εἰκ. 41.—"Αποψις τῆς Πάργας

ε'.) **Βόρειος Ηπειρος.** Αὗτη εἰχεν ἀπελευθερωθῆ ἀπὸ τῆς Τουρκίας μὲ τὴν ἄλλην "Ηπειρον τῷ 1913, ἐδόθη δῆμος μετὰ τὸν μέγαν πόλεμον ἀπὸ τὰς Δυνάμεις εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Περιελάμβανε δύο νομούς, τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τῆς Κορυτσᾶς. Εἰς τὴν Ἀλβανικὴν αὐτὴν "Ηπειρον δέει δὲ μέσος καὶ (κάτω ὅδις τοῦ Ἀφού ποταμοῦ καὶ δὲ) **"Αψως**. Εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν εἶνε σειρὰ ἀπὸ κωμοπόλεις καὶ χωρία. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀφού εἶναι ἡ **Πρεμέτη** καὶ τὸ **Τεπελένι** (ἢ πατρὶς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ), πλησίον δὲ καὶ τὸ **Αργυρόκαστρον** (9). Σπου-

δαῖοι λιμένες εἶνε ὁ **Αὐλὼν** καὶ οἱ **Ἄγιοι Σαράντα**. Ο τελευταῖος οὗτος λιμὴν συνδέεται διὸ ἀμαξεῖτῆς ὁδοῦ μὲ τὸ **Δέλβινον** (3) καὶ τὰ Ἰωάννινα. Περίφημος εἶνε καὶ ἡ δρεινὴ περιοχὴ τῶν Κεραυνίων ὅρεών, ὃπου εἰς τὰς ώραίας κύματας κατοικοῦν οἱ Ἑλλήνες Χειμαριῶται, ὃνομαστοὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν των. (Διὰ τὴν Κορυτσᾶν θὰ μάθωμεν εἰς τὴν Μακεδονίαν).

Εἰκ. 42.—Αποψις τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸ Μέτσοβον

Ασκήσεις. 1. **Σχεδιαγράφησε** εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Ἡπειρον μὲ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις—2. **Εἰς** ποίους λιμένας τῆς Ἐλληνικῆς Ἡπείρου προσεγγίζονται ἀτμόπλοια;—3. **Τί γνωρίζεις** περὶ τοῦ ἥρωϊκοῦ Σουλίου;—4. **Τίνος παιδίς** εἶνε τὸ Μέτσοβον καὶ διατί ἡ Ἡπειρος καλεῖται «εὔανδρος»;—5. **Ταξίδευσε** νοερῶς ἀπὸ τὴν ιδίαν σ.ν πατρόνα εἰς Ἰωάννινα.—6. **Συμπλήρωσε** τὸν ἐπόμενον πίνακα.

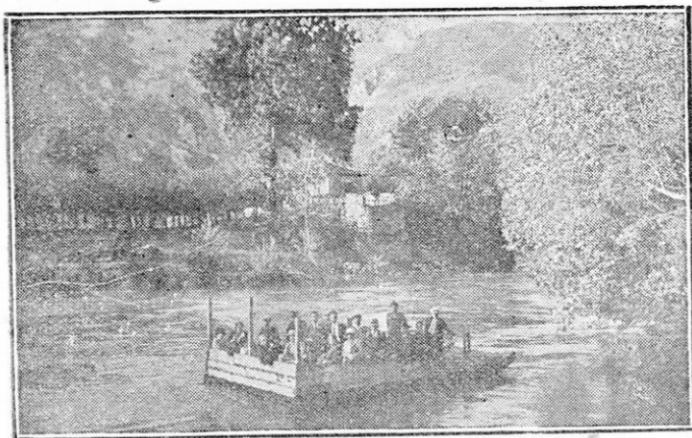
Νομοί και Έπαρχια	Πρωτεύουσαι	Επιφ. εἰς τετρ. χιλ.	Πληθυ. σπιάς	Κατ. εἰς 1 τ. χιλ.
N. Ιωαννίνων	Ιωάννινα	6.000	182.000	
Επ. Ιωαννίνων				
» Κονίτσης	?)			
» Μετσόβου	Μετσόβου			
» Παραμυθίας	Παραμυθίας			
» Παγωνίου	Παγωνίου			
» Φιλιατῶν	Φιλιατῶν			
N. Αρτης	Αρτα	1.737	55.000	
N. Πρεβέζης	Πρέβεζα	1.615	80.000	
Επ. Πρεβέζης				
» Μαργαριτίου	Μαργαριτίου			
» Φιλιππιάδος	Φιλιππιάδος			
» Λευκάδος	Λευκάδη			
Έν δὲ ἡ "Ελληνικὴ Ηπειρος"		9.652	317.000	

Δ. ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἐρωτήσεις. 1. Υπὸ τίνων ἄλλαν "Ελληνικῶν" διαμερισμάτων δοῖεται ἡ Θεσσαλία; — 2. Ποῦ καὶ ὅπο τίνων κόλπων βρέχεται ὁ πόδις θαλάσσης; — 3. Ποίαν κερδόνησον παρατηρεῖς (τῆς Μαγινησίας) καὶ εἰς ποῖα ἀκρωτήρια τελειώνει; — 4. Μέτρον τοῦ ἀνοιγμάτος τῆς εἰσόδου εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον. — 5. Ενδὲ εἰς τὸν χάροτην τὰ δὴ καὶ ἀπομνημόνευσε αὐτά. — 6. Ποία πόλις εἶναι εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Παγασητικοῦ καὶ πῶς ἐξηγεῖται τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς; — 7. Διὰ τίνος αὐχένος γίνεται ἡ διάβασις ἀπὸ τὴν "Ηπειρού" εἰς τὴν Θεσσαλίαν;

Φυσικὴ διάπλασις καὶ διάταξις. Ενῷ ἡ Βορειοδυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει νέαν καὶ πινγανιγενῆ κατασκευήν, ἡ Θεσσαλία (πλὴν τῆς Πίνδου) ἀνήκει εἰς τὸ σύστημα τῶν Μακεδονοθρακικῶν δόρεών, τὰ δοποῖα εἶνε παλαιᾶς κατασκευῆς καὶ ὀγκώδη. Αἱ διαροήες ἐδῶ ἔγιναν κατὰ διεύθυνσιν ΝΑ—ΒΔ, τοιαύτην δὲ ἔχουν καὶ τὰ δύο μεγάλα καταβυθίσματα, δηλ. τὰ δύο Θεσσαλικὰ λόφιτικά

κανοπέδια. Αὐτὰ είνε κλειστὰ καὶ ἄλλοτε τὰ ὕδατα ἐδῶ ἐσκημάτιζαν μεγάλας λίμνας. Τὰ ὕδατα δύνως ἥνοιξαν δύο φάραγγας μέσα ἀπὸ τὰ ὅρη καὶ ἔφευσαν εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς τὸ ΒΑ. μέρος ἐξακολουθοῦν δὲ νὰ ἔρουν σχηματίζοντα τὸν **Πηνειόν** ποταμόν. Ἡ χρίσια πηγὴ τοῦ Πηνειοῦ είνε πλησίον τοῦ Ζυγοῦ· εἰς τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον δέχεται πολλὰ ποτάμια, τὰ δρόποια ἔρουν ἀκτινοειδῶς (Ονόχωνος, Ἀπιδανός, Ἐνιπεύς). Ἀπὸ τὸ λεκανοπέδιον αὐτὸ διέρχεται τὴν φάραγγα τοῦ Καλαμακίου, διατρέχει τὸ ἀνατολικὸν λεκανοπέδιον (τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσσης) καὶ ἔπειτα διασχίζει τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ὅρη μεταξὺ Ὁλύμπου καὶ τῆς Ὑσσοῦς (Κισσάβου), ὅπου σχηματίζεται ἡ ὁραιοτάτη «κοιλάς τῶν Τειμπῶν». Εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἀνατολικοῦ τούτου

Εἰκ. 43.— Ὁ Πηνειός καὶ τὰ Τέμπη

λεκανοπεδίου ὑψώνεται ὅμαλῶς τὸ ἔδαφος καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ **Ἀμύγου**, ποὺ πηγάζουν κάτω ἀπὸ τὴν Ὑσσαν, διευθύνονται πρὸς τὸ ΝΑ μέρος τοῦ λεκανοπέδιον· ἐδῶ σχηματίζεται ἡ λίμνη **Βοιβηής** (κ. Κάρλα), ἡ δρόποια ἔχει πολλοὺς ἰχθῦς.

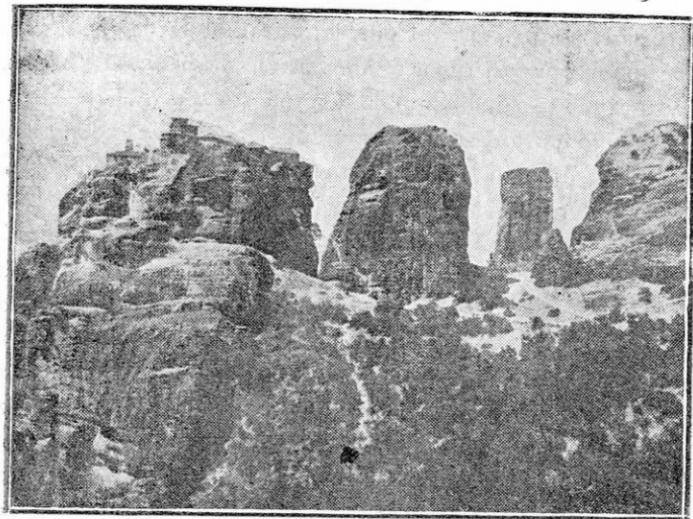
Κλῖμα καὶ προιόντα. Τὰ ὑψούμενα πρὸς τὴν θάλασσαν ὅρη ἐπιδροῦν εἰς τὸ κλῖμα οὔτεως, ὥστε μόνον αἱ ἀκταὶ καὶ ἡ γεοσόνησος ἔχουν τὸ μεσογειακὸν κλῖμα (γλυκύ). Τὸ ἐσωτερικὸν ἔχει κλῖμα ἡ πειραιωτικόν. Αἱ πεδιάδες είνε εὔφοροι καὶ σιτοφόροι. Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ροι, εἰς δὲ τὰ χλοεὸν λειβάδια τρέφονται πολλὶ πρόβατα, βόες καὶ ἵπποι.

α'.) **Τὰ Θεσσαλικὰ "Αγραφα".** Τὸ μέρος τῆς Νοτίου Πίνδου, τὸ ὅποιον φθάνει μέχρι τοῦ δυτικοῦ λεκανοπεδίου, ἔχει τὸ ὄνομα Θεσσαλικὰ "Αγραφα μὲ πολλὰς κορυφὰς ὑψηλὰς ἀνω τῶν 2000 μ. (Βουστικάκι, Καράβια, Νεράϊδα, Κόζακας) Ἀπὸ τὸν Λάκμον πηγάζουν δὲ Πηνειός καὶ δὲ "Αχελῷος (κ. "Ασπροπόταμος). Αὐτὸς ἔρει πρὸς Ν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὁροσειρῶν. Ἔδω ὑπάρχουν τὰ μεγαλύτερα δάση τῆς Ἑλλάδος (ἔλατα, ἄγρια πεύκα, δέντρα, καστανέαι). Οἱ δρεινοὶ κάτοικοι ἔκτὸς τῆς κατηνοτροφίας (βούτυρον καὶ τυρὸς "Αγράφων) ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ὑλοτομίαν (ξυλάνθρακες). Οἱ παρὰ τὸν "Αχελῷον κατοικοῦντες ("Ασπροπόταμῖται) κόπτουν μὲ νδροπρίονας τοὺς κορμούς καὶ τοὺς δέρπουν εἰς τὸν ποταμὸν διὰ νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ.

β'.) **Τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον.** Ἔδω κατ' ἔξοχὴν καλλιεργεῖται ὁ σῖτος καὶ ὁ ἀραβίστιος, προσέτι δὲ καὶ ἀρκετὸς καπνός, γεώμηλα, δσπρια καὶ σησάμι. Ὑπάρχουν δμως καὶ ἔκτασεις ἑλώδεις, εἰς τὰς δύοις τρέφονται ζῷα. Ὁλα τὰ προϊόντα ταῦτα συναθροίζονται εἰς τὰς πόλεις **Καρδίτσαν** (10), **Τσίκναλα** (20) καὶ **Καλαμπάκαν** (3), αἱ ὅποιαι συνδέονται σιδηροδρομικῶς ἔως τὸν Παγασιτικὸν κόλπον (τὸν Βόλον). Ἡ Καρδίτσα εἶναι νέα πόλις εἰς τὸ μέσον τῆς πεδιάδος. Τὰ Τσίκναλα εἶναι πρωτ. δμωνύμου νομοῦ, ὅπου παραχειμάζουν πολλοὶ ποιμένες καταβαίνοντες ἀπὸ τὸν Πίνδον. Ἡ δὲ Καλαμπάκα (οἱ Σταγοὶ τῶν Μεσαιωνικῶν χρόνων) ενδίσκεται πέραν τοῦ Πηνειοῦ καὶ κάτω ἀπὸ ὑψηλοὺς καὶ ἀποτόμους βράχους, οἱ δροῖοι λέγονται «Μετέωρα». Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ἥσαν ἀλλοτε 21 μοναστήρια, ἐκ τῶν δύοιων 4 σήμερον διατηροῦνται. Ἀλλοτε εἰς αὐτὰ ἀνέβαινον μὲ κρεμαστὰς κλίμακας ἢ μὲ δίκτυον, τὸ δροῖον ἀνέσυρον οἱ μοναχοί, σήμερον δμως ἀναβαίνονταν μὲ κλίμακας, αἱ δροῖαι ἐσκαλίσθησαν εἰς τὸν βράχον. Οἱ βράχοι αὐτοὶ ἔχουν σχηματισθῆ ἀπὸ διάβρωσιν τῶν ὑδάτων ἐπάνω εἰς μεγάλον ὅγκον κροκαλοπαγῆ. Γὰρ νοτιοανατολικὸν μέρος τοῦ λεκανοπεδίου (πεδιὰς τῶν Φαρσάλων) ἐκτείνεται κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν δύο ἐγκαρδίων Θεσσαλικῶν ὕδῶν, δηλ. Καλαμπάκας—Βόλου καὶ Δομοκοῦ—Τεμπῶν. Εἶναι δνομαστὸν εἰς τὴν ἴστορίαν διὰ τὴν

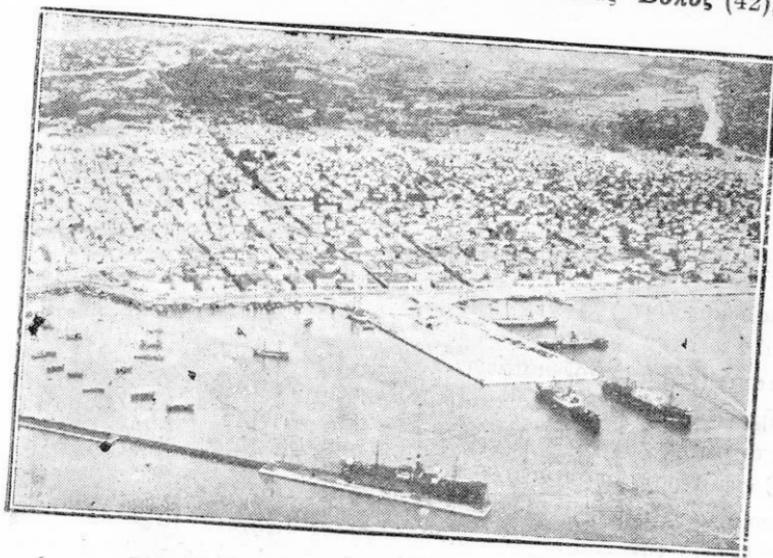
ἔδω νίκην τοῦ Καίσαρος κατὰ τοῦ Πομπήιου (48 π. Χ.) παρὰ τὴν Φάρσαλον καὶ τὴν νίκην τοῦ Ρωμαίου Φλαμινίου ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Ε'. (197 π. Χ.) παρὰ τὴν θέσιν «Κυνὸς Κεφαλαί». Η σημερινὴ **Φάρσαλος** ἔχει 312 χιλ. κ. ἔξακολουθεῖ διώρος νὰ ἔχῃ ὅψιν Τουρκοπόλεως γ') **Κρόκιον πεδίον.** Χαμηλὴ λοφοσειρὰ κατεργομένη ἀπὸ τὴν "Οὐδαν χωρίζει παράλιον πεδιάδα πρὸς τὸν Παγασητικὸν κόλπον, τὸ Κρόκιον πεδίον (ἢ πεδιάς τοῦ 'Αλμυροῦ). Ἐνταῦθα

Εἰκ. 44.— Τὰ Μετέωρα

καλλιεργεῖται πολὺς καπνὸς καὶ ἔχει κέντρον τὸν **'Αλμυρὸν** (6). δ'.) **Μαγνησία.** Οὗτω λέγεται ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν ὅρεινή χώρα ἀπὸ τῶν Τεμπῶν μέχρι τῶν ἀκρωτηρίων **Σηπιάς** καὶ **Τσίλερι.** Εἰς τὴν γεωλογίαν τμῆμα ἔδαφους, τὸ δποῖον ἔμεινεν ὑψηλὸν μεταξὺ κατακρημνίσεων ἢ καταβυθισμάτων, λέγεται «ὅηξιγενῆς προεξοχῆ». Αὐτὴ ἡ ὅηξιγενῆς προεξοχή, ἡ Μαγνησία, εὑδίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μεσογειακοῦ κλίματος. Ἐκτὸς τῶν φυσικῶν δασῶν, τὰ δποῖα εἰνε εἰς τὴν ὑψηλὴν ζώνην ἀπὸ ὅξυας καὶ καστανέας, χαμηλὰ εἰνε κατάφυτος ἀπὸ δένδρα ὅπωροφόρα (μηλέας, κερασέας, ἥλαιας κ.ἄ.), οἱ δὲ κάτοικοι ἀν καὶ δρεινοί, ζοῦν ἀπὸ τὴν γεωργίαν. Εἰς μερικὰ μέρη ἀσχολοῦν-

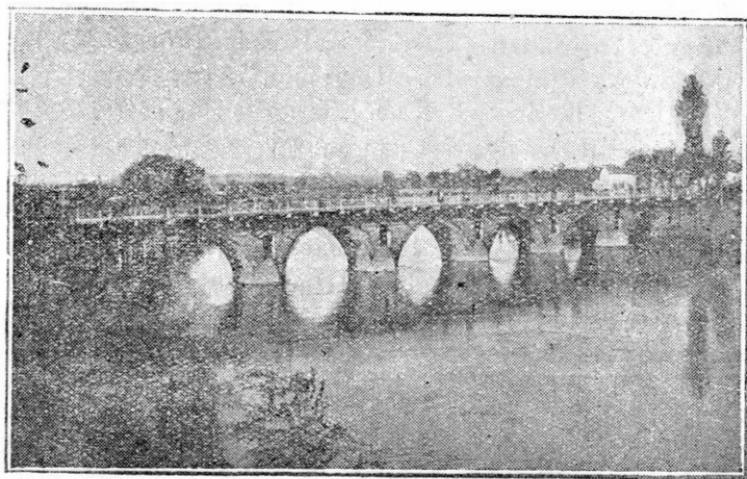
ται καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ώς εἰς τὴν κώμην **Αγιάσι** (3), ἡ δρόσια κεῖται κάτω ἀπὸ τὴν Ὀσσαν. Ἡ μεγάλη δενδροκομία παρατηρεῖται πρὸ πάντων εἰς τὸ ὄρος Πήλιον, ὃπου ὑπάρχουν 24 μεγάλα χωρία (Μακρυνίτσα, Πορταριά, Ἀγιος Λαυρέντιος, Λεχώνια, Μηλέαι, Ζαγορά, Κισσός, Τσαγκαράδα, Τρίκερι κ.ἄ.). Αἱ ἀκταὶ τῆς Μαγνησίας εἰνε ἀπόκρονοι καὶ ἀλίμενοι, διὰ τοῦτο ὡς μόνος λιμὴν τῆς ἐνδοχώρας ἀνέκαθεν ὑπῆρξε ὁ μυχὸς τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Παλαιὰ ἔδῶ ἥκμασαν κατὰ σειρὰν αἱ πόλεις **Ιωλκός**, αἱ **Παγασαὶ** (εὗς οὖς καὶ ἡ ὀνομασία κατὰ τὸ κόλπον) καὶ ἡ **Δημητοιάς**. Πλησίον αὐτῶν ἀνεπτύχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ ἐπίνειον τῆς Θεσσαλίας **Βόλος** (42), ὁ

Εἰκ. 45.—Ο Βόλος διθύμενος ἀπὸ ἀεροπλάνου.

ὅποιος σήμερον εἶνε ἡ μεγαλυτέρα πόλις αὐτῆς. Ἐζει κανονικωτάτην δυμοτούμιαν καὶ σπουδαίαν ἐμπορικὴν κίνησιν. Ἡ πρόσδος τοῦ ἐμπορίου εὐκολύνει καὶ τὴν πρόδοδον τῆς βιομηχανίας καὶ σήμερον ὑπάρχουν ἐδῶ μηχανουργεῖα, ἀλευχόμυλοι, ἐριουργεῖα, νηματουργεῖα, κ.τ.λ.

ε'.) **Η πεδιὰς τῆς Αχρίσσης** (ἀνατολ. λεκανοπέδιον). Ἐκ τοῦ Βόλου σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διέρχεται τὰ πλησίον ὑψώματα καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἀνατολικὸν λεκανοπέδιον τῆς Θεσσαλίας. Εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εὑρίσκεται ἡ κώμη **Βελεστῖνον** (2), αἱ ἀρ-

Εἰκ. 46.—Γέφυρα τοῦ Πηνειοῦ παρὰ τὴν Λάρισσαν.

χαῖαι Φεραὶ (ἢ πατοὶς τοῦ Ρήγα). Πλησίον ταύτης γίνεται διακλάδωσις τῶν γραμμῶν, καὶ ἡ μὲν μία πηγαίνει πρὸς τὰ Τρίκαλα καὶ τὴν Καλαμπάκαν, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὴν Λάρισσαν.⁶ Η **Λάρισσα** (24) ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶνε σπουδαιωτάτη πόλις τῆς Θεσσαλίας. Κεῖται κατὰ τὸν Πηνειὸν ποταμόν, διέρχεται δὲ ἀπὸ αὐτῆς καὶ δὲξ Ἀθηνῶν εἰς Μακεδονίαν σιδηρόδρομος. Βορειότερον, δηπου διέρχεται δὲ παραπόταμος τοῦ Πηνειοῦ Εὔρωπος, κεῖται ἡ μικρὰ πόλις **Τύρναβος** (6).

Απὸ τὴν Λάρισσαν δὲ σιδηρόδρομος διέρχεται τὰ Τέμπη διὰ νὰ φιάσῃ τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀμαΞιτὴ δὲ ὅδος ὑπερβαίνει τὴν δίοδον τῆς Μελούνας (ὅπου τὰ παλαιὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος) διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν βορειότεραν περιοχὴν τῆς Θεσσαλίας, τὴν Περραϊβίαν.

(στ'.) **Περραϊβία** (ἐπαρχία Ἐλασσῶνος). Η περιοχὴ αὕτη περικλείεται ἀπὸ ὑψηλὰ ὅρη (Καμβούνια, Τιτάριον, Ὁλυμπος) καὶ διασχίζεται ἀπὸ τὸν παραπόταμον τοῦ Πηνειοῦ **Εὔρωπον** (κ. Ξεριᾶς), παρὰ τὸν διοῖὸν ὑπάρχουσαν μικραὶ κοιλάδες. Απὸ ἐδῶ ἀνοίγονται δύο δίοδοι πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Μεταξὺ τοῦ Τιτάριον καὶ τοῦ Ὁλύμπου ἡ στενὴ δίοδος τῆς **Πέτρας** φέρει πρὸς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν, ἡ δὲ τοῦ **Σαρανταπόρου**

(μεταξὺ τοῦ Τιταρίου καὶ τῶν Καμβουνίων) πρὸς τὴν Δυτικήν.
Ἡ τελευταία αὕτη ἔγινε περίφημος εἰς τὴν νέαν ἴστορίαν (τοὺς
Βαλκανικοὺς πολέμους) διὰ τὴν πρώτην νίκην τοῦ Ἑλληνικοῦ
στρατοῦ κατὰ τῶν Τούρκων (9 Ὀκτωβρίου 1912). Κέντρον τῆς
ἐπαρχίας ταύτης εἶναι ἡ Ἐλασσών (2), μὲ δχυρόδν φρούριον.

Ἄσκησις. 1. Σχεδιαγράφησε τὴν Θεσσαλίαν μὲ τὰς σιδη-
ροδρομικὰς γραμμὰς καὶ θέσεις πόλεις διὰ τῶν ὀποίων διέρ-
χονται αὗται — 2. Ὁρόμασε τὰς ὁρεινὰς περιοχὰς τῆς Θεσσαλίας.
Εἰς τὴν ἀσχολοῦνται οἱ κατοικοι εἰς αὐτάς ; — 3. Ποῖον μακρὸν
ὅρος ὁρίζει τὴν Θεσσαλίαν ἐκ Νότου ; — 4. Πότε ἡγώθη μετὰ
τῆς Ἑλλάδος ἡ Θεσσαλία καὶ πότε ἡ Περραυβία ; — 5. Διὰ ποίους
λόγους διαφέρουν οἱ ὁρεινοὶ κατοικοι ἀπὸ τοὺς πεδιοὺς εἰς τὰ
ἡθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν διανοητικότητα ; — 6. Συμπλήρωσε τὸν
ἔπομενον πίνακα. — 7. Ποῖον μέρος τοῦ νομοῦ Τοικκάλων νομί-
ζεις ὅτι ἔχει ἀραιότερον πληθυσμὸν καὶ διατί ;

Νομοί καὶ Ἐπαρχίαι	Πρωτεύουσαι	Ἐπιφ. εἰς τετρ. χιλ.	Πληθυ. σμὸς	Κάτ. εἰς 1 τ. χιλ.
N. Τοικκάλων	Τοικκάλα	5.766	215.000	
Ἐπ. Τοικκάλων	Τείνιαρι			
» Καρδίτσης	Ηλεδίτην			
» Καλαμπάκας	Σκυριφίσινδ			
N. Λαρισσῆς	Λάρισσα	7.570	280.000	
Ἐπ. Λαρισσῆς	Λαρισσα			
» Φαρσάλων	Φάρσαρι			
» Αλμυροῦ	Αγρινέον			
» Βόλου	Βόλος			
» Αγνιᾶς	Αγνια			
» Τυρνάβου	Τυρνάβος			
» Ελασσώνος	Ελασσών			
Ἐν ὅλῳ		13.336	495 000	

E. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

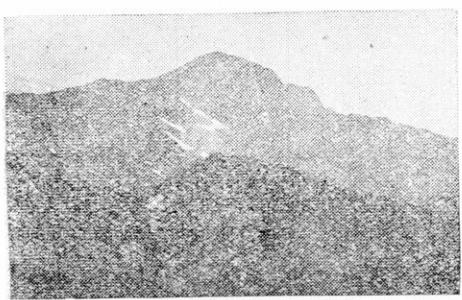
Ἐρωτήσεις 1. Μεταξὺ τίνων μοιρῶν γεωγρ. πλάτους καὶ
γεωγρ. μήκους ἐκτείνεται ἡ μεράλη αὕτη χώρα ; — 2. Παραπλήσια
Ἰω. Σαρδη. Γεωγρ. Μητρόπολις Καστοριάς. Εποδοσ. Β' 1933 5

τὰ βόρεια σύνορα ὑπὸ ποίων δρέων προστατεύονται.—Πυῖοι οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας;—4. Ποίαν χερσόνησον τῆς Μακεδονίας παραπορεῖς καὶ πρὸς ποίαν ἄλλην δμοιάζει;—5. Ποίαν παράκτιον νῆσον βλέπεις;—6. Ὁρόμασε τὸν κόλπον αὐτῆς.—7. Ὅποια τίνων ἐλληνικῶν διαμερισμάτων δρίζεται καὶ ὑπὸ τίνων κρατῶν πρὸς Α;—8. Τί γνωρίζεις περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος (Παῦλος Μελάς) καὶ διὰ ποίων μερῶν προήλασε τῷ 1912—1913 δὲ Ἑλληνικὸς στρατός;—9. Ποῦ ἔγιναν σπουδαῖαι μάχαι;

Γενικά. Ὡπως ἡ Θεσσαλία, οὕτω καὶ ἡ Μακεδονία εἶνε παλαιὰ ὅγκωδης χώρα κατακομματισμένη. Ἡ διάπλασις τοῦ ἐδάφους παρουσιάζεται περισσότερον ἀνώμαλος παρὰ εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Χαμηλὰ λεκανοπέδια εὑφρόρα (ὅπως ἐν Θεσσαλίᾳ) ἢ πληθυνόσις ὑψηπέδων (ὅπως ἐν τῇ Ἀνατολ. Ἀρκαδίᾳ) χωρίζονται ὑπὸ ὑψηλῶν δρέων. Ολίγα μόνον παράλια μέρη κείνται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ μεσογειακοῦ κλίματος. Τὰ ἄλλα ἔχουν κλῖμα ἡπειρωτικόν, εἰς δὲ τὰ δόρη ὃ πληθυσμὸς; εἰνε δλίγος καὶ ὃ βίος σκληρός. Ἡ τοιαύτη διαίρεσις τῆς χώρας εἰς μικρὰς περιοχὰς ἥτο αἰτία νὰ κατοικήσουν ἐδῶ λαοὶ γειτονικοὶ διάφοροι μεταξύ των (Ἑλληνες, Τούρκοι, Σλάβοι καὶ ἄλλοι), σήμερον δύμως δρόπτε ἔγινεν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν καὶ ἔγκατεστάθησαν ἐδῶ Ἑλληνες πρόσφυγες, ἔγινεν δμοιογένεια εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν. Ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία διαιρεῖται εἰς τὴν Δυτικήν, Κεντρικήν καὶ Ἀνατολικήν.

1) ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ Δυτικὴ Μακεδονία εἶνε μεσόγειος καὶ ἔχει πρὸς Δ τὴν Βόρειον Πίνδον (Βοϊον, Σμόλικας), ἥ δποια κλείει αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἡπείρου. Παραλλήλως καὶ ἀνατολικῶς ταύτης ἄλλη δροσείρα περιλαμβάνει τὰ ὑψηλὰ δόρη **Βαρονοῦς** (ὑψ. 2530) **Βίτσι** (2130) **Σινάτσικον** (2110) καὶ **Μπούρινον**. Τότη δροσείρᾳ ἔκτείνεται ἀπὸ τῆς **Μπάμπουνας** (Σερβικὴ Μακεδονία) σχηματίζουσα κατὰ σειρὰν τὰ δόρη **Βόδραν** (2500 μ.),

Εἰκ. 47.—Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς Πίνδου **Βέρμιον** (2000) καὶ **Πίνη** φηιοποιήθηκε πάρα πολύ Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Πολιτικής ευταίη αὐτη

δροσειρὰ κλείει τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Κεντρικήν.
Μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων δροσειρῶν διικρίνονται δύο σειραὶ λεκανοπεδίων, δυτικὴ καὶ ἀνατολική.

α') **Δυτικὴ σειρὰ** ("Η περιοχὴ τῶν Δεσπαρητικῶν λιμνῶν καὶ ἡ κοιλάς τοῦ Ἀνω Ἀλιάκμονος").

1. Πρὸς Β τῆς Πίνδου ἀνούγονται τοία ὑψηλὰ λεκανοπέδια, τὰ δόποια φέρουν λίμνας. Εἰς τὸ κεντρικὸν καὶ ὑψηλότερον (845 μ. ὕψ.) εἶνε ἡ λίμνη **Βερυγηλς** (κ. Πρέσπα), εἰς τὴν δυοῖαν εἶνε τὰ δοιαὶ τριῶν κρατῶν (τίνων ;). Εἶνε μεγάλη λίμνη, ἀβαθῆς μὲ πολλοὺς καὶ μεγάλους ἵκθυς, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἔκδους. Ἡ λίμνη τῆς Ἀχρίδος εἶνε εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ ἔχει ἔκδους τὸν ποταμὸν Δρίνωνα. Εἰς τὸ Νότιον λεκανοπέδιον εἶνε

Fig. 48.—Ἡ πόλις Καστοριάς

ἡ μικρὰ λίμνη τῆς **Σεβιανῆς**, ἡ δόποια σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Δεβόλη (παραποτάμου τοῦ Ἀφού). Τὸ λεκανοπέδιον τοῦτο τῆς Καρυτσᾶς ενδίσκεται εἰς τὴν δόδὸν τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ Ἰωαννίνων—Μοναστηρίου καὶ ἐν γένει Ἡπείρου καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας. Διὰ τοῦτο ἀνεπτύχθη ἐνταῦθα ἡ πόλις **Καρυτσᾶ** (20) ὡς ἐμπορικὸν κέντρον καί, πολὺν ὑπαχθῆ εἰς τὴν Ἀλβανίαν, είχε κατοίκους ὅλους σχεδὸν Ἑλληνας.

2. Ἡ πρὸς Α τῆς Πίνδου χώρα ἔχει πετρώματα νεογενῆ καὶ διαρρέεται ὑπὸ τὴν πηγὴν τοῦ Ἀλιάκμονος ἐκπαραβαταῖς πολιτικῆ-

θα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δροσειδῶν. Ὁ Ἀλιάκμων πλησιάζει τὴν Θεσσαλίαν καὶ εὑρίσκει ἐμπόδιον τὰ νεογενῆ ὁσαύτως Χάσια ὅρη, διὰ τοῦτο στρέφεται κατὰ διεύθυνσιν κάθετον (BA) καὶ κόπτει τὰς δύο δροσειδὰς διὰ νὰ ἔξελθῃ εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν. Δάση ἐκ δρυῶν σκεπάζουν μεγάλας ἐκτάσεις καὶ πλούσια δρυκτὰ (λιγνῖται) εὑρίσκονται εἰς τὴν νοτίαν ἐπαρχίαν τῶν Γρεβενῶν. Πολλὰ χωρία καὶ κωμοπόλεις ὑπάρχουν εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην. Εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς «Καστορείας», δπου σχηματίζεται ἡ ὁμώνυμος λίμνη (π. Ὁρεστιάς), εἶνε κτισμένη ἡ πολίχνη **Καστορεία** (8). Ἡ Καστορεία διασφέζει πολλοὺς ναοὺς μὲ βυζαντινὴν τέχνην. Οἱ κάτοικοι μὲ μονόξυλα ψαρεύουν ἵχθυς τῆς λίμνης ἢ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν οἰκιακὴν βιομηχανίαν τῶν γουναρικῶν (ἐσάρπαι, μανσὸν κ. ἄ.). Νοιιώτερον κέντρα ἐπαρχιακὰ εἶνε ἡ **Σιάτιστα** (7) καὶ τὰ **Γρεβενά** (3). Κωμαι βλαχοφώνων εὑρίσκονται κατὰ τὰ ὅρη εἰς μέγα ὄψις (Σαμαρίνα, Πεντάλοφον, Ἐράτυρα, Βλάστη, Κλεισοῦρα). Οἱ κάτοικοι πολλῶν τούτων κατὰ τὸν χειμῶνα μεταβαίνουν καὶ ἐργάζονται ἀλλαχοῦ, οἱ δὲ ποιμένες μὲ τὰ ποίμνια τῶν πηγαίνουν τὴν Θεσσαλίαν.

β'.) **Ανατολικὴ σειρὴ** (Πελαγονία, Ἐορδαία, Κοζάνη). Πολὺ εὐρυχωρότερα εἶνε τὰ ἀνατολικὰ λεκανοπέδια.

1. Πρὸς Α τοῦ Βαρονοῦντος μέχρι τῆς Μπάμπουνας καὶ τοῦ Βόρα ἐκτείνεται ἡ εὐφορος «Πελαγονία» (ὑψόμ. 600). Κατὰ μεσημβρινὴν γραμμὴν εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦτο δέει δὲ ποταμὸς **Ἐρίγων** (κ. Τσέρνα), δὲ ποταμός, δπως καὶ δὲ Ἀλιάκμων, καμπτεῖ ἀποτόμως Β ΒΑ. διέρχεται διὰ ἀγρίας φάραγγος τὴν δύσβατον χώραν **Μορίχοβον** καὶ συμβάλλει μὲ τὸν Ἀξιὸν ποταμόν. Ὁ κύριος δοῦς τοῦ Ἐρίγωνος ἀνήκει εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν, δπως καὶ τὸ κύριον κέντρον τοῦ λεκανοπέδιου, τὸ **Μοναστήριον** (40). Ἐνταῦθα οἱ Ἑλληνες ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἶχον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν εἰς χεῖρας τῶν Μόνον τὸ νότιον μέρος τοῦ λεκανοπέδιου κατέχει σήμερον ἡ Ἐλλὰς δπου ἡ πόλις **Φλώρινα** (15), αὐξηθεῖσα ἐσχάτως ἀπὸ πρόσφυγας. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ Μοναστήριον καὶ τὴν Θεσσαλονίκην.

2. Τὸ ἀμέσως πρὸς Ν. λεκανοπέδιον τῆς «Ἐσορδαίας» στρέφεται ἐπιγείου ἄκρων. Εἰς τέσσαρας αὐτοῦ γωνίας σχηματίζονται λίμναι, τῶν δποίων μεγάλυτέρα εἶνε ἡ **Βεγορρήτις** (BA). Εἰς τὴν ἐδῶ διερχομένην διδηροοδό, γραμμὴν ἀγεπτύχθη ὁ ἀξιός **Ψηφιοποιηθῆκε** ἀπὸ τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λογος σταθμὸς **Αμύνταιον** (τὸ γνωστὸν Σόροβιτς ἐκ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου). Ἐκ τούτου ἀμαξιτὴ ὁδὸς διασχίζει τὸ λεκανοπέδιον πρὸς Ν. Διέρχεται ἐκ τῆς προσφυγικῆς πόλεως **Πτολεμαΐδος** (6, ἄλλοτε Καϊλλάρια) καὶ φθάνει εἰς τὴν πόλιν Κοζάνην.

3. Νοτίως τῆς Ἐορδαίας ἡ ὑψηλὴ χώρα καταπίπτει κατὰ βαθμῖδας πρὸς τὸν μέσον ὁδὸν τοῦ Ἀλιάκμονος, ὃπου καὶ κοιλάς ὑψούς 200 μ. (ἐπαρχία Κοζάνης). Ἐπορικὸν ἐνταῦθα κέντρον εἶναι ἡ **Κοζάνη** (14), εἰς βαθμῖδα ὑψούς 700 μ. Ἐνταῦθα εἶναι ἡ διασταύρωσις τῶν ὁδῶν Καλαμπάκας—Γρεβενῶν—Βεργοίας—Θεσσαλονίκης καὶ Λαρίσσης—Φλωρίνης—Μοναστηρίου. Νοτιώτερον πρὸς τὸ Τιτάριον καὶ τὸν Πίερον ἀξιόλογοι κωμοπόλεις εἶναι τὰ **Σέρβια** καὶ ὁ **Βελβενδός** (4).

Κλῖμα καὶ προϊόντα τῆς Δυτ. Μακεδονίας. Ἐπειδὴ ἡ Δυτικὴ Μακεδονία περιστοιχίζεται ἀπὸ ὑψηλὰ ὅρη καὶ τὰ λεκανοπέδια εἶναι ὑψηλά, τὸ κλῖμα αὐτῆς τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχόν, ἡ δὲ χιῶν συχνή. Ἡ θερμοκρασία καταβαίνει πολλάκις 12° — 16° ὑπὸ μηδέν, ἡ δὲ μέση θερμοκρασία τοῦ Ιανουαρίου εἶναι 1° (ἐν Ἀθήναις 9°). Τὸ κλῖμα δύμως εἶναι ὑγιεινόν. Τὰ ἄφθονα ὕδατα συντελοῦν εἰς τὴν εὐφορίαν τοῦ ἔδαφους. Παράγεται **δραστήριος, σιτιστής** καὶ ἄλλοι δημητριακοὶ καρποί, **οἶνος, καπνός, δσπρια**. Πολλὰ μέρη ἀφίνονται ὡς βοσκὴ προβάτων, βοῶν, βουβάλων καὶ ἵππων κοὶ πολλὰ εἴδη κτηνοτροφικὰ παράγονται (βούτυρον, τυρός).

2. KENTRIKΗ MAKEDONIA

α'.) **Τὸ κεντρικὸν βαθύπεδον** (Καμπανία) Τὸ κεντρικὸν βαθύπεδον ὁρίζεται ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν διὰ τῶν δρέων Βόρα, Βερμίου καὶ Πιέρου. Μεταξὺ τῶν δύο πρώτων ἀνοίγεται ἡ κυρία δίοδος, ἡ τῆς Ἐδέσης, διὰ τῆς δυοίας συγκοινωνεῖ ἡ Δυτικὴ Μακεδονία μὲ τὴν Κεντρικὴν καὶ ἔξερχεται ἡ ὁδὸς πρὸς τὸ Αίγαιον (τὸν λιμένα Θεσσαλονίκης). Τὸ μέγα τοῦτο βαθύπεδον βρέχεται ἀπὸ τὸν Θεομαϊκὸν κόλπον καὶ εἶναι προσχωσιγενές, δημιούργημα τῶν δύο κυρίων ποταμῶν, οἱ δόποιοι διαρρέονται τοῦτο, τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ **Ἀξιοῦ**. Ἀβαθῆς καὶ ἐλώδης λίμνη, ἡ τῶν Γιαννιτσῶν, διαιρεῖ τοῦτο εἰς δύο, τὸ τῶν **Γιαννιτσῶν** καὶ τὸ τῆς **Θεσσαλονίκης**. Παράγει σιτηρά, καπνόν, βάμβακα καὶ τρέφει πολλὰ ζῷα. Ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἡ αἰτία ὥστε ἄλλη πόλις τὴν παλαιοτάτην ἐποχὴν ψηφιστοῖ θῆται καὶ πόλις ταῦτα οὐδενεπέμπτης Πολιτεία.

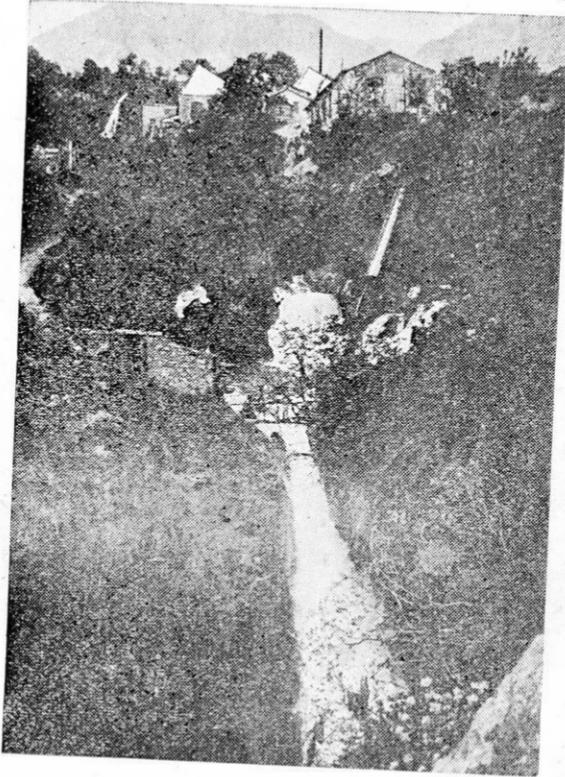
νίας καὶ ἄλλη ἀργότερον. Κατὰ τὴν 4ην ἑκατοντ. π. Χ. ὁ Θεο-
μαικὸς κόλπος ἔφθανεν εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς σημερινῆς λί-
μνης τῶν Γιαννιτσῶν, ὅπου ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦτο ἡ
πόρων, καὶ λιμὴν **Πελλα**. Διὰ τῶν συνεχῶν προσχώσεων αἱ ἀπέ-
ναντι εὐφρισκόμεναι ἐκβολαὶ τῶν ποταμῶν ἐπλησίασαν ἀναμε-
ταξύ των, ἐν τέλει δὲ ὁ ἐσωτερικὸς κόλπος ἀπεκλείσθη τελείως.
ταῦτη εἶναι οὖτε ἡ σημερινὴ **λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν**. Ο πο-
ταμὸς **Ροιδίας** (κ. Μογλενίτικος), ὃ ὅποῖος ἄλλοτε ἐξέβαλλεν

Εἰκ. 49.—Η Θεσσαλονίκη (όρθωμένη ἀπ' ἀεροπλάνον)

εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου, σήμερον ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην, ἐκ
τῆς ὅποιας ἔξερχεται πάλιν ὁ ποταμὸς **Λουδίας**, ἐκβάλλων εἰς
τὸν Θεομαικόν. Η τοιαύτη μεταβολὴ τοῦ ἐδάφους ἔφερε καὶ
τὴν ἀλλαγὴν τοῦ κυρίου λιμένος τῆς Μακεδονίας. Εκεῖ ὅπου
παλαιότερον ἦτο ἡ «Θέρμη», ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς
Μακεδονίας Κασσάνδρου ἡ **Θεσσαλονίκη** (ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς
συζύγου αὐτοῦ, (315 π. Χ.) καὶ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ἀντοχατο-
ρίας ἀνεδείχθη ἡ δευτέρα πόλις τοῦ κράτους μετὰ τὴν Κωνσταν-
τινούπολιν. Σώζονται τὰ βυζαντινὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ τῆς
ἀκροπόλεως ὡς καὶ λαμπρότατοι ναοὶ (Ἄγ. Δημητρίου, Άγίας
Σοφίας, Άγ. Ἀποστόλων). Η Θεσσαλονίκη ἔξηκολούθει ἀκμά-
Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζουσα και ἐπὶ Τουρκοκρατίας, μέχρις ὅτου ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὴν 26ην Ὁκτωβρίου 1912, ἡμέραν τῆς ἔօρτης τοῦ πολιούχου. Σήμερον είνε ἡ δευτέρα πόλις τοῦ κράτους εἰς τὸν πληθυσμὸν και τὸ ἐμπόριον. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας είχε 135 χιλ. κατ, ἐκ τῶν διοίων 80 χιλ. ἥσαν Ἰσπανοεβραῖοι, σήμερον δὲ ἔχει 260 χιλ. (Ἑλληνες και δλίγοι Ἰσπανοεβραῖοι). Η πόλις ἔχει πανεπιστήμιον και βιομηχανικὰ καταστήματα ἔχονται δ

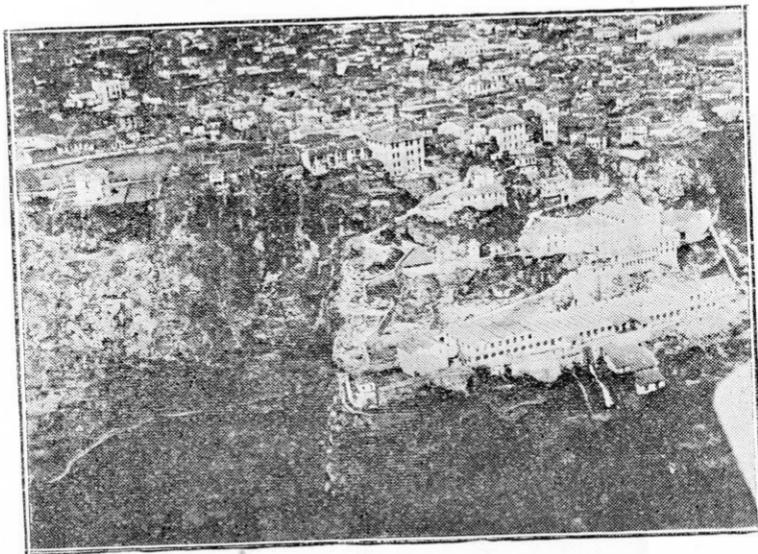

Εἰκ. 50 — Νάουσα

εἰς τὸν λιμένα της ὅχι μόνον πλοῖα Ἑλληνικὰ ἀλλὰ και ἔνα. Ἐπίσης και κατὰ ξηρὰν φθάνουν και ἀναχωροῦν τέσσαρες γραμμαὶ σιδηροδρόμων, πρὸς τὰς Ἀθήνας, τὸ Μοναστήριον, τὴν Νοτιοσλαβίαν και λοιπὴν Εὐρώπην και πρὸς τὴν Κωναταντινούπολιν. Εἰς τὸν λιμένα της ἔχει δρισθῆ και ἔχωριστὸν μέρος (ἐλευθέρα ζώνη), ὅπου ἡ Νοτιοσλαβία χρησιμοποιεῖ διὰ τὰ ἐμπορεύματά της, τὰ δποῖα ἔχονται ἀπὸ ἄλλα μέρη και περοῦν

ἀπὸ ἑδῶ. Ἐκ τοῦ λιμένος ἔξαγονται δέρματα, καπνός, κουκούλια,
νήματα καὶ ἄλλα. Ἐν Θεσσαλονίκῃ γίνεται καὶ ἔτος καὶ Διεθνῆς
Ἐκθεσις.

Πολλὰ χωρία ενδισκονται εἰς τὴν πεδιάδα, ἀν καὶ τὰ ἑδῶ
Ἐλλη φέρουν ἔλονοσίαν, μία δὲ πολίχνη, τὰ Γιαννιτσά (8), πλη-
σίον τῆς Ἀρχαίας Πέλλης. Μεγαλύτεραι τῶν Γιαννιτσῶν εἰς
ὑγιεινὴν θέσιν καὶ εἰς βαθμῖδας τοῦ Βερμίου εἶνε ἡ Βέρρυσσα
(14), ἡ Νάουσα (10) καὶ ἡ Ἐδεσσα (10). Αὗται χοησιμοποι-
οῦν τὰ ὕδατα, τὰ δποῖα πίπτουν διάκαταράκται διὰ νὰ ποτίζουν
κήπους καὶ νὰ κινοῦν ἐργοστάσια (νηματουργεῖα, ὑφαντουρ-

Εἰκ. 51.—Ἐδεσσα

γεῖα). Ἡ Ἐδεσσα ἥτο ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτ. τῆς Μακεδονίας
πρὸ τῆς Πέλλης καὶ ενδισκεται εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὴν Δυτι-
κὴν Μακεδονίαν. Ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων μακροτάτη ὅδος,
ἡ «Ἐγγατία», ἥρχιζεν ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Ἀδριατικοῦ πελά-
γους (τὴν Ἀπολλωνίαν), διήρχετο διὰ τῆς Πελαγονίας, καὶ διὰ
τῆς Ἐδεσσῆς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἐφθανεν ἔως τὴν Κων-
σταντινούπολιν. Καὶ σήμερον διὰ τῆς Ἐδεσσῆς διέρχεται ἡ δη-
μοσία ὅδος καὶ ὁ σιδηρόδρομος πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν.

β') **Πιερία.** Ἡ μεταξὺ τῆς Καμπανίας καὶ τῆς Θεσσαλίας
περιοχὴ ὀνομάζεται Πιερία ἐκ τοῦ ὄνους **Πιέρου**, τὸ δποῖον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

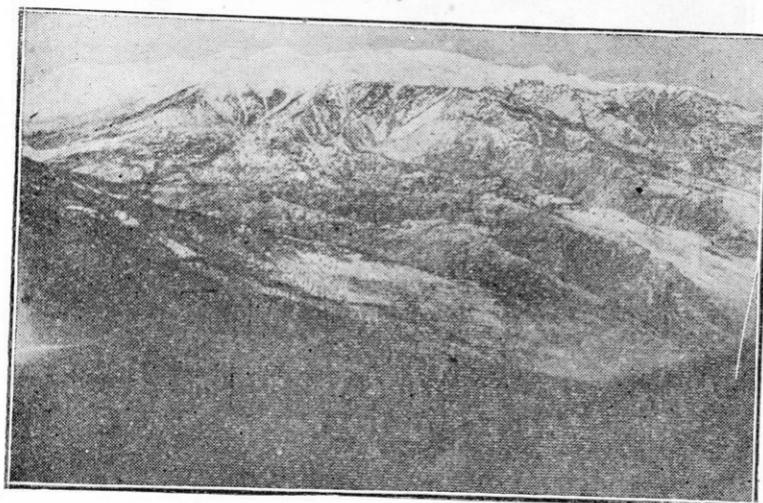
ένώνεται μὲ τὸ ὑψηλότερον ὅρος τῆς Ἑλλάδος, τὸν *"Ολυμπον.*

Ο "Ολυμπος διακρίνεται εἰς τὸν Κάτω καὶ "Υψηλὸν "Ολυμπον. Ο Κάτω "Ολυμπος ἔκτείνεται πρὸς Ν. εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ φθάνει ἐώς εἰς τὰ Τέμπη. Ο δὲ "Υψηλὸς "Ολυμπος, ὃπου οἱ Ἑλληνες ἔθεσαν τὸν ὄντας αὐτῶν, εἶνε ὅρος δγκῶδες καὶ ὠραιότατον μὲ ποικίλλα δένδρα, τὰ δποῖα φθάνουν μέχοις ὕψους 2000 μ. Πολλαὶ αὐτοῦ κορυφαὶ εἰνε ἄνω τῶν 2500 μ. αἱ δὲ ὑψηλόταται, τὰ Κτένια, φθάνουν 2920

μ. Περιηγηταὶ ἀνέρχον-

Εἰκ. 52.—Καταρράκτης πλησίον τῆς Εδέσσης ται εἰς τὸν "Ολυμπον κυρίως ἀπὸ τὸ χωρίον Λιτόχωρον. Πρὸς

Εἰκ. 53.—Γενικὴ ἀποψίς τοῦ "Ολύμπου (ἀπὸ ἀεροπλάνου)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εύροιται αντών ἔχει κτισθῆ «καταφύγιον» εἰς ὑψος 2000 μ. ἀπὸ

Εἰκ. 54.—Αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ τοῦ Ὄλύμπου

τούτου δὲ ἔξησκημένοι δρειβάται ἀνέρχονται εἰς τὰς ὑψηλὰς κορυφαῖς, ἐπά·ω ἀπὸ τεραστίνσ κόγχας. Διακλάδωσις τοῦ Πιέρου (πρὸς Β) φθάνει μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ σχηματίζει δχυδάν θέσιν, τὴν «Πίνδαν», τὴν δοποίαν ἥμέλησε νὰ ὑπερασπίσῃ ὁ τελευτὴς Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

ταῖος βιασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Περσεὺς (168 π. Χ.) ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου (σήμερον Κίτρος), ὃπου καὶ πλουσία ἀλυκή, ἀπλοῦται μέχρι τῶν Τεμπῶν παραλία ἐλώδης. Διὰ τοῦτο οἱ ἔδω κάτοικοι ἔχουν στρέψει περισσότερον τὴν προσοχήν των εἰς τὰ πλούσια δάση τοῦ Πιέρου καὶ τοῦ Ὄλυμπου. Ἡ κυρία ἔδω πολίχνη, ἥ **Κατερίνη**, (7), εἶνε κέντρον τῆς ἔντειας καὶ τῶν ἔυλανθράκων.

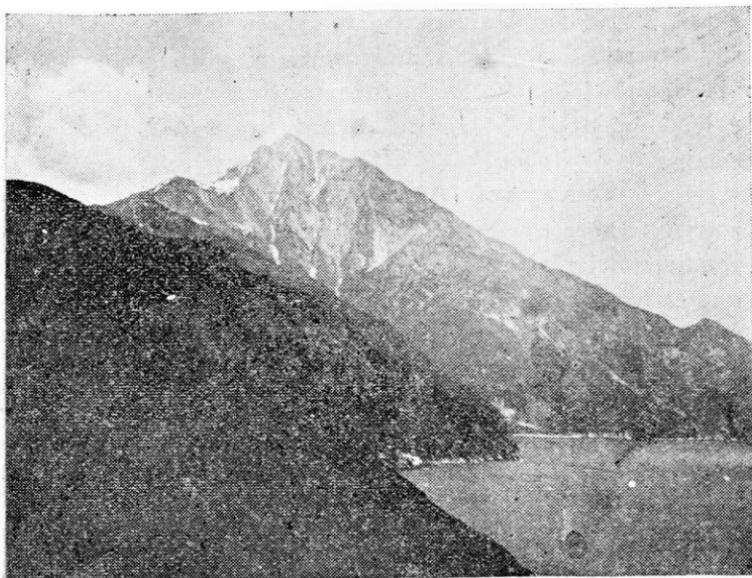
γ') **Αλμωπία** (ἢ Μογλενά). Ὁ Ροιδίας ποταμὸς κατέρχεται ἀπὸ λεκανοπέδιον, τὸ ὅπειον περιβάλλεται ὑπὸ τῶν ὁρέων Βόρα, Τζένας καὶ Παΐκου. Τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν μικρὰν ἄλλην εὐφροσυτάτην ἐπαρχίαν Ἀλμωπίαν (Μογλενά), ἥ δοπιά παραγεῖ ἐκλεκτὸν βάμβακα, πολλὰ λαχανικά καὶ κόκκινο πιπέρι. Ἐχει καὶ μορέας ἐκ τῶν δοπίων τρέφονται μεταξοσκώληκες. Κεντρικὴ κώμη εἶνε ἥ **Αρδέα**.

4) **Ἡ κοιλάς τοῦ Ἀξιοῦ**. Ἡ πρὸς Β γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην χρησιμοποιεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ. Ἡ κοιλάς αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὰ λεκανοπέδια, τὰ δοποῖα χωρίζονται διὰ νύφωμάτων διαβρωμέντων ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μέχρι τοῦ χωρίου **Είδομένη** εἶνε ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔδαφους, ἐνῷ πέραν τούτου, ἀπὸ τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Γευρελῆς, εἰσέρχεται εἰς τὴν Σερβικὴν Μακεδονίαν. Τὸ λεκανοπέδιον τοῦτο φθάνει πρὸς Β (εἰς τὴν Σερβικὴν Μακεδονίαν) μέχρι τῆς φάραγγος **Σιδηρᾶς Πύλης** (Ντεμίτο καπού), σπουδαίον στρατηγικὸν σημεῖον. Ως ἔδω, λόγῳ τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ Αίγαιον πελάγους, μόλις φθάνει ἥ ἐπίδρασις τοῦ Μεσογειακοῦ ακτίματος.

ε') **Αἱ πρὸς ἀνατολὰς δίοδοι**. Πρὸς Α. τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Γευγελῆς ὅρη μετρίους ὑψούς δοίζουν τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ ἀπὸ τὸ λεκανοπέδιον τῆς λίμνης **Δοϊράνης**, ὃπου ἥ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ λαμβάνει διεύθυνσιν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Εἰς νοτιώτερα ὑψώματα, τὰ δοποῖα δοίζουν τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ΒΑ, κείται ἥ ὀνομαστὴ κωμόπολις **Κιλνίς**, κατὰ δὲ τὸ χαμηλὸν ὅρος Βερτσίκος, ὃπου διέρχεται ἥ ἀμαξιτὴ ὁδός, δὲ ὁσαύτως ὀνομαστὸς **Δαχανᾶς**. Κατὰ τὰ δύο ταῦτα χωρία συνέβησαν περίφημαι νῦν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον (Ιούνιος 1913). Ἡ ἀρχαία ὄμως «Ἐγγατία» ὁδὸς ἥκολούθει ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὰ δύο λεκανοπέδια, ὅπου αἱ λίμναι τοῦ Ἀγίου Βασιλείου (ἢ Λαγκαδᾶ) καὶ ἡ Βόλβη καὶ ἔφθανεν εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον. Εἰς τὸ πρῶτον ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης λεκανοπέδιον κεῖται ἡ κωμόπολις **Λαγκαδᾶς** (3), παρὰ τὴν δύοιαν ὑπάρχουν ἴαματικὰ ὄδατα.

στ') **Χαλκιδική.** Νοτίως τῶν κοιλάδων τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ τῆς Βόλβης ὑφοῦται ἡ δρεινὴ χερσόνησος Χαλκιδική, διμοίᾳ πρὸς τεραστίαν τρίαιναν. Ταφροειδεῖς κατακρημνίσεις παράλ-

Εἰ . 55 —Τὸ ὄρος Ἀθως ("Αγιον Ὄρος)

ληλοι πρὸς τὸν Θερμαϊκὸν ακόπον ἐσχημάτισαν τρεῖς μικρὰς χερσόνησους, αἱ δύοιαι συνδέονται πρὸς τὸν κορμὸν τῆς χερσονήσου μὲ ἰσθμούς. Ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει μέταλλα καὶ ἔξαγει σιδηροπυρὶτιν. Παλαιὰ : ἔχει σπουδαίας πόλεις ("Ολυνθός, Ποτίδαια, ἥ πατρὶς τοῦ Ἀριστοτέλους Στάγια, Ἀκανθός). Σήμερον ἡ χώρα κατοικεῖται ἀπὸ κώμων καὶ γεωργικὰ χωρία, ἔχει δὲ πρωτ. τὴν κώμην **Πολύγυρον** (3) ὡς πρωτ. τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Ἡ ἀνατολικωτάτη τῶν τριῶν μικρῶν χερσονήσων, τὸ Ἀγιον Ὄρος, συνδέεται διὰ τόσον στενοῦ ἰσθμοῦ, ὥστε παλαιὰ εἶχε κόψει αὐτὸν δὲ Ξέρξης, ὅταν ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἑλλάδος

ούτω δὲ ή χερσόνησος δμοιάζει μὲ τὴν νῆσον. Εἰς τὸ ἔξωτερον ἀκούον νηφώνεται μεγαλοπρεπῶς ὡς τεράστιος κῶνος τὸ ὄρος "Αθως (ἢ "Αγίου" Όρος, 2000 μ.). Ἡ δρεινὴ καὶ ὠραιοτάτη αὐτὴ χερσόνησος ἔχει ὑδραιτέραν διοίκησιν ἀπὸ μοναχούς, ὡς κράτος ἐν κράτει. Περιλαμβάνει 20 μοναστήρια καὶ 12 σκήτας

Εἰς. 56.—Τὰ στενὰ τοῦ Νέστου ποταμοῦ. Εἰς τὸ βάθος ἡ πεδιὰς τῆς Ξάνθης (ἀπὸ ἀεροπλάνου)

εἰς τὰ ὅποια κατοικοῦν 5 χιλ. μοναχοὶ ὁρθόδοξοι ("Ελλήνες κατὰ τὸ πλεῖστον"). Τὴν διοίκησιν ἔχει ἡ «Ιερὰ Κοινότης», ἡ δοποία ἐδρεύει εἰς τὸ μοναδικὸν χωρίον τοῦ "Αγίου" Όρους, τὰς Καρυάς καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 20 ἀντιπροσώπους (ἴνα ἀπὸ κάθε ονήγ).

3. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Φυσ. διάπλασις. **Ύδατα.** Ἀν ἔξαιρέσωμεν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, τὸ δποῖον κατέχει ἡ Βουλγαρία, τὸ Ἑλληνικὸν μέρος αὐτῆς εἶνε δρασινὴ χώρα, ἐν μέσῳ τῆς δποίας ἀνοίγονται δύο εὔφορα λεκανοπέδια, τὸ τῶν **Σερρῶν** καὶ τὸ τῆς **Δράμας**. Τὰ πρὸς Β νψηλὰ ὅρη προστατεύουν αὐτὰ ἀπὸ τῶν βιορείων ἀνέμων, ἡ **Κεφαλίνη** (κ. Μπέλες), ὁ **Ορβηλος** μὲ τὴν προέκτασιν αὐτοῦ **Μενοίκιον** καὶ ἡ πρὸς τὴν

Εἰκ. 57. Ἡ Δράμα ὁραμένη ἀπὸ ἀεροπλάνου

Θράκην διατεινομένη **Ροδόπη**. Ἀπὸ τὴν ἀκτὴν ἀποκλείεται μὲ τὰ ὅρη **Παγγαῖον**, **Σύμβολον** καὶ τὰ ὅρη τῆς **Δεινάνης**, οὕτω δὲ τὰ ὄρη τῶν λεκανοπεδίων δὲν ενδίσκουν ἀμέσως διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ο **Στρυμόν** ποταμός, διερχόμενος ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς Μακεδονίας διὰ τῶν δυχιών στενῶν τοῦ Κλειδίου (Ρούπελ), εἰσέρχεται εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν· εἰς τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος αὐτῆς καὶ πρὸ τῆς ἐκβολῆς του τὰ ὄρη συναθροίζονται εἰς

τὴν φηγὴν λίμνην **Κερκινίτιδα** (κ. τοῦ Ἀχινοῦ). Εἰς αὐτὴν ἐκβάλλει καὶ ὁ κατεοχόμενος ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Δράμας **αγγίτης**. Ἐκ τῆς λίμνης ὁ ποταμὸς μὲ ἔλιγμονς διατρέχει τὴν παράκτιον λιοφοσειφάνη μέχρι τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου. Ὁ δὲ **Νέστος** ποταμός, ἐκ τῆς Βουλγαρίας ὥσαύτως κατεοχόμενος, φέει διὰ δρεινῆς χώρας μεταξὺ τοῦ Ὁρβήλου καὶ τῆς Ροδόπης καὶ ἐσχημάτισε κατὰ τὴν ἐκβολὴν του δέλτα (πεδιὰς τοῦ Νέστου).

Κλῖμα καὶ προϊόντα. Ἐνεκα τῶν παρακτίων δρέων, μικρὰ εἶνε ἡ ἐπίδρασις τοῦ Μεσογειακοῦ κλίματος. Διὰ τοῦτο

Fig. 58. Ἡ πόλις Καβάλη

κύριον ἔνταῦθα προϊὸν εἶνε ἄφθονος καὶ ἐκλεκτὸς καπνὸς (τὸ ἥμισυ τοῦ ἐν Ἑλλάδι παραγομένου). Παράγει δημως καὶ δημητριακοὺς καρποὺς καὶ εἰς τὰ ὑδροφόλα λεκανοπέδια βάμβακα καὶ ὅρυζαν. Σήμερον γίνονται ἔργα διὰ νὰ ἀποξηρανθῇ ἡ λίμνη Κερκινίτις καὶ οὕτω μὰ αὐξηθῇ ἡ καλλιέργεια καὶ μὰ προστατευθοῦν τὰ χωρία τῶν Σερρῶν ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Στρυμόνος.

Πόλεις καὶ συγκοινωνίαι. Ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας «Ἀμφιπόλεως» παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος δὲν ἔχει σήμερον σημασίαν. Σπουδαιότητα ἔχει ἡ πολλὰ παθοῦσα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους **Σέρραι** (30), συνδεομένη μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης διὰ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἀμαξιτῆς ὁδοῦ. Χωρία, κῶμαι καὶ πολίχναι υπάρχουν καὶ εἰς δύο τὰ μέρη τῆς πεδιάδος ὡς ἡ **Νιγρίτα** (7), ἡ **Ηράκλεια** (Κάτω Τσουμαγιά, 2 1)2), τὸ **Σιδηρόκαστρον** (6 1)2), ἡ **Ζίχνα** (3 1)2) κ. λ. π.

Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας κέντρον εἶνε ἡ **Δράμα** (30), μὲ ἄφθονα πηγαῖα ὕδατα καὶ ἐν μέσῳ μεγάλων καπνοφυτειῶν. Ὡς ἐπίνειον αὐτῆς καὶ μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν τοῦ καπνοῦ ἀνεπτύχνη ἡ πόλις **Καβάλλα** (50) χωρίς ὅμως νὰ ἔχῃ καλὸν φυσικὸν λιμένα. Πολλοὶ ἔργα ται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ καπνοῦ. Κατὰ τὴν ὁδὸν μεταξὺ Δράμας καὶ Καβάλλας ἔκειτο παλαιὰ ἡ πόλις «Φύλιπποι», ὅπου ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου (42 π. Χ.). Ἀξιόλογοι ἀκόμη εἶνε τὸ **Πράβιον** (5) πρὸς τὸ Παγγαῖον καὶ ἡ **Χρυσόπολις** παρα τὸν Νέστον.

Ἡ ἀπὸ Θεσσαλονίκης σιδηροδρόγο γραμμὴ διέρχεται διὰ τῶν λεκανοπεδίων σταθμεύουσα εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον, τὰς **Σέρρας**, τὴν Ζίχναν, τὴν Δράμαν καὶ διὰ τῶν στενῶν τοῦ Νέστου ἔξερχεται εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην (βλ. εἰκ. 52).

Ἡ **Θάσος**. Ἀντικρὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου ὑψοῦται ἡ νῆσος Θάσος [400 τετρ. χιλίου, 12 χιλ. κατ.] μὲ πολλὰ δάση καὶ ἀρχαῖα μνημεῖα. Ἡ πρωτ. Θάσος (πρότερον λιμὴν) κεῖται εἰς τὴν βόρειον ἀκτήν.

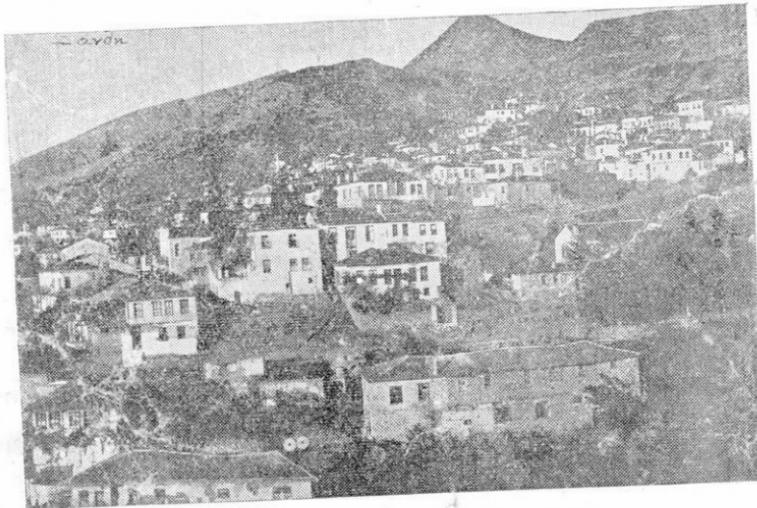
Ασκήσεις. Σχεδιαγράφησε τὴν **Μακεδονίαν** μὲ τὰς σιδηροδρόγο γραμμὰς καὶ τὰς μεγαλυτέρας πόλεις.—2. Ταξίδευσε νοερῶς ἐκ Λαζίσσης εἰς τὴν Δράμαν καὶ ἐπ Πειραιᾶς (θαλασσίως) εἰς Θεσσαλονίκην.—3. Κατάταξε κατὰ ὑψη τὰ κυριώτερα δόρη τῆς Μακεδονίας.—4. Κατάταξε κατὰ τὸν πληθυσμὸν τὰς μεγολυτέρας πόλεις (ἀνω τῶν 10 χιλ. κατ.) 5.—Ποῖαι περιοχαὶ ἔχουν θαλασσίαν ἔξοδον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην;—6. Ποῖαι τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τῆς Μακεδονίας;—7. Συμπλήγω τὰ τέλη ἐπόμενον πίνακα.—8. Τίνες ιομοὶ εἶνε εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, τίνες εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ τίνες εἰς τὴν Ανατολικὴν;

Νομοί καὶ Ἐπαρχίαι	Πρωτεύουσαι	Ἐπιφ. εἰς τετρ.	Πληθυ- σμὸς	Κάτ. εἰς 1 τ. χιλ.
Νομὸς Φλωρίνης	Φλώρινα	3.650	126.000	
Ἐπ. Φλωρίνης				
» Καστορείας				
Νομὸς Κοζάνης	Κοζάνη	6.360	168.000	
Ἐπ. Κοζάνης				
» Εορδαίας				
» Βοΐου				
» Γρεβενῶν				
Νομὸς Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	8.700	550.000	
Ἐπ. Θεσσαλονίκης				
» Πιερίας				
» Ημαθίας				
» Παιονίας				
» Κιλκίς				
» Λαγκαδᾶ				
Νομὸς Πέλλης	Ἐδεσσα	2.680	97.000	
Ἐπ. Εδέσσης				
Γιαννιτσῶν				
» Αλμωπίας				
Νομὸς Χαλκιδικῆς	Πολύγυρος	3.280	65.000	
Ἐπ. Χαλκιδικῆς				
» Αρναίας				
» Αγιον Όρος				
Νομὸς Σερρῶν	Σέρραι	293	5.000	
Ἐπ. Σερρῶν				
» Βισαλτίας				
» Σιντικῆς				
» Φυλλίδος				
Νομὸς Δράμας	Δράμα	3.500	112.000	
Ἐπ. Δράμας				
» Νευροκοπίου				
Νομὸς Καβάλλας	Καβάλλα	2.225	120.000	
Ἐπ. Καβάλλας				
» Παγγαίου				
» Νέστου				
» Θάσου				
Ἐν δλῳ ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία		34.900	1420000	

Γ'. ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

Έρωτήσεις. 1. Εἰς ποίαν μεγάλην χώραν θεωρεῖται, ὅτι ἀνήκει τὸ διαμέρισμα τοῦτο καὶ πῶς δοῖται (φυσικῶς καὶ πολιτικῶς). — 2. Μέτρησε τὸ μῆκος τῆς ἀκτῆς ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου μέχοι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἐρδον. — 3. Ποίαν διεύθυνσιν έχει ἡ ἀκτὴ αὗτη; — 4. Ποῖος κόλπος σχηματίζεται; — 5. Πότε παρεχωρήθη αὕτη εἰς τὴν Ἑλλάδα;

Η Δυτικὴ Ἑλληνικὴ Θράκη δοῖται πρὸς Α ἀπὸ τῆς Τουρκῆς διὰ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Ἐρδον, πρὸς Β δὲ ἀπὸ τῆς Βουλγαρικῆς διὰ δοσειρῶν τῆς Ροδόπης. Ενταῦθα ἀξιόλογον δρός εἶνε τὸ **Πατικὸν** (Καρτάλ, 1500). Σχηματίζονται

Εἰκ. 58 — Μερικὴ ἀποψίς τῆς Ξάνθης

καὶ ὀλίγα παράκτια καὶ χαμηλὰ δρόη, ὡς δὲ ἡ **Ισμαρος** (Μαρώνεια 700). Τὸ πρὸς Δ τμῆμα εἶνε πεδινὸν διαρρεόμενον ὑπὸ πολλῶν μικρῶν ποταμῶν. Ἐν γένει δὲ ἡ χώρα αὕτη ἔχει Μεσογειακὸν ακτήν καὶ μόνον κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐρδον κλίνει πρὸς τὸ ἡπειρωτικὸν (μεταβατικόν). Παράγει δημητριακοὺς καρπούς, ἐκλεκτὸν καπνὸν (δόνομαστὸς τῆς Ξάνθης), εἰς δὲ τὴν λιμνοθάλασσαν **Βαστωνίδα** ἀλιεύονται πολλοὶ ἰγ�θης. Παρὰ τὸν Ἐρδον ποταμὸν εὐδοκτιπέστερο σπισάμι, ἡ ὅρυζα, ἐκ δὲ τῶν μετρητικῶν ποιούμενον φημιστικής Πολιτικής

ιρεῶν τρέφονται μεταξοσκώληκες. Ἡ Θράκη ἀκόμη εἶνε καὶ κτηνοτροφικὴ χώρα, ζοῦν δὲ ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ζώων καὶ βιούβαλοι.

Πλὴν τῶν Ἑλλήνων κατοικουν ἐδῶ καὶ Τοῦρκοι καὶ ὅλιγοι Ἰσραηλῖται καὶ Ἀρμένιοι. Εἰς τὴν δυτικὴν πεδιάδα ἔχουν ἀναπτυχθῆ δύο πόλεις, ἡ Ξάνθη (34) καὶ ἡ Κομοτινή (31) ἔχουσαι ἐπίνειον τὸ Πόρτο Λάγο, εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Ἡ κυρία ὅμως συγκοινωνία μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος τελεῖται διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἡ ὥποια ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν διὰ

Εἰκ. 59.—Ἡ Κομοτινή (ὅδωμένη ἀπ' ἀεροπλάνου)

μέσου τῆς πεδιάδος διευθύνεται μετὰ τὰς πόλεις αὐτὰς εἰς τὴν παραλίον πόλιν Ἀλεξανδρούπολιν (ἄλλοτε Δεδεαγάτς, 14). Είνε νέα πόλις μὲ κανονικωτάτην ὁμοτομίαν, χοησιμεύουσα ὡς ἐπίνειον τῶν πόλεων, αἱ δόποιαι εὐρίσκονται εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου, καὶ ἀπὸ τὰς δόποιας διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Αὗται εἶνε : τὸ Σουφλί (7), τὸ Διδυμότειχον (9) καὶ ἡ Ορεστιάς (4). Τὸ Διδυμότειχον ἦτο ἐπίσημον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Πέραν αὐτοῦ, ἀπὸ τὸν σταθμὸν Πύθιον, ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διακλαδίζεται καὶ μία μὲν γραμμὴ διέρχεται τὸν

“Εβρον διευθυνομένη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ δὲ ἄλλη διὰ τῆς Ὁρεστιάδος μεταβαίνει εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἡ Ὁρεστιάς ἐκτίσθη ὑπὸ προσφύγων ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν, ἡ δοπία ἔμεινεν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ σιδηροδρομική γραμμὴ πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως διέρχεται ἀπὸ τουρκικὸν ἔδαφος, ἔπειτα εἰσέρχεται πάλιν εἰς Ἑλληνικὸν (ὅπου διέρχεται τὸν παραπόταμον τοῦ Ἐβρον Ἄρδαν) καὶ τέλος ἔξερχεται εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

“Οχι μαραχάν τῶν παραλίων τῆς Δυτικῆς Θράκης κεῖται ἡ νῆσος Σαμοθράκη (4 χιλ. κατ.), δρεινὴ καὶ δασώδης νῆσος. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀνθρακοποίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Άσκησις.—1. Σχεδιογράφησε τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ θέσε τὰς πόλεις καὶ τὰς σιδηροδρομικὰς γραμμάς.—2. Κατάταξε τὰς πόλεις αὐτῆς κατὰ τὸν πληθυσμόν.—3. Διὰ τίνων μέσων τελεῖται ἡ συγκοινωνία μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Ἀλεξανδρουπόλεως; 4.—Τίνα τὰ κυριώτερα προϊόντα;—5. Τίνες οἱ νομοὶ ἐνταῦθα καὶ τίνες αἱ πρωτεύουσαι των;—6. Είναι πυκνὸς ὁ πληθυσμὸς τῆς Δυτικῆς Θράκης;

Νομοὶ καὶ Ἐπαρχίαι τῆς Δυτικῆς Θράκης	Πρωτεύουσαι	Ἐπιφ. εἰς τετρ. χιλ.	Πληθυ- σμὸς	Κάτ. ἀνὰ 1 τ. χιλ.
<i>N. Ροδόπης</i>	<i>Κομοτινὴ</i>	4.450	182.000	41
Ἐπ. Κομοτινῆς	»			
» Ξάνθης	Ξάνθη			
» Σαπῶν	Σάπαι			
<i>N. Ἐβρον</i>	<i>Ἀλεξ.)πολὶς</i>	4.255	123.000	29
Ἐπ. Ἀλεξ.)πόλεως	Σουφλίον			
» Σουφλίου	Διδυμότειχον			
» Διδυμοτείχου	Ὀρεστιάς			
» Ὁρεστιάδος	Σαμοθράκη			
Σαμοθράκης				
Ἐν σλῳ ἡ Δυτ. Θράκη		8.705	335.000	35

Z'. IONIOI NHΣOI

Έρωτ.—1) Ποῖαι εἶναι αἱ κύριαι νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ πῶς ἄλλως λέγονται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν;—2) Ὁνέμασε αὐτάς.—3) Ἀπέναντι πόλων διαμερισμάτων τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος κεῖνται;—4) Εἰς ποῖον ρομόν ἀνήκει ἡ Λευκάς καὶ εἰς ποῖον τὰ Κύθηρα;—5) Ὅποι ποίων κατείχοντο ἄλλοτε αὗται καὶ πότε παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα;

Γενικά.—Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι εἶνε λείφανα τῆς ξηρᾶς, ἢ διπέρα κατεβυθίσθη μεταξὺ τούτων καὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ἀποτέλεσμα τῶν ὁγηγμάτων εἶνε οἱ σεισμοὶ ἀπὸ τὸν δόποιον πάσχουν κατὰ περιόδους· τινὲς ἔξι αὐτῶν, ὅπως ἡ Λευκάς καὶ ἡ Ζάκυνθος, ἐπαθαν κατὰ περιόδους μεγάλας καταστροφάς. Εἶνε δόρειναι μὲ γλυκύτατον κλῖμα, ἐπειδὴ ἔδω ἀνοίγεται τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Ἡ ὑγρασία καὶ αἱ βροχαὶ εἶνε περιοσότεραι παρὰ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, διὰ τοῦτο ἡ βλάστησις εἶνε μεγάλη. Αἱ νῆσοι εἶνε κατάφυτοι ἀπὸ ἔλαιωνας, διπωροφόρα δένδρα καὶ ἄνθη. Διὰ τὴν εὐφορίαν ταύτην καὶ ὁ πληθυσμός των εἶνε πυκνότερος παρὰ εἰς ἄλλας γεωγρικὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος.

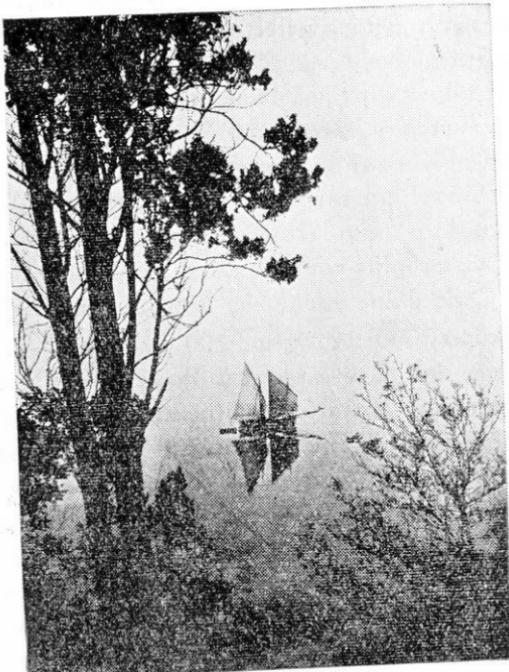
α') **Κέρκυρα** (590 τετρ. χλμ., 100 χιλ. κάτ.).—Ἡ παλαιὰ αὕτη νῆσος τῶν Φαιάκων ἐκτείνεται ἀπέναντι τῆς Ἡπείρου ὡς τερόστιον δρέπανον. Παλαιὰ ἐχρησίμευεν ὡς σταθμὸς τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἔπλεον πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ὅπου ἦσαν αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, σήμερον δὲ εἶνε σταθμὸς τῶν πλεόντων πλοίων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον νῆσος χαμηλή, λοφώδης καὶ κατάφυτος. Τὰ 5)7 τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς κατέχουν οἱ ἔλαιωνες· τὸ ἔλαιον λοιπὸν εἶνε ἄφθονον καὶ πολλὰ σαπωνοποιεῖα εἶνε ἴδονμένα. Ἐν μέσῳ τῶν ἔλαιωνων καὶ τῶν ἄλλων διπωροφόρων δένδρων ὑπάρχουν πολλὰ μικρὰ χωρία. Οἱ λιμένες, οἱ δόποιοι εὑρίσκονται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, εἶχον ἀνέκαθεν σπουδαιότητα καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχεν ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Κέρκυρα**. Τὸ 1)3 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου κατοικεῖ εἰς τὴν πόλιν (33). Ἐχει ὑψηλὰς οἰκίας καὶ ὥραίας ἐπαύλεις, εἰς δὲ τὴν μεγάλην παραλίον πλατεῖαν εἶνε καὶ ὁ ἀνδριαὶς τοῦ πρώτου κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Καποδιστρίου. Σπουδαιός εἶνε καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος, ὅπου τὸ σεπτὶὸν λείφανον αὐτοῦ. Ὁχι μόνον ἡ θέα τῆς πόλης φιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λεως είνε γραφική άλλα καὶ μέρη τῆς νήσου προσελκύουν περιηγητὰς (Αχίλειον, μονὴ Παλαιοκαστρίτησης).

ΒΔ. τῆς Κερκύρας κείνται αἱ βιορειοδυτικώταται νησίδες τῆς Ἑλλάδος Ὁδωνοι καὶ Ἐρείνουοι.

β') **Παξοί.** Οἱ Παξοὶ είνε δύο μικραὶ νῆσοι ἀπέναντι τῆς Ἡπειρωτικῆς Πάργας. Παραγόντες ἔλαιον καὶ κατοικοῦνται ἀπὸ μικρὰ χωρία (πρωτ. Γάϊος).

γ') **Λευκάς** (200 τετρ. χιλ., 28 χιλ. κ.).— Ἡ νῆσος αὐτὴ ἐνώνεται μὲ τὴν Ἀκαρνανίαν διὰ ζωστῆρος, ἔγινε δὲ τελεία νῆσος ἀφ' ὅτου δὲ ζωστήρος αὐτὸς ἐκόπη διὰ πρώτην φοράν ὑπὸ τῶν

Εἰκ. 60.—Ἀκτὴ Κερκύρας

τῶν ἀρχαίων Κορινθίων διὰ νὰ διέρχωνται τὰ πλοῖα. Κατὰ τὴν σύστασιν καὶ τὸν διαμελισμὸν ἡ Λευκάς εἶναι δμοία μὲ τὴν Ἀκαρνανίαν, τῆς δποίας είνε προέκτασις. Τὸ ἀκρωτήριον **Λευκάτας** (κ. τῆς Κυρᾶς), εἰς τὸν δποίον τελειώνει ἡ νῆσος, είνε πολὺ ἀπόκορημον. Ἡ Λευκάς παραγάγει ἔλαιον, οἶνον καὶ σταφίδα. Ὁ Φηριοποίηθηκε ἀπό τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νήσου κεῖται πρὸς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ὅπου μέσα ἀπὸ μίαν λιμνοθάλασσαν καὶ τὸν ζωστῆρα διέρχονται τὰ αικαὶ πλοῖα τῆς συγκοινωνίας. Αἱ οἰκίαι τῆς πολίχνης (6) ἔξι αἰτίας τῶν σεισμῶν εἶνε ξύλιναι.

δ'—ε'.) **Κεφαλληνία καὶ Ιθάκη.** Καὶ αὐτὰ ἔχουν διαμελισμὸν ὅμοιον μὲ τὸν τῆς Ἀκαρνανίας. Ἡ **Κεφαλληνία** (ἢ μεγαλυτέρα τῶν Ἰονίων, 720 τετρ. χιλιόμ., 58 χιλ. κ.) ἔχει δύο χερσονήσους, τὴν Ἐρισσὸν καὶ τὴν Παλικήν, μὲ τὰς ὁποίας

Εἰκ. 61.—Ο παρὰ τὸ Ἀργοστόλιον θαλασσόμυλος (μοναδικὸν φαινόμενον εἰς τὸν κόσμον).

λαμβάνει πλούσιον διαμελισμὸν, τὰ δὲ ὅρη αὐτῆς εἶνε καὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν Ἰονίων νήσων (Αἴνος, 1630 μ.),

Τὰ γεωργικὰ προϊόντα εἶνε ὅμοια μὲ τὰ τῆς Λευκάδος· διὰ τὸ δρεινὸν καὶ πολύπλοκον τῆς νήσου πολλοὶ κάτοικοι ἔγιναν ναυτικοὶ καὶ ἄλλοι ἀποδημοῦν ἐπιδιόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον. Διὰ τῆς φιλοπονίας των ἀποκτοῦν πολλὰ πλούτη, μερικαὶ δὲ

ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτας εἶνε Κεφαλλῆνες (Βαλιάνος). Δύο πόλεις εὑρίσκονται εἰς τὸν ΝΔ ακόπον, τὸ *Ἄγοραστόλιον* (8 12), τὸ δόποιον ἔχει ώραίας οἰκοδομὰς καὶ τὸ *Λιξούριον* (5) ἐν τῇ Παλικῇ. Εἰς τὴν νήσον ὑπάρχει μονή, ὅπου εὑρίσκεται τὸ λείψανον τοῦ Ἀγίου Γερασίμου, ὃ δόποιος καὶ τιμᾶται κατ' ἔξοχὴν εἰς τὴν νήσον. Περιέργον φαινόμενον τῆς νήσου παρὰ τὸ *Ἄργοραστόλιον* εἶνε δὲ θαλασσόμυλος, δηλ. μύλος κινούμενος ὑπὸ θαλασσίου ὄδατος, τὸ δόποιον ὃς ὁύαξ ὄφει εἰς τὴν ἔηράν καὶ βυθίζεται εἰς τὴν καταβόθραν.

Ἡ δὲ *Ιθάκη* (103 τετρ. χιλ.) εἶνε ἡ πατρὶς τοῦ ἥρωος τοῦ Τοωϊκοῦ πολέμου *Οδυσσέως*. Λιακοίνεται εἰς δύο τμῆματα καὶ ἔχει ἀσφαλέστατον λιμένα. Ἡ πρωτ. *Ιθάκη* (κ. Βαθύ, 4) κεῖται κατὰ τὸν λιμένα ἀμφιθεατρικῶς. Καὶ οἱ *Ιθακῆσιοι* εἶνε ἐμπειρότατοι ναυτικοὶ καὶ ἐπιτηδειότατοι ἔμποροι.

Μεταξὺ τῆς *Ιθάκης* καὶ τῆς *Ακαρνανίας* κεῖνται πολλαὶ αιγαὶ νῆσοι, τῶν δύοιν τινὲς κατοικοῦνται (Κάλαμος, Σαστός). Αἱ πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Ἀχελώου* διεσπαρμέναι νησίδες λέγονται *Ἐχινάδες* ἐκ τούτων πολλαὶ ἔχουν προσκοληθῆ εἰς τὴν *Ακαρνανίαν* διὰ προσχώσεως γενομένης ὑπὸ τῶν ὄδατῶν τοῦ *Ἀχελώου*. Πλησίον μιᾶς τούτων, τῆς *Οξείας*, ἔγινε τῷ 1571 ἡ λεγομένη «ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου», κατὰ τὴν δροίαν δὲ *Ισπανικὸς* καὶ *Ἐνετικὸς* στόλος κατέστρεψαν τὸν Τουρκικόν.

στ'.) *Ζάκυνθος* (400 τετρ. χιλ. 41 χιλ. κ.). Ὁπως ἔξεχουν εἰς τὴν *Ηλιδα* τὰ ἥνωμένα μὲ τὴν ἔηράν ἀκρωτήρια (*Ἄραξος*, Χελωνάτας, Κατάκωλον), οὔτεως ἔξεχει ἀπὸ τὴν θάλασσαν δὲ ἀρχαῖος ἀσβεστόλιθος τῆς νήσου *Ζακύνθου*. Ἐχει σχῆμα περίπου τριγωνικόν. Δυτικὴ δροσειρὰ κατέχει τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς νήσου (κορυφὴ *Βραχιώνας*. 760 μ. ὑψ.), ἄλλῃ δὲ λοφοσειρᾷ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν (κορ. *Σκοπός*). Τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νήσου εἶνε πεδινὸν καὶ εὐφοριώτατον μὲ ἐλαίας, καρποφόρα δένδρα, ἀμπέλους καὶ ἄνθη (*Άνθος* τῆς *Ανατολῆς*). Πλὴν τοῦ ἐλαίου, δπωρῶν, οἴνου καὶ σταφίδος ἔχει καὶ πηγὰς πισσα-σφάλτου (π. *Νάφθης* φρέατα).

Ἡ ὁραιότης τῆς νήσου ἔχει μορφώσει τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων (*Ζακυνθίων*) εὐθυμον. Τὸ ἔμπορικὸν κέντρον εἶνε ἡ πόλις *Ζάκυνθος* (12), εἰς τὴν ἀνατ. ἀκτήν. Ἐχει ναὸν τοῦ Ἀγίου Διονυσίου, ὅπου φυλάσσεται τὸ σεπτέδων λείψανον τοῦ ἀγίου, εἶνε δὲ ἡ πατρὶς τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ *Σολωμοῦ*.

ζ'.) **Κύθηρα** (260 τετρ. χιλ., 9 χιλ. κ.). Ολιγώτερον εύφορος τῶν ἄλλων Ἰονίων εἶνε τὰ Κύθηρα, ὑψούμενα νοτίως τῆς Λακωνίας. Πολλοὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀποδημοῦν καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου εἶνε δόλιγος. Οὐδεμία πόλις ἔχει ἀναπτυχθῆ, ἡ δὲ διμώνυμος πρωτ. αὐτῆς εἶνε χωρίον (900 κ.). Νοτιώτερον εἶνε καὶ ἡ μικρὰ νῆσος **Αντικύθηρα** (20 τετρ. χιλιόμ.).

Εἰκ. 62.—Αποψις τῆς Ζακύνθου

Πελοπικὴ διαίρεσις τῶν Ἰονίων νήσων. Πλὴν τῶν νήσων Λευκάδος καὶ Κυθήρων αἱ λοιπαὶ ἀπαρτίζουν τρεῖς νομούς. Ἡ Κέρκυρα μετὰ τῶν Παξῶν ἀπαρτίζει τὸν νομὸν **Κερκύρας**, ἡ Κέφαλληνία μετὰ τῆς Ἰθάκης τὸν νομὸν **Κεφαλληνίας** καὶ ἡ Ζάκυνθος τὸν νομὸν **Ζακύνθου**. Ολαι δὲ αἱ νῆσοι, Ἰδίως ἡ Κέρκυρα, ἔχουν πολλὰς ἀμάξιτὰς δδούς διὰ συγκοινωνίαν.

Ἀσκήσεις. 1. Κατάταξε τὰς νήσους εἰς σειράς, καὶ τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ κατὰ τὸν πληθυσμόν.—2. Ποῖον τὸ ὑψηλότερον δρός τούτων καὶ εἰς ποίαν νήσον ἀνήκει; —3. Ποῖα τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτῶν; —4. Ποία εἶνε ἡ μεγαλυτέρα πόλις καὶ ποῦ εὑδίσκεται; —5. Πῶς συγκοινωνεῖ ἐκάστη νῆσος μετὰ τοῦ Πειραιῶς; —6. Ταξίδευσε τοερῶς ἐκ Πειραιῶς εἰς Κέρκυραν.—7. Συμπλήρωσε τον ἐπιμετρον τηνάκα.
Ψηφιστηρή θήρη από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νομοί καὶ Ἐπαρχίαι	Πρωτεύουσαι	Ἐπιφ. εἰς τετρ. χιλ.	Πληθυσμὸς	Κάτ. εἰς 1 τ. χιλ.
Νομὸς Κερκύρας	Κέρκυρα	633	106 000	
Ἐπ. Κερκύρας » Παξῶν				
Νομὸς Κεφαλληνίας	Αργοστόλιον	886	66.000	
Ἐπ. Κραναίας » Πάλης » Σάμης » Ιθάκης	Ληξούριον			
N. Ζακύνθου	Ζάκυνθος	403	41 000	
Ἐπ. Ζακύνθου				
Ἐν δὲ [Ἐπαρχ. Λευκάδος Ἐπαρχ. Κυθήρων]		1.922	213 000	

H. KRHTH

Ἐρωτήσεις. 1. Ποῦ κεῖται ἡ Κρήτη; — 2. Μέτρησε τὸ μῆνος αὐτῆς καὶ παράβαλε αὐτὸν πρὸς τὸ μῆνος τῆς Ηελοποννήσου.

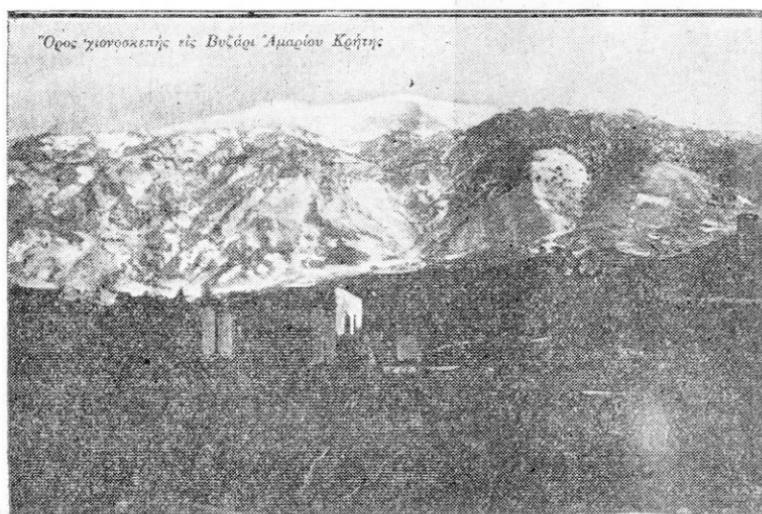

Εἰκ. 63.—Χάρτης τῆς νήσου Κρήτης

ον (ἀπὸ τοῦ Ἀράξου μέχρι τοῦ Μαλέα). — 3. Ποῖον τὸ νοικώτατον ἀκρωτήριον καὶ ποῖον τὸ βορειοανατολικώτατον; — 4. Πρὸς Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποῖον μέρος παρατηρεῖς μικράς χερσονήσους καὶ μικροὺς κόλπους; — 5. Τὸ γνωρίζεις περὸ τῶν ἀγώνων τῶν Κρητῶν διὰ τὴν ἔνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ πότε ἔγινεν ἡ ἔνωσις αὕτη;

Φυσικὴ διάπλαξις. Ἡ μεγαλόνησος καὶ ἡ ἥρωτεκὴ Κρήτη ὑφοῦνται ὡς τεχάστιον τόξον ἐν μέσῳ τοῦ Κρητικοῦ καὶ Λιβυκοῦ πελάγους. Ἡ ἔκτασις αὐτῆς ἐκ Δ πρὸς Α εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν διεύθυνσιν τὴν δποίαν ἔχουν αἱ νέαὶ πτυχώσεις τοῦ ἑδάφους. Τὰ δοῃ αὐτῆς εἶναι ὑψηλὰ καὶ δγκώδη, διακρίνονται δὲ εἰς τρεῖς

Εἰκ. 64.—Τὸ δοῃ Ἰδη (Ψηλορείτης)

συστάδας· πρὸς Δ τὰ Ἀευκά δοῃ (Μαράδες,) ἐν τῷ μέσῳ ἡ Ἰδη (Ψηλορείτης, 2450 μ. ὕψ.), τὸ ὑψιστὸν τῆς νήσου, καὶ πρὸς Α ἡ Δίκτη (Αφέντης Χριστός). Ἡ δρεινὴ αὐτῇ γραμμὴ ἔμποδίζει τὰς γραμμὰς τῆς συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς βιορείου καὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς καὶ μόνον μεταξὺ τῶν τριῶν δρέων ἀφήνονται ὑψηλαὶ δίοδοι. Πρὸς Β τῆς Δίκτης ἔκτείνεται τὸ οἰλιστὸν δροτέδιον Λασῆθι. Πρὸς δὲ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς νήσου ὑφοῦνται τὰ δοῃ τῆς Ἀστερούσιας, τὰ δποῖα περικλείουν τὴν μεγαλυτέραν πεδιάδα τῆς νήσου, τῆς Μεσαρᾶς.

Υδατα. Ἐπειδὴ τὰ δοῃ εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἡ νήσος στενή, οἱ ποταμοὶ τῆς νήσου εἶναι δρμητικοὶ καὶ βραχεῖς. Μερικοὶ διασχίζοντες παρακτίους δροσειφάς διέρχονται ἀπὸ βαθείας φάραγγας Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

(φάραγξ τῆς Σαμαριᾶς, τοῦ Νίμπου). Οἱ σπουδαιότεροι ποταμοὶ εἰνε τὸ **Μυλοπόταμον** (πρὸς Β), ὁ **Ληθαῖος** (κ. 'Ιεροπόταμος) εἰς τὴν Μεσσαρὰν καὶ ὁ **Καταρράκτης** (κ. 'Αναποδάρης) ΝΑ.

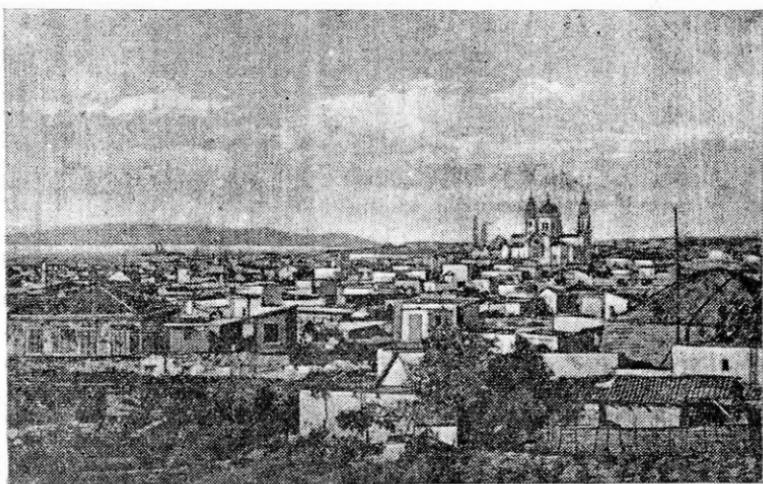
Εἰκ. 65.—Ἡ φάραγξ τῆς Σαμα-

ριᾶς (εἰς τὰ Λευκὰ δρη)

τῶν ὑψηλῶν μερῶν, τὰ δύοτα εἰνε ὀλίγον κατοικήσιμα, ἡ Κορήτη ἔχει γλυκὺν καὶ ὑγιεινὸν κλῖμα. Ἀφθονα ἔινε τὰ γεωργικὰ αὐτῆς προϊόντα, ὡς τὸ ἔλαιον, ὁ οἶνος, ἡ σουλτανίνα σταφίς, τὰ χαρούπια, τὰ κάστανα καὶ τὰ ἐσπεριδοειδῆ. Ἀξιόλογος εἰνε καὶ ἡ κτηνοτροφία, περίφημος δὲ ὁ Κορητικὸς τυρός.

Πόλεις. Ἡ νότιος ἀκτὴ πί-

ριᾶς (εἰς τὰ Λευκὰ δρη) πει ἀποτόμως εἰς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος καὶ δὲν σχηματίζει λιμένας. Διὰ τοῦτο πρὸς τὸ μέρος αὐτὸ δὲν ὑπάρχουν παραλίαι πόλεις. Τὴν ἀρχαιότατην ἐποχὴν ἔκειντο εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Μεσσαρᾶς αἱ πόλεις «Φαιστὸς» καὶ

Εἰκ. 65.—Τὸ Ἡράκλειον Κρήτης
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Γόρτυς», εἰς τὰς ὁποίας εὑνόθησαν πολύτιμοι ἀρχαιότητες. Όμαλώτερον εἶνε τὸ ἀπόκλιμα τῆς δρεινῆς χώρας πρὸς Β. Ἐδῶ τὸ ἔδαφος ἐπιτρέπει μεγαλύτεραν καλλιέργειαν καὶ κατὰ τοὺς μικροὺς κόλπους ἔχουν ἀναπτυχθῆ πόλεις καὶ πολίχναι. Πρὸς Δ., ὅχι μακρὰν ἀπὸ τὸν μέγαν λιμένα τῆς Σούδας, εἶνε τὰ **Χανιά** (π. Κυδωνία, 27), ἥ πρωτ. τῆς Κρήτης. Ἀνατολικώτερον ἥ **Ρεθύμνη** (ἢ Ρέθυμνος, 9) καὶ ἐν τῷ μέσῳ τὸ **Ηράκλειον** (35) ἥ μεγίστη καὶ ἐμπορικωτάτη τῆς νήσου. Πλησίον ταύτης κείνεται τὰ ἐρείπεια τῆς ἀρχαιοτάτης πόλεως «Κνωσσοῦ», ἥ ὅποια

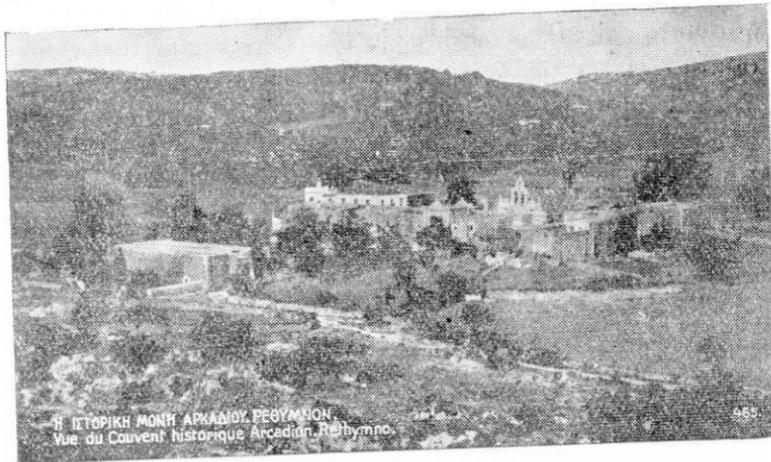
Εἰκ. 67.—Ἐρείπια τῆς Κνωσσοῦ. Μερικὴ ἀναστήλωσις τοῦ ἀνακτόρου αὐτῆς

εἶχεν ἀρχαιότατον πολιτισμὸν (19ην—15ην ἑκατοντ. π. Χ.) καὶ ᾧτο ἥ ἔδρα τοῦ Μίνωος (Λαβύρινθος). Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου, τὸ Λασῆθι, κωμοπόλεις εἶνε ὁ **Ἄγριον Νικόλαος** εἰς τὸν κόλπον τοῦ «Μεραμπέλοι», ἥ **Νεάπολις** καὶ ἥ **Ιεράπετρα**.

Ἡ νέα ἡρωϊκὴ ἴστορία τῆς Κρήτης μᾶς ἐνθυμίζει πρὸ πάντων τοὺς ἀνδρείους **Σφακιανούς**, οἵ ὅποιοι κατοικοῦν εἰς τὰ Λευκὰ δόη, ὡς καὶ τὴν διάσημον μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου (NA

τῆς Ρεθύμνης), ὅπου τὸ ἔτος 1866 οἱ ἐδῶ πολιορκηθέντες "Ελλήνες ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκάησαν ἐκουσίως διὰ νὰ μὴ παραδοθοῦν εἰς τοὺς Τούρκους.

Συγκοινωνία. Ἡ Κρήτη ἔχει ἀρκετὰς ἀμαξιτὰς ὁδοὺς διὰ τῶν ὅποιων αὐτοκίνητα συνδέουν τὰς πόλεις καὶ πολλὰ χωρία τῆς νήσου.

ΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΗ ΑΡΚΑΔΙΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ.
Vue du Couvent historique Arcadiou, Réthymno.

Εἰς. 68.—^oΗ ιστορικὴ μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου

Ἀσκήσεις. 1. Σχεδιογράφησε ἐπὶ τοῦ τετραδίου σου τὴν Κρήτην καὶ τοποθέτησε τὰς κυρίας πόλεις ιστορικὰς καὶ συγχρόνους.—2 Πῶς συγκοινωνοῦν ἀλι πόλεις μετὰ τοῦ Πειραιῶς;—3. Μέτρησε τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ Πειραιῶς; ἔως τὰ Χανιά ἢ τὸ Ηράκλειον.—4 Συμπλήρωσε τὸν ἐπόμενον πίνακα (πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ) καὶ ἀπομημόνευσε τοὺς νομούς.

Νομοί καὶ Ἐπαρχίαι	Πρωτεύουσαι	Ἐπιφαν. κατὰ τετρ. χιλιόμ.	Πληθυ- σμὸς	Κάτ. ἀνά 1 τ. χλω.
<i>N. Χανίων</i>	<i>Χανιά</i>	2.386	112.000	
Ἐπ. Κυδωνίας	»			
» Κισάμου	Καστέλλι			
» Σελίνου	Κάνδανος			
» Σφακίων	ζώρα Σφακίων			
» Ἀποκορώνου	Γεωργιούπολις			
<i>N. Ρεθύμνης</i>	<i>Ρέθυμνος</i>	1.432	68.000	
Ἐπ. Ρεθύμνης	»			
» Μυλοποτάμων	Ανώγεια			
» Ἀμαρίου	Μέρωνας			
» Ἅγ. Βασιλείου	Μέλαμπες			
<i>N. Ηρακλείου</i>	<i>Ηράκλειον</i>	2.872	140.000	
Ἐπ. Τεμένους	»			
» Μαλεβυζίου	Ἄγιος Μύρων			
» Πυργιωτίσσης	Τυμπάκιον			
» Καινουργίου	Μοῖρες			
» Μονοφατσίου	Πύργος			
» Πεδιάδος	Καστέλιον			
<i>N. Λασηθίου</i>	<i>Ἄγ. Νικόλ.</i>	1.896	70.000	
Ἐπ. Μεραμβέλλου	»			
» Λασηθίου	Τεξονιάδες			
» Βιάννου	Άνω Βιάννος			
» Ιεράπετρας	Ιεράπετρα			
» Σητείας	Σητεία			
Ἐν ὅλῳ ἡ Κρήτη		8.266	390.000	

Θ'. ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Έρωτ. — 1) Ποῦ κεῖναι αἱ Κυκλάδες νῆσοι; — 2) Τίνες ἔξ
αντῶν εἶνε μεγαλύτεραι; 3) Τὶς ἡ πλησιεστέρα εἰς τὴν Εὔβοιαν
καὶ ἡ πλησιεστέρα εἰς τὴν Ἀττικήν; — 4) Τίνες πλησιέστεραι εἰς
τὴν Κρήτην:

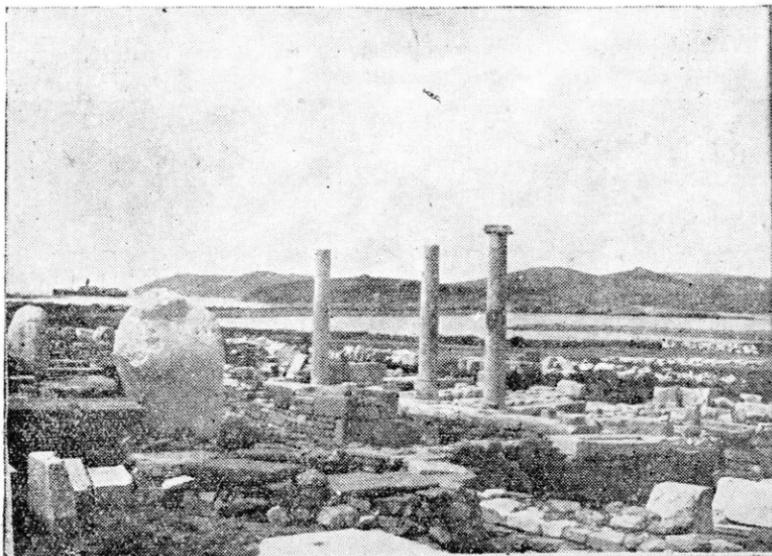
Βορείως τοῦ Κρητικοῦ πελάγους ὑψοῦται ἀπὸ θαλάσσιον βά-
θον ἡ νησοσυστάς Κυκλάδες, ὁνομασθεῖσαι οὕτως εἰς τὴν ἀρ-
χαιότητα ὡς κείμεναι περὶ τὴν Ἱερὰν νῆσον Λῆλον. Ἐν τούταις
φαίνονται διατεταγμέναι εἰς διαφόρους σειράς. Τρεῖς ἔκτείνονται

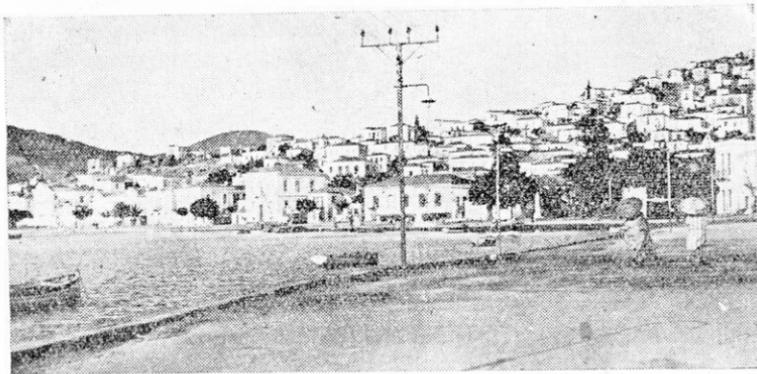
Εἰκ. 69.—"Αποψις τῆς πόλεως καὶ νήσου Τήνου

ΝΑ καὶ παραλλήλως τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. 1) Ἡ ἀνατολικω-
τάτη σειρὰ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Ἀνδρανόν, ἥ δοπία φαίνεται ὡς συ-
νέχεια τῆς νοτίου Εὐβοίας καὶ χωρίζεται τῆς Τήνου διὰ στενοῦ
πορθμοῦ. Ἡ σειρὰ αὐτῇ τελειώνει μὲ τὴν Μύκονον καὶ τὴν
μικρὰν Δῆλον. 2) Ἡ δευτέρα σειρὰ ἔμε τὴν Σύρον καὶ τὴν
Γύαλον (Γιοῦρα) βλέπει ὡσαύτως πρὸς τὴν Εὔβοιαν ἐνῷ 3) Αἱ
δυτικώταται Κέα, Κύθνος (Θεομιά), Σέριφος καὶ Σίφνος εἶνε
πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀττικῆς. Ἐκ τοῦ μέσου παρατάσσονται ἐκ
Δ πρὸς Α ἡ Πάρος, ἥ Ἀντίπαρος καὶ ἡ μεγίστη καὶ εὔφορος

Νάξος. Καθέτως πρὸς τὰς τρεῖς πρώτας παραλλήλους σειρὰς ἔκτείνονται ἡ **Φολέγανδρος**, ἡ **Σίκινος**, ἡ **Ίος** καὶ ἡ **Άμορ-**

Εἰκ. 70.—Ἐρείπια τῆς Δήλου. Ἀντικρὺ ἡ νῆσος Ῥήνεια γδε μὲ πολλὰ νησίδια, ἐνῷ ἡ νοτιωτάτη σειρὰ **Μῆλος**, **Θήρα**,

Εἰκ. 71.—Ἀποφις τῆς Πόρου
Ἄναφη καὶ Ἀστυπάλαια (ἡ τελευταία ἀνήκει εἰς τὴν Ἰταλίαν)
κλείνει τὴν ψηφιστάδα τῶν Κυκλαδῶν ἐκ νότου.
Ἴω. Σαρρῆ, Γεωγ. Ελλαδος B. Γυμνασιου Σεκδ. B. Ιησοῦ 7

Φυσική απεφίσ.—“Ολαι σχεδὸν αἱ Κυκλαδεῖς ἀγήκουν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαίου κυκλαδικοῦ ὅγκου (κρυσταλλοπαγοῦς) εἰς τὴν δοπίαν ὑπάγεται καὶ ἡ νοτιοανατολικὴ Ἀττικὴ καὶ ἡ νότιος Εὔβοια, εἶνε δὲ λείφανα μεγάλης ἔησας καταποντισθείσης. Ἀλλαι ἐξ αὐτῶν ὑψοῦνται ὅγκωδεις, ἄλλαι δὲ διαμορφώνουν

Εἰκ. 72.—Βασαλτικὰ πετρώματα (πυριγενῆ) εἰς νησῖδα παρὰ τὴν Μῆλον

ποικίλα καὶ ώραια τοπία. Αἱ ἀκταὶ αὐτῶν, ἄλλων μὲν εἶνε ἀκανόνιστοι μὲ κόλπους εἰσχωροῦντας βαθέως εἰς τὴν ἔησαν (Μῆλος, Πάρος), ἄλλων δὲ δεικνύουν εὐθείας γραμμὰς ὁρίζειγε-
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νεῖς ("Ανδρος, Τήνος, Νάξος). Εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον πετρώδεις, ἔχουσαι καὶ πολύτιμα πετρώματα, γρανίτην, μάρμαρα (Τήνος, Πάρος) ἢ πολύτιμα δρυκτὰ (σίδηρος ἐν Σερίφῳ καὶ σμύροις ἐν Νάξῳ). Μόνον ἡ νότιος σειρὰ ἔχει νεώτερα πετρώματα. Ἡ νῆσος Θήρα ἢ (Σαντορίνη) εἶνε ἡφαιστειογενὴς καὶ ἔχει σχῆμα μηνοειδές. Μὲ τὴν νησίδα Θηρεσίαν ἦτο ἄλλοτε ἡνωμένη καὶ ἐσχημάτιζε γιγαντιαῖον ἡφαιστειον τὸ ἡφαιστειον τοῦτο συνετρίβη καὶ εἰσεχώρησεν ἡ θάλασσα εἰς τὴν βαθεῖαν λεκάνην. Ἐν

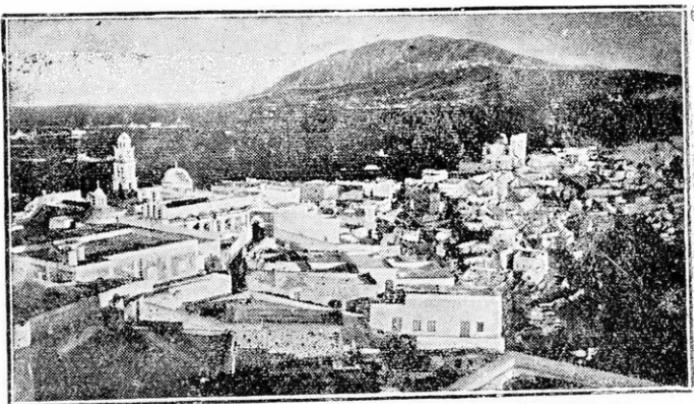
Εἰκ. 73.—Τὸ χωρίον Ἀδάμας τῆς Μήλου

τῷ μέσῳ τῆς θαλασσίας λεκάνης συνέβησαν ἐκρήξεις ἀπὸ τοῦ 1917 π. Χ. καὶ ἔξης, ἀποτέλεσμα δὲ τούτων ἦτο ὁ σχηματισμὸς μικρῶν νήσων, αἱ δοῖαι λέγονται κοινῶς **Καμμέναι**. Αἱ τελευταῖαι ἐκρήξεις ἔγιναν τῷ 1868—1870 (ἐπὶ τοῦ βασιλέως Γεωργίου) καὶ τῷ 1925. Τὴν νῆσον σκεπάζει ἡ θηραϊκὴ γῆ (κ. πορσελάνη), εὐφορώτατον ἔδαφος, παράγον ἔξαίρετον οίνον, δσπρια, ντομάτας καὶ πολλὰ ἄλλα γεωργικὰ προϊόντα. Ἀοχαιοτέρα ἡφαιστειογενὴς νῆσος εἶνε ἡ Μήλος μὲ μέγαν λιμένα ἔχουσα θεῖον, μεγαλύνον καὶ μηλοτέρας. Οραῖον ἡ πολιτείκης ἡ

«Αφροδίτη τῆς Μήλου», ενδεθὲν ἐδῶ, στολίζει σήμερον τὸ μουσεῖον Λοῦθρον τῶν Παρισίων.

Χλωρίς.—Οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι ποὺ πνέουν εἰς τὰς Κυκλάδας ἐμποδίζουν τὴν δασικὴν βλάστησιν. Οἱ κάτοικοι ὅμως μὲν μεγάλην φιλοπονίαν καλλιεργοῦν τὰ καλλιεργήσιμα ἐδάφη, εἰς τὰ δόποια εὐδοκιμεῖ ἡ ἑλαία, ἡ συκῆ, τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ οἱ δημητριακοὶ καρποί.

Ἡ σημασία τῶν νήσων καὶ αἱ πόλεις αὐτῶν.—Παλαιὰ αἱ Κυκλαδες ἐχοησίμευον ως σταθμοὶ τῆς συγκοινωνίας

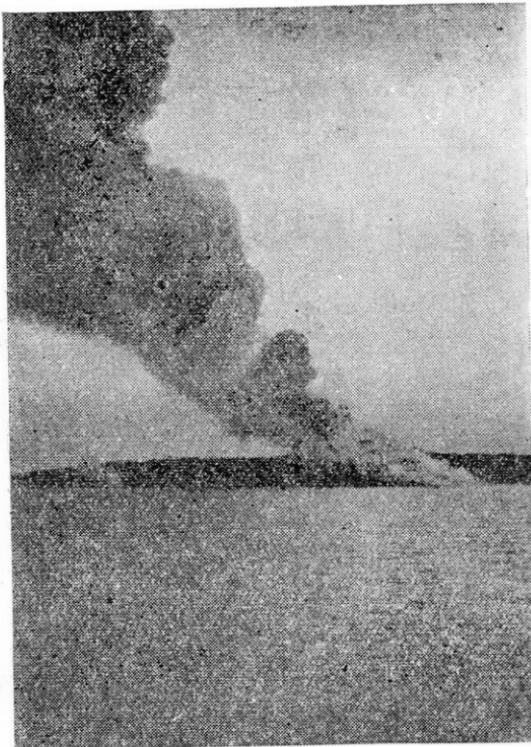

Εἰκ. 74.— ‘Η Θήρα

μεταξὺ τῆς Εύρωπαϊκῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπῆρξαν δὲ ἡ γέφυρα, ἡ ὁποία ἔνώνει τὰ δύο αὐτὰ ἔλληνικὰ μέρη. Ἀπὸ ὅλας τὰς νήσους σπουδαιά ἔγινε ἡ εὐρισκομένη εἰς τὸ μέσον περίπου μικρὰ Δῆλος μὲ τὴν Ἱεράν της πόλιν καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐπὶ τῶν ωμαϊκῶν χρόνων εἶχε γίνει σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον. Κατὰ τὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (τὰ μέσα τῆς 19ης ἑκατοντά.) ἔγινε σπουδαιὸν ἐμπορικὸν κέντρον ἡ πόλις Ἐρμούπολις τῆς νήσου Σύρου, διότι ενδίσκεται εἰς τὴν γραμμὴν τῶν πλοίων, τὰ δόποια ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην πλέουν πρὸς τὴν Σμύρνην, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν Εὔζεινον πόντον. Σήμερον ὅμως διὰ τὴν σπουδαιότητα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πετραῖως τὰ πλοῖα παρεκκλίψην διὰ μὴ ποοσεγγίσουν εἰς τὸ Πειραιᾶ. Ἡ Ἐρμούπολις ἦφιοποιήθηκε από τὸ Νοτιόπουτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

καὶ σήμερον εἶνε ἡ σπουδαιοτάτη πόλις τῶν Κυκλαδῶν κατὰ τὸν πληθυσμὸν (18), τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Πλὴν τῆς Σύρου, αἱ μικραὶ νῆσοι φέρουν μίαν ἢ δύο κώμας ἐκτισμένας μακρὰν τῶν ἀκτῶν, διὰ τὰς εἰναι προφυλαγμέναι

Εἰκ. 15.—Τὸ ἥφαίστειον τῆς Θήρας

ἄπὸ τὰς ἄλλοτε γενομένας ἐπιδρομὰς τῶν πειρατῶν (κουρσάρων). Αἱ μεγαλύτεραι ἔχουν πολλὰς κώμας, χωρία ἢ συνοικισμοὺς διασκορπισμένους. Οἱ κάτοικαι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν (ἐκλεκτὸς τυρός), τινὲς δὲ ἐπιδίδονται καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἔχουν κατὰ πρῶτον λόγον ἡ Σῦρος καὶ ἡ Ἀνδρος καὶ κατὰ δεύτερον ἡ Αμοργός, ἡ Θήρα καὶ ἡ Μῆλος.

Ασκήσεις.— 1) Ἀπομνημόνευσε τὰς κυρίας νῆσους κατὰ τὴν ἔξῆς εὐκολομημόνευτον σειράν: *Ἀνδρος, Τήρος, Μύκονος.*—

*Δῆλος, Σῦρος, Γύαρος—Κέα, Κύθνος, Σέριφος—Νάξος, Ἰος,
Ἀμοργός—Πάρος καὶ Ἀνίσαρος—Σίφνος, Μήλος, Κίμωλος—
Σίκινος, Φολέγανδρος—Θήρα, Θηραϊά, Ἀγάφη.—2. Τίς ἡ μεγα-
λυτέρα τῶν Κυκλαδῶν καὶ τίς ἡ δευτέρα κατὰ τὸ μέγεθος;—3.
Μέτρησε τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Σῦρον.—4. Ποῦ κα-
τασσεται πολιτικῶς ἡ Ἀστυπάλαια;—5. Δυμπλήσωσε τὸν ἐπό-
μενον πίναγα (τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ).*

Eix. 76.—Γενική ἀποψις τῆς Σύρου

Νομὸς καὶ Ἐπαρχία	Πρωτεύουσαι	Ἐπιφ. κατὰ τετρ χιλιόμ.	Πληθυ- σμὸς	Κατ. ἀνά 1 τ. χιλ.
<i>N. Κυκλαδῶν</i>	<i>Ἐρμούπολις</i>	2.580	130.000	
Ἀπ. Σύρου	»			
» Ἀνδρου	Ἀνδρος			
» Τήνου	Τήνος			
» Νάξου	Νάξος			
» Κέας	Κέα			
» Μήλου	Μήλος			
» Θήρας	Θήρα (Φηρὰ)			

I) ΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἐρωτήσεις.—1. Πλησίον τίνος πορθμοῦ κεῖνται αἱ βορειώτεραι καὶ πλησίον τίνος μεγάλης χερσονήσου αἱ λοιπαὶ;—2. Εὑρίσκεται τὸν χάριν τὰ διόρματα ἐκάστης τούτων.—3. Πῶς λέγοντα αἱ νοτιοανατολικαὶ νῆσοι καὶ ὑπὸ ποίου κράτους κατέχονται;—4. Ἀπὸ ὅλας τὰς ἀνατολικὰς νῆσους τῆς Ἑλλάδος ποῖαι εἶνε αἱ μεγαλύτεραι;

✓ Πλὴν τῶν Νοτίων Σποράδων (κ. Δωδεκάνησοι) δύο νῆσοι πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου, ή Ἰμβρος καὶ ή Τένεδος, ἔχουν δοθῆ εἰς τὴν Τουρκίαν διὰ λόγους στρατηγικούς. Εἰς ὅλας ὅμως οἱ

Εἰκ. 78.—Τὸ Κάστρον τῆς Δήμνου

κάτοικοι εἶνε καθαρῶς Ἑλληνες. Αἱ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνήκουσαι νῆσοι εἶνε αἱ ἔξης :

α) **Δήμνος.** (480 τετρ. χιλ.—24 χιλ. κατ.). Εὑρίσκεται μεταξὺ τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ εἶνε μεγαλυτέρα τῆς Νάξου. Εἶνε νῆσος ἡφαιστειώδης καὶ ἀδενδρος, ἀλλὰ σπουδαιοτάτη διὰ τὸν εὐρυχωρότατον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα **Μοῦδρον**. Εἰς τὸν λιμένα τοῦτον διέμενε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, μεταξὺ δὲ τῆς Δήμνου καὶ

τοῦ Ἐλλησπόντου ἔγιναν δύο ναυμαχίαι, ἡ ναυμαχία τῆς Ἐλλής (3 Δεκεμβρίου 1912) καὶ τῆς Λήμνου (5 Ιανουαρίου 1913), κατὰ τὰς ὁρίας ὁ Ἐλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Παῦλον Κουντουριώτην κατερρόπισε τὸν Τουρκικὸν στόλον. Ἡ νῆσος κατοικεῖται κατὰ χωρία καὶ μόνη κωμόπολις είνε ἡ πρωτ. **Κάστρον** (4). ΝΔ τῆς Λήμνου είνε ἡ νησίς **Άγιος Εύστρατος**, μικρὰ καὶ ἀγνοούση.

β'.) **Λέσβος** ἡ **Μυτιλήνη** (1600 τετρ. χιλ., 140 χιλ. κάτ.). Ἡ μετὰ τὴν Κρήτην καὶ Εύβοιαν μεγαλυτέρα νῆσος τῆς Ἐλλάδος Λέσβος είνε κατὰ τὸ μέγεθος τὸ ἥμισυ τῆς Εύβοίας, ἀλλὰ εἰς τὸν πληθυσμὸν ἵση. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ εὐφορον αὐτῆς ἔδαφος. Ἀπὸ τῆς Μυσίας καὶ τῆς Ἰδαίας χερσονήσου (τῆς Μικρᾶς Ἀσίας) ἐχωρίσθη διὰ καταρημνίσεως, ἡ ὁποία ἐσχημάτισε καὶ τὸν κόλπον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἀρδαμυτηνόν. Ἡ νῆσος ἔχει ἄκανθον σχῆμα. Δύο ώραῖοι αὐτῆς κόλποι πρὸς Ν. τῆς Γέρας καὶ τῆς **Καλλονῆς**, ἔχουν στόμια στενὰ καὶ φηγά. Διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ κοριτσιοποιηθοῦν ὡς λιμένες, τρέφουν δμως πολλοὺς ἰχθῦς ἡ σηματίζουν ἀλικάς.

Τὸ ἔδαφος τῆς νῆσου είνε χαμηλὸν καὶ πεδινόν. Τὸ ὑψηλότατον αὐτῆς ὅρος **Ολυμπος** (κ. Ἀγ. Ἡλίας) είνε χαμηλότερον τοῦ Ὑμηττοῦ. Εἶνε κατάφυτος ἀπὸ πεύκα, βελανιδέας, ἐλαιάς, ἀμπέλους, ἔχει δὲ καὶ καλλιέργειαν δημητριακῶν καρπῶν. Ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου είνε ἄφθονος (τὸ 1) ἡ τῆς ὅλης παραγωγῆς τῆς Ἐλλάδος).

Ἡ Λέσβος είνε πατρὸς ἀρχαίων φιλοσόφων (Πιττακὸς) καὶ ποιητῶν (Ἀλκαῖος, Σαπφώ). Ἡ κυρία πόλις καὶ λιμὴν τῆς νῆσου **Μυτιλήνη** (30) είνε ἐστραμμένη πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν (ὅπως καὶ τῶν ἀλλων νήσων), καὶ ἔχει ἀξιόλογον ἐμπόριον. Ἡ νῆσος ἔχει καί τίνας πολίχνας, τὸ **Πλωμάριον** (6 1)2), τὴν **Πολυχνίτον** (7 1)2) καὶ τὸν **Άγιασσον** (6) παρὰ τὴν Μυτιλήνην. Κωμοπόλεις ἀξιόλογοι είνε ἡ **Μήδυμνα** (πρὸς Β), ἡ **Καλλονὴ** (3 1)2) παρὰ τὸν διμώνυμον κόλπον καὶ ἡ **Ἐρεσσός** (3), πρὸς Δ. παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παπανικολῆς ἔκαυσε Τουρκικὴν Φρεγάταν (Μάϊος 1821).

γ'.) **Χίος** (860 τετρ. χιλ., 75 χιλ. κάτ.). Αὕτη ἐκτείνεται ἐκ Β πρὸς Ν παραλλήλως τῆς χερσονήσου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἐρυθραίας. Εἶνε ὀρεινή, ἔχουσα ὑψηλότατον ὅρος τὸ **Πελινναῖον** (1270 μ.) πρὸς Β καὶ τὸν **Αἴπον** εἰς τὸ μέσον. Γενικῶς είνε νῆ-

σος πετρώδης, ἀλλὰ καλῶς καλλιεργημένη ἀπὸ τοὺς φιλοπόνους κατοίκους. Ὁλίγα μόνον παράλια πεδία εἶνε εὔφορα, διπού κῆποι μὲ ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα δένδρα. Εἶδος σχοίνων εἰς τὸ νότιον τῆς νήσου μέρος, τὰ μαστιχόδενδρα, ἔκκοινουν τὴν ματέγην.

Ἡ Χίνη ἥκμασε πρὸ τῆς Ἑλλην. ἐπαναστάσεως διὰ τὸ μέγα ἡμπόριον τῆς ἀλλὰ τῷ 1822 εἶχε καταστραφῆ διὰ ἀλυπήτου σφαγῆς τῶν κατοίκων τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔπαθε δὲ καὶ φοβερὰν καταστραφὴν ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 1881. Εἶνε πατοῖς τοῦ σφροῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ καὶ τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου φροῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ καὶ τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγροῦ. Ἡ πρωτ. Χίος (23) κεῖται κατὰ τὸ ἀνατολικὸν καὶ εὔφορον πεδίον, ἀπέναντι τῆς Ἐρυθραίας. Ἐχει καλὸν λιμένα, ἀξιόλογον ἡμπόριον καὶ μικρὰν βιομηχανίαν. Ἄλλη πολίχνη τῆς νήσου εἶνε ὁ Βερούταδος (7).

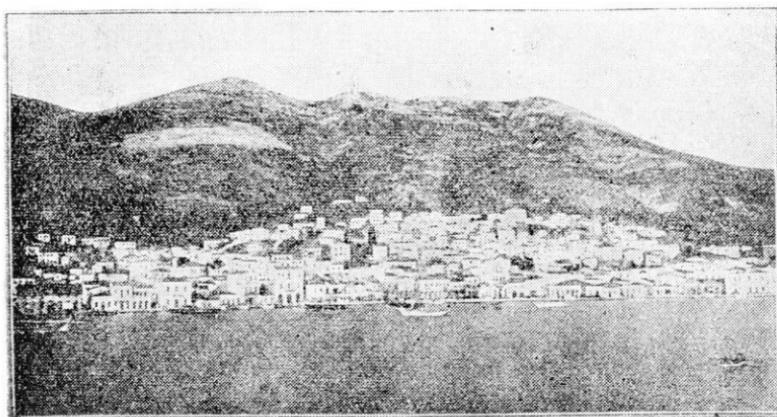
Πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Χίου κεῖνται αἱ νησῖδες Οίνοῦσσαι (κ. Ἀγνοῦσσαι 2 1)2 χιλ.ν.), ΒΔ δὲ ἡ πετρώδης ἀλλὰ ἔνδοξος Ψαρὰ (40 τετρ. χιλ., 800 κάτ.). Οἱ ναυτικοὶ αὐτῆς κάτοικοι, οἱ Ψαριανοί, ὑπῆρξαν περίφημοι διὰ τοὺς κατὰ θάλασσαν ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων (Κανάρης κ. ἢ), ἐδοξάσθη δὲ ἡ νήσος διὰ τὴν σφαγὴν καὶ τὸν ἔξανδροποδισμὸν τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν Τούρκων (τῷ 1824), διπότε ἀνήροχοντο εἰς 20 χιλ.

δ.) **Σάμος** (490 τετρ. χιλ. 60 κάτ.) Ἡ νήσος Σάμος κεῖται ἀπέναντι τῆς Μυκάλης, χερσονήσου τῆς Μικοᾶς Ἀσίας, ὃς συνέχεια αὐτῆς. Κατὰ τὸν πορθμὸν τοῦτον οἱ Ἑλληνες τῷ 1824 ναυμαχήσαντες τὸν Τουρκικὸν στόλον ἦνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Σάμος ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐπιδομῆς. Διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτῆς ἀπετέλει ἀπὸ τοῦ 1832—1912 ἡγεμονίαν ὑποτελῇ εἰς τὴν Τουρκίαν.

Τὰ δόῃ αὐτῆς εἶνε ὑψηλότερα τῆς Χίου (Κερκετεύς, 1440 μ.) καὶ αἱ πεδιάδες εὐφορώτατοι. Παράγει οἶνον ὄνομαστόν, ἔλαιον ἐκλεκτόν, καπνόν, σταφίδα καὶ διπόρδας, ἔχει δὲ ἀκμαῖον ἡμπόριον.

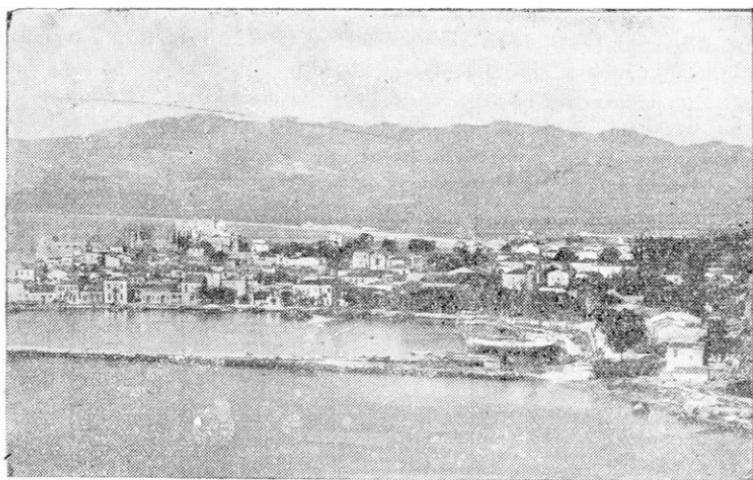
Ἡ Σάμος παλαιὰ ἔκειτο εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου καὶ ἦτο πατοῖς τοῦ τυράννου Πολυκράτους καὶ τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρα. Πρωτ. σήμερον εἶνε ὁ **Λιμὴν Βαθέος** (9). μὲ βιομηχανικὰ ἔργοστάσια καὶ εἰς καλὸν λιμένα. Πλησίον αὐτοῦ εἶνε τὸ

Βαθύ. Ἀλλαι πολίχναι εἶνε πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου τὸ Καράλόβασι (5), οἱ Μυτιληνοὶ (5 1]2) καὶ Μαραθόκαμπος (3).

Εἰκ. 79.—‘Ο Διμήν Βαθέος τῆς Σάμου

Αἱ **Κορέεαι** (κ. Φοῦρνοι) εἶνε συστάς μικρῶν νήσων ΝΔ τῆς Σάμου (1200 κάτ.).

Εἰκ. 80.—Τὸ Τηγάνι τῆς Σάμου, ὃτου ἡ ἀρχαία πρωτ. τῆς νήσου δ') **Ικαρία** (260 τετρ. χιλ., 12 χιλ. κάτ.). Ἡ πρὸς Δ νῆ-

σος Ἰκαρία εἶνε μακρὰ καὶ ὑψηλὴ νῆσος ἀλίμενος. Ἐχει πολλὰ δάση καὶ ἔξαγει ξυλείαν καὶ ἄνθρακας, κατοικεῖται δὲ κατὰ τὰ σποδαρικὰ χωρία ἐν μέσῳ ἀμπέλων, ἐλαιῶν καὶ ἀμυγδαλῶν.

Τὸ Παλαιὸν Καρλόβασι.

ΣΑΜΟΣ

Εἰς 81.—Τὸ χωρίον Καρλόβασι τῆς Σάμου

Ἀσκήσεις.— 1. Ἀπομημόνευσε τὰς νέας ἐλευθέρας νήσους τοῦ Αἴγαίου.—2. Ποῦ ἐμάθομεν τὴν νῆσον Θάσον καὶ ποῦ τὴν Σαμοθρακὴν;—3. Ποῦ ἀνήκουν αἱ νήσοι Ἰμβρος καὶ Τένεδος;—4. Ταξίδευσε νοερῶς ἐκ Πειραιῶς διὰ μέσου Σύρου εἰς Σάμον ἀραφέρων τὰς νήσους παρὰ τὰς δυοῖς θὰ πλεύσῃς.—5. μον Τίρα γενικῶς τὰ προϊόντα τῶν νήσων καὶ τί θιάζον εἶνε εἰς τὴν Χίον;—6. Συμπλήρωσε τὸν ἐπόμενον πίνακα:

Νομοὶ καὶ Ἐπαρχίαι	Πρωτεύουσαι	Ἐπιφ. κατὰ τετρ. χλιδῶν.	Πληθυ- σμὸς	Κάτ.ἀ- να τετ. χιλ.
N. Λέσβου	Μυτιλήνη	2.140	162 000	
» Επ. Μυτιλήνης				
» Πλωμαρίου				
» Μηθύμνης				
» Λύμνου				
N. Χίου	Χίος	920	76.000	
N. Σάμου	Διμ. Βιθέος	792	72.000	
» Επ. Σάμου				
» Ικαρίας				
Νῆσοι Αἴγαίου	Ἄγ. Κήρυκος	3.850	310.000	

II. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. ΘΕΣΙΣ—ΟΡΙΑ—ΜΕΓΕΘΟΣ

Ἐρωτήσεις.—1. *Εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης εὑρίσκεται ἡ Ἑλλὰς καὶ πλησίον ποίων ἄλλων ἡπείρων;*—2. *Ποία εἶνε ἡ δυτικωτάτη νησὶς τῆς Ἑλλάδος, ποία ἡ νοτιωτάτη (ἢ Γαῦδος) καὶ ποία ἡ ἀγατολικωτάτη νῆσος;*—3. *Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὸ βορειότατον αὐτῆς σημεῖον (ἐν τῇ Δυτ. Θράκῃ).*—4. *Ποῖος μεσημβρινὸς διέρχεται ἀπὸ τῆς πατρίδος σου, καὶ ποίαι ἄλλαι πόλεις περίπου ενδίσκονται εἰς τὸν ἴδιον μεσημβρινόν;*—5. *Εἰς ποῖον παράλληλον κύκλον εὑρίσκεται;*—6. *Μὲ ποῖα κράτη συνορεύει ἡ Ἑλλὰς καὶ εἰς ποῖα μέρη αὐτῆς;*—7. *Ποῖος ποταμὸς δοίζει τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Τουρκίαν;*—8. *Ονόμασε δόῃ κατὰ τὰ σύνορα.*—*Ονόμασε τὰ πελάγη καὶ τὰς θαλάσσας, αἱ δόποιαι βρέχουν τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ τὸν μεγάλους κόλπους.*—10. *Ποῖα διαμερίσματα ἀποτελοῦν τὴν Πολαιάν Ἑλλάδα καὶ ποῖα τὴν Νέαν;*—11. *Σχημάτισε εἰς τὸ τετράδιόν σου τὴν Ἑλλάδα καὶ φέρε εἰς αὐτὴν σιδηροδρ. γραμμὰς 1) Πειραιῶς—Θεσσαλονίκης 2) Θεσσαλονίκης—Γενυγέλης, 3) Θεσσαλονίκης—Αλεξανδρούπολεως—Πινθίουν, 4) Τὰς γραμμὰς τῆς Πελοποννήσου.*

Τὸ κυριώτερον τὸ δόποιον παρατηρεῖται εἰς τὸ σχῆμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε ὅτι ἡ ἐπίφανεια αὐτῆς διασχίζεται εἰς πολλὰς μεγαλυτέρας καὶ μικροτέρας χερσονήσους καὶ νήσους, ἔχει δηλ. μέγαν θαλάσσιον (ἢ δριζόντιον) διαμελισμόν. Ἡ μεγάλη παραλιακὴ γραμμὴ τῆς καὶ ἡ θάλασσα, ἡ δόποια περιβάλλει σύτὴν ἀπὸ τρία μέρη, εἶνε εὐνοϊκὰ διὰ ποικίλην βλάστησιν, διὰ διαμονὴν ζῷων καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐμπορίου δχι μόνον τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ τοῦ παγκοσμίου. Διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀνοίγεται θαλασσία ὁδὸς ἀπὸ τὴν Αιγαίην Εὔρωπτην πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολην.

τινούπολιν καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον, ἀπὸ δὲ τὴν Κεντρικὴν καὶ Βόρειον Εὐδόπην διὰ μέσου τῆς Νοτιοσλαβίας σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καταλήγει εἰς τοὺς λιμένας Θεσσαλονίκην καὶ Ηγεταῖαν, οἱ ἐποῖοι είναι θαλάσσιαι ἀφετηρίαι διὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ὡσαύτως ἡ Θεσσαλονίκη καὶ αἱ Ἀθῆναι εἶνε σταθμὸς τῶν ἀεροπλάνων, τὰ ὅποια πετοῦν μεταξὺ τῶν τριῶν ἥπειρων. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔξαιρετικὴν αὐτὴν θέσιν είχε καὶ τὸ ἄλλο πλεονέκτημα, διότι ενδίσκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀρχαίου κόσμου, δηλ. τῶν τριῶν παλαιῶν ἥπειρων. Διὰ ὅλα ταῦτα οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἀνέπτυξαν τὸν πλοῦτον αὐτῶν, τὸ πνεῦμά των καὶ ἔγιναν διδάσκαλοι τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τὴν τοιαύτην θέσιν πολλοὶ ἐπιδίδονται εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Τὰ κατὰ ξηρὰν σύνορα τῆς Ἑλλάδος δὲν είνε πανταχοῦ ἐκ φύσεως δύναμα. Εἰς μερικὰ μέρη ἀκολουθοῦν ὑψηλὰ δόρη, τὰ δυτικὰ εὔκολα προστατεύονταν αὐτά, εἰς ἄλλα δύμως μέρη διέρχονται ἀπὸ κοιλάδας ἢ δροπέδια. Πρὸς τὴν Τουρκίαν δόριον είνε ὁ Ἐβρώς ποταμός, ἄλλὰ κατὰ μῆκος αὐτοῦ μία μεθόριος ζώνη πλάτους 60 χιλιόμ. δηλ. 30 χιλ. ἀπὸ τὸ ἐν μέρος (πρὸς τὴν Ἑλλάδα) καὶ ἄλλα 30 ἀπὸ τὸ ἄλλο (τὴν Τουρκίαν), ἔχει κηρυχθῆ οὐδετέρα καὶ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὴν νὰ κατασκευασθοῦν δυναόματα.

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται εἰς 130.000 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ἐκ τῶν δύοις ἀναλογοῦν εἰς μὲν τὸ ἥπειρον τικὸν μέρος 108.000 εἰς δὲ τὰς νήσους 22.000. Τὸ ἦμασυ τῆς ἐπιφανείας (64 χιλ. τετρ. χιλιόμ.) είνε τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἄλλο ἦμασυ (66 χιλ. τετρ. χιλιόμ.) είνε τῆς Νέας Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους (1832) μέχρι σήμερον ἡ ἔκτασις καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ είχεν ὃς ἔχεις:

1. Ἀρχικὴ ἐπιφάνεια (1832) 47.500 τετρ. χιλιόμ. Πληθυσμὸς 950 χιλ.

2. Ἐπιφάνεια μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν Ιονίων νήσων (ἐτ. 1864) 50.200 τετρ. χιλ., πληθ. 1.400 χιλ.

3. Ἐπιφάνεια μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἀρτης (ἐτ. 1881) 64.000 τετρ. χιλ., πληθ. 2.000 χιλ.

4. Ἐπιφάνεια μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (ἐτ. 1913) 122.000 τετρ. χιλ., πληθ. 5.000 χιλ.

Ψηφιοποιηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

5. Ἐπιφάνεια μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (1919—1920) 150 000 τετρ. χιλ. πληθ. 5.500 χιλ.

6. Ἐπιφάνεια μετὰ τὴν παραχώρησιν τῆς Ἀνατ. Θρακῆς καὶ τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου εἰς τὴν Τουρκίαν (1923) : 130.000 τετρ. χιλ., πληθ. 5.200 χιλ.

7. Σημερινὴ ἔκτασις 130 000 τετρ. χιλ., πληθ. 6.500 χιλ.

Β'. Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ

ΓΕΩΛΟΓΙΚΑΣ ΕΠΟΧΑΣ.—ΑΙΓΑΙΝΟΣ

Ἐρωτήσεις. 1. *Εἰς ποῖον μέρος τῆς Ἑλλάδος τὰ δῷη φαινοῦνται καθαρότερον πτυχωσιγενῆ καὶ ἔχοντα διεύθυνσιν ἐκ ΒΒΔ πρὸς τὰ NNA;*—2. *Ποίαν διεύθυνσιν ἔχοντα τὰ δῷη τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος;*—3. *Ποῦτα μέροι περιλαμβάνει τὸ κρυσταλλοπαγές σύστημα τῶν Κυνάδων;*—4. *Όνόμασε μερικὰς φηξιγενεῖς προεξοχάς.*—5. *Όνόμασε μερικὰ μεγάλα βαθύπεδα καὶ μερικὰ ταφροειδῆ καταβυθόματα.*—6. *Αἱ κατακρημνίεις τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ποίαν διεύθυνσιν ἔχοντα ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν δροσειδῶν;*—7. *Εἰνε πλεονέκτημα ἢ μειονέκτημα εἰς μίαν περιοχὴν ὅταν τὰ δῷη αδιῆς εἴνε παράκτια;*—8. *Ποῖοι είναι οἱ μακρότατοι αἰῶνες τῆς ἥλικίας τῆς γῆς; (^{τοιούτοις} Ἀρχαιόκοσ, Ἀρχαιοζωϊκός, Παλαιοζωϊκός, Μεσοζωϊκός καὶ Καινοζωϊκός).*—9. *Όνόμασε τὰς κυρίας περιόδους τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, (^{τοιούτοις} ὑποδιαιρουμένη εἰς τὰς ἐποχὰς παλαιογενῆ καὶ νεογενῆ, καὶ ^{τοιούτοις} τεταρτογενῆς)*—10. *Πῶς ἐννοοῦμεν ὅτι τὰ πετρώματα τῆς Ἑλλάδος ενδίσκοντο ἄλλοτε μέσα εἰς τὴν Θάλασσαν;*—11. *Εἰς ποῖα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἔμάθαμεν ὅτι ὑπάρχουν νεογενῆ πετρώματα;*—12. *Όνόμασε γνωστόν σου πέτρωμα τεταρτογενὲς (προσχωσιγενές).*

Δυνάμεθα γὰρ λάβωμεν μίαν ἰδέαν πῶς ἔγινε ἡ μεγάλη αὐτὴ ποικιλία τῆς μορφῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ πῶς ἐμορφώθη ὁ μέγας αὐτὸς διαμελισμὸς τῶν ἀκτῶν, ἃν μάθωμεν μερικὰ ἀπὸ τὴν γεωλογικὴν ἴστορίαν τῆς πατρίδος μας. Εἰς δόλους τοὺς γεωλογικοὺς αἰῶνας καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀκόμη τοῦ Καινοζωϊκοῦ, εἰς τὴν ἔκτασιν ποὺ εἴνε σήμερον ἡ Ἑλλὰς ἦτο θάλασσα καὶ μάλιστα εἰς πολλὰ μέρη βαθεῖα. Μόνον κατὰ τὸν

Παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα είχε γίνει μία πτύχωσις ἀπὸ κρυσταλλοπαγεῖς ὅγκους, οἱ δόποιοι ἐνσχημάτησαν δύο κυρίως νήσους, μίαν περὶ τὰς σημερινὰς Κυκλαδας καὶ ἄλλην πρὸς Β τοῦ Αιγαίου. Περισσότεροι ξηροὶ φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχον τὸν Μεσοζωϊκὸν αἰῶνα, ὁπότε ἐκρήξεις ἡφαιστείων ἐσχημάτισαν πολλὰ πυριγενῆ πετρώματα. Ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος τούτου (μετὰ τὴν Κρητιδικὴν περίσσον) ἡ θάλασσα πάλιν ἐσκέπασε πανταχοῦ τὰς Ἐλληνικὰς περιοχὰς καὶ ἐξηκολούθησε τοῦτο καὶ εἰς τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ Καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Μέσα εἰς τὰς θαλάσσας ταύτας, ὅπου ἔζων κατὰ ἐκατομμύρια πρωτόζφα (ῶς οἱ νουμμουλῆται, οἱ ἀλβεολῖναι), ἐσωριάσθησαν τὰ βυθιζόμενα ὑλικὰ καὶ ἐσχημάτισαν πετρώματα μεγάλου πάχους (νουμμουλιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι κ. ἄ.). Ἀλλὰ κατὰ τὴν παλαιογενῆ ἐποχὴν τῆς περιόδου ταύτης ὥρχισαν αἱ θάλασσαι νὰ γίνωνται ὅλιγάτερον βαθεῖαι καὶ τέλος ἔγιναν αἱ μεγάλαι πτυχώσεις τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, αἱ δόποια ἥσαν γενικαὶ εἰς ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς. Αἱ πτυχώσεις αὐτὰ ἐγέννησαν ὑψηλὰ ὅση, τὰς Ἀλπεις, τὰ Ίμαλαϊα καὶ ὀνομάσθησαν **Ἀλπικὰ πτυχώσεις**. Ἡ διάπλασις αὐτὴ διήρκεσεν ἐπὶ ἐκατομμύρια ἔτη καὶ εἰς τὸ τέλος ὅχι μόνον ἡ σημερινὴ ἔκτασις τῆς Ἑλλάδος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ τὸ Αιγαῖον μὲ τὴν Δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰς Ἰονίους νήσους. "Ολη αὐτὴ ἡ ἀδιαιρέτος καὶ δμοιόμορφος χώρα, ἡ δόποια ἀνέδυσεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν γεωλόγον τὸν **Αιγαῖος** (ἀπὸ τὸ Αιγαῖον πέλαγος). Ἡ μεγαλυτέρα δύναμις τῶν πτυχώσεων ἦτο εἰς τὸ δυτικὸν καὶ νότιον μέρος. Ἡ πτυχωσιγενῆς αὐτὴ ζώνη δὲν εἶνε μόνον εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἀλβανίαν, ἀρχίζουσα ἀπὸ τὰς Διναρικὰς Ἀλπεις καὶ διὰ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Κρήτης τελειώνουσα εἰς τὸ ὅρος Ταῦρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διὰ τοῦτο τὸ τεράστιον τοῦτο τόξον ὀνομάσθη **Διναροταυρωϊκὸν τόξον**.

"Αμέσως μετὰ τὴν ἀνάδυσιν ὑκολούθησαν φοβεραὶ σεισμοὶ καὶ διαταράξεις, αἱ δόποια κατέστρεψαν τὴν δμαλὴν διάπλασιν τῆς Αιγαίου. Εἰς μερικὰ μέρη ἔγιναν μεγάλαι διαρρήξεις καὶ κατακομηνίσεις, οὕτω δὲ τμῆματα τῆς ξηρᾶς ἐσκεπάσθησαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν (Κορινθιακὸς κόλπος, Ἀμβρακικός, Εύβοϊκὸς) ἢ ἔγιναν **ταφροειδῆ καταβυθίσματα** (ἢ κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ πατριαιοῦ, ἢ Κωπαϊδικὴ λεκάνη, τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, πλησιοπόλιθηκε από το Ινσπιτόύτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ Μεσσηνιακὴ πεδιάς κ. ἄ). Μεταξὺ τῶν διαρρήξεων τούτων ἀπέμειναν ὑψηλὰ εἰς τὴν θέσιν των τεμάχια ἡρᾶς ἔξεχοντα ὡς δῆμον, δῆλον, αἱ ὁργίες προεξόχατ (Κιθαιρών — Πάρνητος, τὰ Λευκιά δῆμον, ἡ Γεράνεια, ἡ Μαγνησία κ. ἄ). Πλὴν δύμως τῶν διαρρήξεων τούτων εἰς ἄλλα μέρη τὸ ἔδαφος κατήρχετο βραδέως καὶ ἡ θάλασσα κατέκλυζεν αὐτά. Εἰς τὸν βυθὸν τῶν μερῶν αὐτῶν ἐμαζεύοντο ὑλικὰ καὶ τοιουτορρόπτως ἐσχηματίζοντο τὰ τριτογενῆ πετρώματα. τὰ δοῦλα λέγονται καὶ θαλασσογενῆ. Πολλὰ τοιαῦτα πετρώματα ὑψώθησαν ἐπειτα βραδέως ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ βλέπομεν αὐτὰ σήμερον εἰς τὴν ἡρᾶν καὶ μερικὰ μάλιστα εἰς ὑψηλὴν θέσιν.

Κατὰ τὴν νεογενῆ ἐποχὴν τῆς τριτογενοῦς περιόδου ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ περισσότερον, πρὸ πάντων εἰς τὸ Βόρειον Αἴγαιον καὶ πολλὰ βαθύπεδα μεταβάλλονται εἰς λίμνας. Τὰς ὅχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν στολίζονται δένδρα καὶ θάμνοι· λείψανα τούτων (κλάδοι, φύλλα), παρασύρονται ἀπὸ τὰ ρεύματα καὶ μαζεύονται εἰς τὰς λίμνας αὐτάς, ὅπου μαζὶ μὲ τὰ ὑδρόβια φυτὰ τῶν λιμνῶν σκεπάζονται ἀπὸ προσχώματα καὶ μεταβάλλονται εἰς λιγνίτας (ὅπως εἰς μέον τῆς Εὐβοίας, εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος). Διὰ τοῦτο οἱ λιγνῖται εὑρίσκονται εἰς στρώματα νεογενῆ.

Αἱ συνιζήσεις τοῦ ἐδάφους ἔξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὴν τετραρχείην περίοδον. Ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ ἀκομῇ εἰς βορειοτέρας περιοχὰς καὶ σχηματίζει τὸ Αίγαιον πέλαγος καὶ τὸ Ἰόνιον. Πολλαὶ κοιλάδες μετεσχηματίσθησαν εἰς κόλπους καὶ λιμένας, πολλὰ δὲ δῆμοι εἰς χερσονήσους καὶ νήσους. Οὕτως ἡ σημερινὴ μορφὴ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν προέρχεται ἀπὸ τὰς διαφόρους κινήσεις τῆς Αἰγαϊδος. Εἶναι δὲ αὗται 1) αἱ κατακομνίσεις καὶ ὁ τεμαχισμὸς αὐτῆς καὶ 2) αἱ ἡπειρογενετικαὶ διαταράξεις, αἱ δοῦλαι ἐπροξένησαν ἀνύψωσιν ἡ κατάπτωσιν τοῦ ἐδάφους (συνιζήσιν). Αἱ κινήσεις αὗται δὲν ἔπαυσαν τελείως μέχρι σήμερον. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι οἱ καταστρεπτικοὶ σεισμοί, οἱ δοῦλοι γίνονται εἰς μερικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Αἱ κυριώτεραι σεισμικαὶ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλόκληρος ἡ περιοχὴ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ Πατραϊκοῦ κόλπου, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Λευκάς, ἡ Μεσσηνία, ἡ Λοκρίς, ἡ Βόρειος Κρήτη, ἡ Χαλκιδική, ἡ Χίος καὶ ἡ Μυτιλήνη.

Ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους μετεβλήθη καὶ μεταβάλλεται ἀκόμη Ιω, Σαρρῆ, Γεωγρ. Ἐλλάσης Α΄ Γυμνασίου Επίκουρης Μολυκής

ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ ἀνέμου, ὃς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἀκόλουθον κεφάλαιον.

Γ' ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐρωτήσεις. 1. Ποῖα συνεχῆ δρη διαχωρίζονται διὰ τοῦ ρήγματος τοῦ Βορείου Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ ποίαν διεύθυνσιν ἔχει οὗτος ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν δροσειρῶν; — 2. Πῶς ἔξηγεται ὅτι περισσότεραι κοιλάδες εἰνε εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος παρὰ εἰς τὰ δυτικά; — 3. Εἰς πόσον ὑψος ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης είνε τὸ γυμνάσιον σου; — 4. Ποῖα ὑψηλὰ δρη φαίνονται εἰς τὸν δρίζοντα τῆς πατρίδος σου; — 5. Εἰς ποῖον τῶν δρεινῶν συστημάτων τῆς Ἑλλάδος ἀγήκουν αὐτά; — 6. Ποῖον τὸ ὑψιστον τῶν Ἑλληνικῶν δρέων καὶ ποῦ εὑρίσκεται; — 7. Απαρίθμησε ἐκ τῆς δρυκτολογικῆς συλλογῆς σου τὰ δρυκτὰ καὶ τὰ πετρώματα, τὰ δροῦα ἐμάζευσες εἰς τὰς ἐκδρομάς σου. — 8. Ποῦ παρατηρεῖς νεογενῆ στρωμάτα εἰς τὴν ίδιαν σου πατρίδα καὶ ποῦ στρωσιγνῆ πεδιάδα; — 9. Τὶ εἴνε τὸ μάγμα;

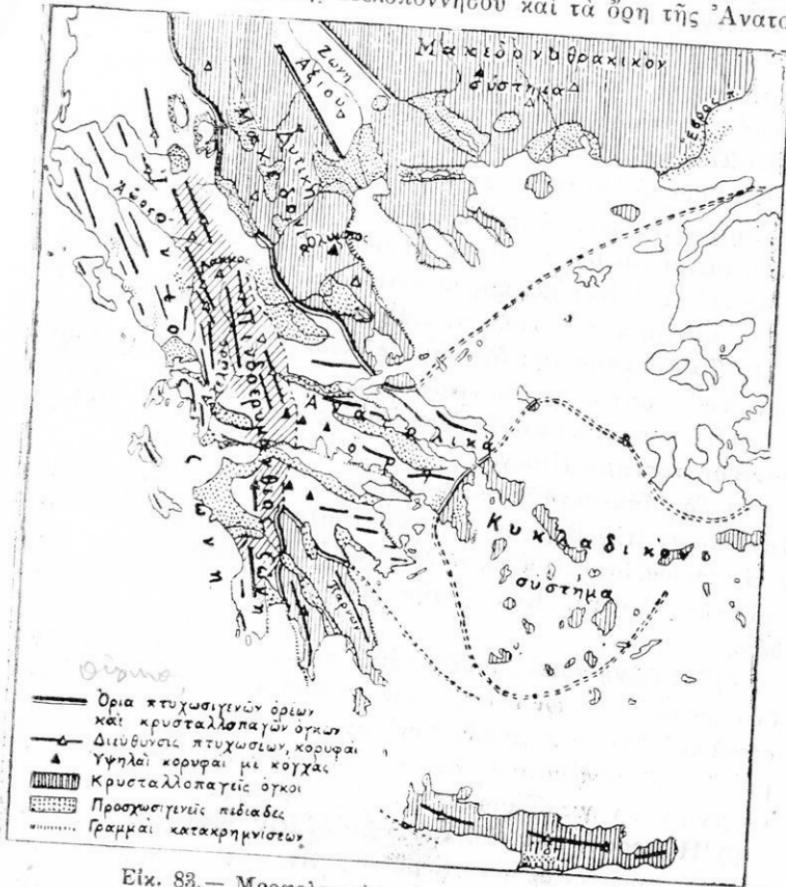
α') Ὁρεινὰ συστήματα. Αποτέλεσμα τῶν μεγάλων κινήσεων καὶ διαταράξεων τοῦ ἐδάφους τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν είνε ὁ σχηματισμὸς διαφόρων δρεινῶν συστημάτων ή δρεινῶν ζωνῶν.

1) Τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν κατέχουν τὰ πτυχωσιγενῆ δρη τοῦ Διναροταυρικοῦ τόξου (αἱ Ἑλληνίδες δροσειραί). Τὰ παλαιότερα αὐτῶν πετρώματα ἀνάγονται εἰς τὴν πρώτην περίοδον τοῦ Μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Διακρίνονται δύο ζῶναι αὐτῶν, ἡ **Ίονιος** καὶ ἡ **Πινδο—ερυμάνθιος**.

Ἡ Ίονιος, καταλαμβάνει τὰ δρη τῆς Ἡπείρου (πλὴν τῆς Πίνδου), τὰ Ἀκαρνανικὰ δρη, τὰς Ιονίους νήσους (πλὴν τῶν Κυθήρων) καὶ τὰ δυτικώτατα τῆς Πελοποννήσου. Ἐχει πολλὰ νεογενῆ πετρώματα. Ἡ δὲ Πινδοερυμάνθιος κατέχει ὄλας τὰς ὑψηλὰς βραχώδεις δροσειρὰς τῆς Πίνδου, αἱ δροῦαι συνεχίζονται μὲ τὰς Αἰτωλικὰς Ἀλπεις· ἡ ζώνη διακόπεται ὑπὸ τῆς τάφρου τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ συνεχίζεται πρὸς Ν. αὐτοῦ μὲ τὰ δρη τῆς Πελοποννήσου Ἐρύμανθον, τὰ δρη τῆς Γορτυνίας, τὸ Λύκαιον, τὴν Ιθώμην, μέχρι τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Ἡ ζώνη αὐτὴ συνίσταται ἀπὸ σχιστόλιθον καὶ ἀσβε-

στόλιθον. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ζωνῶν εὑρίσκεται ταινία ἐκ φλύσχου (τοιτογενοῦς προελεύσεως), ή δποία κατέρχεται εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἀράχθου καὶ τοῦ Ἀχελώου καὶ συνεχίζεται εἰς τὴν Δυτικὴν Πειοπόννησον.

2. Τὰ ἀνατολικὰ πινακωσιγενῆ ὅρη. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὰ ὅρη τῆς Ἀνατολικῆς Πελοποννήσου καὶ τὰ ὅρη τῆς Ἀνατο-

Εἰκ. 83.— Μορφολογικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος

λικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας (πλὴν τῆς Νοτίου Ἀττικῆς καὶ τῆς Νοτίου Εὐβοίας). Ή διεύθυνσις τῶν ὁροσειρῶν εἶνε ἐκ Δ πρὸς Α, ἔχουν δμως πάθη τόσας κατακρημνίσεις, ὡστε παρουσιάζονται ὡς ὅρεινοι κορμοί (Παρνασσός, Κυλλήνη) ή ὅρεινοι κορμοί (Γεράνεια, Κιθαιρών—Πάρνης). Συνίσταται κυρίως

ἀπὸ παλαιοζωϊκὸν σχιστόλιθον, φαιὸν ἀσβεστόλιθον καὶ δεφείτην.

Προέκτασις τῶν πτυχώσεων τούτων φαίνεται ὅτι εἶνε τὰ δόρη τῆς Χίου καὶ τῆς Λέσβου.

3. **Κρυσταλλοπαγεῖς ὅγκοι.** Τούτους ἀποτελοῦν αἱ παλαιότεραι πτυχώσεις καὶ τὰ παλαιότερα πετρώματα τῆς Ἑλλάδος, δὴ, τὰ κρυσταλλικὰ καὶ τὰ μεταμορφωσιγενῆ (γνεύσιοι, γρανίται, μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι, σιπολῖναι, κεφατῖται κ. ἄ.). Διακρίνομεν τέσσαρα τοιαῦτα συστήματα.

a) **Τὸ Κυκλαδικὸν σύστημα**, δὴ, τὰ δόρη τῶν Κυκλαδῶν, τῆς Νοτίου καὶ Ἀνατολικῆς Ἀττικῆς, τῆς Νοτίου Εὐβοίας καὶ τῆς Νοτίου Σκύρου. Εἰς τὰς παλαιοτάτας πτυχώσεις τούτων διακρίνονται καὶ αἱ νεώτεραι Ἀλπικαί. Πρὸς Α τὸ σύστημα τοῦτο διὰ τῆς Ἰκαρίας, τῶν Φούρνων· καὶ τῆς Σάμου συνδέονται μὲ τὰ δόρη τῆς Ιωνίας καὶ Λυδίας (Μικρᾶς Ἀσίας).

β) **Τὸ σύστημα τῆς Νοτίου Πελοποννήσου** (τὰ δόρη Πάρνων, Ταῦγετος καὶ ἡ νῆσος Κρήτη).

γ) Τὰ δόρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἢ τὸ λεγόμενον **Πελαγονικὸν σύστημα** (Βαρνοῦς, Βίτσι, Βόρας, Βέρμιον).

δ) **Τὸ Μακεδονοθρακικὸν σύστημα.** Τοῦτο κατέχει μεγάλην ἔκτασιν (τὴν Βόρειον Αἰγαίου) περιλαμβάνον τὴν Ἀνατολικὴν Θεσσαλίαν, τὴν Χαλκιδικήν, τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Κατ' ἔξοχὴν γρανιτῶδες δόροις εἶνε ἡ Ρόδοπη.

4) **Ἡ ζώνη τοῦ Ἀξιοῦ.** Αὗτη παρεντίθεται μεταξὺ τῶν δύο κρυσταλλοπαγῶν συστημάτων ἐν Μακεδονίᾳ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ. Συνίσταται ἀπὸ παλαιοζωϊκὰ καὶ μεσοζωϊκὰ πετρώματα (γρανίτας, δύφείτας, κορητιδικὸν φλύσκην, νεογενῆ καὶ νέους ἥφαιστείας).

β) **Η μορφὴ τῶν Ἑλληνικῶν ὁρέων. Κόγχαι.** Η πρώτη ἐντύπωσις τὴν δόποίαν λαμβάνει κανεὶς ὅταν βλέπῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν διάταξιν τῶν Ἑλληνικῶν ὁρέων εἶνε ὅτι σχηματίζεται πρὸς Δ καὶ Ν κανονικὸν περίπου σύμπλεγμα, ἐνῷ πρὸς Β καὶ Α ἐκτείνονται συγκεχυμένα δόρη ἢ ἀποσχίζονται ἀκανόνιστοι δροσειδαί. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν γεωλογικὴν αὐτῶν κατασκευήν. **Πλὴν** ὅμως τῆς αἰτίας ταύτης, εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος ἐνήργησαν καὶ **μηχανικαὶ δυνάμεις**, δὴ, ἀποσαμρώσεις φυσικῆς μεριδῆς ἀπὸ τὰ ὄρατα καὶ τοὺς ἀνέμους καὶ σειεψηφιστούμενης από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

προσχώσεις εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη. Οὗτως αἱ ὁροσειραὶ μόλις φαίνονται ώς πτυχαί, οἱ δὲ ὁρεινοὶ ὅγκοι ὅμοιάζουν μὲ **διαβρωτιγενῆ** ὅρη. Ἡ διάβρωσις εἰς μερικὰ μέρη ὑπῆρξε τόσον μεγάλη, ὥστε ἡ ἀρχαιοτέρα πτυχωσιγενῆς μορφὴ ἔξηφανίσθη καὶ ἐσκεπάσθη ἀπὸ νεογενῆ πετρώματα. Πέτρωμα π. χ. Θαυματογενὲς εἰς τὴν Βορείαν Πελοπόννησον ('Αχαίαν καὶ Κορινθίαν) φυτάνει μέχρι 1800 μ. ὕψους. Ἐπίσης παρατηρεῖται ὅτι πολλὰ ὅρη φέρουν μικρὰ δροπέδια, εἴτε εἰς τὰς κορυφὰς αὐτῶν εἴτε εἰς τὰς κλιτᾶς (καταβαθμοί).

'Ιδιαιτέρα μορφὴ παρουσιάζεται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῶν ὑψηλῶν ὁρέων (ἀπὸ ὕψος 1900 ἤ 2000 μ. καὶ ἀνω). Κατὰ τὴν τεταρτογενῆ ἐποχήν, ὅπότε μέγιστον μέρος τῆς Εὐρώπης ἐσκεπάζετο ἀπὸ παγετῶνας, ἐσκεπάζοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοιούτους τὰς ὑψηλὰ αὐτὰ ὅρη. Ἡ λισχυρὰ διάβρωσις τὴν δροπίαν ἐποξένησαν οἱ παγετῶνας αὐτοὶ φαίνεται ἀπὸ τὰς κορυμώδεις κοιλότητας (**κόρχαι**) καὶ τὸν δγκολίθους ποὺ παρέσυραν (**μορέναι**). Ὁ Ταύγετος, ὁ Χελμός, ὁ Παρνασσός, ὁ Ὄλυμπος καὶ ἄλλα ἔχουν χαρακτηριστικὰς κόρχας καὶ μορένας.

γ'.) **Προσχωσιγενῆ πεδία.** Ἐπειδὴ παρεσύροντο τὰ χώματα καὶ οἱ λίθοι πρὸς τὰ χαμηλότερα μέρη, συνέβη νὰ δεχθοῦν τὰ ταφροειδῆ καταβυθίσματα καὶ ἐν γένει αἱ ταπεινότεραι περιοχαὶ ἐπισωρεύσεις ὑλικῶν καὶ διὰ τοῦτο αἱ χαμηλότεραι περιοχαὶ ἔλαφον διαφορετικὴν κατασκευὴν ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας. Τοιαῦτα προσχωσιγενῆ πεδία ἐμορφώθησαν ὅχι μόνον εἰς τὰς μεσογείους χώρας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς παραλίας. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον, ὅπως φαίνεται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν.

δ'.) **Ηφαιστειογενῆ πετρώματα.** Ἀπὸ τὰς διαρρήξεις καὶ τὰς κατακομνίσεις τοῦ Ἐλληνικοῦ ἐδάφους τὸ μάγμα, τὸ δποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῆς, ἐπέρασε εἰς μερικὰ μέρη τὸν φλοιὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Οὗτως ἔγιναν ἡφαιστεια καὶ ἡφαιστειογενῆ πετρώματα (εἰς τὴν Εὔβοιαν, τὴν Λέσβον, τὴν Λῆμνον καὶ ἀλλαχοῦ). Μίαν ζώνην ἡφαιστείων ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον πρὸς τὰς νοτίους Κυκλαδας σχηματίζουν τόξον κατὰ γραμμήν, εἰς τὴν δποίαν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καταπίπτει πρὸς τὸ Κοριτικόν. Εἰς τὴν γραμμὴν αὐτὴν είνε ἡ ἡφαιστειογενῆς νῆσος Αἴγινα, ἡ χερσόνησος Μέθανα καὶ οἱ νῆσοι Πόρος, Μῆλος, Θήρα, Νίσυρος καὶ Κῶς. Ἀλλοτε αὐταὶ ἦσαν ἐνεργὰ ἡφαιστεια, ἐνῷ σήμερον ὡς ἐνεργὸν φαίνεται μόνον ἡ

νῆσος Θῆρα (Σαντορίνη). Ἡ τελευταία ἔκκρηξις τῶν Μεθάνων ἔγινε τὸν 3ον αἰῶνα μ. Χ., τῆς δὲ Νισύρου τῷ 1887.

Α'. ΤΑ ΥΔΑΤΑ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ

Ἐρωτήσεις. 1. *Ποίους χειμάρρους, πηγάς, ρέακας ἢ ποταμοὺς γνωρίζεις ἐξ Ἰδίας παρατηρήσεως εἰς τὴν πατρίδα σου;*
— 2. *Εἰς τὶ χρησιμοποιεῖται τὸ ὕδωρ τούτων; — 3. Ἐκ ποίων πηγῶν ἢ ὑδάτων μεταφέρεται τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν ποὺ κατοικεῖς; — 4. Ποῦ ἐμάθαμεν περὶ καρστών φαινομένων; — 5. Εἰς τὶ χρησιμοποιοῦνται οἱ μεγάλοι καταρράκται; — 6. Διατὶ οἱ χείμαρροι τῆς Ἑλλάδος εἰνε δρμητικοί; — 7. Τὶ ἔργα πρέπει νὰ γίνονται διὰ νὰ μὴ πλημμυροῦν οἱ χείμαρροι καταστρεπτικῶς; — 8. Τὶ λέγεται ποταμία χώρα; — 9. Τὶ ἐμάθομεν διὰ τὰς προσχώσεις του Ἀχελώου ποταμοῦ;*

1) Χείμαρροι. Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει μεγάλην ἔκτασιν ὅπως ἀναπτυχθοῦν μεγάλοι ποταμοί, διὰ τοῦτο ἔχει μικροὺς ποταμοὺς καὶ πολλοὺς χειμάρρους. Οἱ ποταμοὶ ἔχουν ὕδωρ περισσότερον τὸν χειμῶνα καὶ διλιγότερον τὸ θέρος, ἐνῷ οἱ χείμαρροι ἔχουν μόνον τὸν χειμῶνα ἢ διαν βρέχῃ. Ὅπου ὑψηλὰ δροπέδια περιβάλλονται ἀπὸ ὑψώματα, τὸ ὕδωρ ἔξερχεται ἀπὸ ἐκεῖ μὲ ἀποτόμους καὶ ὑψηλὰς ὅχθας (φάραγγες, καράδοαι). Τοιαῦται π. χ. καράδοι διασχίζουν τὰ δρεπέδια καὶ τὰς βαθμίδας τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Κυνουρίας. Ἡ ἐνέργεια τῶν χειμάρρων εἶνε σημαντική. Ἐπειδὴ ἔχουν μεγάλην κλίσιν, κατατρώγουν τὸ ἔδαφος καὶ προσχώνουν τὰς χαμηλὰς κοιλάδας καὶ τὰ παρόλια πεδία. Εἰς τὰς πεδιάδας δὲν ἔχουν ωρισμένην κοίτην διὰ τοῦτο πλημμυροῦν καὶ προξενοῦν καταστροφάς. Τοιοῦτοι χείμαρροι ἔχουν μορφώσει τὸν βρόειν αἰγιαλὸν τῆς Ἀχαΐας.

2) Ποταμοί. Ποταμός τις ἔχει περισσότερον ὕδωρ 1) ὅσον αἱ πηγαὶ αὐτοῦ εἶνε ἀφθονώτεραι, 2) ὅσον εἶνε μεγαλυτέρα ἡ ποταμία αὐτοῦ χώρα καὶ 3) ὅσον περισσοτέρα εἶνε ἡ πίπτουσα βροχή. Ἐπειδὴ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἡ βροχὴ εἶνε περισσότερα, διὰ τοῦτο οἱ ποταμοὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶνε πολυϋδροτέροι (Ἀχελώος, Ἄραχθος). Οἱ μεγάλοι σχετικῶς ποταμοὶ Πηνειός, Ἀξιός, Στρυμών, Ἐβρος ἔχουν καὶ μεγάλην ποταμίαν χώραν. Ὁ διοῖς τῶν ποταμῶν γίνεται συνήθως κατὰ τὴν διεύ-

θυνσιν τῶν δροσειδῶν (‘Ηπειρος, Αἰτωλία, Φθιώτις). Πολλάκις ὅμως ὁ ποταμὸς κόπτει πλαγίαν δροσειρὰν διὰ φάραγγος καὶ ἔξέρχεται εἰς ἄλλην κοιλάδα (‘Αλφειός, ‘Αλιάκμων). Τοιαύτη διατομὴ εἶνε καὶ ἡ λεγομένη κοιλάς τῶν Τευπῶν. Ἡ ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς πρόσχωσις εἰς τὰς ἐκβολὰς εἶνε σπουδαία. Εἰς αὐτὰς διασχίζεται συνήθως ὁ ὁροῦς εἰς δύο ἢ περισσότερα στόμια (δέλτα) ὅπως ὁ ‘Εβρος, ὁ Νέστος καὶ μεταβάλλοντὸ σχῆμα τῶν παραλίων (‘Αχελῷος). Ο Σπερχειός ἔχει σχηματίσει εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον παρὰ τὸ ὄρος Καλλίδρομον ἐλώδη πεδιάδα πλάτους 3—4 χιλιόμ. ἐνῷ παλαιά, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Περσικῶν πολέμων, τὸ Καλλίδρομον κατέπιπτεν ἀπότομως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐσχημάτιζε τὰ περίφημα στενὰ τῶν «Θερμοπυλῶν». Αἱ προσχώσεις τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος ἔγινεν αἰτία ὥστε νὰ παρακαμάῃ ἡ ἀρχαιοτέρα πρωτ. τῆς Μακεδονίας Πέλλα καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ Θεσσαλονίκη.

3) **Ζωστῆρες καὶ λιμνοθάλασσαι.** Εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν παραλίων ἔκτος τῶν ποταμῶν ἐργάζονται καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα. Εἰς ἀμμώδεις καὶ δηκάς παραλίας καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα μαζεύονται τὴν ἄμμον καὶ σχηματίζονται στενὴν λωρίδα (ζωστήρ), ἡ ὅποια κλείνει φηγὰ μέοη (τενάγη) ἢ ἐνώνει μίαν νησῖδα μὲ ξηράν. Γοιοῦτοι ζωστῆρες ἀποκλείονται τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου, εἰς τὴν Τριφυλίαν ἄλλοι τὰς λιμνοθαλάσσας τοῦ Ἐπιταλίου καὶ τοῦ Καϊάφα, ὡσαύτως ἄλλοι ζωστῆρες πολλὰς λιμνοθαλάσσας εἰς τὸν Ἀμβρακικόν. Ζωστήρ ἐνώνει τὴν νῆσον Λευκάδα μὲ τὴν Ἀκαρνανίαν, διὰ τοῦτο εἰς αὐτὸν ἀνοίγεται διώρυξ διὰ νὰ περνοῦν τὰ πλοῖα. Εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας ὑπάρχουν ἰχθυοτροφεῖα.

4) **Κάρστικ φαινόμενα.** Ἡ ὑπαρξίας πηγῶν σχετίζεται μὲ τὴν γεωλογικὴν σύστασιν τοῦ ἔδαφους. Ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀσβεστόλιθος, ἐπειδὴ αὐτὸς διαπερνᾶται καὶ διαλύεται ἀπὸ τὸ ὑδωρ, μօρφώνονται κοιλώματα λεκανοειδῆ. Τὰ μικρότερα λέγονται **δολῖναι** καὶ **οὐθάλαι**, τὰ δὲ μεγαλύτερα, τὰ ὅποια δημιουργοῦνται μὲ κλειστὰ δροπέδια, λέγονται **πόλγαι**. Τοιαῦται πόλγαι εἶνε τὰ δροπέδια τῆς Ἀνατ. Ἀρκαδίας, τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἄλλων δρέων (κ. λειβάδια).

Εἰς τὰ πετρώματα ταῦτα τὸ ὑδωρ διαπερνᾷ τὸ ἔδαφος καὶ ἡ τοιαύτη χώρα εἶνε πτωχὴ εἰς ὁέοντα ὕδατα. Ἀν δὲ εἰς τὴν πόλην βλέπῃ κανεὶς ὀλίγον ὁέον ὕδωρ, τοῦτο συγκρατεῖται ἀπὸ

τὴν ὑποστάθμην, ἡ ὅποια προέχεται ἀπὸ τὴν διάλυσιν τοῦ ἀσβεστολίθου. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὕδωρ τοῦτο ὅταν φθάσῃ εἰς χαμηλὸν μέρος τῆς λεκάνης, καταπίπτει εἰς χάσματα (καταβόθρας) καὶ ὁρεῖ ὑπογείως. Ἐκεῖ μαζεύεται εἰς χαμηλὰ μέρη καὶ ἔξερχεται εἰς ἄλλην θέσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἔηρᾶς ὡς ἀφθονος πηγὴ (ἀναβολή, κοινῶς κεφαλάρι). Κατὰ περιόδους συμβαίνει ἡ καταβόθρα νὰ φραχθῇ ἀπὸ ὑλικὰ καὶ τότε ἡ πόλη γη ἡ μέρος αὐτοῦ μεταβάλλεται εἰς λίμνην, (ὅπως συνέβη τοῦτο κατὰ διαφόρους ἔποχας εἰς τὴν Φενεόν). Τὰ φαινόμενα ταῦτα λέγονται **κάρστα** ἀπὸ τὸ Κάρστ, ὄνομα περιοχῆς τῶν Διναρικῶν Ἀλπεων εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν. Τὰ κεφαλάρια, ἐπειδὴ πηγάζουν εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν δρέψων, σχηματίζουν διαρκὴ ὁνάκια ἡ ἀγκιάλους ποταμοὺς μὲν ἥσυχον ὁοῦν διὰ τοῦτο καὶ ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς κειμάρους αὐτοὶ εἰνε εὐεργετικοί, κατάλληλοι διὰ νὰ ποτίζωνται οἱ ἀγροὶ καὶ οἱ κῆποι.

5) **Λίμναι.** Ἔνεκα τῆς ἔηρᾶς κατὰ τὸ θέρος πολλαι λίμναι τῆς Ἑλλάδος σμικρύνονται ἡ μεταβάλλονται εἰς ἔλη (λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν.) Αἱ λίμναι αὗται εἰνε βλαβεραὶ εἰς τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων. "Οχι μόνον ἀπὸ αὐτὰς προέρχεται ἡ ἐλονοσία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιφάνεια, ἡ ὅποια ἀποξηραίνεται τὸ θέρος, δὲν ἐπιτρέπει σταθερὰν καλλιέργειαν. Διὰ τοῦτο γίνονται ἔργα ὅπως ἀποξηραίνωνται αὗται (ὅπως ἡ λίμνη Κωπαΐς). "Υπάρχουν ὅμως καὶ λίμναι μὲ ἀφθόνους πηγάς, ἔχουσαι πάντοτε τὸ ἴδιον ποσὸν ὕδατος καὶ τρέφουσαι πολλοὺς ιχθύς (Ξυνιάς, Βοιβής, Βεγορροΐτις, Πρέσπα, Ὄρεστιάς).

6) **Ιαματικαὶ πηγαί.** Ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῶν τεκτονικῶν ὁγγυμάτων εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰνε καὶ ἡ ὑπαρξίες μεταλλικῶν ἱαματικῶν ὕδατων. Εἰς τὰ ὁγγυματα, τὰ ὅποια ἐσχημάτισαν τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Πελοποννήσου, διφεύλονται αἱ πηγαὶ τῆς Κυλήνης, τοῦ Καιάφα κ. ἢ. Εἰς τὸ οῆγμα τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου ὑπάρχουν αἱ πηγαὶ τῆς Αίδηφοῦ, τῶν Καμμένων Βούρλων, τῶν Θερμοπυλῶν. Αἱ μεταλλικαὶ πηγαὶ προέρχονται ἀπὸ ὕδατα, τὰ ὅποια εἰσδύουν εἰς ἔδαφος καὶ κατέρχονται εἰς μέγα βάθος· ἐκεῖ θερμαίνονται ἀπὸ τὴν μεγάλην θερμότητα ποὺ ὑπάρχει εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς καὶ ἐπειτα, βοηθούμενα ἀπὸ ἀέρια, εὐδίσκουν πέρασμα μέσα ἀπὸ τὸ οῆγμα καὶ ἀνεβαίνουν ἐπάνω. Τὰ ὕδατα περνοῦν ἀπὸ διάφορα μέρη μέσα εἰς τὴν γῆν παραλαμβάνον περνοῦν ἀπὸ διάφορα μέρη μέσα εἰς τὴν γῆν παραλαμβά-

νουν διάφορα ἄλατα, τὰ δποῖα διαλύονται ἀπὸ τὰ πετρώματα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπικρατοῦν αἱ χλωριονατριοῦχοι πηγαί, αἱ ὑδροθειοῦχοι καὶ αἱ ἀλιπηγαί. Ἀριθμοῦνται περισσότεραι ἀπὸ 100· σπουδαιότεραι τούτων εἶνε αἱ τῆς Αἰδηψοῦ, τῆς Ὑπάτης, τοῦ Σμικροῦ (πλησίον τῆς Καρδίτσης), τοῦ Λαγκαδᾶ, τῶν Ἐλευθερῶν (Ἀνατ. Μακεδονία), τοῦ Λουτρακίου, τῆς Κυλλήνης (εἰς τὴν Ἡλείαν) τοῦ Καιάφα, τῶν Μεθάνων, τῆς Κύθνου καὶ τῆς Θερμῆς (Μυτιλήνης). Εἰς αὐτὰς συρρέει πολὺς κόσμος διὰ θεραπευτικὰ λουτρά. Ἄλλαι ἀπ' αὐτὰς εἶναι θερμαὶ καὶ ἄλλαι ψυχραί. Αἱ πλέον θερμαὶ εἶνε τοῦ Πολυχνίτου Μυτιλήνης (θερμοκρασία 87° Κελσίου) καὶ αἱ τῆς Αἰδηψοῦ (78°—65°).

Ε'. ΤΟ ΚΛΙΜΑ

Ἐρωτήσεις. 1. Θέσες ἔνα θερμόμετρον εἰς τὸν ἥλιον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν σκιάν καὶ παρατήρησε τὴν διαφορὰν τῆς θερμοκρασίας τὴν δποίαν δεικνύει. — 2. Παρατήρησε ἐπὶ θερμομετρικοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος ποῖα μέρη εἶναι θερμότερα καὶ ποῖα ψυχρότερα (διατί); — 3. Ποῖοι εἶνε οἱ συνηθέστεροι ἄνεμοι εἰς τὴν πατρίδα σου; — 4. Παρατήρησε ἐπὶ βροχομετρικοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος τὰς μεγάλας πτώσεις τῆς βροχῆς (ἰδ. σ. 123). — 5. Εἰς ποῖα μέρη βρέχει περισσότερον; — 6. Σύγκρινε πλονυσιωτέρας βροχεράς περιοχάς πρὸς τὴν θέσιν τῶν δρέων τῆς Ἑλλάδος καὶ κρίνε ἂν βρέχῃ περισσότερον εἰς αὐτὰ ἢ εἰς τὰς καμηλάς πεδιάδας (βαθύπεδα). — 7. Ποῖοι οἱ βροχερώτεροι μῆνες καὶ ποῖοι οἱ μᾶλλον ἄνηδροι;

1) Θερμοκρασία. Ὅπως εἶνε ποικίλος ὁ ὁριζόντιος διαμελισμὸς τῆς Ἑηρᾶς καὶ ποικίλη ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, τοιουτοτόπως εἶνε καὶ ἡ θερμοκρασία διαφόρων τόπων. Ἡ Ἑηρὰ θερμαίνεται ταχύτερον καὶ περισσότερον ἀπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἥλιου, ψύχεται δὲ ἐπίσης ταχέως ὅταν αὐταὶ λείψουν. Τὸ ὄνδωρ ὅμως θερμαίνεται πολὺ ἀργότερα καὶ ψύχεται πάλιν ἀργότερα ἢ ἡ Ἑηρά. Διὰ τοῦτο, τόπος, ὁ δποῖος εἶνε πλησίον τῆς θαλάσσης, κατὰ τὸ θέρος εἶνε δρόσεος ὡτερος ἀπὸ ἄλλον, ὁ δποῖος εἶνε πακόραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὸν δὲ χειμῶνα δὲν εἶνε πολὺ ψυχρός. Διὰ τοῦτο πολὺς κόσμος τὸ θέρος πηγαίνει νὰ παραθερίσῃ εἰς μέρη παράλια. Ἐπίσης τὸ θέρος πηγαίνει καὶ εἰς ὑψηλὰ μέρη, διότι ὅσον ὑψηλότερος εἶνε ἔνας τόπος, τόσον εἶνε ψυχρότερος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑλλὰς ἔχει πανταχοῦ

θάλασσαν καὶ ἡ θερμοκρασία ἐπηρεάζεται ἀπὸ αὐτήν, δὲν γίνονται μεγάλαι διαφοραὶ βαθμῶν θερμοκρασίας (εὔκρατον κλίμα). Εἰς περιοχὰς ὅμως ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ κλείονται ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὰ δόρη, ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ θέρους γίνεται μεγαλυτέρᾳ (κλίμα ἡπειρωτικόν). Τὸ κλίμα τῶν Ἀθηνῶν ἔχει μέσην θερμοκρασίαν τοῦ ψυχροτάτου μηνός, τοῦ Ἱανουαρίου, 9°, τοῦ Ἰουλίου 27°, δηλ. ἡ θερμοκρασία κατὰ τὸ ἔτος ἔχει διαφορὰν 18° (μέση θερμοκρασία τοῦ ἔτους 18°) ἄλλοι ὅμως παράλιοι τόποι ἢ νῆσοι ἔχουν μικροτέραν διαφοράν, ἐπομένως ἔχουν κλίμα περισσότερον εὔκρατον, ἐνῷ πάλιν ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ κοιλάς τοῦ Ἐβρου εἰς τὴν Θράκην ἔχουν κλίμα ἡπειρωτικόν. Τοιούτον εἶνε καὶ τὸ κλίμα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας· ἐπειδὴ αὕτη εἶνε καὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψηλή, ἔχει χειμῶνα σχετικῶς ψυχρότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα ἡπειρωτικά κλίματα (θερμοκρ. Ἱανουαρίου 1°).

Εἰς μερικὰ παράλια μέρη, δους ὑπάρχουν ἔλη, κατὰ τὸ θέρος γεννᾶται ἡ ἐλονοσία. Γενικῶς ὅμως τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος. εἶνε ὑγιεινόν.

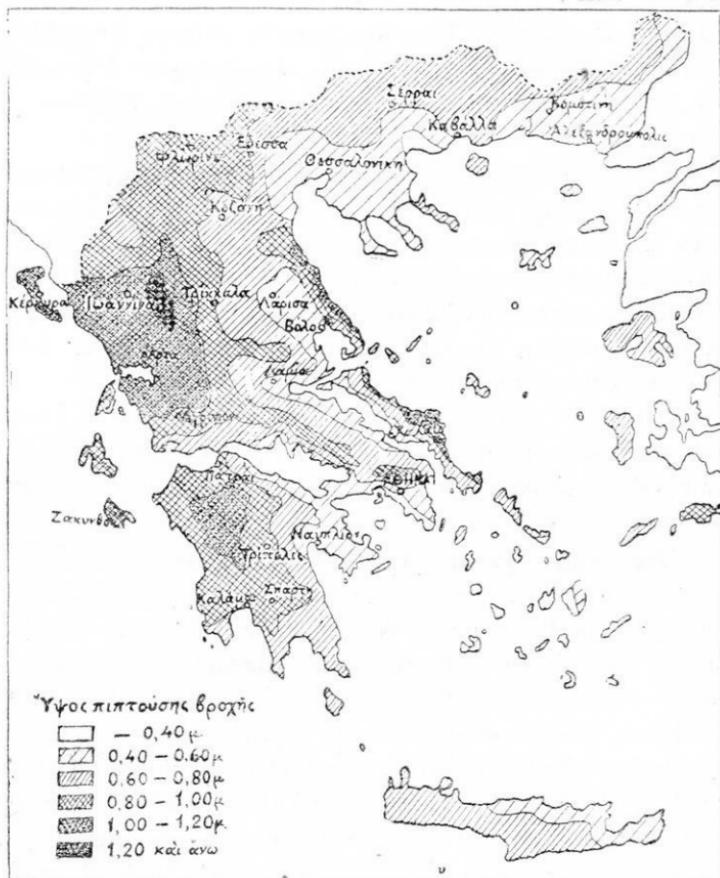
2) Βροχαί. Τὸ θέρος εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε ἐποχὴ ξηρασίας, αἱ δὲ βροχαὶ πίπτουν χυρίως τὸν χειμῶνα. Ἐπειδὴ δὲ περισσότεροι ὑδρατμοὶ ἔρχονται ἀπὸ τὴν πλέον ἐκτεταμένην θάλασσαν ἀνεμοὶ φέρουν περισσοτέρας βροχὰς εἰς τὰς δυτικὰς περιοχὰς τοῦ Αιγαίου πελάγους ἐνῷ οἱ βόρειοι φέρουν γενικῶς ὀλίγας βροχάς. Εἰς τὴν Κέρκυραν πίπτει 120 ἑκατ. τοῦ μέτρου, εἰς τὴν Ζάκυνθον 110, εἰς τὰ Ἰωάννινα 100 (ἐν μέτρον) εἰς τὴν Τοίπολιν 80, ἐνῷ εἰς τὰς Ἀθήνας 40 καὶ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην 43. Εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην βροχαὶ ἀρκεταὶ πίπτουν καὶ τὸ θέρος. Οὕτω δὲ ἡ πτῦσις τῆς βροχῆς διαμοιράζεται κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους (60—80 ἑκατ.). Ἡ πίπτουσα χιῶν τὸν χειμῶνα εἰς καμηλὰ μέρη λυώνει ἀμέσως, εἰς τὰ ὑψηλότερα διμως μέρη καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα, διαμένει εἰς τὸ ἔδαφος ἐπὶ ἡμέρας.

Ἡ νέφωσις τοῦ οὐρανοῦ εἶνε συνήθως μικρά, ὁ δὲ οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος φημίζεται διὰ τὴν καθαρότητά του (διαύγειαν) καὶ πρὸ πάντων ὁ οὐρανὸς τῆς Ἀττικῆς.

Γενικῶς ἡ Ἑλλὰς ἔχει θερμὸν καὶ ξηρὸν θέρος μὲ ἀνέφελον οὐρανόν, χειμῶνα δὲ βροχερὸν καὶ γλυκύν· ἡ γλυκύτης

αύτοῦ διακόπτεται μόνον ὅταν πνέει ὁ ψυχρὸς βιορρᾶς. Τὸ τοιοῦτον κλίμα λέγεται **Μεσογειακόν**, ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Τὸ ἔτος εἰς τὴν Ἑλλάδα δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς ἐποχάς, ὡς ἔξῆς : 1) ἡ πρασίνη ἐποχὴ τῆς ἀνοίξεως καὶ τῆς καθη-

Εἰκ. 84.—Βροχομετρικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος.

φορίας (Μάρτιος—Ιούνιος), 2) ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας (Ιούνιος—Οκτώβριος) καὶ 3) ἡ ἐποχὴ τῶν βροχῶν (Οκτώβριος—Μάρτιος).

ΣΤ'. Η ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΚ ΤΑΥΤΗΣ
ΠΡΟΓΟΝΑ

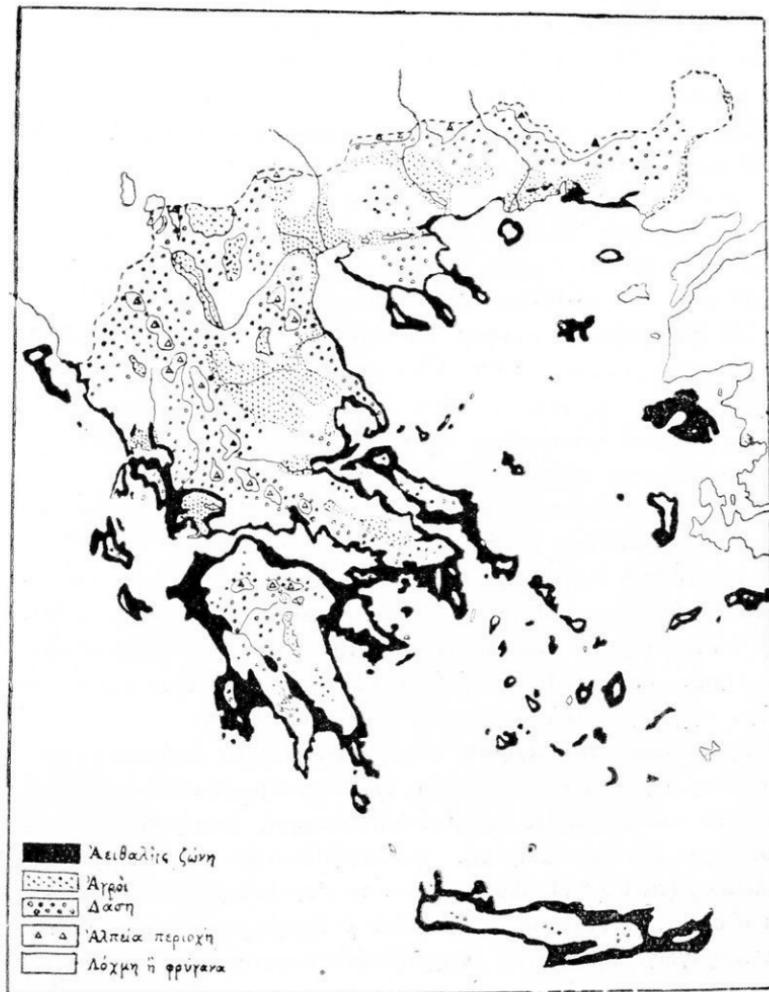
Ἐρωτήσεις. 1. Ποῦ ὑπάρχουν πλησίον τῆς περιοχῆς τοῦ γυμνασίου σου δάσος; — 2. Εἰδούς δένδρα ἔχουν αὐτά; — 3. Ποία ἄλλη φυτεία ὑπάρχει φυσική καὶ ποία ἀπὸ καλλιέργειαν; — 4. Πότε ἀρθοῦν εἰς τὴν ίδιαν σου πατρίδα τὰ διπλωμάτρια δένδρα καὶ πότε οἱ καρποὶ ωριμάζουν; — 5. Ποῦ ὑπάρχουν ἄγονα μέρη; — 6. Εἰς ποῖον κλῖμα παράγονται ποικιλώτερα προϊόντα γεωγρικά;

Τὰ διάφορα εἴδη τῆς φυσικῆς καὶ τῆς τεχνητῆς βλαστήσεως (τῆς καλλιέργειας), σχετίζονται πρῶτον μὲ τὸ κλῖμα καὶ δεύτερον μὲ τὸ ποιὸν (τὴν εὐφορίαν) τοῦ ἐδάφους. Μερικὰ εἴδη βλαστήσεως ἀπαιτοῦν διοισμένον κλῖμα, διὰ τοῦτο δὲν δύνανται αὐτὰ νὰ ὑπάρχουν πανταχοῦ. Ωσαύτως, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἰς πολλὰ μέρη εἶνε ἄγονον, διὰ τοῦτο ἡ βλάστησις διακόπτεται ἀπὸ γυμνὰς ἐκτάσεις καὶ διμιαζει μὲ δάσεις.

Διακρίνομεν τοεῖς ζώνας βλαστήσεως ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως αὐτῆς ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὸ ὄψος ποὺ ενδίσκεται, δηλ. τὴν **ἀειθαλῆ ζώνην**, τὴν **ξάνθην τῶν ἀγρῶν** καὶ τὴν **ζώνην τῶν δασῶν**.

1) **Ἀειθαλῆς ζώνη** (ἢ Μεοογειακὴ βλάστησις). Αὗτὴ εἶνε εἰς τὰς χαμηλὰς καὶ παραλίους χώρας καὶ εἰς ὅλοκλήρους νησίους καὶ συμπίπτει μὲ τὸ εὐκραέστερον κλῖμα τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ πρὸς Ν τὸ κλῖμα εἶνε περισσότερον θερμόν, ἢ ζώνη αὐτὴ εἶνε πλατυτέρα πρὸς Ν (εἰς τὴν Πελοπόνησον) καὶ φθάνει ἐδῶ εἰς ὑψηλότερα μέρη παρὰ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην (εἰς τὴν Πελοπόνησον ἔως 650 μέτρα ὥψ., εἰς τὴν Στερεάνην Ἐλλάδα 500, εἰς τὴν Μακεδονίαν 350 καὶ εἰς τὴν Θράκην 300). Τὰ δένδρα, τὰ δρυῖα εἶνε εἰς τὴν ζώνην αὐτήν, σχηματίζουν ἀραιὰ δάση ἀπὸ πεῦκα, δρῦς καὶ βαλανιδέας. Μαζὶ μὲ τὰ δένδρα αὐτά ὑπάρχει συνήθως καὶ βλάστησις πυκνὴ καὶ θαυμάδης, δυσδιάβατος, ἢ δρυῖα καλεῖται **λόχμη** (Macchie). Ἡ λόχμη ἀλλοτε παρουσιάζει ἐν εἴδος θάμνου καὶ ἀλλοτε ποικιλίαν θάμνων καὶ χόρτων (πρῖνος, σχοῖνος, κόμαρος, ἐρείκη, κίστις). Όπου τὸ ἔδαφος εἶνε ξηρὸν φυτῶνουν μικροὶ θάμνοι (φρύγανα), ἄκανθαι ἢ διάφορα βολβοειδῆ (ἀσφοδελός, σκίλλη).

Τὸ δένδρον ὅμως, τὸ ὄποιον συμπίπτει μὲ τὴν ἀειθαλῆ ζώην, εἶνε ἡ καλλιεργουμένη **ἔλαια**. Αὐτὴν θάλλει ὅχι μόνον εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰ γόνιμα μέρη ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀποτό-

Εἰκ. 85.— Ζῶναι βλαστήσεως ἐν Ἑλλάδι

μούς καὶ βραχώδεις κλιτῦς (Μάνη, Πήλιον, Κορήτη). Αἱ ἀγριελαῖαι εἶνε αὐτοφυεῖς καὶ οἱ χωρικοὶ ἀρκεῖ νὰ τὰς ἐμβολιάζουν καὶ νὰ τὰς φυτεύουν εἰς τοὺς ἀγρούς των. Ἐκτὸς τῆς ἔλαιας προσαρμόζονται εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ τὰ ὄπωροφόρα δένδρα.

φάμυγδαλέα, ἀχλαδέα, μηλέα, δαμασκηνέα, ὁδακινέα, βερουκέα) καὶ πρὸ πάντων ἡ **συκῆ**. Τὰ ἐσπεριδοειδῆ ὅμως (πορτοκαλέα, λεμονέα, μανδαρινέα) ἀπαιτοῦν μεγαλυτέραν θερμοκρασίαν καὶ ὑγρασίαν, διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχουν εἰς ὅλην τὴν ἀειθαλῆ ζώνην ἀλλ᾽ εἰς θερμότερα μέρη (νότια, δυτικά παράλια καὶ νήσους), θέλουν δὲ καὶ πότισμα.

Πότισμα θέλει καὶ ἡ λεγομένη **μηπαία βλάστησις**, δηλ. τὰ διάφορα λαχανικά ποὺ καλλιεργοῦνται (γεώμηλα, τομάτες, κύαμοι, ἀγκινάρες, κρόμμια, σκόρδα κ. ἄ.). Τοὺς κήπους αὐτοὺς εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα περιφράτιουν συνήθως μὲ κάκτους (φραγκοσυκὲς) καὶ ἀγάθις (ἀθάνατα), τὰ δποῖα ἔχουν ἐγκλιματισθῆ ἔδω ἀπὸ τὸ Μεξικὸν τῆς Ἀμερικῆς.

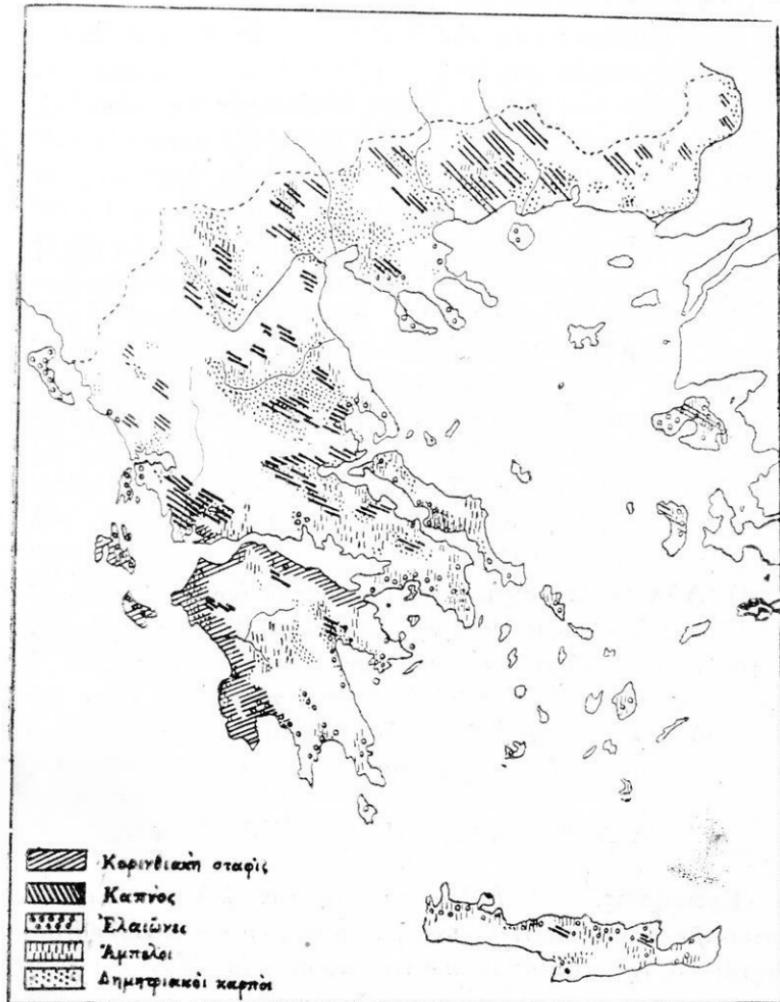
*** Η Κορινθιακὴ σταφίς** περιορίζεται εἰς ὠρισμένα μέρη τῆς ἀειθαλοῦς ζώνης, διότι ἀπαιτεῖ ἔδαφος ἀσβεστολιθικόν καὶ θερμόν. Καλλιεργεῖται εἰς τὴν νοτίαν, δυτικὴν καὶ βορείαν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν καὶ τὰς νοτίους Ἰονίους νήσους. Εἶνε ἐκ τῶν πολυτίμων προϊόντων τῆς Ἑλλάδος, ἔξαγομένη καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν. *** Η δὲ καλλιέργεια τῆς κοινῆς ἀμπέλου** ἔξιπλώνεται πολὺ περισσότερον καὶ μάλιστα πέραν τῶν δρίων τῆς ἀειθαλοῦς ζώνης (εἰς τὴν Πελοπόννησον μέχρις ὕψους 1300 μ. εἰς τὰς βόρειους χώρας μέχρι 1000 μ.). Οὕτως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους δὲν ὑπάρχει χωρίον χωρὶς ἀμπελοφυτείαν, μόνον δὲ δλίγα ὑψηλὰ χωρία τῶν βορείων χωρῶν δὲν ἔχουν.

2) Η ζώνη τῶν ἀγρῶν. Αὐτὴ ἔκτεινεται εἰς τὰς μεσογείους πεδιάδας, ἀγροὶ ὅμως κατέχουν καὶ μέρη τῆς ἀειθαλοῦς ζώνης κατὰ τὰ βαθύπεδα. Οἱ δημητριακοὶ καρποὶ κατέχουν τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν ὅλης τῆς καλλιεργουμένης ἐπιφανείας τῆς Ἑλλάδος (τὰ 60 %). Αὐτῶν πάλιν τὸ μεγαλύτερον μέρος κατέχει ὁ σῖτος, τοῦτο δὲ ἀκολουθεῖ ὁ ἀραβόσιτος καὶ ἡ κριθή. Η παραγωγὴ ὅμως τῶν σιτηρῶν δὲν ἔπαρκει εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων. Προϊὸν ἔξαγόμενον καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν εἶνε ὁ καπνός, ὁ δποῖος καλλιεργεῖται πανταχοῦ, κατὰ πρῶτον μὲν λόγον εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ τὴν Ἀνατ. Μακεδονίαν κατὰ δεύτερον δὲ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Ἀργολίδα.

Εἰς τὰ ὑδρηλὰ μέρη καλλιεργεῖται καὶ ὁ βάμβαξ (Θεσσαλία,

Μακεδονία, Βοιωτία) καὶ ἡ ὁρυζά (Ανατ. Μακεδονία καὶ Δυτ. Θράκη).

3) **Τὰ δάση.** Ἡ ἐκτεταμένη καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καρπῶν φθάνει καὶ εἰς τὰ δροπέδια καὶ τὰ ὑψηλὰ μέρη ἕως

Εἰκ. 86.—Αἱ κυριώτεραι καλλιέργειαι ἐν Ἑλλάδι

1.500 μ. ὕψους. Ἔδῶ ὅμως αὐτὴ ἔναι κατὰ μικρὰ τμῆματα καὶ ἀνίκει εἰς τὴν ζώνην τῶν δασῶν. Ἡ ζώνη αὐτὴ ἔχει ποικιλίαν ἀπὸ φυτὰ καὶ δένδρα. Ἀλλοτε, πρὸν κατοικηθῆ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ

ἀνθρώπους, τὰ δένδρα ἐσκέπαζον τὴν μεγαλυτέραν ἐπιφάνειαν τοῦ ἑδάφους ὡς ἔν δάσος συνεχές. Σήμερον τοῦτο εἶναι κομματιασμένον, ὀλίγα δὲ μέρη αὐτοῦ ἔχουν σωθῆ ἀπὸ τὰς πυρκαϊάς, τὴν κακὴν ὄλοτομίαν καὶ τὴν βοσκὴν τῶν αἰγῶν. Τὰ μεγαλεῖτερα δάση εὑρίσκονται εἰς τὴν Πίνδον καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ ἔχουν χαμηλὰ μὲν δοῦς καὶ βελανιδέας, ὑψηλότερον δὲ καστανέας (ἄνω τῶν 800 μ.). ἀκόμη ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτάς, εἰς τὰ ὅρη Ἰδίως, ὑπάρχουν τὰ ἔλατα, αἱ δέξιαι, ἡ λαρικοειδῆς πεύγη καὶ ἡ λευκόδερμος πεύκη (ὅρμπολο). Εἰς τὴν Ἀνατ. Στερεάν Ἑλλάδα, τὴν Εὐβοιαν, τὴν βόρειον Πελοπόννησον καὶ εἰς ἄλλους παραλίους τόπους φυτρώνει ἡ χαλέπιος πεύκη, ὑψηλὰ δὲ ἡ ἔλατη. Τὰ ὑψηλότερα ὅρια τῶν δασῶν εἰς τὰ ὅρη εὑρίσκονται εἰς ὕψος μεταξὺ 1700 καὶ 2000 μ. Κατὰ τὰς πηγὰς καὶ τὸ μῆκος τῶν ποταμῶν ὑψηλοὶ πλάτανοι, (αἴγειροι, ἀγριόλευκες) ἥτιέαι φέρονται ποικιλίαν εἰς τὰ γυμνὰ μέρη τῆς χώρας. Ἡ δασώδης καὶ ἡ θαμνώδης ἔκτασις καταλαμβάνουν τὰ 180ο ὅλης τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀπὸ αὐτὴν ξυλεία χρησιμεύει διὰ καυσόξυλα καὶ κάρβουνα διὰ κατασκευὴν ἐπίπλων καὶ δι' οἰκοδομάς. Ἡ βιομηχανία δμως τῆς ξυλείας λαμβάνει ξύλα ἀπὸ τὸ ἔξωτερον (εἰς τὸν Πειραιᾶ).

4) **Αλπεία περιοχή.** Ὕψηλότερον τοῦ ὁρίου τῶν δασῶν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν, δὲν ἔξαλείφεται ἡ βλάστησις τελείωσ. Ἀφοῦ λυώσουν τὰ χιόνια, ἀνθίζουν μικρὰ φυτά ξυλώδη ἥτις ἀκανθώδη. "Οπου δὲν εἶναι ξηροὶ βράχοι, χόρτος καὶ χλόη ἀρκοῦν διὰ κτηνοτροφίαν. Αὐτὴ εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν λειμώνων (Αλπεία περιοχή), ἡ δποία λέγεται κοινῶς «ψηλὰ λειβάδια».

Z'. ΤΑ ΑΓΡΙΑ ΖΩΑ ΚΑΙ Η ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Ἐρωτήσεις. — 1. *Ποῖα ἄγρια ζῷα (μεγάλα) γνωρίζεις διτι κατοικοῦν εἰς τὰ γειτονικὰ ὅρη τῆς πατρίδος σου;* — 2. *Ποῖα ἄγρ. απηνά;* — 3. *Ποῖα ἀποδημητικὰ πτηνά καὶ ποῖα διαβατικά;* — 4. *Τι κτηνοτροφικά ζῷα τρέφονται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ιδίας σου πατρίδος;*

Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν νεογενὴ ἐποχὴν (τὴν πλειόκαινον), διπότε τὸ κλῖμα αὐτῆς ἦτο διαφορετικόν, είχε πολλὰ καὶ μεγάλα θηλαστικά ζῷα. Τότε ἔζων ζῷα, τὰ δποία δὲν ὑπάρχουν σήμερον. Τοῦτο βεβαιώνεται ἀπὸ λειψανα ζῷων, τὰ δποία ἀνευρέψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Ἀττικὴν (παρὰ τὸ χωρίον Πικέρμι), εἰς τὴν Εὐβοιαν, εἰς τὴν Πελοπόννησον (παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν), εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν (τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐζων τότε τὰ σαρκοφάγα ὕαιναι, ἵκτιμήρια, μαχαιρόδοντες, κ. ἄ. γιγαντιαῖα νωδὰ (ώς τὸ μακροοδήριον τὸ Πεντελικόν), τεράστια παχύδερμα (ώς δεινοθήρια, φινωκέρωτες, κάπρος; ὁ Ἐρυμάνθιος, μαμμούθ), ἵππαρια κατὰ ἄγέλας, πολλὰ εἴδη μυρουκαστικῶν, ἀκόμη δὲ τετράχειρα (σεμνοπίθηκος ὁ Πεντελικός). Μερικὰ ἔζωα ἔξηκολούθουν νὰ ὑπάρχουν καὶ ἐπὶ τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων, ὅπως ὁ λέων καὶ ὁ Ἐρυμάνθιος κάπρος, ἄλλα δὲ σήμερον ἔχουν κατανήσει σπάνια ἀπὸ τὴν καταδίωξιν τῶν ἀνθρώπων. Ἄρκτοι ὑπάρχουν μόνον εἰς τὴν βόρειον Πίνδον· λύκοι, θῖφες καὶ ἀλώπεκες εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ δόη. Ἀγριόχοιροι εἶναι σπάνιοι, σπανιώτεραι δὲ ἡ λύγξ (κ. ὅησος), ἡ ἔλαφος καὶ ἡ δορκάς (ζαρκάδι). Εἰς τὰ ἀπόκοψμα μέρη ζοῦν αἴγαγροι (ἀγριοκάτσικα), ίδιως εἰς τὰς μικρὰς νήσους, πανταχοῦ δὲ θηρεύονται λαγοὶ καὶ κουνέλια. Ἡ Ἑλλὰς ἔχει καὶ μικρὰ καὶ μεγάλα πτηνά. Ἐκ τῶν μεγάλων πτηνῶν ζοῦν ἀετοί, γῦπες, ἱέρακες καὶ κόρακες, εἰς μερικὰς δὲ πόλεις τῆς Βορείου Ἑλλάδος πελαργοί καὶ κολοιοί. Ἀγριοπεριστεραί, πέρδικες, διαβατικὰ δὲ πτηνά (τρυγόνια, δρυκύκια καὶ ἄλλα) πίπτουν θύματα τῶν κυνηγῶν.

Ἐνῷ τὰ ἄγρια ἔζωα εἶναι σπάνια, ἔχουν πολλαπλασιασθῆ τὰ κτηνοτροφικὰ ζῶα. Εἰς διάγας ὅμως περιοχὰς δύνανται νὰ τραφοῦν τὰ μεγάλα ζῶα, τὰ δροῦα ἀπαιτοῦν εὐρυχώρους καὶ πεδινοὺς λειμῶνας, ὡς εἰς τὴν Ἡλείαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Διὰ τοῦτο τὰ μεγάλα ζῶα δὲν είναι πολλὰ (ἱπποι, βόες, βούβαλοι, ὄνοι, ἡμίονοι καὶ χοῖροι). Πολλὰ σκετικῶς εἶναι τὰ πρόβατα (7 ἑκατ.) καὶ αἱ αἴγες (4 1/2 ἑκατ.). Αὐτὰ τρέφονται σχεδὸν πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχουν θάμνοι, χέρσοι καὶ ἄγονά μέροη. Ὁταν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου ἀρχεῖται εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη ἡ ξηρασία, οἱ κτηνοτρόφοι ἀναβαίνουν μὲ τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ δόη, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Ὁκτωβρίου καταβαίνουν εἰς τὰ βαθύπεδα (Θεσσαλικὴ πεδιάς; Νότιος Μακεδονία, Βοιωτία κ. ἄ.).

Αἱ κατοικήσεις τῶν νομάδων τούτων γίνονται μὲ καλύβας ἀπὸ χόρτα ἢ λίθους καὶ ἔχουν συνήθως σκῆνα κυκλικόν. Πλὴν

Ιω. Σερρᾶ, Γερου. Ἑλλάδος Α΄ Γυμνασίου Έβδ. Β΄ 1923

Ψηφιοποιηθῆκε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς 9

τούτων ὑπάρχουν καὶ ἡμινομάδες (ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ), οἱ δοποῖ άφήνοντες κατὰ τὸν χειμῶνα τὰ δρεινὰ αὐτῶν χωρία κατεβαίνουν εἰς τὰ βαθύπεδα, ὅπου ἔχουν ἴδρυσει ἐγκαταστάσεις χειμερινάς.

Η. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐρωτήσεις.—1. Εἰς τὶ ἀσχολοῦται οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ ζήσουν ;—2. Ἡ ἐκτεταμένη παραλία καὶ ἡ θάλασσα εἰς τὶ παρορμᾶ τὸν κατοίκους εἰς μίαν πτωχὴν χώραν ;—3. Ποίας ἐθνότητος εἶνε οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ; 4. Τὶ γνωρίζουμεν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἀπὸ τὴν ιστορίαν ; 5. Ποίαν γλώσσαν δμιλοῦν ;—6. Πόσος δ σημερινὸς πληθυσμός :

Ἡ Ἑλληνικὴ γῆ διὰ τῶν πολλῶν αὐτῆς ὁρέων διαφέρει ταῖς πολλάς περιοχάς, πολλάκις πολὺ στενάς, καὶ τὸ ἔδαφός της εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον πτωχόν. Ἀλλ' ὁ δοιζόντιος αὐτῆς διαμελισμός, τὸ κλῆμα καὶ ἡ φύσις τοῦ ἔδαφους δρίζουν ὅχι μόνον τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς. Αἱ χῶραι, αἱ δοποῖ δύνανται νὰ συμπληρώσουν τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, κείνται πέραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὴν δὲ πρὸς τὰ ἐκεῖ δόδον δεικνύουν οἱ θαλάσσιοι σταθμοὶ εἰς τὰς νήσους. Ἡ ζήτησις λοιπὸν νὰ συμπληρώσουν τὰ ἀνεπαρκῆ αὐτῶν προϊόντα ἔκαμε τοὺς κατοίκους λαδὸν ναυτικόν.

Αἱ πρῶται Ἑλληνικαὶ παραδόσεις ἀναφέρονται εἰς μυθικὰ ταξίδια. Ἡ τοιαύτη συγκοινωνία μὲ ἄλλας χώρας πολιτισμένας καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου μὲ ὅλον τὸν ἀρχαῖον γνωστὸν κόσμον προήγαγε τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἢν καὶ εἴχε περιωρισμένην ἔκτασιν, ταχεως ἐφθασεν εἰς τὰς ἀκμήν. Οἱ Ἑλληνες λοιπὸν κατ' ἔξοχὴν ἐμορφώθησαν κατὰ τὸν φυσικὸν χαρακτῆρα τῆς χώρας.

Οἱ **Ἑλληνες**, Ἰνδογερμανικὸς λαός, κατώκησαν ἐνταῦθα διὰ μεταναστεύσεων κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 2ας π. Χ. χιλιετρού διόδος κατὰ φυλάς, τῶν δοποίων τελευταία ἦτο ἡ τῶν Δωριέων. Ἀπὸ νομαδικοὶ ποιμένες ποὺ ἤσαν εἰς τὰς ἀρχάς, ἐγκατεστάθησαν ὡς γεωργοὶ καλλιεργοῦντες τὴν ἔλαιαν, τὴν ἄμπελον, τὴν συκῆν καὶ τὸν δημητριακὸν καρπούς. Εἰς τὰς ἀκτὰς ἡ θάλασσα ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ἵχθυς. Διαρκῶς μετακινήσεις Ἑλληνικῶν φυλῶν ηὔξανον τὸν πληθυσμὸν καὶ μὲ ἐπανειλημένας μετανα-

στεύσεις διεπεραιοῦντο εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν διὰ τῆς νησιωτικῆς γεφύρας τοῦ Αἴγαίου. Οὕτω περὶ τὸ 1000 π. Χ. οἱ Ἑλληνες εἶχον κατοικήσει τὴν Ἑλλάδα, τὰς νήσους καὶ τὰ ἀντικρὺ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μὲν μικρὰν ἐνδοχώραν.

Ἡ φύσις καὶ ἡ παράδοσις ἐνήργησε κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὅστε ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος διὰ μέσου τῶν χρόνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοχρονίας μέχρι σήμερον, διὸ Ἑλληνισμὸς παραμένει ὁ αὐτός. Ὁ νέος Ἑλλην, ὅπως καὶ ὁ ἀρχαῖος, ἔχει τὴν αὐτὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος, τὸν αὐτὸν πατριωτισμόν, τὰ αὐτὰ ἥθη καὶ ἔθιμα. Ἡ γλῶσσα τὴν δποίαν σήμερον διμιλεῖ, κατάγεται ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, ἥ δὲ Νέα Ἑλληνικὴ ὄμοιά· ζει πολὺ περισσότερον πρὸς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, παρὰ ἥ Ἰταλικὴ πρὸς τὴν Λατινικήν. Ἡτο δύως φύσει ἀδύνατον οἱ Ἑλληνες νὰ διαφυλάξουν ἀδιάφθορον πχνταχοῦ τὴν ἀνθρωπολογικὴν αὐτῶν καταγωγήν. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο τέρμα μεταναστεύσεων λαῶν, οἱ δποίοι ἐπῆλθον εἰς ταύτην κατὰ διαφόρους ἐποχάς: οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Βησιγότθοι, οἱ Ἐροῦλοι, οἱ Βάνδαλοι, οἱ Ὀστρογότθοι, οἱ Ούννοι, οἱ Ἀβαροί, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σλάβοι, οἱ Ἀραβες, οἱ Λατίνοι (Ιταλοί, Φράγκοι, Καταλανοί), οἱ Ἀλβανοί, οἱ Τούρκοι. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς ἐπιδρομεῖς (ἰδίως τοὺς Σλάβους, τοὺς Ἀλβανούς, Λατίνους καὶ Τούρκους) ἐπαθεν διολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων δπισθοδρόμησ. Ἡ ἐπιδρασίς τῶν Σλάβων φαίνεται εἰς ὀνόμασίας μερικῶν τόπων ποὺ ἔμειναν εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρι σήμερον ἀπὸ τὸν 8ον καὶ 9ον αἰῶνα μ. Χ., δπότε αὐτοὶ εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐδῶ. Ἐν τούτοις εἰς πολλὰ μέρη διηγηθεῖται ἐντελῶς καθαρὸς (εἰς τὴν Τσακωνίαν, τὴν Κρήτην καὶ ἄλλας νήσους) Ἡ δπισθοδρόμησις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν διήρκεσε πολύ, διότι ἡ ἀνάμιξις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς μὲ νέον αἷμα εἶχεν ἀποτέλεσμα τὴν παλιγγενεσίαν τῆς Νέας Ἑλλάδος. Οἱ Ἑλληνες σήμερον συμμετέχουν εἰς τὸν Νέον Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ἡ Ἑλλὰς θεωρεῖται τὸ μᾶλλον προοδευμένον κράτος τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης.

Ἀλβανόφωνει. Μερικοὶ Ἑλληνες πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διμιλοῦν καὶ τὴν Ἀλβανικὴν (ἐν ὅλῳ 19 χιλ.). Κατοικοῦν εἰς χωρία τῆς Ἀττικῆς, τῆς Βοιωτίας, τῆς Ἀργολίδος, τῆς Νοτίου Εύβοιάς καὶ κατάγονται ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς τῆς Ἀλβανίας. Οἱ Ἀλβανοὶ αὐτοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν ίδιαν δμο- Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εθνίαν μὲ τὸν Ἑλληνας, ἀπόγονοι ἀρχαίου Πελασγικοῦ λαοῦ, τῶν Ἰλλυριῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἥλθον κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοῦ Μεσσαίωνος (ἰδίως τὸν 14ον αἰώνα) καὶ κατ’ αὐτοὺς ἀκόμη τὸν νέον χρόνον. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατέκησαν εἰς νῆσους ἔδειξαν ναυτικὴν ικανότητα (Ὑδρα, Σπέτσαι). Οἱ Ἀλβανόφωνοι Ἑλληνες ὅχι μόνον ἡγωνίσθησαν μὲ γενναιότητα κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπίσημον στολὴν ἔχουν τὴν Ἑλληνικὴν φουστανέλλαν μὲ τὸ κόκκινο φέσι.

Βλαχόφωνοι. Πλὴν τῶν Ἀλβανῶν ἔχει εἰσελάσει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ φυλὴ τῶν Βλάχων, οἱ δοποῖοι λέγονται καὶ Ἀρουμάνοι ἢ Κουτσόβλαχοι. Αὗτοὶ κατάγονται ἀπὸ τὸν ἀρχαίους Θρᾷκας, οἱ δοποῖοι εἶχον ἐκλατινισθῆ. Κατοικοῦν εἰς μέρη τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ἱδίως εἰς τὴν Πίνδον καὶ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν (περὶ τὰς 19 χιλ.). Όμιλοῦν τὴν Βλαχικήν, ἡ δοπία εἶνε νεολατινικὴ διάλεκτος μὲ πολλὰς Ἑλληνικὰς λέξεις. Ή σχέσις αὐτῶν μὲ τὸν Ἑλληνας εἶνε στενὴ καὶ δὲν δύνανται νὰ διακριθοῦν ἀπὸ αὐτούς.

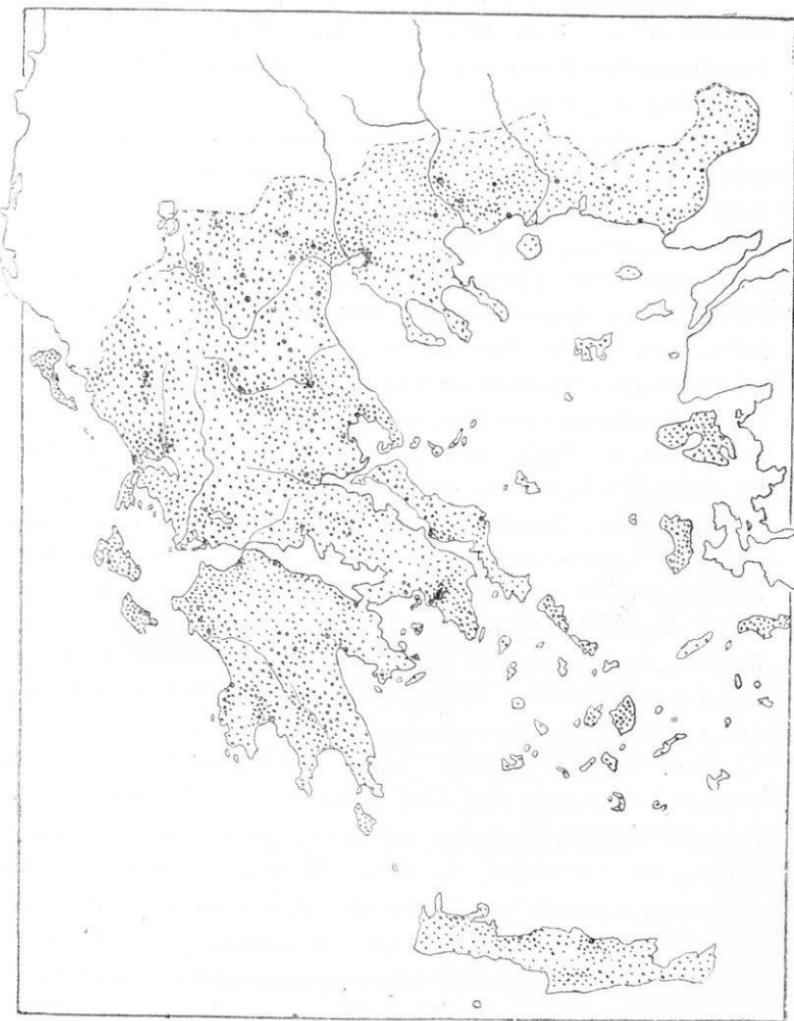
Μακεδονοσλάβοι. Εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας κατοικοῦν δλέγοι Σλαβόφωνοι (80 χιλ.), εἰς τὸν δοποίους πολὺ ἔχει ἐπιδράσει δ Ἑλληνικὸς πολιτισμός. Όμιλοῦν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀνέκαθεν δὲ ἀνῆκον εἰς τὴν Ορθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν.

Τοῦρκοι. Ἀλλοτε εἰς τὴν Βάρειον Ἑλλάδα ἔζων ἀρκετοὶ Τοῦρκοι Ὁθωμανοί. Ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς ὅμως τῶν πληθυσμῶν σήμερον διαμένουν τοιοῦτοι μένον εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην εἰς χωρία ὡς γεωργοὶ (190 χιλ.). Οἱ Τοῦρκοι ἀνθρωπολογικῶς ἔχουν τύπον, εἰς τὸν δοποῖον μόλις φαίνεται ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν φυλή, ἡ Μογγολική.

Ιουδαῖοι. Εἰς μερικὰς πόλεις ζοῦν καὶ Ιουδαῖοι, διμιλοῦντες τὴν Ἰσπανικὴν γλῶσσαν καὶ ἔχοντες κερδίσει χορήματα μὲ τὸ ἐμπόριον εἰς τὸ δοποῖον ἀσχολοῦνται (63 χιλ.). Οἱ περισσότεροι τούτων ζοῦν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Εἴνε ἀπόγονοι τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς Ἰσπανίας, οἱ δοποῖοι ἐδιώχθησαν ἀπ’ ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Φεοδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ (τῷ 1492).

Αθίγγανοι (κ. Ἀτσίγγανοι ἢ Γύφτοι) ενδίσκονται διασκορπισμένοι (περὶ τὰς 5 χιλ.) χωρὶς νὰ ἔχουν μόνιμον κατοικίαν. Μόνιμοι, μπάρογον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ψηφιόποι ήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πλὴν τούτων κατοικοῦν καὶ ὄλιγοι ἄλλοι ξένοι, ἀλλ' ἔχοντες
Ἑλληνικὴν ὑπηκοότητα : Ἀρμένιοι (30 χιλ.), Ἰταλοί (3 χιλ.)
καὶ ἄλλοι.

Εἰκ. 86.—Διανομὴ τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ ἐν Ἑλλάδι

Θ'. ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Ἐρωτήσεις.—1. Πόσον πληθυσμὸν ἔχει ὁ νομὸς τῆς Ιδίας σου πατρίδος καὶ ποία ἡ πυκνότης αὐτοῦ ;— 2. Πόση ἡ μέση

πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ;— 3. Ποία περιοχὴ τῆς Πελοποννήσου ἔμάθομεν ὅτι ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν, καὶ διατί ;— 4. Πόση ἡ πυκνότης αὐτῆς ;— 5. Πόση ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ νομοῦ Κερούρας ;— 6. Πόσους κατοίκους κατὰ τὴν ἀπογραφὴν ἔχει ἡ ίδια πατρὶς σου ;— 7. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Μεγαλυτέρα πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ παρατηρεῖται εἰς περιοχὰς ἥτις νήσους, αἱ δόποιαι εἶνε εὐφοριώτεραι σχετικῶς ἥτις ἔχουν ἔξαιρετικὴν θέσιν. Πυκνότερος πληθυσμὸς εἶνε εἰς δύο νησιωτικὰ διαμερίσματα, εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ὡσαύτως εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς περιφερείας τῶν μεγαλυτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, δηλ. εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν. Οἱ συνοικισμοὶ γίνονται εἰς πόλεις, εἰς κωμοπόλεις καὶ εἰς χωρία. Ηδόλεις θεωροῦνται συνήθως αἱ ἔχουσαι ἄνω τῶν 5 χιλ. κατοίκων, κωμοπόλεις 2—5 χιλ. καὶ χωρία ὅσα ἔχουν διλιγότερον τῶν 2 χιλ. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων θεωροῦνται ὡς **δαστικὸς** πληθυσμὸς (42 ο), ἀσχολούμενοι εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα, ἐνῷ δὲ πληθυσμὸς τῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων θεωρεῖται **ἀγροτικὸς** (58 ο). διότι ὅλος σχεδὸν ζῇ διὰ τῆς ἀγρονομίας (γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας). Μέγας δῆμος ἀριθμὸς τῶν μικρῶν πόλεων ζῇ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀγρονομίαν. Ἡ θέσις τῶν πόλεων ἥτις εἶνε παράλιος εἰς κατάλληλον θέσιν διὰ τὴν θαλασσίαν συγκρινωνίαν (Πάτραι, Πειραιεύς, Βόλος, Θεσσαλονίκη) ἥτις ἀπέχει διλίγον ἀπὸ τὴν θάλασσαν (Αθῆναι, Ἀργος). "Ἄλλαι εὑρίσκονται εἰς τὸ μέσον εὐρυχώρου πεδιάδος (Τρίπολις, Τρίκαλα Ἰωάννινα). Εἰς εὐρυχώρον πεδιάδα ὑπάρχουν καὶ πολλὰ χωρία πλησίον ἀλλήλων (Μεσσηνία, Θεσσαλία, Κεντρικὴ Μακεδονία). Μερικὰ χωρία παραβαλίων περιοχῶν καὶ νήσων ἥσαν ἀλλοτε μακρὰν τῆς παραλίας καὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν καὶ οἱ χωρικοὶ ἔζων δῆμοι μάρτιδες, διότι ἐφιβούντο τοὺς πειρατάς Σήμερον δῆμος ποὺ ὑπάρχει πανταχοῦ ἀσφάλεια πολλοὶ κάτοικοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ χαμηλά μέρη ἥτις διλίγον κατ' διλίγον ἐγκαθίστανται εἰς αὐτὰ (ίδια εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους). Τὰ ἀλλοτε λεγόμενα Καλύβια ἀνεπτύχθησαν ἥτις ἀναπτύσσονται εἰς κώμας καὶ κωμοπόλεις. Σπουδαιοτάτη εἰς τὰ γεγονότα τῆς νέας ιστορίας εἶνε καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1922 γενομένη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατάστασις Ἑλλήνων προσφύγων, οἱ δόποιοι κατόπιν τῆς Μικρασιατικῆς συμφορᾶς.

κατέφυγον ἐδῶ, ἢ ἀντηλλάγησαν ἀπὸ τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης (1926). Ἡ ἐγκατάστασις ἔγινε μὲν νέους συνοικισμούς, ἐκ τῶν δποίων μερικοὶ εἶνε μεγάλοι ὡς πόλεις, ὅπως οἱ συνοικισμοὶ τῆς Νέας Κοκκινιᾶς παρὰ τὸν Πειραιά (35 χιλ. κ.), ἢ Νέα Ιωνία παρὰ τὰς Ἀθήνας κ. ἄ. Εἰς τὸν νέους τούτους κατοίκους (σχεδὸν 1 1)2 ἐκατομ., ἐδόθησαν διὰ καλλιέργειαν κτήματα τοῦ δημοσίου, ἐκ τῶν δποίων τὰ περισσότερα ἥσαν ἀπὸ τὸν Τούρκον καὶ τὸν δλίγονον Βουλγάρον, γίν δποῖοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κατόπιν τῶν συμβάσεων. Οἱ περισσότεροι πρόσφυγες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἄλλοι εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἄλλοι εἰς τὴν Θράκην καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐδωσαν δὲ ζωὴν εἰς τὴν πρόσοδον τῆς Ἑλλάδος, διότι διὰ τῆς ἐργασίας των ἐκαλλιεργήθησαν μεγάλαι ἐκτάσεις, αἱ δποῖαι προήγαγον τὸν ἔθνικὸν πλοῦτον τῆς Ἑλλάδος.

Πίναξ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ διαφόρους ἔποχας

*Ἐτη	Πληθ. κατὰ χιλ.	*Ἐτη	Πληθ. κατὰ χιλ.	*Ἐτη	Πληθ. κατὰ χιλ.
1821	940	1881	2.000	1922	6.000
1850	1.000	1912	2.700	1928	6.200
1865	1.340	1913	4.800	1932	—
1872	1.500	1920	5.530	—	6.500

I. ΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΚΑΙ Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1) Γεωργία καὶ δασικὸς πλοῦτος

Ἐρωτήσεις.— 1. Ὁνόμασε περιοχὰς δπον ὑπάρχει μεγάλῃ καλλιέργεια σιτηρῶν, ἀμπέλων, σταφιδαμπέλων, ἐλαιῶν, καπνοῦ.—2. Ὁνόμασε μεγάλας δασικὰς περιοχάς.—3. Τί εἴδη καλλιεργείας καὶ τί εἴδη δασῶν ενδίσκονται εἰς τὴν ίδιαν τέραν σου πατρίδα;—4. Τί γεωργικὰ καὶ δασικὰ προϊόντα ἔχει;—5. Ὁνόμασε λίμνην, ἢ δποία ἀπεξηράνθη διὰ νὰ ἀναπινχθῇ ἢ καλλιέργεια.

Τὸ καλλιεργούμενον ἔδαφος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ διακόπτεται ἀπὸ δρεινὰ καὶ ἄγονα μέρη, εἶνε κατὰ μικρὰς ἐκτά-

σεις. Μόνον είς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, ὅπου ὑπάρχουν εὐρύχωροι πεδιάδες, εἶνε καὶ ἐκτεταμέναι καλλιέργειαι, διὰ τοῦτο εἰς αὐτὰς τὰς χώρας ἥσαν ἀλλοτε γαιοκτήμονες (τσιφλικοῦσι) μὲν μεγάλας ἴδιοκτησίας. Σήμερον ὅμως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων πανταχοῦ, εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος, ἐπικρατεῖ ἡ μικρὰ ἴδιοκτησία καὶ ἡ γεωργικὴ ἀσχολία εἴνε *οἰκογενειακὴ χωρική*. Δι’ αὐτὸν τὸν λόγον οἱ γεωργοὶ χωρικοὶ δὲν δύνανται νὰ τρέφουν συγχρόνως καὶ πολλὰ ζῷα, διὰ τοῦτο ἡ κτηνοτροφία χωρίζεται ἀπὸ τὴν γεωργίαν. Ἡ στατιστικὴ μᾶς διδάσκει ὅτι ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἀσχολιῶν, ποὺ ἔχουν οἱ "Ἑλληνες, περισσότεροι εἴνε γεωργοί" λοιπὸν ἡ Ἑλλὰς εἴνε γεωργικὴ χώρα. Ἀπὸ τὸν ἑπόμενον πίνακα φαίνεται ὅτι ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Ἑλλάδος μόνον τὸ ἐν πέμπτον καλλιεργεῖται ἡ δὲ ἄλλη κατέχεται ἀπὸ μέρη ἀκατάλληλα διὰ καλλιέργειαν.

1) Καλλιεργουμένη ἐπι-

φάνεια	26 000	τετρ. γιλ.	δηλ.	20 ο)ο τῆς ὅλης
2) Δάση καὶ λόχμαι	24.000	»	»	18 ο)ο »
3) Λειβάδια καὶ βοσκαὶ	43.000	»	»	33 ο)ο »
4) Ἔδαφος ἄγονον, λί-				
μναι καὶ ἔλη	37 000	»	»	29 ο)ο »

Ἡ ἔκτασις τῆς καλλιεργείας τῶν διαφόρων γεωργικῶν εἰδῶν, ὡς καὶ ἡ ποσότης καὶ ἡ ἀξία τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, φαίνεται εἰς τὸν ἑπόμενον πίνακα. Ὁσαύτως δεικνύειται ποια προϊόντα δὲν φθάνουν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων, ποια δὲ περισσεύουν διὰ νὰ ἔξαγωνται καὶ πωλῶνται εἰς τὸ ἔξωτερικόν.

Εἰς τὸν αὐτὸν πίνακα βλέπομεν ὅτι τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν τοῦ καλλιεργουμένου ἐδάφους καὶ τὴν μεγαλυτέραν παραγγὴν ἔχουν οἱ δημητριακοὶ καρποί, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ πάλιν πρῶτος εἴνε ὁ σῖτος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατανάλωσις εἴνε πολὺ μεγάλη, ἡ παραγωγὴ καλύπτει μόλις τὸ ἥμισυ τῶν ἀναγκῶν, καὶ διὰ τοῦτο εἰσάγεται μεγάλη ποσότης σίτου ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν (ἀπὸ τὴν Ἄμερικὴν καὶ τὴν Αὐστραλίαν). Ἀλλα προϊόντα ἔχουν παραγωγὴν ἵσην σχεδὸν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας (δσπρια, λαχανικά, δρωμικά), ἀλλα δὲ μεγαλυτέραν.

Τὸ πλουσιώτερον τῶν προϊόντων εἴνε δ. *καπνός*, τοῦ ὅποιου

Εἴδη καλλιεργειῶν κατὰ ἔ- κατοστά τῆς ὅλης καλλιερ- γουμένης ἐπιφανείας	Παραγωγὴ εἰς χιλιάδας τόν- νων κατ' ἔτος	Ἄξια εἰς ἑκα- τομ. δραχμῶν	Σύγχρονη πα. αγο- γῆς τοῦ (II) κα- ταύλωσιν (K)
<i>Δημητιακοὶ ναρποὶ</i> 60 %	800	2.500	P < K
δ σῖτος 28 %	355	1.300	P < K
δ ἀραβόσιτος 10 %	160	400	P < K
ἡ κριθὴ 9 %	155	370	P < K
<i>Βάμβαξ</i> 1 %	9	100	P < K
<hr/>			
"Οσπρια 2 %	44	157	P=K
<i>Γεώμηλα καὶ λαχανικὰ</i> 2 %	230	383	P=K
"Οπωραι (πλὴν συκεῶν) 1 %	27	107	P=K
"Εσπεριδοειδῆ 0.5 %		25	P=K
<hr/>			
<i>Συκέαι</i> 0.5 %	Σῦκα 20	80	P > K
"Ελαιῶνες 12 %	(² Ελαιόλαδα 94 Ελαῖαι 30)	1.300 320	P > K
<i>Καπνοφυτεῖαι</i> 5 %	Καπνὸς 50	1.500	P > K
"Αμπελοὶ 9 %	Μοῦστος 235	700	P > K
<i>Σταφιδάμπελοι</i> 4 %	Σταφὶς 100	750	P > K
<i>Χαρούπια</i> καὶ βελανίδια		31	P > P

τὰ 5)ος τῆς παραγωγῆς ἔξαγονται, φέρει ἔσοδα περὶ τὰ 3 δισεκατομ. δραχμῶν. Η Ἑλλὰς κατέχει τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸ πυγκόσμιον ἐμπόριον τοῦ καπνοῦ (τῶν σιγαρέττων). Μετὰ

τὸν καπνὸν ἔρχεται ἡ ἔλαιοπαραγωγή. Η ἔξαγωγὴ ὅμως αὐτῆς εἶναι διάτηγη (230 ἑκατομ. δραχ.). Μεγαλύτερα ἔσοδα φέρει ἡ σταφίς, διότι δὲν ἔχει μεγάλην ἐντοπίαν κατανάλωσιν. Η μαύρη ἔξαγομένη σταφίς ἀλλοτε εἴχε μεγαλύτεραν ἀξίαν (περὶ τὰ 900 ἑκατομ. δραχ.) ἐνῷ σήμερον (1931) μόνον 477 ἑκατομ.

Απὸ τὸν παραγόμενον.
οἶνον τὸ ἥμισυ ἔξαγε-

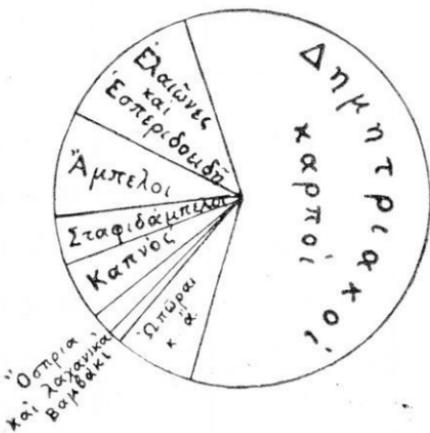
Εἰκ. 84.—Σύγκρισις τῶν παραγομένων γεωργικῶν προϊόντων τῆς Ἑλλάδος κατ' εἰδη

τι. Τὰ ἄλλα ἔξαγόμενα προϊόντα (σῦκα, χαρούπια, βελανίδια) ἔχουν μικροτέραν σημασίαν.

Η ἀξία ὅλης τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται ἐτησίως περὶ τὰ 10 δισεκατομμύρια δρ. Είνε δυνατὸν ὅμως νὰ αὐξηθῇ διὰ ἐπεκτάσεως τοῦ καλλιεργουμένου ἐδάφους καὶ διὰ καλλιτερεύσεως τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργείας.

1) **Ἐπέκτασις τεῦ καλλιεργησίμου ἐδάφους** διάγον δύναται νὰ κατορθωθῇ δπως ἔχει σήμερον. Σημαντικὴ ἐπέκτασις θὰ γίνη δταν μὲ ὑδραυλικὰ ἔργα ἀποξηρανθοῦν λίμναι καὶ ἔλη. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον γίνονται σήμερον ὑδραυλικὰ ἔργα εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Διὰ τῶν ἔργων τούτων ἀποξηράνθησαν ἥδη λίμναι τινὲς παρὰ τὸν Ἀξιὸν καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, κανονίζεται δὲ ὁ ροῦς τῶν ποταμῶν Ἀλιάκμονος, Ἀξιοῦ καὶ Στρυμόνος, ὥστε νὰ μὴ πλημμυροῦν καὶ διὰ διωργύων νὰ ποτίζωνται χιλιάδες στρεμμάτων, συγχρόνως δὲ νὰ ἀπαλλάσσωνται οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὴν ἔλονοσίαν.

2) **Αὔξησις τῆς παραγωγῆς** μὲ μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν τῶν γαιῶν θὰ γίνη δταν μεταχειρισθοῦν ὅλοι οἱ γεωργοὶ τὰ

τεχνητὰ μέσα, δηλ. γεωργικὰς μηχανικάς, λίπανσιν τῶν ἀγρῶν καὶ καλυτέρους σπόρους.

Τὰ **δάση** τῆς Ἑλλάδος ἄλλα μὲν ἀνήκουν εἰς τὸ κράτος, δηλ. εἶνε δημόσια (τὰ 7 οἱ), ἄλλα εἶνε ἰδιωτικὰ ἢ κοινοτικὰ καὶ ἄλλα μοναστηριακά. Τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἔχουν τὰ δάση τῆς δρυὸς καὶ τῆς βελανιδέας (7.000 τετρ. χιλιομ.), ἀκολουθοῦν δὲ τὰ βραχύκοδμα τῆς λόχμης, ἢ χαλέπειος πεύκη, ἢ ἐλάτη, ἢ δέξια κλπ. Γίνεται ἐκμετάλλευσις τούτων διὰ τὴν ξυλείαν, τοὺς ξυλάνθρωπας καὶ τὰ καυσόξυλα. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰ δύο τελευταῖα ἡ Ἑλλὰς εἶνε σχεδὸν αὐτάρκης, ἢ ξυλεία ὅμως δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῶν ἐπίπλων, διὰ τοῦτο εἰσάγεται κατ' ἔτος ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν περὶ τὰς 350.000 κυβικῶν μέτρων.

Σπουδαῖα δασικὰ προϊόντα εἶνε ἡ **ρητίνη**, ἐκ τῆς ὁποίας παράγεται τὸ κολοφώνιον καὶ τὸ τερεβινθέλαιον (νέφτι), καὶ ἡ **μαστίχη** τῆς Χίου. Ταῦτα ἔχαγονται καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν.

2) Κτηνοτροφικὰ προϊόντα

Ἐρωτήσεις. — 1. Διατί ἡ Ἑλλὰς τρέφει ὅλγα μεγάλα ζῷα
— 2. Ὁνόμασε πεδινοὺς λειμῶνας εἰς τοὺς ὁποίους τρέφονται τοιαῦτα. — 3. Κατὰ ποῖον τρόπον τρέφονται τὰ μικρὰ ζῷα (πρόβατα καὶ αἴγες) ἐν Ἑλλάδι; — 4. Πῶς κατοικοῦν συνήθως οἱ νομάδες; — 5. Ὁνόμασε τρεφόμενα ζῷα εἰς τὴν ἴδιαν σου πατρίδα καὶ τὰ ἐκ τούτων κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ἡ Ἑλλὰς τρέφει πολλὰ αἰγοπόδιατα εἰς δλας τὰς περιοχὰς αὐτῆς καὶ ἵδιως εἰς τὰ δρεινὰ μέρη, δλίγα ὅμως μεγάλα ζῷα. Γενικῶς ἡ κτηνοτροφία δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἐντοπίους ἀνάγκας, διὰ τοῦτο εἰσάγονται πολλὰ ζῷα καὶ κρέατα ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν (ἀπὸ τὰ ἄλλα Βαλκανικά κράτη, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Τουρκίαν, τὴν Ρωσίαν κ. ἄ.). Ὡσαύτως καὶ τὰ προϊόντα ἀπὸ τὰ ζῷα αὐτὰ (τυρός, βούτυρον, ἔδια) δὲν εἶνε ἐπαρκῆ, καὶ πολλὰ τοιαῦτα εἰσάγονται ἀπὸ τὸ ἔξωτερικόν. Ὁ ἑπόμενος πίναξ δεικνύει τὸν ἀριθμὸν περίπου τῶν τρεφομένων ζῴων καὶ τὴν κατ' ἔτος εἰσαγωγὴν αὐτῶν δι' ἔκαστον εἶδος.

<i>Εἰδη ζώων καὶ κτηνῶν</i>	<i>Αριθμός εἰς ζώων εἰς γήινα διάδεσ (ετούς 1931)</i>	<i>Αριθμός εἰς ζώων εἰς γήινα διάδεσ</i>	<i>Αριθμός εἰς γήινα διάδεσ εκατομμύνης εἰς εκατομμύνην δοχ.</i>
Βόες καὶ ταῦροι	458	51	105
Ἄγελάδες	410	5	18
Βούβαλοι	46	1.4	37
Ἴπποι	250	2	12
Φορβάδες	75	0.7	4
Ἡμίονοι	160	0.8	3
Ὀνοι	353	0.3	0.4
Πρόβατα καὶ κριοὶ	7.000	917	190
Αἴγες καὶ τράγοι	4.600	131	27
Χοῖροι	422	3	3.6
Κουνέλια	404	—	—
Πτηνὰ κατοικίδια	9.000	214	5.4

Ἡ ἀξία τῶν ζωϊκῶν προϊόντων, δηλ. κρέατος, γάλακτος καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ παραγομένων εἰδῶν, κατοικιδίων πτηνῶν, ώδῶν, ἀκατεργάστων δερμάτων, ἐρίων μαζὶ μὲ τὴν ἀξίαν τῶν ἵππων, ἡμιόνων καὶ ὄνων ἀνέρχεται σχεδὸν εἰς 5 δισεκατομμύνης δραχμῶν.

Ἔις ὅλα τὸ μέρη τῆς Ἑλλάδος εὑδοκιμεῖ καὶ ἡ **μελισσοτροφία**, ἡ ὁποία καὶ ἀναπτύσσεται. Σήμερον αἱ κυψέλαι ὑπολογίζονται εἰς 500,000 ἀποδίδουσαι 2 χιλιάδας τόννων μέλιτος καὶ 220 τόννων κηροῦ. Τὰ εἰδη ταῦτα ἔχουν ἀξίαν περὶ τὰ 40 εκατομμύρια δραχμῶν.

Σπουδαία είνε καὶ ἡ **σηροτροφία** (κατ' ἔξοχὴν εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου). Παράγονται κουκούλια 1700 τόννων, τῶν ὅποίων ποσὸν ἔξαγεται καὶ εἰς τὸ ἔξωτεροικόν.

3) *Ἄλιεία*

Ἐρωτήσεις.—1. *Εἰς ποτα ὕδατα ἀλιεύονται ἰχθύες εἰς τὴν ἓδιαν σου πατρίδα;*—2. *Ονόμασε εἰδη ἰχθύων ἢ ἄλλων θαλασσῶν ζώων τῆς πατρίδος σου.*—3. *Ποῦ ενδίσκονται ἰχθυοτροφεῖα;*

“Η ἄλιεία εἰς τὴν Ἑλλάδα διακρίνεται εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1) τὴν γινομένην εἰς τὴν θάλασσαν, 2) εἰς τὰς λιμνοθάλασσας καὶ κλειστὰ μέρη καὶ 3) εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα.

Η πρώτη εἶνε σπουδαιοτέρα διὰ τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλληνικῶν παραλίων. Οἱ ἀριθμὸς τῶν ἄλιευτικῶν πλοίων ηὗξήθη ἐσχάτως ἀπὸ πρόσφυγας ἄλιεῖς (3.300 πλοῖα, 15 χιλ. ἄλιεῖς). Οἱ μέσοις ἀριθμὸς κατ’ ἔτος τῶν ἄλιευμένων εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν ἵχθυντον ὑπερβαίνει τὰ 10 ἑκατ., δικάδων. Οἱ ἀριθμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι μέγας ἀναλόγως μὲ τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῆς θαλάσσης. Εἰς λόγος τούτου εἶνε ὅτι ή μεγαλυτέρα ἔκτασις τῶν παραλίων εἶναι βραχώδης καὶ ή ἄλιεία ενδίσκει δυσκολίας. Πλοῦτος ἄλιείας παρουσιάζεται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν, ὅπου τὰ βάθη εἶναι μικρὰ ἐξ αἰτίας τῶν προσχώσεων ὡς ή **Θρακικὴ παραλία** (ἀπὸ Ἐβρου μέχοι Νέστου), οἱ **Θερμαϊκὸς κόλπος** καὶ οἱ **Ἐνδυούκες**. Εἰς τὸν Σαρωνικόν, τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀλλαχοῦ οἱ ἵχθυντος ἄλιεύονται μὲ δυσκολίαν, εἶναι δῆμος ἐκλεκτότεροι. Κυριώτερα εἴδη αὐτῶν εἶναι μπαρούμπινα, λυθρίνια, συναγοίδες, γοφάρια, φαγγριά, παλαμίδες, σκόμβροι, μαρίδες, σπάροι καὶ σαρδέλλαι.

Πολλοὶ ἵχθυντος συλλαμβάνονται εἰς τὰς **λιμνοθαλάσσας** (Βιστωνίς, Ἐπιταλίου, Μεσολογγίου, Πρεβέζης) ή κλειστοὺς κόλπους (Λέσβου). Τὰ πλουσιώτερα ἵχθυοτροφεῖα εἶναι εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὰς ἄλλας, αἱ δόποιαι σχηματίζονται εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ. Εἰς αὐτὰς ἄλιεύονται κέφαλοι, γριβάδια, γουλιανοί, τσιρώνια καὶ χέλια.

Πολλοὶ καὶ διάφοροι ἵχθυντος ενδίσκονται καὶ εἰς ἀβαθεῖς λίμνας καὶ εἰς μερικοὺς ποταμούς. Αἱ πλουσιώτεραι τούτων λίμναι εἶναι ή Βοιβήτης (Κάρλα), ή Ξυνιάζ, καὶ αἱ τῆς Μακεδονίας Ἄγ. Βασιλείου, Βόλβη, Κερκινίτις καὶ Καστορίας. Εἰς τοὺς ποταμοὺς ἵχθυντος συνήθεις εἶνε δυστακίς καὶ ή πέστροφα.

Πλὴν τῶν καθαυτὸν ἵχθυντος ἄλιεύονται καὶ δστρεα, μύδια, σηπίαι, ἀστακοὶ κ. ἄ. Εἰς μερικὰ δῆμος μέρη (ῶς π. χ. εἰς τὸν Εὔριπον) ἀπὸ τὴν ἐντατικὴν ἄλιείαν τὰ στρώματα ποὺ ἔτρεφαν τὰ δστρεα ἔξητηλήθησαν ή πλησιάζουν νὰ ἔξαντληθοῦν. Οἱον ἀπὸ τὴν ἄλιείαν ποσὸν ὑπολογίζεται εἰς 16.000 τόν. ἀξίας περίπου 200 ἑκατ. δρχ. Ἐν τούτοις δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας καὶ εἰσάγονται ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν **ἵχθυντος κατε-**

ψυγμένοι ἢ ἀλίπαστοι κυρίως ἀπὸ τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Πορτογαλλίαν (8 χιλ. τόν. ἀξίας 103 ἑκατ. δρχ.) γάδος καὶ σαρδέλλαι κυρίως ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Καναδᾶ (9 χιλ. τόν. ἀξίας 70 ἑκατ. δρχ.) φέγγαι (ἐκ τῆς Ὀλλανδίας καὶ Μεγ. Βρετανίας, **χαβιάριον** ἐκ τῆς Ρωσίας καὶ ἄλλα.

Ἄξιολογος εἶναι καὶ ἡ ἀλιεία τῶν **σπόργην**, τὴν ὅποιαν μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των ἔξασκοῦν οἱ ναυτικοὶ κάτοικοι Ἰδίως τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, τῆς Αιγύνης καὶ τινων νήσων τῆς Δωδεκανήσου. Αὐτὴ γίνεται κυρίως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῆς Συρίας. Ποσὸν τούτων ἔχεινται καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν (20.000 χιλιόγρ. ἀξίας 6 ἑκατ. δρχ.).

Ἐκ τῆς ἀλιείας ζῆται τὸ 1)10C τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἐλλάδος.

4) **Ορυχεῖα καὶ μεταλλεῖα**

Ἐρωτήσεις.—1. Ὁρόμασε λατομεῖα εὑρισκόμενα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἰδίας σου πατρίδος,—2. Τί πετρώματα ἔχουν ταῦτα; —3. Εἰς ποῖα δρεινὰ συστήματα ἀπαντῶνται τὰ μάρμαρα; —4. Ὁρόμασε τόπους ποντικῶν μάρμαρα.—5. Τί γῆν ἔχει ἡ Θήρα; —6. Τί σπουδαῖον δρυκτὸν ἔχει ἡ Νάξος; —7. Ὁρόμασε τόπους ἔχοντας λιγνίτην.—8. Πῶς ἔγινε αὐτὸς καὶ ἀπὸ ποίου γεωλογικὴν ἐπερχὴν ἐσχηματίσθη; —9. Ποῦ γνωρίζεις μεταλλεῖα ἐν Ἐλλάδι;

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἐλλάδος κρύπτει πολλὰ δρυκτά, τὰ δποῖα οἱ Ἐλληνες ἔξωρυσσον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ταῦτα διακρίνομεν εἰς **χρήσιμα πετρώματα** ἔξορυσσόμενα εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰ δρυχεῖα καὶ εἰς **μεταλλεύματα**, ἔξορυσσόμενα εἰς τὰ μεταλλεῖα.

α.) **Χρήσιμα πετρώματα.** Εκτὸς τῶν λατομείων τῶν ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων, τῶν δποίων οἱ λίθοι χρησιμεύοντα διὰ τὰς οἰκοδομάς, ἡ Ἐλλὰς ἔχει πολλὰ λατομεῖα μαρμάρων λευκῶν καὶ ἄλλων χρωμάτων, μυλοπετρῶν ὃς καὶ δρυχεῖα γύψου, γαιανθράκων καὶ ἄλλων.

Αφθονα λατομεῖα λευκῶν **μαρμάρων** ἔχει τὸ Πεντελικὸν καὶ ἡ νησίσ Πάρος (ἔνθα τὸ διαφάνιστον λευκὸν μάρμαρον, δ λυγνίτης, ἥ δ Πάριος λίθος τῶν ἀρχαίων). Κνανοῦν μάρμαρος ἔχει ὁ Υμηττός, ποικιλόχροος δὲ ἡ Σκῦρος. ἡ Τήνος, ἡ Χίος, ἡ Φάρσαλος, ἡ Μάνη κλπ. Η ἐκμετάλλευσις αὐτῶν γίνεται κατὰ διαλείμματα.

Αἱ μυλόπετραι ἔξαγονται ἀπὸ τὴν Μῆλον, ἡ δὲ θηραῖκὴ γῆ (κ. πορσελάνα) ἀπὸ τὴν Θέραν (83 χιλ. τόν).

Γύψως ἔξαγεται ἀπὸ τὰ δρυχεῖα τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τῆς Ζακύνθου.

Τὸ τσιμέντον προέρχεται ἐκ λατομείων τῆς Ἐλευσῖνος καὶ παρὰ τὴν Χαλκίδα.

Ἡ σμύρις (πέτρα σκληροτάτη πρὸς λείανσιν τῶν μετάλλων) ἔξορύζεται εἰς τὴν Νάξον (12 χιλ. τόν.). Ἡ Ναξία σμύρις εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ ἔξαγεται ὅλη σκεδὸν εἰς τὸ ἔξωτερικόν.

Γαιάνθρακες. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν καὶ γαιάνθρακες, ἡ κυριωτέρα κινητήριος δύναμις διὰ τὴν βιομηχανίαν εἶνε ὅμως αὐτοὶ κακῆς ποιότητος (λιγνῖται). Πρὸ τοῦ πολέμου ἡ ἔκμετάλλευσις αὐτῶν ἦτο μικρὰ καὶ Ἑλλὰς ἐπρομηθεύετο ἀπὸ τὸ ἔξωτερικόν. Ἐπειδὴ ὅμως μετὰ τὸν πόλεμον οἱ γαιάνθρακες ἀκορίθηναν πολύ, ἡ ἔκμετάλλευσις τῶν λιγνιτῶν νέσχατως ηὗξηθη. Ἐξορύζεται εἰς τὴν Εὐβοίαν (παρὰ τὴν Κύμην καὶ τὸ Ἀλιβέριον), παρὰ τὸν Ὡραπόν τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὴν Μεσσηνίαν (παρὰ τὴν Κυπαρισσίαν καὶ τὴν Κορώνην), εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν (παρὰ τὴν Φλώριναν) καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν (παρὰ τὰς Σέρρας). Ἡ ποσότης ἀνέρχεται εἰς 120 χιλ. τόν.

Πισσάσφαλτος (ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ πετρέλαιον), ὑπάρχει ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων γνωστὴ εἰς τὴν Ζάκυνθον (Λάφθης, φρέατα). Ἡ παραγωγὴ ὅμως τοῦ πολυτίμου πετρελαίου ἀνέρχεται μόνον εἰς 500 τόν., διὰ τοῦτο εἰσάγεται μεγάλη ποσότης ἀπὸ τὸ ἔξωτερικόν. Ενδιόσκονται κοιτάσματα πισσασφάλτου καὶ εἰς τὴν Ἡπειρὸν ἀνεκμετάλλευτα.

Ἄσφαλτόλιθος κατάλληλος δι' ὁδοστρωσίας ἔξορύζεται πλησίον τῶν Γαργαλλιάνων καὶ εἰς τὸν Παξούς.

Διὰ τὴν προμήθειαν ἀλατος ὑπάρχουν ἀλικαὶ εἰς διάφορα μέρη εἰς τὴν Ἀνάβυσσον τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὸ Μεσολόγγιον, εἰς τὴν Λευκάδα, εἰς τὴν Κίτρον τῆς Μακεδονίας, εἰς τὴν Λέσβον καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ ποσότης τούτου ὑπεραρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας (περὶ τὰς 63.000 τόν.).

β) **Μεταλλεύματα.** Τὰ μεταλλεῖα ὑπάρχουν εἰς τὰ παραλία μέρη ἢ ἐκεῖ ὅπου εἶναι εὔκολος ἡ συγκοινωνία πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἡ διὰ θαλάσσης μεταφορὰ τῶν μεταλλευμάτων Ψηφιοποιήθηκε από τονστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

είνε εύθηνοτέρα. Τὰ ἀφθονώτερα μεταλλεῖα ενδόσκονται εἰς τὸ Λαύρειον. Ταῦτα είζον ἐκμεταλλεύθη πρῶτον οἱ ἀρχαῖοι, κατὰ δὲ τὴν νέαν ἐποχὴν ἥροισεν ἡ ἐκμεταλλεύσις ἀπὸ τοῦ 1873 κατὰ τὴν ὁποίαν ἔξήλθησαν μεγάλα ποσὰ μολύβδου, σιδήρου, ψευδαργύρου κ. ἢ Ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον αὕτη, ἀλλ᾽ ἡ παραγωγὴ είνει μικροτέρα. Πλὴν τοῦ Λαυρείου πολλαὶ ἐκμεταλλεύσεις γίνονται εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Στερεάς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Εύβοιαν, τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου καὶ τὴν Χαλκιδικήν. Τὰ μεταλλεύματα αὐτὰ χοησιμοποιοῦνται εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ πωλοῦνται εἰς τὸ ἔξωτερον.

Μεταλλεύματα σιδήρου. Ταῦτα είνει τὰ σχετικῶς ἀφθονώτερα. Μεταλλεῖα τούτου ἐκτὸς τοῦ Λαυρείου είνει εἰς τὴν Λοκρίδα, καὶ εἰς τὰς νήσους Κύθνον, Σέριφον καὶ Σίφνον. Πρὸ τοῦ πολέμου ἡ παραγομένη ποσότης ἔφθανεν εἰς 500 χιλ. τόν., κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς 240 χιλ. τόν.

Σιδηροπυρίτης ἔξαγεται εἰς τὰς περιφερείας τῆς Ἐρμιόνης (Ἀργολίδος) καὶ τῆς Στρατονίκης (Χαλκιδικῆς), ἀνεοχόμενος εἰς 140 χιλ. τόν.

Μεταλλεύματα **μολύβδου** ἔξαγονται ὀλίγα εἰς τὸ Λαύρειον, τὴν Σίφνον καὶ τὴν Σάμον.

Μεταλ. **νικελίου** ἔξαγονται εἰς τὴν Λάρυμναν (Λοκρίδος) περὶ τὰς 10 χιλ. τόν.

Χρώμιον ἔξαγεται εἰς τὸν Δομοκόν, τὴν Φάρσαλον καὶ τὴν Χαλκιδικήν (18 χιλ. τόν.).

Μεταλ. **θείου** ὑπάρχουν εἰς τὴν Μῆλον.

‘Ο λευκόλιθος τῆς Ἑλλάδος (παραγωγὴ μαγνητίου) είνει ἔξαιρετικῆς ποιότητος εἰς τὸν κόσμον. Ενδόσκεται εἰς τὰ ὄφειτικὰ πετρώματα τῆς Εύβοίας καὶ τὸν ἐκμεταλλεύονται διάφοροι ἔταιροι καὶ Ἐλληνικαὶ καὶ Ἀγγλοελληνικαὶ (ἐν Λίμνῃ, ἐν Μαντουδίῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου). Λευκόλιθος ἔξορύσσεται ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Χαλκιδικήν. ‘Η ἀπόδοσις αὐτοῦ τὸ 1916 φέρεται εἰς 200 χιλ. τόν. σήμερον δὲ κατηλθεν εἰς τὰς 50 χιλ. ἐτησίως.

6. *Βιομηχανία*

Ἐρωτήσεις. — 1. Ὁνόμασε κατεργασίας ἐκ πρώτων ὑλῶν καὶ προϊόντα ἐκ ταύτης (βιοτεχνικά). — 2. Ποῦ καὶ πῶς γίνονται Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταῦτα εἰς τὴν πατρίδα σου ;— 3. Ὁρόμασε ἐργοστάσια βιομηχανικὰ τῆς πατρίδος σου καὶ τὰ προϊόντα ἐκ τούτων.— 4. Ποῦ εὑρίσκονται ἐργοστάσια μεγάλης βιομηχανίας ;— 5. Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ γαιάνθρακος πόλια ἄλλη κυρηήριος δύναμις χρησιμοποιεῖται ;— 6. Ὁρόμασε μέρη ὅπου χρησιμοποιεῖται ὁ «λευκὸς ἄνθραξ».— 7. Διατί πρέπει νὰ προτιμῶμεν τὰ ἐγχώρια προϊόντα ;

Ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρόσδος τῆς βιομηχανίας εἶναι νέα, ἀρχίσασα ἀπὸ τοῦ 1900. Πρὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ Ἑλλὰς εἶχε μικρὰν ἢ οἰκιακὴν βιομηχανίαν (δηλ. ἀλευρομύλων, ἐλαιοτριβείων, ἀποστακτικῶν λεβήτων). Τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἐδυσκόλευε 1) ἡ ἔλλειψις μεγάλων κεφαλαίων καὶ 2) ἡ ἔλλειψις μορφώσεως τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ τῶν ἔργατῶν. Ἀπὸ τοῦ 1900 ἰδρύθησαν μεγάλαι βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ δποῖαι διεταράχθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους καὶ ἀπὸ τοῦ 1922, διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνωμαλίαν τοῦ κράτους. Οἱ πρόσφυγες μετέφερον καὶ μερικοὺς ἔνεούς βιομηχανικοὺς κλάδους (ὡς τὴν ταπητουργίαν), ἀλλ᾽ ἡ βιομηχανία γενικῶς εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς κρίσιν.

Ἡ Ἑλληνικὴ βιομηχανία παρουσιάζει ποικιλίαν κλάδων, τῶν δποίων οἱ κυριώτεροι εἶναι οἱ ἔξης :

α') **Μεταλλουργικὴ καὶ μηχανολογικὴ.** Ἡ παραγωγὴ τούτων εἶναι σχετικῶς μικρά, διότι ἡ Ἑλλὰς στερεῖται λιθανθράκων. Οὖτω, παρὰ τὴν ὑπαρξίην διαφόρων μεταλλευμάτων, τὰ προϊόντα μεταλλουργίας περιορίζονται εἰς μόλυβδον, εἰς πεφρυγμένον φευδάργυρον, μαγνητίαν, ἀρσενικῶδες δῆν καὶ θεῖον. Ὅπαρχουν καὶ μηχανουργεῖα τὰ δποῖα λαμβάνουν τὰς πρώτας ὕλας, δῆλας σκεδόν, ἀπὸ τὸ ἔξωτερον καὶ κατασκευάζονται εἰς αὐτὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, καρφοβελόναι, πλάστιγγες, κορματοκιβώτια, κλῖναι κ. ἄ.

β') **Κλωστικὴ καὶ όφαντικὴ βιομηχανία.** Κατέχει τὴν πρώτην θέσιν κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς παραγωγῆς. Σπουδαῖοι κλάδοι αὐτῆς εἶναι ἡ βαμβακουργία, ἡ ἔριστουργία, ἡ μεταξιουργία καὶ ἡ ταπητουργία. Οἱ περισσότεροι τῶν κλάδων τούτων λαμβάνουν τὰς πρώτας ὕλας ἐκ τοῦ ἔσωτεροικοῦ, τὰ δὲ προϊόντα εἶναι τῆς αὐτῆς ποιότητος πρός τὰ τοῦ ἔξωτεροικοῦ.

γ') **Εἰδὴ διατροφῆς.** Ἡ βιομηχανία αὕτη κατέχει τὴν δευτέραν θέσιν. Ὅπαγεται εἰς αὐτὴν ἡ ἀλευροβιομηχανία, ἡ οἰνοποιία, ἡ οἰνοπνευματοποιία, ἡ ἐλαιουργία, ἡ ζαχαροποιία. Ιω. Σαερῆ, Γεωψηφιτόποιθηκε. Μπότο Μοττούτο Εκπαιδευτικής Νολιτικής

(λουκούμια, σοκολάτα), ή κατασκευή ζυμαρικών, αἵ κονσέρβαι λαχανικῶν καὶ διπωρῶν, ή παγοποΐα κ. ἄ. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιοτάτη είναι ή οἰνοπνευματοποΐα καὶ ή ἔλαιοις ργία, διότι λαμβάνουν τὰς πρώτας ψέλαις ἐκ τῆς χώρας, συγχρόνως δὲ ἔχουν καὶ μεγάλην ἔξαγωγήν.

δ') *Οἰκοδομικὴ βιομηχανία.* Αὗτη παρουσιάζει σπουδαίαν πρόοδον. Κατασκευάζονται τσιμέντα, πλίνθοι, κέραμοι, πλάκες μωσαϊκαὶ καὶ ἀσβεστος.

ε') *Χημικὴ βιομηχανία.* Ἐχει διαφόρους κλάδους καὶ προϊόντα αὐτῆς είναι τὸ πυρηνέλαιον, τὸ λινέλαιον, ὁ σάπων (ἀπλοῦς καὶ ἀρωματικός), χημικὰ λιπάσματα, τὸ κολοφώνιον καὶ τὸ τερεβινθέλαιον, πυρομαχικά, χημικὰ καὶ φαρμακευτικά εἴδη ὡς καὶ ναλουργικά.

Ἄλλαι βιομηχανίαι είναι ή βυρσοδεψία, ή καπνοβιομηχανία, ή χαρτοποΐα, ή κατεργασία ξύλου, εἰδῶν ἴματισμοῦ (πίλων), ή παραγωγὴ ἥλεκτρισμοῦ καὶ ἄλλαι.

Αἱ διάφοροι βιομηχανίαι ἀπασχολοῦν 430.000 περίπου ἔργατας καὶ ἔργατιδας, ζοῦν δὲ ἀπὸ αὐτήν τὰ $\frac{26}{100}$ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἀκόλουθοι πίνακες δεικνύει τὴν ἀξίαν τῶν εἰδῶν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καὶ τοὺς ἀσχόλουμένους εἰς ταύτας ἔργατας κατὰ τὸ ἔτος 1931.

Εἶδη βιομηχανιῶν	Ασχολούμενα πρόσωπα	Αξία εἰς χιλιάδας δρ.
Μεταλλουργ. καὶ μηχανολογικαὶ	45.099	257 200
Κλωστικαὶ καὶ θεραπευτικαὶ	101.661	1.643.000
Εἰδῶν διατροφῆς	37.658	1.214.000
Οἰκοδομικαὶ	58.932	325.000
Χημικαὶ	2.304	680.000
Κατεργασία δερμάτων	63.921	551.000
Καπνοβιομηχανία	48.585	182.700
Χαρτοποΐα	8 178	203.000
Κατεργασία ξύλου	54.985	280.000
Εἰδῶν ἴματισμοῦ	1.955	37.400
Παραγωγὴ ἥλεκτρισμοῦ	6.555	690.000
Σύνολον	429.831	6.062.100

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

6) Έμποριον και σταφίδων

Έρωτήσεις.—1. Ὁρόμασε σπουδαῖα προϊόντα, τὰ δύοια

ζεχονται εἰς ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ.—2. Ὁρόμασε προϊόντα τῆς Ἑλλάδος ἔξαγομενα εἰς τὸ ἔξωτερικόν.—3. Ποῖς ὁ μεγαλύτερος λιμὴν ἔξαγωγῆς τοῦ καπροῦ;—4. Ποῖς τῆς σταφίδος;—5. Ποῖοι οἱ ἐμπορικῶτατοι λιμένες;

Ἐμπόριον ἔσωτερον καὶ ἔξωτερον. Η ἀνταλλαγὴ τῶν Ἑλληνικῶν προϊόντων, ή δυοία γίνεται μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελεῖ τὸ ἔσωτερον ἐμπόριον. Κέντρα τοῦ ἐμπορίου τούτου εἶναι αἱ πόλεις καὶ πόδε πάντων αἱ

ΕΙΔΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Βιομηχανικά προϊόντα
4000 ἑματ

Ύλαι ἀπατέργαστοι ἡ ἡμιαπατέργασμέναι
2000 ἑματ

Δημητριανοὶ καρποί καὶ ἄλλυρα
1480 ἑματ

Λοιπά εἶδη διατροφῆς καὶ ποτὰ
1120 ἑματ

Ζώα ζώντα 400 ἑματ.

ΕΙΔΗ ΕΞΑΓΩΓΗΣ

Καπνός καὶ θυμαρέττα
3000 ἑματ.

Σταφίς μωρινθάμη
800 ἑματ

Ωίνος καὶ γρέικος
390 ἑμ.

Ἐλαιολάδη καὶ ἔλαια
170 ἑκ.

Πετρός παραγόματα
160 ἑκ.

Λιγνατά διατροφῆς
140 ἑκ.

Σύκα ξηρά
90 ἑκ.

Καλύπτα παραγόμενα
550 ἑκ.

Ληρυκά παραγόματα
520

Εἰκ. 88.—Αξία εἰς δραχμαὶς τῶν κατ' ἔτος εἰσαγομένων καὶ ἔξαγομένων σπουδαιοτέρων προϊόντων ἐν Ἑλλάδι

Ἄθηναι καὶ δ Πειραιεύς, διον συγκεντροῦνται προϊόντα ἀπὸ δῆλας τὰς περιοχάς.

Τὸ ἐμπόριον τὸ διοῖον γίνεται μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων κρατῶν λέγεται **ἔξωτερον**. Η εἰσαγωγὴ ἐξ ἄλλων κρατῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι διπλασία τῆς ἔξαγωγῆς, δηλ. ή Ἑλλὰς ἔξεδενει πολὺ περισσότερα ἀπὸ δ, τι παράγει. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τὸ ἔλλειμα τοῦτο ἀνεπληροῦτο ἀπὸ κέρδη τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας καὶ τὰ ἐμβάσματα τῶν Ἑλλήνων μετανα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στῶν ἀπὸ τὴν Ἀμερικήν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡλαττώθησαν οἱ πόροι αὐτοὶ καὶ Ἑλλὰς σήμερον διατρέχει οἰκονομικὴν κρίσιν.

Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἡ χώρα κυρίως γεωργική, διὰ τοῦτο ἐκ τῶν ἔξαγομένων προϊόντων τὴν πρώτην θέσιν ἔχουν τὰ ἀκατέργαστα γεωργικά. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον εἶδος κατὰ τὴν ἀξίαν κατέχει ὁ καπνὸς (τὰ 550) τῆς ὅλης ἔξαγωγῆς), ἐπειτα τὰ προϊόντα τῆς ἀμπέλου (σταφίς, οἰνοπνευματώδη ποτὰ) καὶ τὸ ἔλαιολαδον. Μετὰ τὰ γεωργικὰ ἀκολουθοῦν προϊόντα κτηνοτροφικά (δέρματα), δρυκτά, δασικὰ καὶ βιομηχανικὰ (κλωσταί, τάπητες, κυλοφόριντα τερεβινθέλαιον, χημικά λιπάσματα κ. ἄ.). Ἡ Ἑλλὰς εἰσάγει ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ μεγάλην ποσότητα εἰδῶν διατροφῆς, ἃ δίως δημητριακά καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ βιομηχανικά εἴδη. Χῶραι δὲ μετὰ τῶν δροίων συναλλάσσεται εἶνε πολλαί, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν ἔχουν αἱ Ἕνωμεναι Πολιτεῖαι (τῆς Ἀμερικῆς) καὶ ἡ Ἀγγλία. Αἱ Ἕνωμ. Πολιτεῖαι μᾶς πωλοῦν σίτον, πτερόλαιον καὶ γαιάνθρακας, ἡ δὲ Ἀγγλία ἰδίως μεταλλουργικὰ καὶ ὑφαντουργικὰ προϊόντα. Ἐπειτα ἀκολουθοῦν ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ρουμανία, ἡ Νοτιοσλαβία κλπ.

Ἡ ἀξία τῆς ὅλης ἔξαγωγῆς ἀνήρχετο κατὰ τὸ 1931 εἰς 41)2 σχεδὸν δισεκατ. δοζ., ἡ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς 9 δισεκατομ. δοζ.

Οἱ Πειραιεύς, ἡ κυρία ἀγορὰ τοῦ ἔξωτερικοῦ ἐμπορίου εἶνε συγχρόνως καὶ ἡ κυρία θέσις τοῦ ἔσωτερικοῦ ἐμπορίου. Μετὰ τοῦτον οἱ λιμένες τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἔξαγωγῆς κατατάσσονται κατὰ σειρὰν ὡς ἔξης : Θεσσαλονίκη, Καβάλλα, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Ἀλεξανδρούπολις, Ἡράκλειον, Μυτιλήνη, Χίος, Σύρος, Κέρκυρα, Χανιά.

7) Ναυτιλία

Ἐρωτήσεις.—1. Διατὰ εὐκολύνεται ἡ ναυτιλία ἐν Ἑλλάδι;—2. Τί εὐκολίαν φέρει ἡ τομὴ τοῦ Κορινθιακοῦ ἵσθμου;—3. Εἰς τὴν διασταύρωσιν τίνων θαλασσῶν συγκοινωνιῶν κεῖται ὁ Πειραιεύς;

Αἵτια τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλληνικῆς ναυτιλίας εἶνε ὅχι μόνον ὁ μέγας θαλασσιος διαμελισμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ ἡ δρεινὴ διαπλασις τοῦ ἐδάφους, εἰς τὴν δροίαν εἶνε δύσκολος ἡ στρῶσις σιδηροδρομικῶν ἢ μακριτῶν ὁδῶν. Εἰς ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ἴστορίας οἱ Ἑλληνες ἐπεζήτουν νὰ ζοῦν περισσότερον

μὲ τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν, δι' αὐτὸ δὲ εἶνε καὶ σήμερον ἐπιτήδιοι ναυτικοί. Ὁ ἐμπορικὸς στόλος τῆς Ἑλλάδος ἀριθμεῖ 580 ἀτμόπλοια καὶ 700 μεγάλα ἴστιοφόρα, τὰ δοῦλα μαζὶ ἔχουν χωρογητικότητα περισσοτέραν τῶν 1 1)2 ἑκατομ. τόννων, δηλ. τὰ δύο ἑκατοστὰ τοῦ παγκοσμίου ἐμπορικοῦ στόλου. Μεταξὺ τῶν ναυτικῶν κρατῶν ὅλου τοῦ κόσμου ἡ Ἑλλὰς ἔρχεται δεκάτη. Ὅλα τὰ πλοῖα εἶνε νηολογημένα (γραμμένα) εἰς διαφόρους λιμένας. Τοιοῦτοι κατὰ σειρὰν ἀριθμοῦ εἶνε : Πειραιεύς, Ἀνδρος Σῦρος, Χίος, Ἀργοστόλιον, Ἰθάκη, Ὑδρα, Χανιά, Σπέτσαι, Θεσσαλονίκη, Μυτιλήνη, Κέρκυρα, Σάμος κλπ. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ταξιδεύουν εἰς διάφορα μέρη τῆς Μεσογείου ὥστε καὶ εἰς ἄλλας θαλάσσας. Τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶνε ὑπερωκεάνεια, διαπλέουν δὲ ὅλον τὸν Ἀτλαντικὸν Ὡκεανὸν ἔως τὴν Ἀμερικήν. Ὅλοι οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὰ πλοῖα εἶνε πλέον τῶν 42 χιλιάδων.

8) Συγκοινωνία

Ἐρωτήσεις. — 1. Ὁρόμασε μέσα συγκοινωνίας κατὰ ξηράν, κατὰ θάλασσαν καὶ διὰ τοῦ ἀέρος. — 2. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ποία εἴτε ἡ μᾶλλον εὐθηνή ; — 3. Πῶς συγκοινωνεῖ ἡ Ιδαιατέρα σον πατοὺς μὲ τὰ περίγωρα καὶ μὲ τὰς Ἀθήνας ; — 4. Πῶς συγκοινωνοῦν αἱ Ἀθῆναι μὲ τὴν Καρνατικούπολιν καὶ πῶς μὲ τοὺς Παρισίους ; — 5. Εἰς πεῖραν ἡ πειρατικὸν διαμέρισμα τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ γραμμή ;

α.) Κατὰ ξηράν. Ἡ κυρία καὶ ταχεῖα συγκοινωνία μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ ξηράν γίνεται μὲ τὰ αὐτοκίνητα καὶ τοὺς σιδηροδρόμους. Διὰ τὰ αὐτοκίνητα ὑπάρχουν ὄδοι πανταχοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ δρεινὸν τοῦ ἐδάφους αὐταὶ εἶνε συνήθως στεναὶ μὲ πολλὰς καμπάς καὶ δὲν διατηροῦνται ὅλαι καλῶς. Διὰ τοῦτο τὰ αὐτοκίνητα προτιμῶνται ἀπὸ τὸν σιδηρόδρομον μεταξὺ πόλεων καὶ χωρίων εἰς μικρὰς ἀποστάσεις. Αὐτοκίνητα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα κυκλοφοροῦν σήμερον ὑπὲρ τὰς 30 χιλιάδας.

Διὰ μεγάλας ἀποστάσεις προτιμῶνται οἱ σιδηρόδρομοι· σιδηροδρομικαὶ ὅμως γραμμαὶ δὲν εἶνε πανταχοῦ, ἀλλ᾽ εἰς τὰς κυρίας συγκοινωνίας τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ὅλαι αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἔχουν μῆκος 2.700 χιλιού. καὶ διακρίνονται ὡς ἔξης :

1) Ὁ ἡλεκτρικὸς σιδηρόδρομος Ἀθηνῶν—Πειραιῶς καὶ ἡ γραμμὴ Ἀθηνῶν—Κηφισιᾶς.

2) Οἱ σιδηρόδρομοι Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Πελοποννήσου (800 χιλιόμ.). Ἐκ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν φθάνει εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἀπὸ αὐτῆν διακλαδίζονται δύο κύριαι γραμμαί, Κορίνθου—Καλαμῶν καὶ Κορίνθου—Πατρῶν. Πέραν ἀπὸ τὰς Πάτρας τρίτη γραμμὴ διὰ Πύργου ἐνοῦται μετὰ τῆς πρώτης (Κορίνθου—Καλαμῶν) παρὰ τὴν κωμόπολιν Μελιγαλᾶ. Ὅλαι αἱ γραμμαὶ αὐταὶ ἔχουν καὶ μικρὰς διακλαδώσεις.

3) Ὁ σιδηρόδρομος Πύργου—Κατακάλου ἐν Ἡλείᾳ τῆς Πελοποννήσου (13 χιλιόμ.).

4) Οἱ σιδηρόδρομοι τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος (Κορινθίου—Μεσολογγίου—Ἄγρινίου), μήκους 75 χιλιομ.

5) Ὁ σιδηρόδρομος τῆς Θεσσαλίας. Αἱ γραμμαὶ αὐτῆς εἰναι Βόλου—Βελεστίνου—Λαρίσης, Βελεστίνου—Τρικκάλων—Καλαμπάκας καὶ Βόλου—Μηλεῶν (ἐν δλφ 230 χιλι.).

6) Οἱ σιδηρόδρομοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Διὰ τούτων γίνεται ἡ συγκοινωνία τῶν μεγαλυτέρων διαμερισμάτων τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Τουρκίαν, μὲ τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ τὰ ἄλλα ιράτη τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ γραμμὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰς Ἀθήνας διὰ μέσου Λαρίσης εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης συνεχίζονται αἱ γραμμαί, πρὸς τὸ Μοναστήριον, πρὸς τὴν Γευγελὴν καὶ πρὸς τὴν Ἀλεξανδρούπολιν (ἐν δλφ 1318 χιλ.).

7) Οἱ ἀνατολικοὶ σιδηρόδρομοι. Ἡ κυρία γραμμὴ αὐτῶν ἀρχίζει εἰς τὴν Ἀλεξανδρούπολιν καὶ τελειώνει εἰς τὸ Πύριον, ἐκ τοῦ δποίου γίνονται διακλαδώσεις, μία πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλη εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

8) Τοπικοὶ σιδηρόδρομοι Μακεδονίας (Σκύδρα—Ἄρδεα καὶ Ἀφαλος—Οομα).

β) Κατὰ θάλασσαν. Αἱ θαλάσσαι συγκοινωνίαι τῆς Ἑλλάδος γίνονται διὰ ἀτμοπλοίων Ἑλληνικῶν, τὰ δποῖα ἀνήκουν εἰς διαφόρους ἀτμοπλοϊκὰς ἑταιρείας. Ἡ ἀρχὴ τούτων γίνεται ἐκ Πειραιῶς μὲ δρισμένας γραμμὰς καὶ προσεγγίζουν εἰς δῆλα τὰ διαμερίσματα καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος. Ὑπάρχουν καὶ γραμμαί, αἱ δποῖαι πηγαίνουν καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ὡς εἰς τὴν Τουρκίαν, Ἰταλίαν, Αίγυπτον, Γαλλίαν, Ρουμανίαν καὶ

Νέαν Ὑόρκην (τῆς Ἀμερικῆς). Εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς λιμένας ἔχονται καὶ ξένα πλοῖα, Ἀγγλικά, Γαλλικά, Ἰταλικά, Ρουμανικά, Τουρκικά καὶ ἄλλων κρατῶν.

γ') **Αεροπορία.** Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γίνεται συγκοινωνία καὶ μὲ δεροπλάνα, τὰ δποῖα μεταφέρουν ταχύτατα τὸ ταχυδρομεῖον καὶ βιαστικοὺς ἐπιβάτες. Διὰ τὴν προσγείωσιν καὶ προσθαλάσσωσιν αὐτῶν γίνονται τὰ δεροδρόμια καὶ οἱ δερολιμένες. Παρὰ τὰς Ἀθήνας εἶνε τὸ δεροδρόμιον τῆς Δεκελείας ἀπὸ τὸ δποῖον ἀναχωροῦν Ἑλληνικὰ δεροπλάνα διὰ τὰς Πάτρας—Ιωάννινά καὶ διὰ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐπίσης διὰ τὴν σπουδαίαν θέσιν τῆς Ἑλλάδος δεροπλάνα ξένων ἔταιρειῶν ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην προσεγγίζουν εἰς τὰς Πάτρας, τὸ Φάληρον καὶ ἄλλα Ἑλληνικὰ μέρη καὶ πετοῦν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥ εἰς μέρη τῆς Ἀσίας, τῆς Αντιρραίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς (17 ἐναέριοι διεθνεῖς γραμμαί).

δ'.) **Συγκεινωνίαι ΤΤΤ** (ταχυδρομική, τηλεφωνική καὶ τηλεγραφική). Διὰ τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν ὑπάρχουν ταχυδρομικὰ γραφεῖα (ἐν ὅλῳ 1300), τὰ δποῖα μεταφέρουν τὰς ἐπιστολὰς καὶ τὰ δέματα μὲ αὐτοκίνητα, μὲ σιδηροδρόμους καὶ μὲ ἐφίππους ἥ πεζοὺς ταχυδρόμους. Διὰ τὴν τηλεγραφικὴν καὶ τηλεφωνικὴν ὑπηρεσίαν ὑπάρχουν πολλὰ γραφεῖα εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ μεγάλα χωρία (σκεδὸν 4 χιλ.). Πρὸς τούτοις ὑπάρχει εἰς μὲν τὴν ἔηρὰν τηλεγραφικὸν δίκτυον μὲ σύρματα (μῆκος 22000 χιλιούμ.) εἰς δὲ τὴν θάλασσαν καλώδια (μῆκος 8380 χιλιούμ.). Αὐτὰ συνδέον τὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ τὴν Τουρκίαν, τὴν Ῥόδον, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἰταλίαν. Διὰ τὰ τηλέφωνα χρησιμοποιοῦνται ίδιαίτερα σύρματα, εἰς τοὺς δρεινοὺς δόμους συνοικισμοὺς χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν τηλεφωνικὴν συνεννόησιν τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα.

Ραδιοτηλεγραφία. Νέον εἶδος ἀποστολῆς τηλεγραφημάτων χωρὶς σύρμα εἶνε ἡ διαδιοτηλεγραφία. Αὐτὴ ἔχει σταθμοὺς παρακτίους (εἰς Βάρονη Ἀττικῆς, Θεσσαλονίκην, Κέρκυραν, Ἀλεξανδρούπολιν, Χανιά), οἱ δποῖοι συνεννοοῦνται διαδιοτηλεγραφικῶς μὲ ταξιδεύοντα πλοῖα.

ΙΑ'. ΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΑΣΧΟΛΙΑΙ

1. Θρησκεία

Ἐρωτήσεις.— 1. *Πλα εἶνε ἡ ἐπίσημος θρησκεία εἰς τὴν Ἑλλάδα;*—2. *Εἰς πόλιαν ἐνεργεῖται τὸ γυμνάσιόν σου καὶ*

τίς ὁ ἐν αὐτῇ λεγός ταύτης; — 3. Πόσοι εἶνε οἱ ἐν αὐτῷ λεγεῖς καὶ ἀπὸ ποιῶν διορίζονται; — 4. Εἰς ποίας σχολὰς μορφώνονται εἰ λεγεῖς; — 5. Πῶς συντηροῦνται οὗτοι καὶ πῶς ἐπρεπε ἀξιοπρεπέστερον τὰ συντηροῦται ὁ κλῆρος; — 6. Ποῖα μοραστήρια ὑπάρχουν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἰδίας σου πατρίδος καὶ τί γνωρίζεις σχετικῶς μὲ τὴν περιουσίαν αὐτῶν; — 7. Εἰς ποίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν ὑπάγεται η ἰδέα σου πατρίς; — 8. Ποία ἡ περιφέρεια τῆς μητροπόλεως ταύτης;

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶνε μὲν αὐτοκέφαλος, ἀλλὰ δογματικῶς καὶ κανονικῶς ἡνωμένη μετὰ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ δποία ἔδρεύει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (ὅπου δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης). Ἀνωτάτη Ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ εἶνε ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἡ δποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν πρόεδρον, δηλ. τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ 9 ἀρχιερεῖς, οἱ δποῖοι καλοῦνται ἀπὸ τὰς ἐπισκοπὰς καὶ ἀλλάσσονται κατ' ἕτος. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διοικεῖ τὴν ἐκκλησίαν, ἐπιβλέπει τοὺς ναοὺς καὶ ἐκλέγει τοὺς ἀρχιερεῖς. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ Ἑλλὰς διαιρεῖται εἰς 80 μητροπόλεις (τῶν δποίων 33 εἶνε εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα) καὶ 7 ἐπισκοπὰς (ἐν Κρήτῃ). Ἡ μοναστικὴ πολιτεία τοῦ Ἀγίου Όρους ἔχει ταῦτα πνευματικῶς ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Πλὴν τῶν Ὁρθοδόξων ὑπάρχουν καὶ τινες Ἐλληνες Δυνα-
κοῦ δόγματος (ἰδίως εἰς τινας νήσους τῶν Κυκλαδῶν), ὀλίγοι
Ἰουδαῖοι, Μωαμεθανοὶ (ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ) καὶ Ἀρμένιοι.

2. Πολιτευματικά

Ἐρωτήσεις. — 1. Διατὰ ἐκλέγονται οἱ βουλευταί; — 2. Τί ἀποτελοῦν οὗτοι καὶ ποῦ συνεδριάζουν; — 3. Ὁρόμασε ὑπαλλήλους τοῦ κράτους. — 4. Ἀπὸ ποῦ διορίζονται αὐτοί; — 5. Πῶς λέγεται δὲ προϊστάμενος ἐνδε ὑπουργείου; — 6. Πῶς διανώιερος τῶν ὑπουργῶν; — 7. Τί πολίτευμα εἶχεν ἡ Ἑλλὰς πρὸ τοῦ 1924 καὶ τί σήμερον;

Οἱ Ἐλληνες, ἐκ φύσεως φιλελεύθεροι, ἔχουν σήμερον δημοκρατικὸν πολίτευμα· τοῦτο χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1924, τὸ δὲ νέον Σύνταγμα ἀπὸ τοῦ 1927. Ἀνώτατος ἀρχων αὐτοῦ εἶνε ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ἐκλεγόμενος κατὰ πενταετίαν ὑπὸ δύο σωμάτων, τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς. Ἡ Γερουσία συμπράττει μὲ τὴν Βουλὴν καὶ ἔχουν μαζὶ τὴν ἔξουσίαν νὰ

θέτουν νόμους. Ἡ Βουλὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν βουλευτάς, οἵ δόποισι ἔκλεγονται ἀπὸ τὸν λαὸν κατὰ νομούς. Ἡ Κυβέρνησις ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ὑπουρογοὺς καὶ ἐφαρμόζει τὸν νόμους. Ὅπου σχετίζεται εἰναι τὰ ἔξῆς : 1) Τὸ Θρησκευμάτων καὶ Παιδείας, 2) τῶν Ἑσωτερικῶν, 3) τῶν Ἐξωτερικῶν, 4) τῆς Δικαιοσύνης, 5) τῆς Ὅγιεινῆς, 6) τῶν Οἰκονομικῶν, 7) τῆς Συγκοινωνίας, 8) τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, 9) τῶν Στρατιωτικῶν, 10) τῶν Ναυτικῶν, 11) τῆς Ἀεροπορίας καὶ 12) τῆς Προνοίας.

Ἄπο τοῦ 1929 λειτουργεῖ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπιχειρείας. Εἰς τοῦτο δύναται νὰ καταφύγῃ πᾶς πολίτης, δ ὅποιος νομίζει ὅτι ἡδικήθη ἀπὸ τὰς διοικητικὰς ἀρχάς.

3) Διοικητικές

Ἐρωτήσεις.—1. Ἔκτὸς τῶν διεικητικῶν ἀιτιπροσώπων εἰς τὴν ἔδραν τοῦ γυμνασίου σου, πῶς διοικεῖται ὁ δῆμος ἢ ἡ κοινότης ; — 2. Εἰς ποῖον ρομὸν ἀιήκει ὁ δῆμος ἢ ἡ κοινότης τῆς πατρίδος σου καὶ πόσας ἐπαρχίας ἢ περιοχάς (ἢ νήσους) περιλαμβάνει ὅτος ; — 3. Πόσους ρομὸν περιλαμβάνει τὸ διαμέρισμα εἰς τὸ διπότον κατοικεῖς ; — 4. Πῶς λέγεται ὁ προϊστάμενος ἐνὸς ρομοῦ ; — 5. Ἀπομνημόνευσε τὸν νομὸν τῆς Ἑλλάδος κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα.

Πρὸς εὐκολίαν τῆς διοικήσεως ἡ Ἑλλὰς διαιρεῖται εἰς 36 νομούς, 141 ἐπαρχίας, 53 δήμους καὶ 5000 κοινότητας. Δῆμος εἶναι ὅπου ὁ πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τὰς 10 χιλ. κατοίκους καὶ κοινότης ὅταν εἶναι μικρότερος τῶν 10 χιλ. Τέσσαρα ὄμοις γεωγρ. διαμερίσματα ἔχουν καὶ γενικὰς διοικήσεις μὲν γενικὸν διοικητὴν (Μακεδονία, Θράκη, Ἡπειρός, Κρήτη). Αἱ πρωτ. τῶν νομῶν, ὅπου μένουν οἱ γενικοὶ διοικηταὶ Θράκης, τῆς Ἡπείρου καὶ Κρήτης (Κομοτηνή, Ἰωάννινα καὶ Χανιά) δὲν ἔχουν νομάρχας, ἀλλὰ διοικοῦνται ἀμέσως ὑπὸ τῶν γενικῶν διοικητῶν. Ἐκ τῶν νομῶν εἶναι 6 εἰς τὴν Πελοπόννησον, 4 εἰς τὴν Στερεάνην Ἑλλάδα καὶ Εὐβοιάν, 2 εἰς τὴν Θεσσαλίαν, 3 εἰς τὴν Ἡπειρόν, 8 εἰς τὴν Μακεδονίαν, 2 εἰς τὴν Θράκην, 3 εἰς τὰς νήσους τοῦ Ιονίου Πελάγους, 4 εἰς τὴν Κρήτην, 1 εἰς τὰς Κυκλαδίδας καὶ 3 εἰς τὰς Ἀνατολικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.

4) Κοινωνικής

Ἐρωτήσεις.—1. Ὁνόματα σύλλογον, σωματεῖον ἢ συνεταιρι-

σμὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ σου πατρίδι.—2. Τίνα σκοπὸν ἔχει ἔκαστος τούτων ;—3. Ὁρόμασε ἑορτὰς πατηγυνικὰς γιγομέτρας καὶ ἔτος.

Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα δηλώνεται ἀπὸ ἀγῶνας διαφόρων τάξεων, ὅπως βελτιώσουν τὴν θέσιν των. Διὰ τοῦτο ὑπὸ διαφόρων Ὅπουςγείων ἔχουν ψηφισθῆ νόμοι, οἱ δποῖοι ἀσφαλίζουν κοινωνικὰς τάξεις, ἰδίως τὴν τάξιν τῶν ἐργατῶν. Μεταξὺ πολλῶν τοιούτων νόμων εἶνε οἱ νόμοι περὶ σωματείων, περὶ συνεταιρισμῶν, περὶ ἀσφαλείας ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων (ἀπὸ ἀτυχήματα, ἀπὸ γῆρας κ. ἄ.). Οἱ συνεταιρισμοὶ συνεστάθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ἔχουν σκοπὸν τὴν διευκόλυνσιν διαφόρων ἐργασιῶν. Αὗτοὶ διακρίνονται εἰς ἀστικοὺς καὶ ἀγροτικοὺς (γεωργικούς). Οἱ ἀστικοὶ εἶνε ἀκόμη δλίγοι, ἀγροτικοὶ δῆμος πολλοὶ (5 1)2 χιλ.). Οἱ ἀγροτικοὶ συνεταιρισμοὶ ἔδουσαν πολλὰς ἐνώσεις καὶ μίαν «Πανελλήνιον Ὅμοσπονδιαν Συνεταιρισμὸν τῆς Ἑλλάδος», διὰ νὰ κανονίζῃ τὴν κίνησίν των.

5) Ἐπαίδευσις

Ἐρωτήσεις.—1. Πῶς ἄλλως λέγεται ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ δροία γίνεται εἰς τὰ γημνάσια ;—2. Πῶς λέγεται ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ;—3. Ὁρόμασε ἐκπαίδευσεις διὰ εἰδικὰ ἐπαγγέλματα.—4. Ὁρόμασε σχολὰς ἀνωτέρας ἐκπαίδευσεως.

Ἡ κατωτέρα ἐκπαίδευσις γίνεται εἰς τὰ ἔξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα καὶ θεωρεῖται ὑποχρεωτική. Δι᾽ αὐτὸ σήμερον εἶνε δλίγοι ποὺ δὲν γνωρίζουν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Δημοτικὰ σχολεῖα εἶνε πολλὰ (ὑπὲρ τὰς 8 χιλ.) καὶ οἱ φοιτῶντες μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι ἀποτελοῦν τὸ 1)8 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν 150 γυμνάσια, 300 ἡμιγυμνάσια, πρακτικὰ λύκεια καὶ διάφορα διδασκαλεῖα.

Διὰ τὴν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν σχολαὶ γεωργικαὶ, ἐμπορικαὶ, ἱερατικαὶ, στρατιωτικαὶ καὶ σχολεῖα καλλιτεχνικῆς ἐκπαίδευσεως. Διὰ δὲ τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν δύο Πανεπιστήμια (Ἄθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης), τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, ἡ Ἀνωτάτη Σχολὴ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ Ἀνωτάτη Γεωπονικὴ Σχολή.

6. Επιστήμη μαϊ

Ἐρωτήσεις.—1. Ὁρόμασε μερικὸς ἐπιστήμονας ποὺ γρίζεις.—2. Τίνα ἐπιστήμην ἔχουν σπουδάσει αὐτοί ;—3. Ποῦ ἐσπεύδασαν ; 4. Εἰς τὶ κορισμένον ;

Τὰ ἀνότερα ἴδομάτα τῆς ἐκπαιδεύσεως (ώς τὰ Πανεπιστήμια καὶ τὸ Πολυτεχνεῖον) δὲν ἔχουν σκοπὸν νὰ μορφώνουν μόνον ἐπιστήμονας ἀλλὰ καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ προάγουν τὰς ἐπιστήμας. Ἐκτὸς τῶν ἴδομάτων τούτων εἶνε καὶ ἄλλα, τὰ δόποια φροντίζουν διὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν. Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Ἀθηνῶν φροντίζει διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς κλιματολογίας, διάφορα Μουσεῖα (ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς ἀρχαιολογικὸν τόπους) βοηθοῦν τὰς σπουδάς τῆς Ἰστορίας, τῆς ἀρχαιολογίας, τῆς καλλιτεχνίσης καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν.

Μέσα πρὸς πρόοδον ὀρισμένων ἐπιστημῶν εἶνε καὶ διάφοροι ἐπιστημονικαὶ ἔταιροι καὶ σύλλογοι. Τοιαύτη ἔταιρεία εἶνε ἡ Ἀρχαιολογική, ἡ δόποια ἔχει κάμει πολλὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς, ἡ Ἐπιστημονική, σύλλογος δὲ σπουδαῖος δ Ἀρχαιοτεχνίας (φυλολογικός). Ἡ λεγομένη Ἀκαδημία ἴδομθη ἐσχίτως μὲ σκοπὸν νὰ υποστηρίξῃ τὰς ἐπιστήμας καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τοὺς ἄλλους κλάδους, οἱ δόποιοι αὐξάνουν τὸν πλοῦτον εἰς τὴν χώραν μας.

7. Καλαὶ τέχναι

Ἐρωτήσεις.— 1. Ὁνόμασε μερικὰς καλλιτέχνας καὶ τὸ είδος αὐτῶν.— 2. Ὁνόμασε γνωστὰ ἔργα τέχνης.— 3. Ποῦ ἔχεις ἵδη ἔργα ζωγραφικῆς; — 4. Ὁνόμασε ἔργον γλυπτικῆς καὶ ἔργον ἀρχιτεκτονικῆς.

Εἰς τὸν τελευταίους χρόνους ἔχουν ἀναφανῆ σπουδαῖοι Ἑλληνες ζωγράφοι καὶ γλύπται. Αὐτοὶ ἐσπούδασαν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Σχολεῖον τῶν Καλῶν Τεχνῶν, πολλοὶ δὲ ἐτελειοποίησαν τὰς σπουδάς των εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Συχνὰ γίνονται ἐκθέσεις ζωγραφικῆς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς ἐπαρχίας, ἡ δὲ Ἐθνικὴ Πινακοθήκη περιλαμβάνει πολυτίμους εἰκόνας Ἑλλήνων καὶ ξένων ζωγράφων. Σπουδαίοτατοι ζωγράφοι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἦσαν δ Βοϊζάκης, δ Γύζης, δ Ἰακωβίδης, δ Βολωνάκης, καὶ ἄλλοι. Ἐργα γλυπτικῆς εἶνε εἰς τὰ νεκροταφεῖα (ἐπιτύμβια) καὶ εἰς ἱστορικὸν τόπους (ἀνδριάντες ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἢ ἀναμνηστικὰ μνημεῖα) Σπουδαῖοι γλύπται εἶνε δ Χαλεπᾶς, δ Βρούτος, δ Σᾶχος κ.ἄ. Ἀρχιτεκτονικὰ δὲ καλλιμάρματα οἰκοδομήματα ἔχουν ἀνεγερθῆ κυρίως εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐνισχύεται μὲ τὰ ὁραια μάρμαρα τῆς Ἑλλάδος, δπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ

Πλὴν τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὅποιαι κατέχονται ἐνπὸ τῆς Τουρκίας, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι νῆσοι κατοικούμεναι ἀνέκαθεν ὑπὸ Ἑλλήνων ἀλλ᾽ ἀνήκουσαι εἰς ἄλλα κράτη. Αὗται είνε ἡ Δωδεκάνησος (Νότιοι Σποράδες) καὶ ἡ Κύπρος.

1. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ (ἢ ΝΟΤΙΟΙ ΣΠΟΡΑΔΕΣ)

(Ἴταλικὴ κτῆσις ἀπὸ τοῦ 1912)

[2.850 τετρ. χιλ. 145 χιλ. κάτ.]

Ἐρωτήσεις.—1. Παρατήρησε εἰς τὸν χάρτην ποῦ κεῖνται αἱ νῆσοι αὗται καὶ δινόμασε τας.—2. Ποῦα εἶνε ἡ μεγαλυτέρα;—3. Ποῦα κεῖνται πλησιέστερον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν;—4. Πούα ἀνήκει εἰς τὸ σύμπλεγμα τῶν Κυκλαδῶν;—5. Ποῦα μεταξὺ Ῥόδου καὶ Κρήτης;—6. Ἐπὸ ποῖον κράτος κατέλαβεν αὐτὰς ἡ Ἰταλία;—7. Τὶ κλῖμα νομίζεις ὅτι ἔχουν;

Σύστασις, ὁρυκτά. Αἱ νῆσοι αὗται, 12 τὸν ἀριθμόν, κεῖνται κατὰ τὴν θαλασσίαν ὅδὸν ἐκ τοῦ Αἴγαίου πελάγους πρὸς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, τινὲς δὲ τούτων ἔχουν καλοὺς λιμένας (Ἀστυπάλαια, Λέρος). Εἶναι γενικῶς πετρώδεις καὶ ἡφαιστειογενεῖς. Ἡ νῆσος Νίσυρος εἶναι ἡφαιστειον μὲν θερμάς πηγάς. Εἰς πολλὰς νήσους ὑπάρχουν χρήσιμα δρυκτά, ώς σίδηρος καὶ ἀργυροῦς (ἐν Καρπάθῳ), μάρμαρα καὶ ἀργιλλος (ἐν Ρόδῳ καὶ Κῷ), γύψος (ἐν Καρπάθῳ καὶ Κάσῳ).

Γεωργικὰ προϊόντα. Αἱ εὐφοριώτεραι σχετικῶς είναι ἡ Ρόδος, ἡ Κῶς καὶ ἡ Λέρος. Κύρια γεωργικὰ προϊόντα είναι διπῶραι, λαζανικά καὶ ἔξαιρετος οἶνος. Οἱ Δωδεκανήσιοι καλλιεργοῦν πολὺ καὶ τὰ ἀνθη, τὰ διποῖα ἀγαποῦν.

Ἄσχολία τῶν κατοίκων. Τὸ πετρώδες τῶν νήσων παρεκίνησε τοὺς Δωδεκανήσιους νὰ τραπῶσιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Διακρίνονται εἰς τὰ ναυτικά, τὴν σπογγαλιείαν καὶ τὸ ἐμπόριον, χωρὶς νὰ παραμελοῦν καὶ τὴν γεωργίαν. Ἐχοντες ἐμπορικὸν πνεῦμα, ἀνέδειξαν τὴν πόλιν Ρόδον (ἐν τῇ διμωνύμῳ νήσῳ) κέντρον τοῦ ἐμπορίου. Πρὸς τούτοις πολλοὶ διέπρεψαν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἶχον πολλὰ προνόμια. Σήμερον διαμαρτύρονται διαρκῶς διὰ τὸν βίαιον ἔξαναγκασμὸν νὰ ἔχουν τὴν Ἰταλικὴν ὑπηκοότητα καὶ δὲν παύουν νὰ ἔλπιζουν ὅτι θὰ ἐκπληρωθῇ διότι αὐτῶν νὰ ἔνωθοῦν μὲν τὴν Ἑλλάδα.

Ιστορικαὶ νῆσοι. Ἐκ τῶν Δωδεκανήσων διακρίνονται ἔξαιρετικὰ μερικαὶ διὰ τὴν ἱστορικήν των σημασίαν. Ἡ βορειοτάτη καὶ μικρὰ **Πάτμος** (4) εἶναι ὀνομαστή, διότι ἐδῶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, εὐρισκόμενος εἰς ἔξοδίαν, ἔγραψε τὴν «Θείαν ἀποκάλυψιν». Ἡ ἐδῶ μονὴ τοῦ Ἀγίου ἔχει βιβλιοθήκην πλουσίαν εἰς χειρόγραφα.

Ἡ **Κῶς** (ίση πρὸς τὴν Λευκάδα 28) εἶναι πατρὸς τοῦ Ἰπποκράτους, τοῦ μεγαλυτέρου ἰατροῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἐξει πρωτ. διμώνυμον.

Ἡ σπουδαιοτάτη καὶ υεγίστη **Ρόδος** [1400 τετρ. χιλ.—42 χιλ. κάτ.] ἔχει πρωτ. διμώνυμον (17, ποῦ κεῖται ;], ὃπου μένει καὶ ὁ γενικὸς διοικητὴς τῶν Δωδεκανήσων. Τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἦτο ὀδραιοτάτη πόλις, ἐμπορικωτάτη καὶ πλουσιωτάτη. Εἶχε 3000 ἀγάλματα καὶ τὸν «Κολοσσόν», ὁ δποῖος ἦτο ἐν ἀπὸ τὰ ἔπτα θαύματα τοῦ κόσμου (45 μ., ὑψός). Σήμερον πλὴν τῶν Ἑλλήνων, κατοικοῦν καὶ δὲ λίγοι Ὁθωμανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι, Ἰταλοὶ δὲ ἔχουν ίδρυσει νέον ίδικόν τους συνοικισμόν.

Ἡ νοτιωτάτη καὶ μικρὰ **Κάσος** εἶχε πάθη καταστροφὴν τῷ 1824 ὑπὸ τοῦ Αλγυπτιακοῦ στόλου.

2. ΚΥΠΡΟΣ

[9.300 τετρ. χιλ.—350 χιλ. κάτ.]

Ἐρωτήσεις. — 1. Εἰς ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου κεῖται ἡ Κύπρος καὶ ἀπέναντι τίνων χωρῶν; — 2. Σύγκρινε τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς πρὸς τὴν τῆς Κορίτης. — 3. Ὁρόμασε τὸ δυτικώτατον ἀκρωτήριον τῆς νήσου καὶ μέτρησε τὸ μῆκος ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου μέχρι τοῦ βροτείου—ανατολικωτάτου. — 4. Ὁρόμασε καὶ δρισε τὴν θέσιν τῶν δύο δροσειδῶν τῆς νήσου. — 5. Ποῦ βλέπεις πεδιάδα καὶ ποῖος ποταμὸς τὴν διαρρέει;

Μέγεθος. Ἡ Κύπρος εἶναι ἡ μεγίστη τῶν Ἑλληνικῶν νήσων καὶ τοίτη κατὰ τὸ μέγεθος τῶν νήσων τῆς Μεσογείου (μετὰ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Σαρδηνίαν).

Φυσικὴ σύστασις. Αἱ δύο αὐτῆς δροσειδαὶ (Τρόδος καὶ Πενταδάκτυλον) εἶναι ἡ προέκτασις τῶν δρέπων τῆς Συρίας. Τὸ Πενταδάκτυλον χωρεῖ ὡς χερσόνησος (ἢ Καρπασία), συνέχεια τοῦ Συριακοῦ ὄρους Ἀμανοῦ. Ὕψηλότερος εἶναι ὁ Τρόδος (π. Ἀφροῦς) ὁ δποῖος φθάνει σχεδὸν εἰς ὑψός 2.000 μ., συνέχεται δὲ μὲ αὐτὸν καὶ ὁ Ὄλυμπος. Ἀποτελοῦνται δὲ ἀπὸ διαφόρους γεωλογικὰς διαπλάσεις ὅλων σχεδὸν τῶν γεωλογικῶν ἐποχῶν. Ἡ νήσος πάσχει καὶ ἀπὸ σεισμούς. Ἐχει δὲ μεταλλεύματα καὶ

χρήσιμα δρυκτά, τῶν δποίων πλουσιώτερον είνε ὁ ἀμίαντος.

Κλέμα καὶ πρεσίεντα. Η νῆσος ἔκπαλαι ἐφημίζετο διὰ τὸ γλυκὺν κλήμα καὶ τὴν πλουσίαν βλάστησιν. Παράγει ἐκλεκτὸν οἶνον (κονιμανταρία), ἔλαιον, βάμβακα, ἐσπεριδοειδῆ, ὄπωρας, χαρούπια, μέταξαν καὶ ἄλλα. Δημητριακούς καθοποὺς σχετικῶς παράγει διλύγους. Τρέφονται καὶ διάφορα ζῷα, τῶν δποίων γίνεται καὶ ἔξαγωγή.

Κάτοικοι καὶ πολιτικὴ κατάστασις. Ἐκ τῶν 350 χιλ. κατ. 280 χιλ. είνε Ἑλληνες, 65 χιλ. Μωαμεθανοὶ καὶ ὅλιγοι Ἀρμένιοι. Κατέχεται δὲ ἡ νῆσος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ προσηρτήθη εἰς αὐτὴν τῷ 1914. Διοικεῖται ὑπὸ Ἀγγλονομίας, ὁ δποῖος διορίζεται ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν. Αὗτὸς ἔχει καὶ νομοθετικὸν συμβούλιον, εἰς τὸ δποῖον μετέχουν 12 Ἑλληνες. Ο διαρκῆς ὅμως πόθος τῶν Κυπρίων είνε ἡ ἔνωσις τῆς νῆσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Διοικητικὴ διαιρέσις καὶ πόλεις. Η Κύπρος διαιρεῖται εἰς 6 ἑπαρχίας. Ἐκάστη ἔξι αὐτῶν δύνομάζεται ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν της. 1) Εἰς τὸ μέσον τῆς νῆσου, ὃπου ἡ μεγαλυτέρη πεδιάς, είνε ἡ **Λευκοσία**, (20), πρωτ. τῆς νῆσου. ἔχει σπουδαῖον Ἑλλην. γυμνάσιον, Παγκύπριον λεγόμενον, καὶ ἄλλα πολλὰ ἔκπαιδευτήρια. 2) Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς νῆσου είνε ἡ **Αμμόχωστος**, παράλιος καὶ ἐμπορική. 3) Εἰς τὸ NA τμῆμα είνε ἡ **Λάρνακα** (Λάρνακα, 10), ὁ κύριος λιμὴν τῆς νῆσου. 4) Εἰς τὸ νότιον τμῆμα ἡ **Λεμεσός** (14), παράλιος καὶ ἐμπορική. 5) Εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τὸ **Κτήμα** (4), πλησίον τῆς ἀρχαίας Πάφου, ὃπου παλαιὰ ὑπῆρχεν σπουδαῖος ναὸς τῆς Παφίας Ἀφροδίτης. 6) Εἰς τὸ βόρειον τμῆμα είνε ἡ **Κερύνεια** (2).

Θρησκεία. Η Χριστιανικὴ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου είνε αὐτοκέφαλος μὲ τέσσαρας ἐπισκοπικὰς περιφερείας, 1) ἡ τοῦ ἀρχιεπισκόπου μὲ ἔδραν τὴν Λευκοσίαν, 2) ἡ τοῦ μητροπολίτου Λάρνακας, 4) ἡ τοῦ μητροπολίτου Πάφου καὶ 4) ἡ τοῦ μητροπολίτου Κερυνείας.

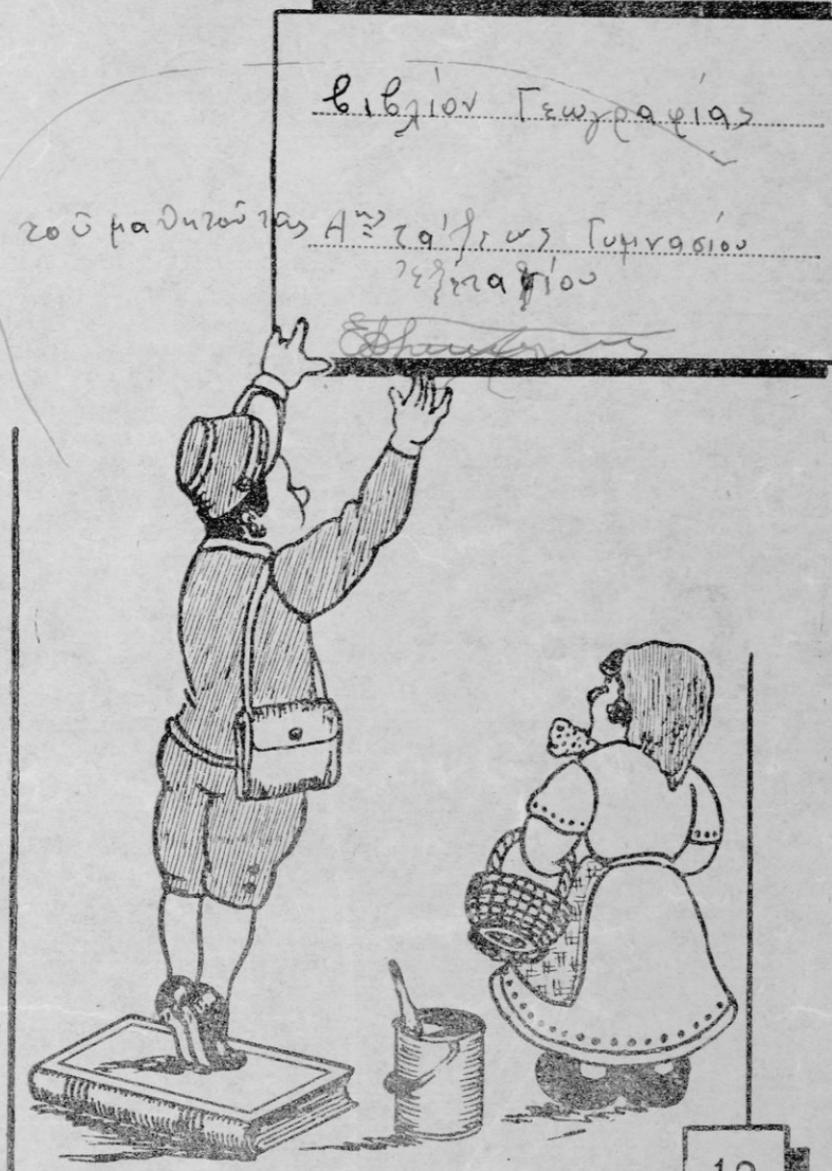
Εκπαίδευσις. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Κύπρου, ἐκτὸς τῶν σχολείων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὑπάρχουν Ἑλληνικὰ γυμνάσια ἢ ἡμιγυμνάσια. Εἰς τὴν Λευκοσίαν πλὴν τοῦ Παγκύπριον γυμνασίου είνε δύο διδασκαλεῖα, ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον, γεωργικὴ σχολὴ καὶ Ἀγγλικὴ σχολὴ. Οἱ Κύπροι οἱ ἀγαποῦντι πολὺ τὴν παιδείαν καὶ δραΐα σχολικὰ κτίρια ἴδρυθησαν ὑπὸ φιλομούσων Κυπρίων.

Συγκοινωνία. Πλὴν τῆς διὰ θαλάσσης συγκοινωνίας ἡ Κύπρος ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν γραμμήν, ἥ δποία συνδέει τὴν Ἀμμόχωστον μετὰ τῆς Λευκοσίας, προεκτείνεται δὲ καὶ ἔως εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ δροῦ Τροόδου.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.ίς
I. Ἡ Ἑλλὰς κατὰ φυσικὰ διαμερίσματα καὶ περιοχὰς	
A) Πελοπόννησος	7
1. Ἡ Ἀρκαδία	7
2. Αἱ περιφερειακαὶ περιοχαὶ	12
B) Στερεά Ἑλλάς καὶ Εὐβοία	31
1. Ἀνατολικὴ Στερεά Ἑλλάς	31
2. Δυτικὴ Στερεά Ἑλλάς	48
C) Ήπειρος	54
D) Θεσσαλία	59
E) Μακεδονία	65
1. Δυτικὴ Μακεδονία	66
2. Κεντρικὴ Μακεδονία	69
3. Ἀνατολικὴ Μακεδονία	78
ΣΤ) Δυτικὴ Θράκη	82
Z) Ιόνιοι νῆσοι	85
H) Κρήτη	90
Θ) Κυκλαδες	96
I) Αἱ ἀνατολικαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου	104
Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ἑλλάδος	
A) Θέσεις, ὅρια, μέγεθος	109
B) Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς ἐποχάς. Αἰγαῖς	112
G) Μορφολογία τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος	114
D) Τὰ ὄρη τῆς ξηρᾶς	118
E) Τὸ κλῖμα	121
ΣΤ) Ἡ βλάστησις καὶ τὰ ἐκτῆς περιστήντα	
Z) Τὰ ἄγρια ζῶα καὶ ἡ κτηνοφία	
H) Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος	
Θ) Πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	
I) Αἱ οἰκονομικαὶ ἀσχολίαι πλούτου	
1. Γεωργία καὶ δασικὸς πλοῦτος	
2. Κτηνοτροφικὰ προϊόντα	
3. Ἀλιεία	
4. Ορυχεῖα καὶ μεταλλεία	
5. Βιομηχανία	
6. Ἐμπόριον	
7. Ναυτιλία	
8. Συγκοινωνία	
IA) Αἱ πτευματικαὶ ἀσχολίαι	
1. Θρησκεία	
2. Πολίτευμα	
3. Διοίκησις	
4. Κοινωνικὴ ζωὴ	
5. Ἐκπαίδευσις	
6. Ἐπιστήμαι	
7. Καλαὶ τέχναι	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
Ἐλληνικαὶ νῆσοι ὑπὸ Ξένη κατοχὴν.	
1. Δωδεκάνησος	
2. Κύπρος	

25

20

8

10

(1)

ἀνδρος

Tiros

Minoros

(2)

βροντη

Rainros

λιπιθεος

~~λιπιθεος~~ →

λιπρος

(3)

Τυροος

tyros

(4)

Τιρεος

αντιδωρυ

Nafos

(5)

θηρος

7

δηρη

C

2018/10/27

ΕΠΙΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΑΙΓΑΙΑΝΟΥ

Α-ΑΧΕ	Σ-ΑΧΕ	Β-ΑΧΕ	Γ-ΑΧΕ
διαστάσεις	διαστάσεις	διαστάσεις	διαστάσεις
0-0.10	0-0.10	0-0.10	0-0.10
0.10-0.20	0.10-0.20	0.10-0.20	0.10-0.20
0.20-0.30	0.20-0.30	0.20-0.30	0.20-0.30
0.30-0.40	0.30-0.40	0.30-0.40	0.30-0.40
0.40-0.50	0.40-0.50	0.40-0.50	0.40-0.50
0.50-0.60	0.50-0.60	0.50-0.60	0.50-0.60
0.60-0.70	0.60-0.70	0.60-0.70	0.60-0.70
0.70-0.80	0.70-0.80	0.70-0.80	0.70-0.80
0.80-0.90	0.80-0.90	0.80-0.90	0.80-0.90
0.90-1.00	0.90-1.00	0.90-1.00	0.90-1.00
1.00-1.10	1.00-1.10	1.00-1.10	1.00-1.10
1.10-1.20	1.10-1.20	1.10-1.20	1.10-1.20
1.20-1.30	1.20-1.30	1.20-1.30	1.20-1.30
1.30-1.40	1.30-1.40	1.30-1.40	1.30-1.40
1.40-1.50	1.40-1.50	1.40-1.50	1.40-1.50
1.50-1.60	1.50-1.60	1.50-1.60	1.50-1.60
1.60-1.70	1.60-1.70	1.60-1.70	1.60-1.70
1.70-1.80	1.70-1.80	1.70-1.80	1.70-1.80
1.80-1.90	1.80-1.90	1.80-1.90	1.80-1.90
1.90-2.00	1.90-2.00	1.90-2.00	1.90-2.00
2.00-2.10	2.00-2.10	2.00-2.10	2.00-2.10
2.10-2.20	2.10-2.20	2.10-2.20	2.10-2.20
2.20-2.30	2.20-2.30	2.20-2.30	2.20-2.30
2.30-2.40	2.30-2.40	2.30-2.40	2.30-2.40
2.40-2.50	2.40-2.50	2.40-2.50	2.40-2.50
2.50-2.60	2.50-2.60	2.50-2.60	2.50-2.60
2.60-2.70	2.60-2.70	2.60-2.70	2.60-2.70
2.70-2.80	2.70-2.80	2.70-2.80	2.70-2.80
2.80-2.90	2.80-2.90	2.80-2.90	2.80-2.90
2.90-3.00	2.90-3.00	2.90-3.00	2.90-3.00
3.00-3.10	3.00-3.10	3.00-3.10	3.00-3.10
3.10-3.20	3.10-3.20	3.10-3.20	3.10-3.20
3.20-3.30	3.20-3.30	3.20-3.30	3.20-3.30
3.30-3.40	3.30-3.40	3.30-3.40	3.30-3.40
3.40-3.50	3.40-3.50	3.40-3.50	3.40-3.50
3.50-3.60	3.50-3.60	3.50-3.60	3.50-3.60
3.60-3.70	3.60-3.70	3.60-3.70	3.60-3.70
3.70-3.80	3.70-3.80	3.70-3.80	3.70-3.80
3.80-3.90	3.80-3.90	3.80-3.90	3.80-3.90
3.90-4.00	3.90-4.00	3.90-4.00	3.90-4.00
4.00-4.10	4.00-4.10	4.00-4.10	4.00-4.10
4.10-4.20	4.10-4.20	4.10-4.20	4.10-4.20
4.20-4.30	4.20-4.30	4.20-4.30	4.20-4.30
4.30-4.40	4.30-4.40	4.30-4.40	4.30-4.40
4.40-4.50	4.40-4.50	4.40-4.50	4.40-4.50
4.50-4.60	4.50-4.60	4.50-4.60	4.50-4.60
4.60-4.70	4.60-4.70	4.60-4.70	4.60-4.70
4.70-4.80	4.70-4.80	4.70-4.80	4.70-4.80
4.80-4.90	4.80-4.90	4.80-4.90	4.80-4.90
4.90-5.00	4.90-5.00	4.90-5.00	4.90-5.00
5.00-5.10	5.00-5.10	5.00-5.10	5.00-5.10
5.10-5.20	5.10-5.20	5.10-5.20	5.10-5.20
5.20-5.30	5.20-5.30	5.20-5.30	5.20-5.30
5.30-5.40	5.30-5.40	5.30-5.40	5.30-5.40
5.40-5.50	5.40-5.50	5.40-5.50	5.40-5.50
5.50-5.60	5.50-5.60	5.50-5.60	5.50-5.60
5.60-5.70	5.60-5.70	5.60-5.70	5.60-5.70
5.70-5.80	5.70-5.80	5.70-5.80	5.70-5.80
5.80-5.90	5.80-5.90	5.80-5.90	5.80-5.90
5.90-6.00	5.90-6.00	5.90-6.00	5.90-6.00
6.00-6.10	6.00-6.10	6.00-6.10	6.00-6.10
6.10-6.20	6.10-6.20	6.10-6.20	6.10-6.20
6.20-6.30	6.20-6.30	6.20-6.30	6.20-6.30
6.30-6.40	6.30-6.40	6.30-6.40	6.30-6.40
6.40-6.50	6.40-6.50	6.40-6.50	6.40-6.50
6.50-6.60	6.50-6.60	6.50-6.60	6.50-6.60
6.60-6.70	6.60-6.70	6.60-6.70	6.60-6.70
6.70-6.80	6.70-6.80	6.70-6.80	6.70-6.80
6.80-6.90	6.80-6.90	6.80-6.90	6.80-6.90
6.90-7.00	6.90-7.00	6.90-7.00	6.90-7.00
7.00-7.10	7.00-7.10	7.00-7.10	7.00-7.10
7.10-7.20	7.10-7.20	7.10-7.20	7.10-7.20
7.20-7.30	7.20-7.30	7.20-7.30	7.20-7.30
7.30-7.40	7.30-7.40	7.30-7.40	7.30-7.40
7.40-7.50	7.40-7.50	7.40-7.50	7.40-7.50
7.50-7.60	7.50-7.60	7.50-7.60	7.50-7.60
7.60-7.70	7.60-7.70	7.60-7.70	7.60-7.70
7.70-7.80	7.70-7.80	7.70-7.80	7.70-7.80
7.80-7.90	7.80-7.90	7.80-7.90	7.80-7.90
7.90-8.00	7.90-8.00	7.90-8.00	7.90-8.00
8.00-8.10	8.00-8.10	8.00-8.10	8.00-8.10
8.10-8.20	8.10-8.20	8.10-8.20	8.10-8.20
8.20-8.30	8.20-8.30	8.20-8.30	8.20-8.30
8.30-8.40	8.30-8.40	8.30-8.40	8.30-8.40
8.40-8.50	8.40-8.50	8.40-8.50	8.40-8.50
8.50-8.60	8.50-8.60	8.50-8.60	8.50-8.60
8.60-8.70	8.60-8.70	8.60-8.70	8.60-8.70
8.70-8.80	8.70-8.80	8.70-8.80	8.70-8.80
8.80-8.90	8.80-8.90	8.80-8.90	8.80-8.90
8.90-9.00	8.90-9.00	8.90-9.00	8.90-9.00
9.00-9.10	9.00-9.10	9.00-9.10	9.00-9.10
9.10-9.20	9.10-9.20	9.10-9.20	9.10-9.20
9.20-9.30	9.20-9.30	9.20-9.30	9.20-9.30
9.30-9.40	9.30-9.40	9.30-9.40	9.30-9.40
9.40-9.50	9.40-9.50	9.40-9.50	9.40-9.50
9.50-9.60	9.50-9.60	9.50-9.60	9.50-9.60
9.60-9.70	9.60-9.70	9.60-9.70	9.60-9.70
9.70-9.80	9.70-9.80	9.70-9.80	9.70-9.80
9.80-9.90	9.80-9.90	9.80-9.90	9.80-9.90
9.90-10.00	9.90-10.00	9.90-10.00	9.90-10.00

Χίος = 500
Χίος = 500 μετρών πάνω από

(8)
957/100/220

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΣΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26-

Ἀριθ. Πρωτ. 41721

Μρός
τὸν κ. Ι. Σαρρήν

Ἄνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ταῦταριθμοῦ πουργικῆς ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης τὴν 3 — 1933 καὶ δημοσιευθείσης τὴν 12-8-33 εἰς τὸ ὄπ' ἀρ. 81 ἥλον τῆς Ἐφημ. Κυβερνήσεως, στηριζομένης δὲ τὸ ἀρθρ. 3 τοῦ νόμου 5045 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὄπ' ἀριθ. 99 πρακτικὸν ταύτης ἐνεκριθῆ ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρήσιν τῶν μαθητῶν τῆς Α'. τάξεως ἃν Γυμνασίων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος» Ἰωάννου Σαρρῆ διὰ μίαν πενταετίαν ἀρχεμένην ἀπὸ τὸ σχολικὸν ἔτος 1933-1934, ὑπὲ τὸν ὄρον ἕνεκες συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῶν εἰσηγητῶν.

Ο Υπουργός
Θ. ΤΟΥΡΚΕΒΑΣΙΛΗΣ

“Ἄρθρον 6 τοῦ Προεδρ. Διατάγματος
«Ἔε τοῦ τρόπου τῆς διατυμήσεως τῶν ἐγκεκριμένων
διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικά βιβλία τὰ πωλούμενα μαζί τοῦ τόπου ἐκδόσεως των ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῆ ἀνιστέρᾳ κατὰ 15% τῆς ἐπὶ τὸ βάσει τοῦ παρ. τοῦ διατάγματος κανονιοθείσης ἀνευ βιβλιοθήμα τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπις τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὃντος ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τούτου ἔξωφύλλο τοῦ τελευταίας πελλέως τούτου ἐκτινάχται τὸ γαρόν τὸ ἀρθρον.